

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

doç.dr.nail bezel
VERYÜZÜ
CENNETLERİNİN
SONU
(ters ütopyalar)

GREGORY/ZAMIATIN
FORSTER/HUXLEY/ORWEL
VONNEGUT/BRADBURY
BURGESS

YERYÜZÜ CENNETLERİNİN SONU

Ters Ütopyalar

**Derleyen Nail Bezel / Yayınımlayan SAY Kitap Pazarlama /
Birinci Baskı Mayıs 1984 / Dizgi - Baskı Onur Basımevi
Kapak : Derman Över**

**Genel Dağıtım SAY DAĞITIM — Nuruosmaniye Cad. Tür.
bedar Sok. 4/1 Cağaloğlu - İST. — Tel. 528 17 54**

GREGORY — ZAMİATİN — FORSTER — HUXLEY
ORWELL — VONNEGUT — BRADBURY — BURGESS

YERYÜZÜ CENNETLERİNİN SONU

TERS ÜTOPYALAR

Derleyen
Nail BEZEL

say
kitap pazarlama

Birinci Basım Mayıs 1984

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
OWEN GREGORY	
Meccania: Üstün Devlet	11
EUGENE ZAMİATİN	
Biz	29
E.M. FORSTER	
«Makinanın Sonu»	63
ALDOUS HUXLEY	
Yeni Dünya	95
GEORGE ORWELL	
1984	131
KURT VONNEGUT	
Kendi-Çalar Piyano	165
RAY BRADBURY	
Fahrenheit 451	195
ANTHONY BURGESS	
Mekanik Portakal	227

ÖNSÖZ

Bu derlemenin *Yeryüzü Cennetleri Kurmak : Ütopyalardan Seçmeler* başlıklı birinci bölümünde Batı ütopya düşüncesinden örnekler tanıtıldı, bu örneklerden bölümler verildi. Birinci bölümün önsözünde ütopya «düşte ve düşüncede kurulmuş eşitlikçi, doğru, mutlu ve güzel toplum düzeni» diye tanımlandı. Derlemenin bu ikinci bölümü ise ütopya geleneği içinde değerlendirilen, ütopya türünün özel bir hali sayılan ve «ters ütopya» ya da «dis-topya» adı verilen örneklerden oluşmaktadır. Ters ütopya, ütopyacılık bir eğilim ve amaçlarla yola çıkıldığında ortaya çıkabilecek olumsuz ve baskıcı bir toplum düzenidir.

Ütopyacılık eğilime dayalı bir çıkışın ters ütopya dö-nüşebilmesinin temel nedeni, ütopyaların kendi içinde se-çeneksiz oluşlarıdır. Ütopya ile ters ütopyanın önemli or-tak yanı bu seçeneksizliktir. Ütopya, haksızlık içeren olumsuz toplum koşullarına bir seçenek olarak sunulur. Bu seçenek, eşitlik ve ortak mutluluk adına kesin ve ka-tı bir örgütlenmeye ve planlamaya dayalıdır. Eşitlik ve toplum mutluluğu adına bireysel eğilimlerin ve değerle-rin geriye itilmesi, bunlara hiç yer tanınmaması, ütopya anlayışını ters ütopya dö-nüştüren kritik adımdır. Toplum mutluluğu ve birey özgürlüğü bir bütün oluşturması ge-reken ilkeler sayıldığı sürece, birey ve toplum ilişkilerin-de ortaya çıkacak sorunlara kesin ve yalın yanıtlar bul-mak zor olacaktır. Ütopyalarda ve ters ütopyalarda ise

sav, böyle sorunlara kesin ve yalın yanıtın bulunduğu'dur. Toplum mutluluğu ve birey özgürlüğü bir ikilem olarak sunulur, bu ikisi arasında bir seçim yapma söz konusudur ve seçilen toplum mutluluğudur. Bir kez bireyin özgürlüğünden ve bireysel değerlerden vazgeçildikten sonra, düzen adına yapılmayacak şey kalmaz. Ters ütopya işte bu anlayışın yarattığı bir toplum düzeni ve yaşam ortamıdır.

Ütopya yazarı kendi seçeneğini geliştirirken iyimserdir bir tür yeryüzü cenneti vadeder, bu seçenek yönünde okurun desteğini sağlamaya çalışır. Ters ütopya yazarı ise kafalarındaki cenneti kurmak isteyenlerin yol açtıkları cehennemi sergiler ; amaç, okurda böyle bir ortama karşı bir eğilim geliştirmektir. Böylece, nasıl bir ütopya varolan olumsuz koşullara bir seçenek sunma savında ise, ters ütopya da belli eğilimler, yöntemler ve uygulamalara karşı bir uyarı işlevi görür.

Ütopyalarda olduğu gibi ters ütopyalarda da kurucu ve yöneticiler, insanların mutluluğu için uğraştıkları savındadırlar. Buna dayanarak, yürüttükleri düzene insanların uyumunu isterler. Ütopyaların iyimserliği içinde insanlar kurulu düzene kendiliklerinden uyarlar. Uymayanların kişiliğinde bir çarpıklık, bir bozukluk olduğu düşünülür. Ters ütopyada ise uyumu sağlamak için her yöntem ve zor kullanılır, böylece düzen katı bir baskıya dönüşür, insan benliği ezilir, insan değerleri yok olur. Bu uyumu sağlamak için kullanılacak yöntemlerin, uygulanacak denetimin sonu yoktur. İnsanın bireysel duygu ve düşünceler geliştirmesi önlenir, beyin ameliyatı ile hayal gücü yok edilebilir, verilen ölçülere uygun olması için insan şişeler içinde fabrikalarda üretilebilir, değişik algı dünyalarının yok edilmesi için tüm kitaplar yakılabilir.

Ütopya anlayışının ters ütopyaya dönüşeceği yönündeki düşünce ve kaygıların nedenlerinden biri, ütopyaların eşitlik ve güvenlik gibi ilkeler ve amaçlar yanında, kutsalsuzluk ve mükemmellik peşinde olmalarıdır. Ütopyada hem insanı hem toplumu mükemmel kılma çabası vardır.

Bu ise katılığa götüren bir adımdır. Örneğin, Platon'un amacı düşüncede kurduğu modele gerçekte yaklaşmaya çalışmaktır. *Devlet*'de o modele hiç varılamayacağı kabul edilir. Ama katılık düşüncede kurulmuş düzenin bir ögesidir. Bu nedenle, bu derlemeye alınan ters ütopyalardan birinde, Owen Gregory'nin *Meccania : Üstün Devlet*'inde, bir yönetici şöyle der «Devletimiz Platon'un yapmak istediğinden fazlasını yapmamıştır. Bizim Devletimiz Platon'unkinden biraz değişik şeyler yapmış, ancak aynı görüşten yola çıkmıştır.» Bu savunmanın genellikle ütopyalar ve tüm ters ütopyalar için geçerli olduğu söylenebilir. Derlemeye alınan başka bir ters ütopyada, Kurt Vonnegut'ın *Kendi-Çalar Piyano*'sunda, ise düzene baş kaldıranların bildirileri şu görüşü de içerir «Mükemmelliğe erememenin de bir erdemi olmalı.»

Bir ütopya anlayışı bir ters ütopyaya yol açabiliyor. Bu dönüşüm, ütopycı eğilimin seçenek tanımamazlığı, düzen kaygısını insancıl değerlerin üstünde tutması, mükemmellik peşinde iken düştüğü katılık gibi nedenlere bağlanabilir. Bunlar ütopycı anlayışın boyutlarıdır. Ancak bir özlem dünyası olan ütopyanın korkunç bir baskı düzene, bir yeryüzü cehennemine dönüşmesinde çok etkili olan iki öge daha vardır. Bunlar bürokrasi ve teknolojidir. Bürokrasi insanları sürekli bir denetim ve baskı altında tutmak için kullanılır, teknoloji bu denetim ve baskıya gerekli yöntem ve aygıtları sağlar. İnsanların boş zamanlarını nasıl geçirdiği, kimlerle ilişki kurduğu, nasıl çalışıp nasıl yaşaması, ne duyup ne düşünmesi gerektiği sürekli belgelenir. Bunlar da kılı kırk yaran yoğun bürokrasi süreçleri gerektirir. Üretim ve denetim aygıtlarının sağlanması, insanın mekanik açıdan anlaşılması ve çözümlenmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi teknolojinin işlevidir. Böylece ters ütopyalarda toplum örgütü bürokrasi ve teknolojiden oluşan iki yanlı bir mekanizma gibidir. Bu derlemedeki distopyalardan birindeki düzenin adı da makinadır. İnsanlar ise bu örgütün yürümesi için gerekli araçlardan başka bir şey değildirler.

Bütün bunların sonucu olarak ters ütopyalarda insan üç yanlı bir yabancılaşmaya itilmiştir. İnsan, benlik diye bir şey varsa ona, doğaya ve insanlığın kültür mirasına yabancılaşmıştır. Teknolojide gelişen meknik bir anlayış insana ve topluma da taşınmış, toplum örgütü makinalaştırken insan nesneleşmiştir.

Bu derlemenin birinci bölümüne alınan ütopyalar antik çağdan yirminci yüzyıla dek uzanan bir zamanda yazılmışlardı. Bu ikinci bölümü oluşturan ters ütopyaların tümü 1918 ile 1962 tarihleri arasında yazılmış, yayınlanmıştır. Denilebilir ki, özellikle Rönesans ve on dokuzuncu yüz. yılın sonları gibi evrelerde belirgin olan ütopyacılık özlemlerin yerini yirminci yüzyılda karamsar beklentiler almış, bu beklentileri dile getirenler de yazarlar olmuştur.

OWEN GREGORY

Baskı örgütlerini ve toplumlarını işleyen yirminci yüzyıl edebiyat ürünleri arasında en çok bilinen dört tanesi yayın sırasına göre şöyle belirtilebilir : Eugene Zamiatin, *Biz*, 1924 ; Aldous Huxley, *Yeni Dünya*, 1932 ; George Orwell, 1984, 1948 ; Ray Bradbury, *Fahrenheit 451*, 1953.

Owen Gregory'nin *Meccania : Üstün Devlet*'i tanınmış bu dört ters ütopyaadan önce yazılmış ve yayınlanmıştır. Yayın yılı 1918'dir. *Meccania*'da baskı örgütlerini ve toplumlarını anlatan edebiyat ürünlerinin temel özellikleri görülebilir. En başta, *Meccania*'da insan yaşamının tüm yanlarını denetim altında tutan katı kurumların varlığı söz konusudur. Örgüt ve kurumlar dışında kişilerin yaşamlarının özel bir yanı kalmamıştır. İkinci temel özellik, insan varlığının kendine özgü bir değeri yoktur. İnsanlar, örgüt ve kurumların varlığını sürdürmesi ve işlevlerini gerçekleştirmesi için kullandıkları nesneler ya da araçlardan başka bir şey değildir. *Meccania*'yı benzerlerinden ayıran önemli bir özellik ise buradaki düzenin geçiş evresinde ya da oluşum sürecinde bulunmayışı, amaçlanan düzenin yetkin biçimde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu nedenle, ünlü ters ütopyalarda görülen, düzene aykırı davranan kişiler ya da düzenle bağdaşmayan eğilimler *Meccania* toplumunda görülmez bile.

Meccania'da, merkezi örgütlenme ve endüstri üretimindeki verim artırma yöntemleri insan yaşamının tüm boyutlarına uygulanmıştır. *Meccania* toplumunun varlığı, öbür ünlü ters ütopyalarda olduğu gibi, kitabın yazıldığı

zamandan daha ileri bir tarihe yansıtılmış, düzenin gelecekte bir tarihte gerçekleştiği hayal edilmiştir. Anlatım yolu olarak, 1970 yılında Meccania'ya gelen resmi görevli bir yabancı gözlemcinin anıları kullanılmıştır. Böylece *Meccania*'da gerilim ya da olaylar değil, yabancı gözlemcinin gördükleri ve duydukları aktarılır.

Meccania düzeninin belirgin birkaç özelliği şöyle belirtilebilir : Bütün nüfus değişik renkte üniformalar giyen yedi sınıfa ayrılır. Her sınıf içinde kıdem ve dereceler yine belli işaretlerle gösterilir. Çocuklar aynı düzene uymuşlardır. Davranışlarında ve oyunlarında kesin ve değişmez bir kalıplaşma sağlanmıştır. İnsanların boş sayılan zamanlarını nasıl geçirdikleri belgelenir, bu belgeler sürekli olarak incelenir, denetlenir. Düzene her hangi nedenle uymayanlar, bir tür akıl hastanesine kapatılır.

Anlatımda alay ve taşlama vardır. Bunun en belirgin örneği Meccanialı kişilerin adlarında görülebilir. Buraya alınan parçalarda geçen bazı adların çağrıştırdığı anlamlar şöyledir : Prigge ; bilgiç, züppe. Proser-Toady ; can sıkıcı, dalkavuk, Dodderer ; yaşlılıktan sendeleyen, bunak.

Aşağıya *Meccania* : *Üstün Devlet*'ten iki ayrı parça alınmıştır. Bu parçalarda işlenen konular şöyle 1. Anlatıcı, Meccanialı uzmanlarla görüşür, özellikle yaşam ve kültürün düzenlenmesi konularında bu uzmanların görüşlerini dinler. 2. Anlatıcı, Meccania'ya gelmiş olan başka bir yabancı ile Meccania bürokrasisi üzerine konuşur.

Mecco'ya gezimin ilk haftalarında, bu Dört Numaralı Geziydi, Rehber Prigge beni hiç boş bırakmadı. Kendimi bazan bir okul çocuğu, bazan da gardiyan denetiminde bir tutuklu gibi hissediyordum. Günlük gezilerimde olan her şeyin ayrıntılarını size anlatmak, ya da gösterilen şeyleri aynı sıra ile size yansıtmak sıkıcı ve usandırıcı olur. Bu nedenle, dikkate değer bu kentin ilginç ve

dikkate değer özelliklerini, aklımda kaldığı biçimiyle, size sunacağım. Bununla birlikte, bir durum var ki beni sıkıyor, rahatsız ediyor. Burada yaşayan insanlardan biriyle bile kişisel bir ilişki kuramıyorum. Her şeyi bir izleyici gibi dışarıdan görüyorum.

Dolaşırken öyle bir düzenlilik, temizlik ve bir tür görkem izlenimi ediniyor ki insan, dünyanın başka yerlerinde çok az hissetmişimdir bunu. Bazan bütün kent insana her şeyin tertemiz ve yerli yerinde olduğu büyük bir hastaneden geçiyormuş duygusu veriyor. Yedi sınıfın renkli üniformalarına bile alışıyorum. Kentin merkezi bölümlerinde yeşil ve sarı üniformalar çoğunlukta, çünkü memur sınıfına giren insanların sayısı çok büyük. Gerçek sayıları ne olursa olsun, en çok göze çarpan bunlar, çünkü daha aşağı sınıftan olanlar fabrikalarda ve ticaret hanelerde çalışır durumdadırlar, dolayısıyla ancak akşamları evlerine dönerken görülebilirler. Arasına birkaç beyaz üniforma (seçkin Birinci Sınıfa ait), bazan da parlak kırmızı üniformaları içinde bir subay kalabalığı gördüğüm olur. Ölçeğin öbür ucunda, görülebilen en yaygın renk gridir. Hali vakti yerinde olanların çok sayıdaki hizmetçileri giyer griyi. Üniformaları çikolata rengi olan az sayıdaki hizmetçiler ise çok zengin kişilerin uşakları ve büyük otellerin üst düzeydeki hizmetlileridir.

Dr. Proser-Toady'nın konferansından sonraki gün, Rehber Prigge her zamankinden daha «pedagojik» bir tavırdıydı. Ben caddelere ve çevreye bakmak, o anda aklıma gelen birçok şey konusunda sorular sormak istiyordum. O ise kanalizasyon sistemi, posta bölgeleri, posta paketleri dağılım bölgeleri, telefon sistemi, pazarlama sistemi ve benzer konularda bol bol ayrıntılı bilgi vermekte direniyordu. Bununla birlikte Zaman Dairesi denilen örgüt beni ilgilendiriyordu. Bu konuda Bridge-town'da bir şeyler görmüştüm zaten.

Önce de söylediğim gibi Mecco'da çok sayıda kamu yapıları vardır, yine de Zaman Dairesi'nin büyük binası kimsenin gözünden kaçmaz. Yedi kat yüksekliği ile çev-

rededi yapılar üstten bakar. Üzerinde ise kilometrelerce uzaklıktan görülebilen büyük bir saat yükselir. Yalnız bu merkez bölümünde çalışan insanların sayısı on bindir. Tabii bu sayı ülkenin çeşitli bölgelerindeki yerel Zaman Dairelerinde çalışanların sayısına eklenmelidir.

Rahber Prigge, Zaman Dairesiyle çok övünüyordu. «Öbür uluslar böyle bir kurum geliştirmeyi hiç düşünmemişlerdir,» diyordu. «Bizimkini taklit edecek zekayı bile göstermemişlerdir. Zaman ve mekanı ilk keşfeden biz Meccanialılar olmuştuk. İlk bizim filozoflarımız anlamışlardır zaman ve mekanı. Zaman ve mekanı örgütleyen ilk Hükümet bizimkidir. Bir şeyi yaparken bir kişinin ya da kişilerin kullanacakları zaman miktarını tam bir kesinlikle söyleyebiliriz. Bir resim ya da heykel yapmanın, bir şiir ya da müzik eseri üretmenin ne kadar zaman gerektirdiğini, yemek ve içmek için ayrılan zamanın ne kadar olduğunu tam bir kesinlikle biliriz biz. Bir dil öğrenmenin ya da bir alanda bilgi edinmenin gerektireceği zaman kesinlikle bellidir.»

«Ama burada ve bütün ülkede Zaman Dairesinde çalışanların harcadıkları zamandan ne haber?» diye sordum. «Bu bir boşa harcama değil mi? Bütün bunların amacı ne?»

«Son derece yararlı olduğu saptanmamış olsa böyle bir kurumu sürdüreceğimizi mi sanıyorsunuz,» diye cevap verdi. «Yabancıların örgütlenme konusunda öyle çocukça düşünceleri var ki. Zaman Dairesi, Prens Machow'un en parlak buluşlarından biridir. Ama onu bugünkü yetkin durumuna getirmek otuz yıl aldı. Etkileriyle, sağladığı tasarrufla, masrafını kat kat ödüyor. Ulusun toplumsal ve ekonomik yaşamı üzerine daha derin etkileri de var. Bir kez, meta üretiminde, her alanda süreçleri bilimsel olarak hızlandırmamızı sağlıyor. Sadece dört ana endüstri dalında üretimin yüzde bir buçuk artması Zaman Dairesinin bütün harcamalarını karşılar da fazla bile gelir. Zaman Dairesinin gelişiminden beri her alanda üretimde yüzde yirmi artış sağladık. Bu artışın tamamı

Zaman Dairesine dayanmasa bile, ona dayalı artışın en az yüzde beş olduğunu kabul edebiliriz. Sanat alanından tüm tembел beceriksizleri, yetersiz ressamaları, romancıları ve ozanları çıkardık. Posta Hizmetlerine bağlı olarak, işe yaramayan mektuplar yazarak harcanılan zamanı yüzde elli oranında azaltmayı başardık. Düşünün bir kez, Zaman Dairesi olmasa, Boş Zamanları Yönlendirme Dairesi çaresiz kalırdı. Eğitimde çeşitli bilgi dallarına, dilendirici ve eğlendirici etkinliklere ayrılacak uygun zaman oranlarını nasıl bilebilirdik? Ekonomi sorunları bir yana, Toplum Bilimleri Dairesi araştırmalarına sağlanan yardımın değeri, ölçülemez. Polis Dairesinin başarısı ise geniş çapta Zaman Dairesine bağlıdır.»

Ben safça sordum : «Peki, Zaman Dairesinin, Enkizisyonunkine benzer yöntemlerine karşı halktan olumsuz bir tepki gelmiyor mu?»

«Olumsuz tepki!» dedi Rehber Prigge öfkeyle. «Niçin olumsuz bir duygu ve tepki olsun ki?»

«İnsanın boş zamanlarında yaptıklarının bile bütün hesabını vermek zorunda kalmasına karşı bir duygu?»

«Herkes bu yöntemle yılda milyonlara varan bir tasarrufta bulunduğumuzu bildiğine, Devlet bunun kamu yararına uygun olduğuna karar verdiğiğine, ve zorunluluk herkes için geçerli olduğuna göre, niçin kimsenin itirazı olsun?»

Kötü deneyimimi de anımsayarak şöyle dedim «Yine de, haftalık anı defterlerinin doldurulması konusundaki kurallara uyulmasını sağlamak için ceza uygulamayı zorunlu buluyorsunuz.»

«Tabii. Fakat belki de siz anı defterini tutmak zorunda olmanın sağladığı eğitici etkiyi görmezden geliyorsunuz. Anı defterinin usulüne uygun olarak tutulması neredeyse kendi içinde bir eğitimidir.» Rehberim bunu öyle bir kesinlikle söyledi ki bu konu üzerinde daha fazla durmanın bir işe yaramayacağını düşündüm.

Birkaç gün önce başka bir konuda konuştuk ve bu beni çok eğlendirdi. Saat beş sıralarıydı, ben de çok yor-

gun buluyordum kendimi. Bu nedenle bir lokantada yemek yemeyi, sonra da akşam bir eğlence yerine gitmeyi önerdim.

«Eğer kendinizi iyi bulmuyorsanız otelinize dönebilirsiniz, akşam da orada dinlenebilirsiniz,» dedi Prigge. «Ya da yemeğinizi lokantada yiyebilir ve geziye devam edersiniz. Her durumda, hiç değilse birinci hafta için belirlenen gözlem gezisini tamamlamadan, dediğiniz gibi bir eğlence yerini görmenize izin verilmesi kesinlikle mümkün değildir. Ayrıca, belki de sizin aklınızdan geçen yerler Mecco'da yoktur. Başka yerlerde konser salonları denilen yerleri gördüm. Aktör adı verilen bir sürü kişi oralarda kendilerini aptal yerine düşürüyorlardı.»

«Belki de siz sahnelenen oyunlara doğru açıdan bakmadınız,» demek cesaretini gösterdim.

«Anlıyorum! Demek istiyorsunuz ki, bu çocukça oyunları halkın zihinsel gelişiminin ve kültürünün bir örneği olarak görmem gerekirdi. Bu açıdan bakıldığında, yabancı ülkelerin tiyatrosu gibi sizin 'müzik salonlarınız' da biraz ilgi çekebilir. Ama yine de pek ilkel bir düzeyde kalır.»

«İlkel mi? Hangi açıdan ilkel?» diye sordum.

«Bizim çok gelişmiş tiyatromuzla karşılaştırıldığında ilkel. Örneğin, gördüğüm bütün yabancı tiyatro oyunları öykü anlatımı türünde yazılmıştır. Daha doğrusu, tiyatro henüz olayların zaman içindeki sıralanışına göre anlatıldığı düzeydedir. Biz ise bunu geride bıraktık.»

«Korkarım ben tiyatro oyununun başka hangi biçimde sunulabileceğini düşünemiyorum.»

«Kesinlikle doğru. Siz bunu anlayamazsınız. Ama bizim Meccania kültürümüz yabancıların zekalarına göre düzenlenmemiştir. Her Meccanialı gibi ben de tiyatro konusunda bir şeyler bilirim, ama bu konu benim uzmanlık alanlarım içinde değil. Bu nedenle, eğer tiyatro konusuyla özel olarak ilgileniyorsanız, sizi Halkı Eğlendirme Dairesinden bir arkadaşım ile tanıştırayım. Bu daire Eğitim ve Kültür Bakanlığının bir koludur. Arkadaşım, si-

zin Meccania kültürünü en kısa zamanda, bir yabancıнын anlayabileceği ölçüde anlamanızı sağlayabilir. Her ne kadar yabancıların çoğu zaman boyutuna hiç aldırmazlarsa de, bunun en kısa zamanda yapılması en önemli noktadır.»

Kendisine teşekkür ettim, o da bu sözünü unutmamak için defterine not aldı. «Herkes her gece tiyatroya gidemeyeceğine göre, tiyatroya gitme dışında halkın nasıl eğlendiğini belki anlatabilirsiniz bana,» dedim.

«Görüyorum ki bütün yabancılar gibi - siz de yaşamın ciddi yanlarıyla değil daha çok eğlenceyle ilgileniyorsunuz. Eğer sizi arkadaşım Dr. Dodderer'e götürme önerimi değerlendirirseniz, uygun zamanda yeterli bilgiyi edebilirsiniz. Kendisi Halkı Eğlendirme Dairesi B - Bölümü İkinci Başkanıdır. Ama bütün Meccanialıların bildiği bazı gerçekleri ben de söyleyebilirim size.»

«İş nedeniyle gezmek zorunda olan ve evlerinden uzakta, başka kentlerde uzun zaman harcamak durumunda olan kişileri düşünelim,» dedim. ««Akşamları onlar ne yapar?»

«Büyük Meccania Kütüphanesine gitseniz, son yirmi yılın Toplumbilimleri Dairesi Belgelerini inceleseniz, bütün bu insanların zamanlarını nasıl geçirdiklerini ayrıntısıyla görebilirsiniz. Fakat seyahat eden ve evlerinden uzakta kalan insanların sayısının ne kadar az olduğunu anladığınızda belki de şaşırırsınız. Bizim endüstri ve ticaret düzenimizi incelediğinizde, ancak çok az sayıda gezginci tüccara gerek duyulduğunu göreceksiniz. Bunların da zamanlarını nasıl harcadıklarına gelince, her şehirde bütün mesleklerin loncaları bulunduğunu bilmelisiniz. Sonuç olarak, her gezginci tüccar bilgisini artırmak isteyeceğine göre, loncaya gider, orada kendi meslektaşları ile tanışır ve iş konularını tartışır. Bu tüccar Mecco'dan geliyorsa daha çok ilgi görür, çünkü taşralı meslektaşları Mecco kültürünün merkezinden gelen böyle birinden bir şeyler öğrenmeye can atarlar. Ayrıca Mecco'dan gelen bu kişi de yerel müzeleri ya da öbür kültür kurumlarını

gezmek isteyebilir. Bunu yapmasa, ya bir salon konserine ya da açık hava konserine gidecektir.»

«Eğer Meccania'da iş seyahati yapanlar zamanlarını böyle geçiriyorlarsa, onlar öbür ülkelerde aynı amaçla seyahat edenlere hiç benzemiyorlar demektir,» dedim. «Müzikten söz ediyordunuz. Sanırım Meccania'da müzik en çok sevilen bir eğlence türüdür.»

«Ne tiyatro ne de müzik, kelimenin tam anlamıyla eğlence değildir. Başka ülkelerde bunlara eğlence gözüyle bakılabilir, ama Meccania'da değil.»

«Tiyatro ve müzik nedir o zaman?» diye sordum.

«Genel kültür planının bir parçasıdır,» diye yanıtladı Rehber Prigge. «Belki biliyorsunuzdur, on sekiz yaşını geçmiş olanlar için haftada bir kez tiyatroya gitmek zorunludur. On sekiz yaşından küçük olanlar ise, okulda edebiyat eğitiminin bir parçası olarak, çocuk tiyatrosuna devam ederler.»

«Gitmek zorunlu mu ?Eğer Meccanialılar tiyatro konusunda böyle ileri bir düzeyde iseler, tiyatroya gitmenin zorunlu olması niçin gereksin?»

«Belki de zorunlu olması gerekmebilir. Fakat böyle kesin kurallar koymadan tiyatro kültürü planımızın yürüyüp yürümeyeceğinden emin değilim. Örneğin, bazı oyunlar öbürlerinden daha çok ilgi çeker, sevilir. Çok sayıda insan bunları görmek isteyecek, ancak ama herkese yer bulunmayacaktır. Beğenilmeyen oyunlara ise kimse gitmeyecektir.»

«Zaten böyle olması beklenir doğal olarak. Ne zararı var böyle olmasının?»

«Tiyatro planımız yıl boyunca gösterilecek bir dizi oyun sağlar. Bu oyunların hepsi kültürümüzün bir parçası olarak tasarlanmıştır. Eğer halkın neyi görüp neyi görmek istemeyeceği konusunda seçme özgürlüğü olsa, gerekli eğitim sürecinden geçip geçmediklerini bilemez, bu eğitimi güvence altına alamazdık.»

«İnsanlar eğleniyor olduktan sonra, bu önemli mi?»

«Meccania tiyatrosunun eğlencenin ötesinde bir şey

olduğunu bir daha anımsatabilir miyim,» dedi tersçe. «Bu konuda size Dr. Dodderer daha çok bilgi verecektir. Bizim şimdi bunu sürdürmemize gerek yok.»

«Konserleri izlemenin de zorunlu olup olmadığını sorabilir miyim?»

«Zorunlu değil. Ama konsere gidiş, değişik müzik derecelerine göre, kesin kurallarla düzenlenmiştir.»

«Konsere gidişi nasıl kurallara bağladığınızı bilmek isterdim,» dedim. «Başka hiç bir yerde böyle bir şey duymadım.»

«Duymamışsınızdır. Öbür ülkeler müzik kültürü açısından henüz geri bir düzeyde. Bir kez, işitme organları kusurlu olmayan on sekiz yaşından küçük bütün insanlar, müzik kuramı ya da uygulaması dallarından birinden sınava girmek ve başarılı olmak zorundadırlar. Sonra ; birinci, ikinci ya da üçüncü dereceden bir konsere gidebilmesi için her yetişkinin bir müzik dinleme ve değerlendirme sınavından geçmesi gerekir. Bu demektir ki, birinci dereceden konserlere yalnız müzik anlamada birinci derece sertifikasına sahip olanlar gidebilir. Öbür dereceler için de buna denk kurallar geçerlidir. Yoksa orta derecede müzik bilgisi olan insanlar en iyi sanatçıların çaldığı en iyi müziği dinliyor olacaklardı. Kurduğumuz bu düzen sayesinde, halka açık konserlerde kesin bir standart sağlayabiliyoruz. Her mevsim başında ilk üç dereceden bütün konserlerin programları yayınlanır. Her kişi eriştiği derecedeki bir konser dizisine adını yazar. Kendisine bir mevsimde kaç konsere gidebileceği bildirilir. Sonra o kişi izleyeceği konserleri seçer. Bu noktadan sonra da hiç bir zorluk çıkmaz.»

«Bunca dikkatli bir hazırlıktan sonra her hangi bir zorluk çıkacağını sanmam ben de,» dedim. Sonra sordum : «Peki, bira bahçelerindeki açık hava konserlerinin durumu nasıl?»

«Onlarla ilgili kurallar ayrı. Zaman Dairesinden araştırır, bir kimsenin bu konserlere giderek fazla zaman harcıyıp harcamadığını saptayabiliriz. Ayrıca, otuz yaşına

geldiği halde müzik dinleme ve değerlendirme sınavına geçmemiş olanların bu konserleri haftada bir defadan fazla dinlemeleri yasaktır.»

«Peki, bu kurallar uygulanabiliyor mu?»

«Böyle bir şeyi soruyorsanız, bizim Zaman Dairesini anlamak için yaptığınız çalışma pek işe yaramamış demektir.»

«O halde, benim hiç bir sertifikam olmadığına göre, sizin en iyi müziğinizi dinlememe izin verilmeyecek mi demektir?»

«Her hangi üniversitede müzik doktorası yapmış olan yabancıların birinci dereceden bile birkaç konseri dinlemesi için Kültür Bakanlığı özel izin çıkarır. Öbür yabancılar da yine Kültür Bakanlığının özel izni ile üçüncü dereceden birkaç konser dinleyebilirler.»

Sanıyorum aynı gündü. Rehber Prigge, «Görüyorum, gözlüğünüzü kullanmıyorsunuz,» dedi.

«Ben hiç gözlük kullanmadım,» dedim.

«Ama Dr. Pincher kullanmanızı emretmişti.»

«Evet, bu amaçla bir reçete yazdı. Ama ben gidip gözlüğü almadım. Çünkü buna gereksinim duymuyorum.»

Rehber Prigge büyük bir şaşkınlık ve korku ile baktı. «Derhal gitmelisiniz,» dedi. «Adresi biliyorsunuz. Biraz gecikme olmuş gibi davransanız iyi olur. Ama hayır, anı defterinizden anlaşılır gözlükçüye gitmediğiniz. Bu durumda kesinlikle Yabancı Gözlemcilerle İlgili Talimatın 127. maddesi uyarınca cezalandırılacaksınız.»

Belirtilene uygun olarak gittim. Birkaç gün içinde de gözlüğü aldım. Sanıyorum bu olay nedeniyle farkettim ki Meccanialıların hemen hepsi gözlük takıyor. Bazıları aynı anda iki gözlük birden takıyor. Üç gözlük birden takanları bile gördüm. Dışlerimde bir eksiklik bulamadıkları için de sevindim.

Birkaç gün sonra Prigge beni Dr. Dodderer'e götürdü. Ondan öğrendiklerim, rehberimin anlattıklarından daha da dikkate değerdi. Bu nedenle bu görüşmenin tümünü bura-

da aktaracağım. Bunun için de okurdan özür dileme gereğini duymuyorum.

Dr. Dodderer'i saat onda görmemiz gerekiyordu. Benim için bütün bir saatlik zaman ayrılmıştı. Odasına girdiğimizde Dr. Dodderer saatin kaç olduğunu tamı tamına defterinde belirtti ve şöyle dedi : «Ziyaretinizin amacı, bir kültür düzenin parçası olarak tiyatro ve eğlence ile bizim kültür düzenimiz arasındaki ilişki konusunda bir şeyler öğrenmektir. Çok iyi. Oturun, ben de sizi aydınlatmak için elimden geleni yapacağım.»

Dr. Dodderer kuru, ufak tefek bir adamdı. Küçük kara gözleri, dar ama yüksek bir alnı vardı. Kendisine teşekkür ettim ve dinlemeye hazırlandım. Defterimden yararlanmazsam beni saygısız bulacağını düşündüm ; bu nedenle bol bol not almak üzere hazırlık yaptım.

Hazır olduğumu görünce, elleri önünde kenetli ve gözleri kapalı olarak durdu, uzun bir söyleve başladı. Bütün gelişmiş hayvanların oyuna karşı bir eğilim gösterdiklerini, özellikle insan denilen hayvanın bu yönden seçkin ve üstün olduğunu belirterek söze girdi. Bazı antropologlar, oyun içgüdüsünün sürmesini, kas ve beyin gücünün gelişmesinde oyunun yararını gösteren bir kanıt saymışlardı. O bu görüşe katılmıyordu ; en azından, tümüyle katılmıyordu. Ona göre oyun, doğanın en savurgan yöntemlerinden biriydi. Eğer insan türünün ırkları ve ırkların alt bölümleri arasında tam bir rekabet olsa, oyunu mümkün olan en aza indiren ırk en önde gitmeyi başarırđı. Bu da oyunun belki yaşamın ilk üç yılına sınırlandırılmasını gerektirirdi. Oyun, kesinlikle, zihinsel etkinlikler arasında en az yararı olandı. Eğitimin sorunlarından birisi de ulusal kültür planından oyunun yavaş yavaş, ama tümüyle çıkarılmasıydı. Ne yazık ki en iyi eğitim sistemi bile bu oyun içgüdüsüne ödünler vermek zorunda kalıyordu. Bu nedenle oyunun istenilen en düşük düzeye indirilmesi için birçok kuşağın gelip geçmesi gerekecekti. Fakat Meccanialı psikologların yaptığı deneyler, hem çocukluk hem de yetişkinlik çağında gerekli oyun miktarının geç-

mişte çok kaba biçimde abartıldığını, bugün de öbür uluslarca aynı biçimde abartıldığını, göstermişti. Zaman Dairesinin yardımları olmadan bu deneyler yapılamazdı. Bu alanda öbür ulusların hiç bir gelişme gösterememiş olması ise onlarda bir Zaman Dairesi olmayışı ile açıklanabilir.

Dr. Dodder şöyle sürdürdü sözlerini : «Örneğin, öbür uluslar kültür oyuncaklarının değerini hemen hemen tümüyle ihmal etmişlerdir. Bu konuyu biraz düşündükleri durumlarda bile, becerinin gelişmesi için birazcık daha olanak sağlayan oyuncaklar yapmakla yetinmişlerdir. Ama asıl amaçları eğlendirmek olmuştur. Bütün bir kültür planlaması içinde oyuncakların asıl amacının ne olması gerektiği konusunda açık seçik bir anlayışları olmamıştır. Bugün bizim elimizde dikkatle hazırlanmış bir plan var. Bu plan benim bölümüme değil, A-I bölümüne bağlıdır, ama yine de sistemimizin dayandığı temel konusunda iyi bir örnek oluşturur. Bütün oyuncaklarımız on beş dereceye ayrılmıştır. Bu işe başladığımızda yalnız beş derece vardı, ama sayı giderek artmıştır, çünkü sistem yetkinleştikçe karmaşılaşmaktadır. I. Derecede, on sekiz aylıktan daha küçük bebeklerin kavrayıp tanıyabileceği nesneler vardır. II. Derecede, toplar ve küpler gibi cisimler bulunur. III. Derecede, oyuncak bebekler ve insan yüzleri. IV. Derecede, sayıları öğretmek amacıyla bir araya gelebilecek nesneler. V. Derecede, basit mekanik oyuncaklar ve aletler. VI. Derecede, bütünlerin oluşturulmasında kullanılan çeşitli parçalar...»

Sanıyorum buradan sonra ben şaşırdım. Yine de XIII. Derecede, kimyaya bir giriş oluşturan oyuncaklar bulunduğu, XIV. Derece oyuncaklarının ise matematik bilgileri benim düşünebildiğimden çok ileri olan çocuklar tarafından kullanılabileceğini anımsıyorum. Dr. Dodderer, Çocuk Yaşamı Müfettişlerinin evleri ziyaret edip ana-babaların kültür oyuncakları sistemini doğru olarak kullanıp kullanmadıklarını denetlediklerini açıkladı. Başlangıçta bu konuda büyük zorluklarla karşılaşmış, ama

ana-babalar bugün bu konuda çok iyi eğitilmişlerdir. Yakında ana-babaların bu amaçla eğitilmesine de gerek kalmayacak, çünkü sistemin içinde ve onu öğrenerek yetişmiş olcaktlar.

«Kültür açısından hangi eğlence türlerinin daha kazançlı olduğunu anlamak için çok değerli başka deneyler de yürütölmüştür. Bunlar arasında üretimi geliştirmek amacıyla tasarımılanan deneyler vardır.

«Bir örnek vermek gerekirse, okullarımızda Yedinci Sınıf öğrencileri için zihinsel uğraşlar dışında da zaman ayırmamız gerektiğini anladık. Bu zamanı yalnızca eğlenceye ayrılmış saymak tam bir savurganlık olurdu. Kendilerini günde üç saatten fazla zihinsel çalışmaya veremeyen çocuklar basit eşyaların yapımında kullanılabılırler. Çok küçük çocukların da kullanabileceği basit makinalarımız vardır. Belki sizi şaşırtabilir ; bu çocukların yarı yaratıcı çalışmalarının ürünü olan bir milyon değerinde mal her yıl yurt dışına satılır. Öte yandan, zihinsel uğraşı günde birkaç saatten fazla sürdüremeyen İkinci Sınıf erkek çocuklar, askerlik mesleğine hazırlık olmak üzere etkin, yürekli ve kendine güvenir olmaları için eğitilirler.

«Aynı ilke yalnız okul çocukları için değil, her yaştaki insanlar için de geçerlidir. Örneğin, yine Zaman Dairesi aracılığıyla anladık ki, binlerce kişi satranç gibi oyunlarla çok değerli saatleri boşa harcıyorlar. Bu oyunlar yerine ilginç bazı matematik araştırmaları koyduk, çok yararlı sonuçlar sağladık. Bazı insanlar ise kırlarda amaçsızca yürüme alışkanlığı edinmişlerdi. Önce bitki ve böcek türlerinden bulunacak örnekler ve bilimsel konularda yazılacak makaleler için ödüller vererek işe başladık. Sıradan insanların yaşamından amaçsız eğlenceyi tümüyle çıkarmayı başarmış gibiyiz. Beşinci Sınıfta, ki bu oldukça zeki bir sınıftır, bilimsel çalışmaları teşvik ederiz. Bunun için belli sınavları geçen ve tez hazırlayanları kendi sınıflarının üst derecelerine yükseltiriz. Bazı durumlarda çok üstün başarılı gençleri Dördüncü Sınıfa bile alırız.»

Dr. Dodderer'in bir anlık duraklamasından yararlanarak şöyle sordum : «Bunun tiyatro sanatı ile ilgisi ne?»

«Size, kamu eğlence sistemimizin temelini göstermeye çalışıyorum. Bizde eğlence hiç bir zaman kendi kendine bir amaç olamaz. Bütün insanlarda tiyatroya karşı bir tür kaba ilgi olduğu görülür. Bazı büyük ozanlar dinleyicilerinin beyinlerine ulaşabilmek için bu ilgiyi kullanmışlardır. En büyük ozanlar eğlenme içgüdüsüne en az ödün vermiş olanlardır. Biz de aynı ilkeyi izledik. Fakat önce tiyatroyu denetim altına almadan böyle bir tiyatro kültürü planını yürütemezdik. Prince Mechow, her konudaki ünlü sezgisiyle gördü ki, Tiyatroyu denetim altına alıp yönetmedikçe Basını denetleyip yönetmek boşunaydı. Her şeyden önce sansürü gerçekleştirdi. Daha sonra en çok sevilen oyun yazarlarını Devlet hizmetine aldı. Böylece kendi amacına hizmet etmeyenleri ayıklayıp atması mümkün oldu. Zamanla bütün tiyatrolar Devletin kültür kurumları haline geldi. Doğal olarak bütün bunlar zaman aldı. Bugün bile yalnız alt düzeyde oyunların sahnelendiği birkaç halk tiyatrosu vardır. Bu tür tiyatrolara gitmek zorunlu değildir.»

«Tiyatro böyle sevildiği halde tiyatroya gitmenin için zorunlu olması gerektiğini anlamıyorum,» dedim.

«Çoğunluk için tiyatronun zorunlu olması gerekmiyor,» diye yanıtladı Dr. Dodderer. «Ancak tiyatroya gitmede gevşek davrananlar, tam tiyatro aracılığıyla verilen kültürü alması gerekenlerdir. Bütün konu Zaman Dairesinin yardımıyla incelenmiştir. Şu andaki sistemle en iyi sonuçları aldığımızdan eminiz.»

«Oyun yazarlarınız artık Memur olduklarına göre, sahnelenen oyunların niteliğinde bir düşme görülmedi mi?» diye sordum.

«Tersine. Çağdaş oyunlarımız daha yüksek bir düzeydedir. Bunun çeşitli nedenleri var. Bir kez, eskiden eğitimsiz halk, tiyatro ya da edebiyatın üstün niteliklerini yargılayacak durumda değildi. Çoğu zaman hiç de kültür değeri olmayan oyunları tutuyorlardı. Bunun sonucu ola-

rak, iyi oyunlar yazan yazarlar onları sahneleyemiyordu. Oysa bugün bizim Tiyatro Eleştirisi Kurulumuz bütün oyunların değerini saptayacak yetenektir ve oyun yazarları halkın kaprislerine bağlı değildir. Ayrıca, uzmanlaşmayı geçmişte hayal bile edilemeyecek bir düzeye vardırmış bulunuyoruz.»

«Bürokrasiyi bir kez kurun, ister istemez işlevleri artacaktır. İnsanlar pistir ; bu nedenle bürokrat, yıkansınlar, der. Daha sonra, evlerini de temizlettirelim, diyecektir. Bürokrat, insanların yürüyüşünü sevmeyebilir ; o zaman da uygun adım yürütecektir herkesi. Görüyorsunuz ki iyi eğitim görmüş bir orta sınıf ve işçi sınıfı bulunmasının çok büyük yararları vardır. Bunu sağlayabilmek için güçlü bir daire gereklidir. Bürokrasi bir kez yaratıldıktan sonra, işlevlerine bir sınır koymak çok zordur. Ayrıca, bence çok önemli olan bir nokta şudur : Bürokrasinin işlevleri ne kadar genişlerse, asıl amacı o ölçüde başarıyla gizlenebilir. Çünkü insanlar yönlendirilmeye ve 'örgütlenmeye' alışmışlardır. Bürokrasi işlemlerinin kendi yararlarına olduğu konusunda belli belirsiz bir inançları vardır. Cıvatanın bir kez daha dönmüş olduğunu hissetmezler bile. Eğer Devlet bana ne yemem gerektiğini söylüyorsa, ne giyeceğimi, ne okuyacağımı, ne düşüneceğimi niçin söylemesin?

«Bürokrasinin bütün kültürü 'örgütlemesinin' bir nedeni daha var. Her ulusun içinde süren bir tür düşünce yaşamı vardır. Bu düşünce yaşamı ya özgür olacaktır, ya da denetlenecektir. Fikirlerin gücü öyledir ki, eğer düşünce yaşamı kendi haline bırakılırsa, uzun vadede düşünceler siyasal yapıyı belirler. Eğer Devlet kesin bir denetleyici güç olarak varlığını sürdürmek istiyorsa, ulusun düşünce yaşamını denetim altına alması gerekir. Eski çağlarda Devlet bunu bir süre başarmıştır. Orta Çağlarda, Kilise de aynı şeyi amaçlamıştır. Modern çağda çoğu

Devletler bunu denememiştir bile, ama bu Devlet girişmiştir bu işe, Platon'un yapmak isteyeceğinden fazlasını yapmamıştır. Bu Devlet Platon'unkinden biraz değişik şeyler yapmış, ancak aynı görüşten yola çıkmıştır.»

«Eğer Meccanialılara, Platon'un ilkelerini uyguladıklarını söyleseniz, bu onlar için bir övgü olur, değil mi?» diye sordum.

«Belki bunu bir övgü gibi kabul edebilirler. Ama bu onların yirmi yüzyıllık siyasal deneyimden hiç bir şey öğrenmedikleri anlamına gelir.»

«Tam tersine. Görünüşe bakılırsa, çok şey öğrenmişler.»

«Kölelerden ve despotlardan bir ulus oluşturmayı öğrenmişler.»

«Köle bile olsalar, buna aldırılmaz görünüyorlar.»

«Hiç belli olmaz. Yüz yıl bir ulusun tarihinde uzun bir zaman değildir. İnsan doğası gariptir. Falaka sopasını öyle bir sevgi ile öpüyorlar ki, ne kadar süre köle olarak kalacaklarına aldır mıyorum. Bence önemli olan, bizleri de köle yapmamaları.»

«Böyle bir tehlike var mı?» diye sordum.

«Var gerçekten. Hem de büyük tehlike.»

«Böyle bir tehlike nasıl gelebilir?»

«Her türlü yolla. Özgürlük, insan türünün sahip olduğu en değerli şeydir. Çok az ulus uzun süre özgür kalmıştır.»

«Ama öbür ulusların hemen hiç biri sevmez Meccania'yı. Bu nedenle tehlikeli bir etkisi olamaz onlar üstünde.»

«Olur. Tehlike çeşitli biçimler alabilir. Meccania büyük bir askeri güçtür. Bunu Meccania da biliyor, öbür uluslar da. Büyük bir savaş çıktığını, Meccania'nın üstün geldiğini düşün. Eskiden olduğu gibi yine öbür ulusları egemenliğe alacaktır. Bu uluslar kısa zamanda Meccania kurumlarını benimsemek zorunda kalacaklardır. Öbür uluslar da, kendilerini savunabilmek için, Meccania'da başarılı olmuş yöntemlere başvurmak zorunda kalacaklardır.»

EUGENE ZAMIATIN

Zamiatin'in Rus Devriminin gerçekleşmesi için çalıştığını, devrim gerçekleşince, bir yazar olarak yeni düzeni destekleyen çalışmalarını sürdürdüğünü, ancak çok geçmeden yeni ortamda bazı tedirgin edici eğilimler gözlemlemeye başladığını öğreniyoruz. *Biz*, gözlemlenen bu eğilimlerin ve sonuçlarının nereye varabileceği yönünde bir uyarı olarak düşünülebilir. *Biz* 1920'de Rusya'da yazılmış, ancak ilk baskısı İngilizce olarak 1924'de gerçekleşmiştir.

Önsözde, ters ütopyaların teknoloji ve bürokrasiye dayalı baskı örgütleri ve toplumları olduğu belirtildi. Bu demektir ki, insan davranışını yönlendirmek ve denetim altında tutmak için bilim ve teknolojiden yararlanılacaktır. Bu açıdan *Biz*'de önemli bir adım daha atılmış, insan davranışının denetiminde bilim ve teknolojiden yararlanmaktan öte, madde ve makina için geçerli olabilecek mekanikçi bir anlayış insana da uygulanmıştır.

Kitabın başlığı olan «biz,» söz konusu düzende birey, yani «ben» kalmadığını belirtir. Bu düzen bir savaş sonrasında kurulmuştur. İki Yüz Yıl Savaşı adı verilen bu savaş toprak ile kent arasında olmuştur. Burada toprak, doğal ve bireysel insan özelliklerini ve eğilimlerini, doğayı, doğaya bağlı ve doğa ile etkileşim içinde bir insan yaşamını simgelemektedir. Kent ise insanın doğadan ve kendi özgün benliğinden koparıldığı, kesin bir teknoloji ve bürokrasi denetimine alındığı ortamdır. Bu savaş sıra-

sında kent, petrolden besin maddesi yapmayı öğrenmiş, büyük bir yeşil duvarla kendini topraklılardan ayırmıştır.

Duvar dışında doğal ve ilkel, ama benlik anlayışı ve duygu açısından yoğun bir insan yaşamının sürdüğü anlaşılmaktadır.

Duvar içinde Birleşik Devlet ve onun düzeni yürürlüktedir. Düzenin başkanına İyilik-Yapar adı verilir. İyilik-Yapar, daha sonra George Orwell'in 1984'ünde Büyük Birader adıyla okurlarca daha iyi tanınacak olan baskı düzeni başkanı, aracı ve simgesidir.

Birleşik Devlet'te yalnız birey değil, insan bile yoktur denilebilir. Orada yaşayanlara insan ya da yurttaş değil, «Numara» denir ve her «Numara» ya bir ad değil numara verilmiştir. Erkek-Numaraların numarası sessiz bir harfle, dişi-Numaralarındaki sesli harfle başlar. Uyku dışında insanların yaşamları dakikası dakikasına Birleşik Devletçe belirlenir. Kişisel saatler denilen saatlerde önceden alınan belgelere ya da biletlere göre erkek ve dişi Numaralar birbirlerini saydam cam odalarında ziyaret edebilir, belirlenen saatlerde perdeyi indirebilirler. Cinsel konuları kapsayan bir yasa şöyle der : «Her hangi bir Numara başka bir Numarayla cinsel bir meta olarak kullanmak üzere sertifika alabilir.»

Birleşik Devlet'te insan yaşamı mekanik anlayışa göre belirlenmiştir. Kendisi de bir matematikçi olan anlatıcı «Birleşik Devlet'teki kusursuz matematiksel yaşam» dan söz eder. Kendi beynini şöyle anlatır : «Duyarlı, tertemiz, üzerinde bir toz zerresi bile bulunmayan bir kronometre gibi parlayan bu mekanizma.» Kendisi için de şöyle der «En doğru işleyen, en duyarlı mekanizma.» Yeşil duvar dışı ile ilişkili bir dişi-Numaraya tutulup dünyası allak bullak olmadan önce, anlatıcıyı rahatsız eden tek sorun ise eksik birin kare köküdür, çünkü bu sayı matematikte «irrational,» yani akla uymayan diye geçer. Uzay gemisinin yapımında çalışan işçiler şöyle anlatılır : «İşçiler aynı anda eğiliyor, doğruluyor, büyük bir makinenin kolları gibi hızlı ve ritmik olarak dönüyorlardı.

Hepsi bir bütün gibi görünüyordu : İnsanlaşmış makinalar ve makinalaşmış insanlar.»

Integral adlı bir uzay gemisi yapılmaktadır. Anlatıcı bu uzay gemisinin baş yapımcısıdır. Roman, onun anı defteri biçiminde sunulmuştur.

Anlatıcı D-503 ve düzen bir bunalımdan geçer. Düzenin bunalımı, birlik gününde bazı kişilerin İyilik-Yapar'a karşı oy kullanmasıdır. Bu bir tür başkaldırıdır. Baş kaldıranlar uzay gemisini de ele geçirmek isterler. Anlatıcının bunalımı ise hem bu başkaldırıyla hem de yeşil duvar ötesi ile ilişkisi bulunan bir dişi-Numaraya, 1-330'a tutulmasıdır. Anlatıcı İyilik-Yapar'ın karşısına çıkarılır. İyilik-Yapar D-503'e *Integral*'in yapımcısı olduğu için onu kullandıklarını söyler. D-503 etkilenir bundan.

O sırada yeni bir bilimsel gelişme olmuştur. İnsanlar beyine yapılan bir ameliyatla duygu-düşünce sorunlarından kurtarılabilenkte, makinalar kadar kusursuz olabilmektedirler. Bu ameliyat kitlelere zorla uygulanmaktadır. D-503 de ameliyat edilir, bunalımından kurtulur. Tutulduğu dişi-Numaranın infazını izler.

Aşağıya *Biz*'den altı ayrı parça alınmıştır. Bu parçalarda işlenen konular şöyle : 1. Birleşik Devlet'te yaşamın bazı boyutlarının tanıtılması. 2. Bir infaz, bir tören. 3. Anlatıcının bunalımı ; mutluluk ve özgürlük kavramlarının karşıtlığı. 4. Birlik gününde oylama, olaylar. 5. İyilik-Yapar'la görüşme. 6. Beyin ameliyatından sonra durum.

BELGE BİR

Bir Duyuru
Doğruların En Bilgesi
Bir Şiir

Bu sabah Devlet gazetesinde yayınlanan duyuru kelimesi kelimesine tam şöyleydi :

«*İntegral*'in yapımı yüz yirmi gün içinde tamamlanacak. *İntegral*'in, evrenin sınırsız uzayında yükseleceği büyük tarihi saat yakındır. Bin yıl önce kahraman atalarınız bütün yeryüzünde Birleşik Devlet'in gücünü ege-men kıldı. Bugün önünüzde daha görkemli bir görev var: Cam, elektrik ve ateş soluyan *İntegral* aracılığıyla, Evrenin belirsiz denkleminin bütünleştirilmesi. Büyük göreviniz, öbür gezegenlerde yaşayan ve belki de özgürlük gibi ilkel bir koşulda bulunan bilinmedik varlıkları aklın boyunduruğu altına almaktır. Eğer onlar, kendilerine matematiksel açıdan kusursuz bir mutluluk getirdiğimizi anlamazlarsa, o zaman görevimiz onları zorla mutlu kılmak olacaktır. Ancak, silaha sarılmadan önce, sözün etkili olup olmayacağını sınavacağız.

«İyilik-Yapar adına, Birleşik Devlet'in bütün Numaralarına duyurulur

«Yeteneği olan herkes, Birleşik Devlet'in büyüklüğü ve güzelliği üzerine bilimsel yazılar, şiirler, bildiriler ve başka her tür eser yazmayı bir görev saymalıdır.

«*İntegral*'in taşıyacağı ilk yük bu olacaktır.

«Yaşasın Birleşik Devlet! Yaşasın Numaralar!! Yaşasın İyilik-Yapar!!!»

Bunları yazarken yanaklarımın yandığını hissediyorum. Büyük evrensel denklemi bütünleştirmek! Vahşi eğriyi düzeltmek, onu bir tanjant, bir düz doğru haline getirmek! Çünkü Birleşik Devlet düz bir doğrudur ; büyük, kutsal ve bilge bir doğru, doğruların en bilgisi!

Ben, D-503, *İntegral*'in yapımcısı, Birleşik Devlet'in çok sayıdaki matematikçilerinden biriyim. Rakamlar yazmaya alışmış kalemim, seslerin ritmini ve uyumunu ortaya koyacak yetenekte değil. Bu nedenle yalnızca gördüğüm, düşündüğüm, daha doğrusu *bizim* düşündüğümüz şeyleri olduğu gibi yazmakla yetineceğim. Evet, «bizim» düşündüğümüz ; anlatmak istediğim tam budur. Bu nedenle, yazdıklarına başlık olarak *Biz* koyacağım. Fakat bu bizim yaşamımızın, Birleşik Devlet içindeki kusursuz ve matematiksel yaşamımızın bir türevi olacak sadece.

Eğer böyle ise, benim yeteneklerimin sınırlı olmasına rağmen, bu türev kendi içinde bir şiir olmaz mı? Evet, bir şiir olacaktır. Buna inanıyorum, böyle olacağını biliyorum.

Bunu yazarken yanaklarım hâlâ yanıyor. Şu anda duyduklarım, belki bir kadının kendi içinde minik bir canlının yürek atışlarını ilk kez algıladığı zaman duyduklarına benziyor. Bu minik canlı hem benim, hem de değilim. Bu canlıyı aylarca kendi yaşamımla, kendi kanımla beslemem, daha sonra da yüreğimde acı ile onu kendimden koparıp Birleşik Devlet'in ayakları dibine bırakmam gerekecek.

Yine de hazırım buna, herkes gibi, ya da hemen herkes gibi. Hazırım.

BELGE İKİ

Bale

Sıralı Uyum

X

Bahar. Yeşil Duvar'ın ötelerinden, bilinmedik ovalardan, rüzgâr ballı sarı çiçek tozlarını getiriyor bize. Bu tatlı toz insanın dudaklarını kurutuyor. Her an dudaklarını yalıyor insan. Belki de caddede karşılaştığım bütün kadınların, tabii erkeklerin de, dudakları tatlı bugün. Bu, benim mantıklı düşünüşümü bulandırıyor biraz. Ama gökyüzü! Gökyüzü mavi. Bu duru maviliği bozacak bir tek bulut bile yok. (Eskilerin zevkleri ne kadar ilkeldi ; ozanlar bu biçimsiz, anlamsız, aptalca akışan buhar kümelelerinden esinlenirlerdi!) Ben yalnız böyle bir gökyüzünü severim ; biz yalnız böyle bir gökyüzünü severiz dersem yanlış söylemiş olmam. Böyle temiz, kısır, kusursuz bir gökyüzünü. Böyle bir günde tüm evren, bizim Yeşil Duvar ve bütün öbür yapılar gibi, ebedi ve duru camdan ya-

pılmış gibi görünür. Böyle bir günde insan bizim yapılarımızla evren arasındaki denklikleri görür. Oysa bu denklikler bugüne dek bilinmiyordu. İnsan bu denklikleri her şeyde görüyor, en sıradan, en gündelik şeylerde bile.

İşte bir örnek : Bu sabah *Integral*'in yapıldığı iskelede idim. Torna tezgahlarını gördüm ; regülatörlerin topları kendi kendine dönüyor, kranklar iki yana sallanıyor, pırıl pırıl parlıyordu. İşleyen kirişin omuzları sallanıyor, mekanik keskiller duyulmadık tarantella ezgilerine dans ediyordu. Birden, güneş ışınları ile aydınlanan bu büyük, bu mekanik balenin bütün müziğini, bütün güzelliğini algıladım. Sonra şu düşünce geldi aklıma : Niçin güzel? Dans niçin güzel? Yanıt : Çünkü dans *özgür olmayan* harekettir. Çünkü dansın derin anlamı kesin ve estetik bir boyun eğmede, *özgür olmama* ilkesinde gizlidir. Atalarımızın, dinsel gizler ve askerî gösteriler gibi en esinlenmiş durumlarda kendilerini dansa vererek unuttukları doğrudur. Bunun ancak bir anlamı var : Özgür olmama içgüdüğü ta eski zamanlardan beri insan doğasının bir özelliği olmuştur. Biz ise bugün kendi yaşamımızda bilinçli olarak...

Bu anda denetim tablosundaki elektrik düğmesi tıkkırdadı, düşünce zincirim kesildi. Gözlerimi kaldırdım. Tabii, 0-90! yarım dakika içinde burada olacak ve beni yürüyüş için çıkaracak.

Sevgili O-! Hep adına benziyor gibi görünür bana, O—. Gerekli Annelik ölçülerinden tam on santim daha kısadır. Bu neden bana yuvarlak görünür. Dudaklarının gül rengi o'su her söylediğime karşılık vermek için açıktır hep. Bileğinde yuvarlak yumuşak bir çukurluk vardır. Çocuklarda görülür böyle çukurluklar. 0-90 içeri girdiğinde kafamdaki mantık çarkları dönüyordu daha. Ben de onların süren durumunu izledim ; makinaları, dansları ve hepimizi içine alan yeni formülümü anlatmaya başladım ona.

«Ne kadar güzel, değil mi?» diye sordum.

«Evet, çok güzel ...Bahar!» diye yanıtladı gül pembe bir gülümseyişle.

Görüyor musunuz? Bahar! Bahardan söz ediyor! Bu kadınlar!... Ben sustum.

Caddeye inmiştik. Bulvar kalabalıktı. Havanın böyle güzel olduğu günlerde, öğle sonrası kişisel saat genellikle ek bir yürüyüş saati olur. Her zamanki gibi Müzik Kulesi bütün boruları ile Birleşik Devlet Marşını çalıyordu. Açık mavi üniformaları (bu belki de eski üniformalardan bir türetme idi), göğüslerinde altın rengi nişan ve Devlet numaraları ile, yüzlerce, binlerce Numara dörtlü sıralar halinde yavaş yavaş yürüyorlardı. Ben, biz dördümüz, güçlü bir selin sayısız dalgalarından biriydik. Solumda 0-90 (eğer bunu saf atalarımın biri yazıyor olsaydı, *benimki* diye söz ederdi ondan) ; sağımda, tanımadığım iki Numara, birisi dişi-Numara, öbürü erkek-Numara.

Mavi gökyüzü, göğüslerimizdeki nişanlardan her birinde küçük bir güneş ; yüzlerimiz düşünmekten gelen çılgınlıkla bulanmamış. Güneşin ışınları... Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Sanki her şey gülümseyen, ışın gibi bir maddeden oluşmuş. Pirinçten müzik aletlerinin tuttuğu tempo Tra-ta-ta-tam... Tra-ta-ta-tam... Güneşte ışıldayan pirinç merdivenlere basarken, her adımda gökyüzünün baş döndürücü maviliğine yükseliyorsunuz... Sonra, bu sabah iskelede olduğu gibi, her şeyi ilk kez görmüşüm gibi, yine lekesiz dümdüz caddeleri, kaldırımın pırıldayan camını, saydam yapıların kutsal paralel yüzlerini, mavi üniformalı Numaraların sıralı uyumlarını gördüm. Eski tanrı ve eski yaşam üzerine bu utkuyu kazanan geçmiş kuşaklar değil de ben kendimmişim, bütün bunları ben yaratmışım gibi geldi bir an. Bir kule gibi hissettim kendimi : Dirseğimi oynatmaya korkuyordum, yoksa duvarlar, kubbe ve makinalar düşüp param parça olacaktı sanki.

Sonra ansızın yüzyıllar ötesine bir sıçrayış Müze-deki bir resmi anımsadım (Her halde farklılıklardan gelen bir çağrışımdı bu). Yirminci yüzyılda bir bulvarın res-

mi ; insanlar, tekerlekler, hayvanlar, ilan yazıları, ağaçlar ve kuşlardan oluşan gürültülü ve rengârenk bir karğaşa. Bütün bunların bir zamanlar gerçekten var olduğu söylenir.

Bu bana öyle inanılmaz, öyle saçma geldi ki kendimi unutup yüksek sesle güldüm. Kendi gülüşümün bir yankısıymış gibi bir gülüş kulağıma geldi sağdan. Döndüm. Beyaz, çok beyaz dişler ve tanımadığım bir dişi yüzü gördüm.

«Afedersiniz,» dedi bu kişi. «Çevrenize bakışınız, yaratılışın yedinci gününde, esinlenmiş bir efsanevi tanrının bakışına benziyordu. Beni de kimse değil siz yaratmış gibi bakıyorsunuz. İnsanın gururunu okşuyor bu.»

Bunları söylerken gülümsemiyordu bile. Hatta belli bir saygı vardı halinde (*Integral*'in yapımcısı olduğumu biliyordu belki de). Yine de gözlerinde ve kaşlarının üstünde garip ve insanı sinirlendiren bir X vardı. Bu X'i anlayamıyor, matematiksel bir anlatıma koyamıyordum. Her nedense şaşırmıştım. Biraz bulanık bir kafayla, gülüşümü mantıksal yönden açıklamaya çalışıyordum.

«Kesinlikle açıktı ki, bugün ile yıllar öncesi arasındakiki bu çelişki, bu geçilmez uçurum...»

«Ama niçin geçilmez olsun?» (Nasıl da parlak, keskin dişler!) «Bu uçurum üzerine bir köprü kurulabilir. Lütfen, gözünüzün önüne getirin : Bir davul takımı, sıralar... Bütün bunlar geçmişte vardı, sonuç olarak...»

«Evet, açıkça belli,» diye haykırdım.

Düşüncelerin ilginç bir kesişme noktasıydı bu. Yürüyüşten önce benim yazdığım şeyleri neredeyse aynı kelimelerle o söylüyordu! Anlıyor musunuz? Düşünceleri bile! Çünkü hiç kimse *bir* değildir, çoğunluktan *birdir*. Hepimiz öyle benzeriz ki...

«Emin misiniz?» Bir X'in keskin köşeleri gibi dar bir açıyla şakaklara doğru yükselen kaşlarını gördüm onun. Yeniden şaşırmıştım, sağa sola bakıyordum. Sağımda o ; ince, bir kırbaç gibi esnek ve dirençli, I-330 (numarasını şimdi gördüm). Solumda, O-; tümüyle ayrı, hep daireler-

den oluşmuş, bileğinde bebeklerinki gibi bir çukurluk. Bizim sıranın sonunda, tanımadığım bir erkek-Numara, S harfi gibi iki yanlı eğrilmiş. Her birimiz öbürlerinden öylesine farklı...

Sağımdaki, I-330, şaşkınlığımı gözlerimden anlamış olmalı, çünkü içini çekti ve «Evet, ne yazık!» dedi.

Bu ünlemin tam yerinde olduğuna karşı çıkmıyorum, ama yine de yüzünde ya da sesinde öyle bir şey vardı ki...

Genellikle yapmadığım biçimde, düşünmeden, şöyle dedim «Niçin, 'ne yazık'? Bilim geliyor, bugün olmasa bile elli ya da yüz yıl içinde...»

«Burunlar bile...»

«Evet, burunlar!» Bu kez neredeyse bağırdım «Ne olursa olsun, yine de imrenme için bir neden var... Benim burnum yassı, başkasının ki ise...»

«Evet, burnunuz, eskiden dedikleri gibi, klasik. Ama elleriniz... Hayır, hayır, gösterin bana ellerinizi!»

Birinin ellerime bakmasından nefret ederim. Uzun kıllarla kaplıdır ellerim ; aptalca bir uzak atalara çekme özelliği. Elimi uzattım, aldırılmıyormuş gibi görünerek, «Maymunların ki gibi,» dedim.

Elime, sonra da yüzüme baktı.

«Hayır, çok ilginç bir uyum.»

Terazide tartar gibi gözleriyle tarttı beni. Kaşlarındaki boynuzcuklar göründü yine.

«O benim adıma kayıtlıdır,» diye ünledi 0-90 gül pembesi bir gülümseyişle.

Ben yüzümü buruşturdum. O-'nun bu söylediği kesinlikle kurallara aykırıydı. Böyledir sevgili O-. Nasıl söylesem? Dilinin hızı iyi ölçülmemiş. Dilinin saniyedeki hızı, düşüncelerinin saniyedeki hızından birazcık az olması gerekir ; en azından bu hızlar bunun tersine olmamalı.

Bulvarın sonunda Toplantı Kulesinin çanı saat on yediye çalıyordu. Kişisel saat sona ermişti. I-330, S biçimindeki erkek-Numara ile birlikte bizden ayrılmıyordu. Bu erkek-Numaranın yüzü öyle saygıya değer, ve bana tanıyor-muşum gibi geldi. Bir yerde karşılaşmış olmalıyım onunla,

ama nerede olduğunu anımsayamadım. Benden ayrılırken I-330 yine o X gibi gülümseyişle şöyle dedi:

«Yarın değil öbür gün 112 numaralı toplantı salonuna gel.»

Ben omuz silktim : «Eğer dediğin toplantı salonuna yazılırsam...»

I-330, garip ve anlaşılmaz bir kesinlikle, «O salona yazılacaksın,» dedi.

Bu kadın hoşla gitmeyen bir etki yapıyordu üstümde. Bir denklemden atılamayan ters bir ögenin etkisine benziyordu bu. Hiç olmazsa kısa bir süre için sevgili O- ile yalnız kalabildiğime memnundum. Onunla el ele, dört bulvarı geçtim. Daha sonraki köşede o sağ yana gitti, ben sola.

«Bugün sana gelip perdeleri indirmeyi o kadar isterdim ki, özellikle bugün, hemen şimdi...»

Ne kadar gariptir O-. Ama ben ne diyebilirdim ona? Daha dün benimleydi. Hem o da benim kadar biliyor ki gelecek seks günümüz yarın değil öbür gün. Onun düşüncelerinin çok ileride olduğu başka bir durum bu. Bazan kıvılcım motora fazla erken geliyor.

Ayrılırken iki kez öptüm onu. Hayır, daha kesinlikle belirtmeliyim ; iki değil, üç kez öptüm, gözlerinden, bulanma nedir bilmeyen güzel duru mavi gözlerinden.

BELGE ÜÇ

Bir Ceket

Bir Duvar

Zaman Çizelgeleri

Tüm yazdıklarımın tümünü gözden geçirdim. Betimlemelerin yeterince açık olmadığını görüyorum. İçimizden biri için her şey apaçık olacaktır kuşkusuz, ama bu belgeleri *Integral*'in bir gün kime götüreceğini kim bilebi-

lir? Atalarımız gibi belki siz de uygarlığın büyük kitabının ancak dokuz yüz yıl öncesine dek olan bölümünü okumuşsunuzdur. Belki siz Zaman Çizelgeleri, Kişisel Saatler, Annelik Ölçüleri, Yeşil Duvar, İyilik-Yapar gibi en temel şeyleri bile bilmiyorsunuzdur. İnsanın bunları bilmemesi gülünç geliyor bana, ama yine de bunların açıklanması çok zor. Böyle bir açıklama, bir yirminci yüzyıl yazarının romanında ceket, apartman, eş gibi sözcükleri açıklamaya başlaması gibi bir şey olurdu. Ama bir yandan da, eğer romanı ilkel insanlar için çeviriliyorsa, ceketin ne demek olduğunu açıklamaktan nasıl kaçınabilir? Eminim ki ilkel bir insan cekete bakar, şöyle düşünürdü : «Bu ne işe yarar? Bu bir yük sadece, gereksiz bir yük.» İki Yüz Yıl Savaşlarından beri hiç birimizin Yeşil Duvarın ötesine adım atmadığımızı söylersem, eminim siz de aynı şeyi hissedeceksiniz.

Fakat sevgili okurlar, düşünmelisiniz, hiç olmazsa biraz. Düşünmenin yararı vardır.

Şurası açıktır ki, bildiğimize göre, insanlık tarihi göçebelikten yerleşikliğe geçişin tarihidir. Bundan, en yerleşik yaşam biçiminin (bizim yaşamımızın) en yetkin yaşam olduğu sonucu çıkmaz mı? Bir çağ vardı ki insanlar dünyanın bir ucundan öbür ucuna koşturup duruyorlardı. Fakat bu çağ uluslar, savaşlar, ticaret Amerikaların keşifleri gibi şeylerin var olduğu tarih öncesi zamandı. Bugün böyle şeylere kim gerek duyar?

İnsanlığın bu yerleşik yaşam biçimi alışkanlıklarını kolayca ve birden bire edinmediğini kabul ediyorum. İki Yüz Yıl Savaşları boyunca bütün yollar yıkılıp sonra da otlarla kaplanınca, belki de bir yere bağlanıp kalmak başlangıçta çok zor olmuştur. Yeşil yıkıntı kalıntılarıyla birbirinden ayrılmış kentlerde yaşamak rahatsız edici gelmiştir insanlara. Fakat ne önemi var? Kuyruğunu yitiren insan da kuyruk olmadan sinekleri kovalamayı hemencecik öğrenmemiştir her halde. Ya da siz kendinizi üzerinizde hiç bir giysi olmadan, çıplak caddede yürüyor olarak düşünebilir misiniz? (Henüz giysi nedir bil-

memeniz de mümkün.) Durum aynı. Ben de Yeşil Duvarla çevrilmemiş bir kent, Zaman Çizelgelerinin rakamları ile çevrilmemiş bir yaşam hayal edemiyorum.

Çizelgeler... Şu anda bile altın rengi duvar üzerinde mor rakamlar kesin bir tavırla, ama yumuşak bir anlayışla bana bakıyor. İster istemez eskilerin «Azizlerin Yüzü» dedikleri şeyi anımsıyorum ; onlarınki gibi şiirler, dualar yazmak isteği doğuyor içimde. Ah, niçin bir ozan değilim! Ancak ozan olsaydım, Birleşik Devlet'in yüreği ve nabızı olan Çizelgelerin görkemini yeterince dile getirebilirdim.

Bizim hepimiz gibi siz hepimiz de çocukken okulda eski edebiyatın en büyük anıtı olan Resmi Demiryolları Tarifesi'ni okumuştunuzdur belki. Ama bunu Çizelgelerle yan yana getirip karşılaştırırsanız, kömür ile elması yan yana görürsünüz. Her ikisi de aynıdır, kömür yani. Ama elmas nasıl edebî, nasıl parlaktır. Kim Tarifenin sayfalarını gözden geçirir de soluğu kesilmez? Çizelgeler de her birimizi büyük bir şiirin altı çarklı çelik kahramanları haline getirmiştir. Her sabah, altı çarklı bir kesinlikle, milyonlarca Numara aynı saatte, aynı dakikada uyanırız. Aynı saatte, milyonlarımız birimiz gibi işe başlar, milyonlarcamız birimiz gibi işten çıkarız. Milyonlarca eli bulunan bir tek vücut olarak Çizelgelerin belirttiği aynı saniyede kaşıkları ağzımıza götürür, aynı saniyede yürüyüşe çıkar, toplantı salonuna ve Taylor beden eğitimi alıştırma salonlarına gider, sonra aynı saniyede yatarız.

Size karşı çok açık olacağım Biz bile mutluluk sorununa salt ve kesin bir çözüm getirmiş değiliz. Günde iki kez, saat on altıdan on yediye, yirmi birden yirmi ikiye dek güçlü birleşik organizmamız ayrı hücrelere dağılır. Bu saatler Çizelgelerde belirtilen kişisel saatlerdir. Bu saatlerde bazılarının odalarında perdelerin çekildiğini görürsünüz. Bazıları ise ana bulvarın kaldırımlarında yavaş yavaş yürür ya da şimdi benim yaptığım gibi masalarında oturur. Ama ben kesinlikle inanıyorum ki, isterseniz bunun için bana bir hayalci, bir idealist deyin, ben inanıyorum ki er geç bu saatler için de genel formül içinde bir

yer bulacağız. Ne olursa olsun 86.400 saniyenin tümü Zaman Çizelgeleri içinde yerini alacaktır.

İnsanların özgür olarak, yani örgütlenmemiş ilkel bir biçimde yaşadıkları zamanlar konusunda inanılmaz şeyler okuyacak ve duyacak bazı fırsatlar buldum. Bir nokta bana hep kesinlikle inanılmaz gelmiştir Ne kadar ilkel olursa olsun bir hükümet insanların Çizelgelere bağlı olmadan yaşamasına, örneğin zorunlu yürüyüşler yapmadan ve yemek saatleri kesinlikle saptanmadan yaşamasına nasıl izin verebilirdi? O durumda insanlar canları ne zaman isterse o zaman gidip yatarlardı. Bazı tarihçiler o günlerde cadde ışıklarının bütün gece yandığını ve bütün gece insanların caddelerde dolaştığını bile söyler.

Ben bunu anlayamıyorum. Evet, o günlerde insanların kafaları oldukça sınırlıydı. Ama yine de böyle bir yaşamın günden güne gerçekleşen, yavaş ama toplu bir katliam olduğunu anlamaları gerekmez miydi? O günlerde Devlet (insancıl değerler) bir kişinin öldürülmesini yasaklıyordu, ama milyonların yavaş yavaş öldürülmesini yasaklamıyordu. Bir kişiyi öldürmek, yani bireysel yaşamı elli yıl kısaltmak büyük suç sayılıyordu, ama insan yaşamıyordu! Gülünç değil de nedir bu? Bugün on yaşındaki bir Numara bile bu basit matematiksel ahlak sorusunu yarım dakikada *çözer*, ama *onlar* çözemiyordu! Bütün Immanuel Kontları bir araya gelse çözemiyordu! Bilimsel bir ahlak düzeni geliştirmek, yani toplama, çıkarma, çarpma ve bölmeye dayalı bir ahlak düzeni geliştirmek onların Kantlarının aklına bile gelmiyordu.

Dahası, onların Devletin (ona da Devlet diyorlardı!) cinsel yaşamı denetimsiz bırakmaları saçma değil miydi? Tam tersine, istedikleri zaman ve istedikleri kadar... Kesinlikle bilime aykırı, hayvanlar gibi! Ve hayvanlar gibi körü körüne çocuklar doğuruyorlardı! Garip değil midir ki, bahçecilikten, tavukçuluktan, balıkçılıktan anlıyorlardı (bunları bildikleri konusunda bugün kesin bilğimiz var), ama bu mantık zincirinde bir adım daha atıp, çocuk üretimini anlayamıyorlardı. Bu adımı da atıp

Annelik ve Babalık Ölçülerini bulamamaları garip değil mi?

Bu öyle gülünç öyle inanılmaz ki, yazdıklarımı okuyacak olan ve şimdilik tanımadığım siz okurların, şaka yaptığımı düşünmenizden korkuyorum. Sizinle alay ettiğimi, ciddi bir görünüş altında size saçmalıklar anlattığımı düşüneceksiniz gibi geliyor. Bir kez ben şaka yapamam, çünkü her şakanın içinde bir yalanın işlevi saklıdır. İkincisi, Birleşik Devlet'in bilimi eskilerin şimdi anlattığım gibi yaşadıklarını öne sürüyor. Birleşik Devlet'in bilimi ise yanlışlık yapmaz! Ama eskiler hayvanlar, maymunlar, sürüler gibi özgürlük içinde yaşadıklarına göre, bir Devlet mantığına nasıl sahip olabilirlerdi? Bugün zamanımızda bile bazan insan tabandan, ilkel derinliklerden gelen maymun yankılarını duyduğuna göre, eskilerden ne beklenebilirdi?

Ne mutlu ki bu yankı ara sıra, o da çok nadiren duyulur. Ancak küçük parçalardır kırılan. Bütün makinanın ebedi büyük yürüyüşü engellenmeden bu parçalar kolaylıkla onarılabilir. Kırılan bir çiviye çıkarıp atmak için de İyi-Yapar'ın becerikli ağır eli, Koruyucuların deneyimli gözleri vardır.

Şu anda aklıma dün karşılaştığım S harfi gibi ikiye katlı Numara geldi. Sanırım bir çok defalar onu Koruyucular Bürosundan çıkarken gördüm. Ona karşı niçin içgüdüsel bir saygı duyduğumu, yanında o garip I-330'u görünce niçin biraz bocaladığımı şimdi anlıyorum... İtiraf etmeliyim ki, ben... Zil çalıyor, uyuma saati, yirmi iki otuz. O halde, yarın görüşmek üzere.

BELGE DOKUZ

**Tören
Dizeler
Demir-Döküm El**

Ağır başlı, pırıl pırıl bir gün. Böyle günlerde insan zayıflıklardan, hastalıklardan ve belirsizliklerden sıyrılıyor. Böyle günler her şey bizim yeni canımız gibi bozulmaz bir kristaldir.

Küp Alanı. Eş merkezli altmış altı daire iç içe duruyor ayakta. Dingin yüzlerden oluşan altmış alt sıra. Gözler güneşin parlamışını yansıtıyor ; belki de Birleşik Devlettir bu parlayan. Çiçekler, kadınların dudakları, kan gibi kırmızı. İlk sıralarda, olayın geçeceği yere en yakın yerdeki çocukların yüzleri yumuşak çelenkler. Derin, ciddi, Gotik tarzda bir sessizlik.

Eskilerden bize gelen betimlemelere bakılırsa, onlar da «kilise törenlerinde» böyle bir duyguyu yaşarlarmış. Fakat onların hizmet ettikleri anlamsız ve bilinmez bir tanrıydı. Biz ussal tanrımıza hizmet ediyoruz ve onu tümüyle biliriz. Onların tanrısı onlara ancak sonsuz ve işkence içinde bir arayış verirdi. Bizim tanrımız bize salt gerçeği veriyor, yani bizi her tür şüpheden arındırıyor. Onların tanrısı insanın kendini kurban etmesinden başka bir şey icat edemedi, insanın niçin kurban edildiğini de kimse bilmezdi. Biz tanrımıza, Birleşik Devlet'e, dingin, ussal ve iyice düşünülmüş bir kurban sunuyoruz.

Evet, bu büyük bir dinsel törendi Birleşik Devlet uğrunda ; İki Yüz Yıl Savaşları yıllarındaki büyük günlerin anılması, *tümün tek, toplamın birey* üstündeki zaferinin görkemli bir kutlanmasıydı!

O *birey*, güneş ışınları ile dolu Kübün merdivenlerinde ayakta duruyordu. Beyaz, beyaz bile değil şimdiden renksiz, cam gibi bir yüz, cam dudaklar. Yalnız gözleri... Gitmesine yalnız birkaç dakika kalmış olan o korkunç dünyaya götüren, susamış, her şeyi yutan kara çukurlar. Üzerinde numara bulunan o altın rengi nişan şimdiden alınmış göğsünden. Elleri kırmızı bir kordela ile bağlanmış. (Geçmişin geleneklerinin bir simgesi. Şöyle açıklanıyor bu : Eski günlerde, böyle şeyler Birleşik Devlet adına yapılmazken, suçlu direnme hakkı olduğunu düşünürdü, bu nedenle de elleri genellikle zincirle bağlanırdı.)

Kübün tepesinde, Makinanın yanında, İyilik-Yapar adını verdiğimiz endamı. Aşağıdan bakıldığında yüzü görünüyordu. Kesin görkemli çizgilerle çevrildiği belli oluyordu yalnız. Ve elleri... Hiç farkına vardınız mı, bir fotoğrafta, eller fotoğraf makinasına fazla yakın olunca, nasıl büyük olur? Bütün dikkatinizi çeker bu eller, öbür her şey bir gölgede kalır. Onun da elleri, ağır eller, şimdilik sakın, taşlaşmış eller... Üstünde durduğu dizler, ellerin ağırlığını taşımaktan sancıyor olmalı.

Ansızın bu ellerden birisi yavaş yavaş kalktı. Ağır, yavaş bir dökme-demir hareketi. Kalkan bu elin iradesine uyan bir Numara kürsüye çıktı. Devlet ozanlarından biriydi bu. Kutlama törenini dizeleriyle süslemek mutluluğu onun şansına gelmişti.

Kutsal, ritmik, piring dizeler tribünlerde gürledi. Dizeler, usunu yitirmiş, cam dudaklı, merdivenlerde durup kendi çılgın davranışlarının mantıksal sonuçlarını bekleyen adam konusundaydı.

Bir alev... Dizelerin ritminde yapılar sallanıyor, dizelerin erimiş altın özü gökyüzüne dökülüyor, kırılıp düşüyordu. Yeşil ağaçlar yanıyor, özsuları koruyor, kara haçlar ve iskeletler gibi ayakta kalıyorlardı. Sonra Prometheus göründü (bu bizdik)

« ... o ateşi dizginledi

Makina ve çelikle

Ve kargaşayı Yasayla bağladı...»

Dünya yenilenmiş ; çelik gibi olmuştu... Çelikten bir güneş, çelikten ağaçlar, çelik insanlar. Ansızın çılgın bir adam «ateşin zincirlerini çözdü, onu özgür bıraktı,» ve dünya yeniden yok oldu... Ne yazık ki şiiri iyi ezberleyemem, ama bir noktada kesinlikle eminim : Kimse bundan daha öğretici ve daha güzel benzetmeler yapamazdı.

Ağır demir-döküm elin ağır bir hareketi daha. Kübün merdivenleri üstünde bir ozan daha göründü. Ben ayağa kalktım. Olamazdı bu! Fakat, o zenci dudakları... Oydu. Niçin bana söylemedi ki böyle yüce bir... Dudakları solmuş, titriyordu. Tabii, anlayabiliyordum. İyilik-Yapar ile ve

Koruyucularla böyle yüz yüze olmak! Yine insan böyle te-
dirgin olmamalıydı.

Bir balta gibi hızlı, keskin dizeler... Duyulmamış bir
suçtan, içinde İyilik-Yapar'ın adı geçen, kutsal şeylere
aykırı bir şiirden söz ediliyordu... Fakat olamaz, ben tek-
rar edemem böyle şeyleri...

Şiiri bittiği zaman R-13 solgundu, kimseye bakmıyordu.
(Onun böyle utangaç olduğunu bilmezdim.) İndi, yerine
oturdu. Saniyenin küçük bir parçası kadar bir sürede
onun yanında birinin yüzünü gördüm ve yine yitirdim.
Keskin, siyah bir üçgen gibi bir yüz. Gözlerim, ve bin-
lerce başka gözler yukarıya, Makinaya doğru yönelmiş-
ti. Sonra yine demir-döküm elin ağır, insanüstü hareketi.

Suçlu, bilinmedik bir rüzgârla itilmiş gibi kıpırdadı.
Bir adım... Bir adım daha... Sonra yaşamının son adımı.
Yüzü göğe çevrilmiş, başı geriye kalkmıştı... Son... İyilik-
Yapar, ağır taş gibi bir yazgı, makinanın çevresini dolan-
dı, kocaman elini makinanın koluna koydu... Çevrede
ne bir fısıltı, ne bir soluk. Bütün gözler bu ele çevrilmiş-
ti. Yüz binlerce iradenin aracı, bunca iradenin sonucu
olmak, insana nasıl ezici ve yakıcı bir güç duygusu ve-
rir! Ne büyük bir görev!

Bir saniye daha. El aşağı doğru indi. İnerken akım-
la seğriyordu. Elektrik ışınının şimşek gibi keskin ağzı...
Makinanın tüplerinde bir titreyiş gibi belli belirsiz bir çıt-
lama... Öne doğru eğilmiş beden, fosfor rengi ince bir du-
manla kaplanıyor ; sonra, ansızın, herkesin gözleri önün-
de erimeye, korkunç bir hızla çözülmeye başlıyordu. Da-
ha sonra, hiç bir şey ; kısa bir an önce öylesine kırmızı
olan ve yürekte atan sıvı, şimdi kimyasal açıdan saf bir
su birikintisi...

Basit bir şey bu. Olayı hepimiz biliyoruz : Maddenin
çözülüşü, evet, insan bedenindeki atomların parçalanışı!
Yine de her gözlemlediğimizde bir mucize gibi görünü-
yor. Bu, İyilik-Yapar'ın insanüstü gücünün bir simge-
siydi.

Yukarıda İyilik-Yapar'ın önünde, dişi Numaraların

yanan yüzleri, duyguyla yarı açılmış ağızları, ve rüzgar-
da sallanan çiçekler.¹ Geleneğe uygun olarak on kadın
İyilik-Yapar'ın üniformasını çiçeklerle kaplıyorlardı ve
bu üniforma üstüne sıçrayan sıvı ile ıslaktı daha. O, yü-
ce bir rahibin görkemli adımları ile yavaş yavaş indi,
tribünlerin arasından geçti. Kadınların kolları narin ağaç
dalları gibi O'na doğru uzandı, milyonların alkışı ve se-
si bir kişiden geliyormuş gibi yükseldi. Koruyucular onu-
runa alkışlar, ve onlar tanınmadan aramızda bulunuyor-
lardı... Kimbilir eski insanın hayal gücü, doğuşta her ki-
şi adına görevlendirilen iyi huylu ama çetin «Koruyucu
Melekleri» yarattığında, belki de yüzyıllar ilerisini görü-
yordu.

Evet, bizim kutlama törenimizde eski dinlerdekine
benzer, bir fırtına gibi arıtıcı bir şey vardı... Siz, şansına
bu belgeleri okumak düşebilecek siz, böyle duyguları bili-
yor musunuz? Eğer bilmiyorsanız, sizin adınıza üzülüyo-
rum.

BELGE ON BİR

Hayır, Yapamıyorum ; Başlıksız Kalsın!

Akşam. Biraz sisli. Gökyüzü süt ve altın rengi karı-
şımı bir dokuyla kaplı. İnsan bu dokunun gerisinde, yük-
seklerde ne olduğunu göremiyor. Eskiler «biliyorlardı» ki,
şüphecilerin en büyüğü ve canı en çok sıkılanı, yani ken-
di tanrıları, orada oturuyordu. Biz ise orada kristal, mavi,
çıplak ve uygunsuz. Hiçlik olduğunu biliyoruz. Ben orada

1 Bu çiçekler doğal olarak Botanik Müzesinden getiril-
mişlerdi. Ben çiçeklerde ve Yeşil Duvarın ötesinde ya-
şayan alt düzey canlılarında her hangi güzellik bula-
mam. Yalnız ussal ve işe yarayan şeyler güzeldir : Ma-
kinalar, çizmeler, formüller, yiyecekler vb.

neyin olduğunu bilmiyorum artık. Son zamanlarda çok şeyler öğrendim. Bilgi, kendinden emin olan bilgi, kusursuz olduğundan emin olan bilgi inançtır. Kendime kesin inancım vardı. Kendi üzerime her şeyi bildiğime inanıyordum. Ama sonra... Aynaya bakıyorum. Ve yaşamımda ilk kez, evet, *yaşamımda ilk kez* açıkça, kesinlikle, bilinçle ve şaşkınlıkla görüyorum ; kendimi bir başka «o» olarak görüyorum! Ben «o» yum. Kara, çatık kaşlı ; kaşlar arasında, bir yara izi gibi, dikey bir kırışık var. (Bu kırışık önceden var mıydı orada?) Uykusuz bir gecenin gölgeleri ile çevrilmiş çelik griliğinde gözler. Ve o çeliğin gerisinde... Anlıyorum ; önceleri o çeliğin gerisinde ne olduğunu hiç bilmezdim. Oradan (Bu «orası» aynı anda öyle yakın ve sonsuza dek uzak!) kendime, «o» na bakıyorum. Ve çatık kaşları ile «o» nun bir yabancı olduğunu, yaşamımda onunla ilk kez karşılaştığımı kesinlikle biliyorum. Gerçek ben o değilim.

Hayır. Nokta. Bütün bunlar saçma. Bu aptalca duygular bir çılgınlık, dün geceki zehirlenmenin bir sonucu... Neyle zehirlenme? O yeşil zehrin bir damlası ile mi, yoksa I-330 ile mi? Önemi yok. Bütün bunları yazmamın amacı, kesin ve keskin insan aklının nasıl garip biçimde karışabileceğini göstermektir. Eskilerin böylesine korktuğu, sonsuzu yaratabilecek güçte olan bu akli anlamak... Zil çalıyor. «Numara R-13.» Geldiğine memnunum bile. Yalnız olsaydım...

Yirmi dakika sonra :

Bu kağıdın düzleminde, iki boyutlu bir dünyada, bu çizgiler birbirini izler ; ama başka bir dünyada, bu çizgiler... Sayı kavramını yitiriyorum... Yirmi dakika! Belki iki yüz ya da iki yüz bin!...

Öyle garip ki, sakince, bile bile, her sözcüğü ölçerek, R-13 ile olan serüvenimi yazmak. Kendi yatağınızda oturduğunuzu, bacak bacak üstüne attığınızı, aynı yatakta kendinizin nasıl kuruyup buruştuğunuzu gördüğünüzü bir hayal edin. Benim kafamın durumu işte buna benziyor.

R-13 geldiğinde ben tümüyle sakin ve normaldim. İçten bir hayranlıkla o çılgın adamın ölüm cezasını şiire ne güzel döktüğünü, yasayı çiğneyen kişiyi her şeyden çok onun şiirinin boğup yok ettiğini anlatmaya başlamıştım.

«Dahası,» diye sürdürdüm sözlerimi, «İyilik-Yapar'ın Makinası için matematiksel bir tasarı hazırlamam emredilse, bu tasarıya kesinlikle senin dizelerinden bazılarını koyardım!» Birden R-13'ün gözlerinin donuklaştığını, dudaklarının grileştiğini gördüm.

«Neyin var?»

«Ne? Ha, evet... Bir şey yok, sadece bıktım, hasta oldum bu işten. Herkesin dediği : «Ölüm cezası, ölüm cezası!» Artık duymak istemiyorum bunu! Anlıyor musun? İstemiyorum...» Ciddileşti, boynunu, anlayamadığım eşya dolu bu küçük valizi ovuşturuyordu. Bir sessizlik. İşte! Küçük valizinde bir şey buldu, çıkardı, düzeltti ; gözleri yine bir gülüşün parlaklığı ile kaplandı. Şöyle başladı bu kez : «Senin *İntegral* için bir şey yazıyorum. Evet... Yazıyorum!» Kendine gelmişti yine : Köpüren, bir çeşme gibi sözcükleri ortalığa saçan dudaklar.

«Anlıyorsun ya, eski cennet efsanesini işliyorum. (p'yi söyleyişi bir çeşme gibi.) O efsane bugünkü bizleri anlatıyor, değil mi? Evet. Düşün o efsaneyi, bir an düşün! Cennette iki kişiydiler ve kendilerine bir seçenek sunuldu : Özgür olmadan mutluluk, ya da mutlu olmadan özgürlük. Başka seçenek yok. Üçüncüsü verilmemiş. Aptallar, aptal oldukları için özgürlüğü seçtiler. Tabii sonunda yüzyıllar boyunca hep zinciri, o geçmişin zincirini özlediler. Dünyadan bıkkınlıklarının nedeni buydu. Yüzyıllar boyunca! Mutluluğu elde etmek için yolu ancak biz bulduk... Hayır, dinle, izle beni! Eski tanrı ve biz, aynı masada, yanyana! Evet, tanrının şeytanı kesinlikle ve son kez yenmesine biz yardımcı olduk. İnsanları yasağı çiğnemeye götüren, öldürücü özgürlüğü tattıran oydu ; o, kurnaz yılan. Ama biz geldik şimdi, başına bastık çizmeyle, ve ezdik! Kurtulduk ondan! İşte yine cennet! Adem ile Havva'nın

zihinsel basitliğine, saflığına döndük. Artık iyi kötü gibi şeylere karışmak yok. Yine her şey basit, cennetteki gibi, çocukça basit! İyilik-Yapar, Makina, Küp, büyük Gaz Çam, Koruyucular ; hepsi iyi bunların. Bunların hepsi görkemli, güzel, soylu, yüce, saf. Çünkü özgürlükten arınmışlığımızı, yani mutluluğumuzu koruyan bunlar. Bizim yerimizde olsalar o eskiler tartışmalara, akıl yürütmele-re girerlerdi. Neyin ahlaka uygun, neyin uygun olmadığını anlamak için kafalarını parçalardı. Fakat biz... Neyse, küçük cennet şiirimin önemli noktaları kısaca bunlar. Nasıl buldun? Ayrıca üslup ağır başlı, dine saygılı. Anlıyormusun beni? Küçük güzel bir fikir, değil mi? Anlıyor musun?»

Tabii anlıyordum. O anda düşündüklerimi anımsıyorum : «R-13'ün görünüşü anlamsız ve simetriden uzak, ama ne kadar düzenli çalışan bir beyni var!» Bu, onun değerini artırdı gözümde, gerçek olan benim gözümde. (Ben yine ısrar ediyorum ki asıl ben önceki benim ; son zamanlardaki ben kesinlikle bir hasatlıktan başka bir şey değil.)

BELGE YİRMİ BEŞ

Gökten İniş
Tarihin En Büyük Felâketi
Bilinen Son Buluyor

Başlangıçta herkes ayağa kalktı. Birleşik Devlet'in müziği ağır başlı bir örtü gibi başlarımız üzerinde yavaş yavaş dalgalanıyordu. Müzik Kulesinin yüzlerce borusundan gelen ses ve milyonlarca insanın sesi. Bir saniye için her şeyi unuttum ; bugünün kutlamaları ile ilgili olarak I-330'un söylediği tedirgin edici şeyi de unuttum. Sanıyorum I-330'u bile unuttum. O anda, bir zamanlar üniformasında kimsenin göremeyeceği küçücük bir mürekkep leke-

si olduğu için ağlayan küçük çocuktum yine. Giderilemez kara lekelerle kaplı olduğumu hiç kimse göremese bile, ben biliyorum, değil mi? Biliyorum ki bu açık yürekli açık yüzlü insanlar arasında benim gibi bile suçluya yer olmaması gerekir. Öne fırlasam, kendi konumda her şeyi bağıra bağıra söylesem ne olur! Son gelebilir. Olsun! Hiç olmazsa bir an için kendimi açık, temiz ve suçsuz şu mavi gökyüzü gibi duygusuz hissederim...

Bütün gözler yukarıya çevrilmişti. Gecenin göz yaşları ile hâlâ nemli olan saf sabah maviliğinde küçük kara bir nokta belirdi. Nokta bir an karanlık görünüyor, bir an güneşin ışınları içinde yunuyordu. Gökten bize inen O idi, O... Yeni Yehova, bir uçakta... O, eskilerin Yehovası kadar bilge ve sevecenliği içinde gaddar. Giderek yaklaşıyordu, milyonlarca yürek O'na doğru yükseliyordu. Bizi gördü bile. Kendi kafamda, O'nunla birlikte her şeye yukarıdan baktım : Tribünlerin oluşturduğu eşmerkezli çemberlerle, üzerlerinde mavi üniformalardan oluşan çizgiler ; örümcek ağı çemberlerine küçük güneşler (göğüslerdeki nişanlar) serpilmiş gibi. Ve bilge beyaz örümcek merkezde yerini alacaktı : Beyazlar giyinmiş İyilik-Yapar, ellerimizi kollarımızı mutluluğun kurtarıcı ağlarına bilgece dolaştıran İyilik-Yapar.

Gökten görkemli iniş başarılı. Müzik durdu, herkes oturdu. Birden her şeyin gerçekten ince bir örümcek ağı olduğunu algıladım, ipleri iyice gerilmiş, titreyen bir örümcek ağı. Bir anda sanki bu ipler kopacak ve hiç beklenmedik bir şey...

Biraz yerimde doğrulup çevreye baktım. Birçok seven ve kaygılı gözlerle karşılaştım. Yüzlerde dolaşıyordu bu gözler. Elini kaldırıp parmaklarını belli belirsiz oynatan birini gördüm ; başka birine işaret veriyordu. Öbürü de benzer bir parmak işareti ile karşılık verdi. Sonra bir üçüncüsü... Anladım ; bunlar koruyuculardı. Anladım ; bir nedenle alarma geçmişlerdi. Örümcek ağı gerilmiş, titriyordu. Aynı dalga boyuna ayarlanmış gibi benim içimde de bir titreyiş vardı.

Kürsüde bir ozan seçim öncesi şiirini okuyordu. Bir sözcük bile duyamıyordum ben, sadece dizelerin ritmini hissediyor, geçen her ritimle yaklaşan olay saatini... Bir kitabın sayfalarını çevirir gibi yüzlere bakıyordum, ama aradığımı, en kısa zamanda bulmak zorunda olduğumu bulamıyordum ; yoksa şiirin bir ritmi daha geçecek ve...

Oydu, kesinlikle o! Aşağıda, kürsünün ötesinde, parlayan camın üstünde kayıyordu ; koşan vücut, ikiye katlanmış bir S, tribünler arasında karmaşık geçitlere doğru yuvarlanan bir ilmik gibi yansıyor camda. S-, I-330... Aralarında bir bağ var. Hep hissettim aralarında bir bağ olduğunu. Bu bağın ne olduğunu bilmiyorum henüz, ama bir gün çözeceğim bunu. Bakışlarımı üstünde odakladım ; daha ötelere koşuyordu, ardından da örümcek ağının ipi gibi görülmez bir bağ... İşte, orada durdu... Orada... Yıldırım gibi güçlü bir elektrik akımı delip geçmişti içimi, kıvrıp bir düğüme çevirmişti beni. Benim sıramda, kırk dereceden öte olmayan bir uzaklıkta S_ durdu ve eğilerek birini selamladı. I-330'u, yanında da zenci dudaklı, gülümseyen iğrenç R-13'ü gördüm.

İlk aklıma gelen ona koşmak ve haykırmaktı : «Niçin onunla? Niçin istemedim...?» Fakat görülmeyen kurtarıcı örümcek ağı elimi ayağımı bağlamıştı. Dişlerimi sıkarak, gözlerim onlarda, demir gibi kıpırtısız oturdum yerimde. Yüreğimde keskin *fiziksel* bir acı. Ne düşündüğümü anımsıyorum «Eğer fiziksel olmayan nedenler fiziksel bir acı yaratırsa, bu demektir ki...»

O zaman bir sonuca varmadığıma üzülüyorum. Yalnız «yürek» konusunda bir şeyin bir ışık gibi parlayıp aklımdan geçtiğini anımsıyorum. Eskilerin kullandıkları tümüyle anlamsız bir deyim düşündüm «Yüreği çizmelerine düştü.» Yüreğim sıkılıyordu, Şiir bitti. Şimdi başlayacaktı. «Ne başlayacaktı?»

Göreneğe uygun olarak uygulanan seçim öncesi beş dakikalık ara başlayacaktı. Görenekle saptanmış seçim öncesi saygı duruşu. Fakat bu kez bu duruş her zamanki gibi saygılı ve dua havasında olmadı. Eski günlerde gök-

yüzü denetim altına alınmamışken görülen fırtına ve gök gürültüsüne benzedi. O an, eski günlerin fırtına öncesi sessizliğiymiş sanki. Hava, saydam demir-dökümden yapılmış gibiydi. Solumak için ağzınızı açmak zorunda kalıyordunuz. Acı duyacak ölçüde tetikte duran kulağıma fare kemirmesi gibi kaygılı bir fısıltı geldi. Gözlerimi hiç kaldırmadan o ikisini, 1-330 ile R-13'ü, yanyana, omuz omuza görebiliyordum. Dizlerimde ise titreyen, bana yabancı, kıllı ellerim...

Herkes elinde bir nişan ile bir saat tutuyordu. Bir... İki... Üç... Beş dakika. Ana kürsüden ağır, demir-döküm bir ses :

«Lehte olanlar ellerini kaldırsınlar.»

Her zamanki gibi doğrudan gözlerine bakabilseydim, sadakatle düşünebilseydim : «İşte, bütün benliğim! Al beni!» Fakat bugün bunu göze alamıyordum. Elimi kaldırmak için bir çaba göstermem gerekti. Eklemlerim paslanmıştı sanki.

Milyonlarca elin fısıltısı. Bir yerlerden gelen bastırılmış bir «Ah,» sesi. Bir şeyler olduğunu, bir şeyin ağır ağır düştüğünü hissediyordum, ama ne olduğunu anlayamıyor, bakacak gücü ve cesareti de kendimde bulamıyordum.

«Aleyhte olanlar?»

Kutlamamızın en görkemli anı hep bu an olurdu : Herkes kıpırdamadan oturur, bu Numaralar Numarasının kurtarıcı boyunduruğu altında sevinçle boynunu eğdi. Fakat, yine büyük bir dehşet içinde, bir hışırtı duydum. Bir iç çekme gibi bir hışırtı, ama Devlet Müziğinin pirinç borularından daha açıkça duyulan bir hışırtı. Ölüm döşeğindeki bir adamın, çevresindekiler solgun yüzleri ve alınlarında soğuk ter damlaları ile kendini beklerkenki son iç çekişi gibi... Gözlerimi kaldırdım ve...

Görmek saniyenin yüzde biri kadar bir zaman aldı. Binlerce elin «aleyhte» diye kalkıp geri indiğini gördüm. I-330'un çaprazlı solgun yüzünü ve kalkmış elini gördüm. Gözlerime bir karanlık indi.

Saniyenin yüzde biri kadar bir zaman daha, sessizlik. Nabız. Sonra, çılgın bir orkestra şefi işaret vermiş gibi, bütün tribünlerde takırtılar, haykırışlar, ayağa kalkmış bir üniformalar fırtınası, oraya buraya koşuşan şaşırmış Koruyucular. Havada, gözlerimin önünde birinin ökçeleri ; ökçelerin tam yanında kocaman açılmış bir ağız işitilmez bir çığlıkla yırtılıyor. Her nedense şu resim çok belirgin olarak kalmış belleğimde : Binlerce ağız korkunç bir sinema perdesinden haykırır gibi sessizce bağılıyor. Yine bir sinema perdesindeymiş gibi, aşağılarda uzakta bir yerde bir saniye için 0-90'ı görüyorum ; bir duvara sıkıştırılmış, dudakları beyaz, kolları ile kapattığı karnını korumaya çalışıyor. Bir dalgayla sürüklenmiş gibi yok oldu, ya da ben unuttum onu, çünkü...

Bu artık bir perdede değil içimdeydi, sıkıştırılmış kalbimde, hızla vuran şakaklarımda. Yukarılarda solda bir yerde R-13 bir sıranın üstünden sıçradı ; kızarmış, öfkeliydi. Kollarında I-330, solgun, üniforması omuzundan göğsüne doğru yırtılmış, beyaz üzerinde kırmızı kan. R-13'ün boğazına sıkıca sarılmıştı. R-13, bir goril gibi çevik ve iğrenç, sıradan sıraya uzun adımlarla sıçırıyor, I-330'u yukarılara, ötelere götürüyordu.

Eski günlerin bir ateşindeymiş gibi çevremde her şey kıpkırmızı oldu. Kafamda yalnız bir şey vardı : Onların ardından fırlamak, onları yakalamak. Şu anda içimdeki gücün kaynağını açıklayamıyorum ; ama bir şahmerdan gibi kalabalığı yardı, birinin omuzları üzerinden, bir sıradan sıçradım, bir anda yanlarındaydım. R-13'ü yakasından kavradım.

«Sakın gideyim deme! Sakın, diyorum! Tez...»

Ne şans ki kimse benim sesimi duymuyordu, çünkü herkes bağılıyor, koşuyordu.

«Kim o? Ne var? Ne...» R-13 döndü. Dudakları titriyordu. Belli ki Koruyuculardan biri geldi sanmıştı.

«İstemiyorum... İzin vermiyeceğim... Tez indir onu!»

Ama R-13 öfkeli dudaklarından bir şeyler sıçrattı yalnız, başını salladı, koşmaya devam etti. Sonra ben... Bū-

tün bunları yazarken çok utanıyorum, ama siz tanımadığım okurlarımın hastalığımı iyice inceleyebilmeniz için yazmak zorunda olduğuma inanıyorum. Sonra ben bütün gücümle onun başına vurdum. Anlıyor musunuz? Vurdum ona. Bunu çok belirgin olarak anımsıyorum. Bu hareketimin ardından gelen bir kurtulmuşluk duygusunu da anımsıyorum, bütün bedenimdeki bir hafiflik duygusunu.

I-330 kayıp indi kollarından.

«Sen git!» diye bağırdı R-13'e, «Görmüyor musun ki o... Git!»

R-13 beyaz zenci dişlerini gösterdi, bir söz sıçrattı yüzüme, koşup indi, yok oldu. I-330'u ben aldım kollarıma, iyice bastırdım kendime, ve alıp gittim.

Yüreğim zorlukla çarpıyordu. Büyümüş, kocaman olmuş gibiydi. Her vuruşunda öyle bir gök gürültüsü, öyle sıcak ve sevinçli bir dalga saçıyordu. Bir düşünce ışıını : «Aşağıdakiler koşuşsun, bağırıssın, düşsünler. Ne çıkar bir şey kırılır, toza karışırsa? Hiç bir şey olmaz. Yeter ki ben böyle kalayım, o hep kollarımda, taşıyayım...»

Aynı Akşam, Saat Yirmi İki

Kalemi zorlukla tutuyorum elimde. Bu sabahın baş döndürücü olaylarından sonra böyle olağanüstü bir yorgunluk. Birleşik Devlet'in yüzyıllardır var olan kurtarıcı güçlü duvarlarının yıkılmış olması mümkün mü? Eski atalarımız gibi yine vahşi özgürlük durumunda olmamız, başımızın üstünde bir çatı bulunmaması mümkün mü? İyilik-Yaparımızı yitirmiş olmamız mümkün mü? «Aleyhte!» Birlik Gününde, aleyhte! *Onlar* adına utanç duyuyorum ; acı, korkulu utanç... Fakat «onlar» kim? Ben kimim? «Onlar,» «Biz»...? Biliyor muyum ben?

Devam edeceğim.

Onu getirdiğim yerde oturuyordu I-330, güneşten ısınmış en yukarıdaki cam bankta. Sağ omuzu ve o güzel, hesabı yapılamaz eğrinin başlangıcı açıktı, ve incecik bir yılan gibi kan. Kanın ve göğsünün açık olduğunun farkın-

da değil gibiydi. Hayır, daha doğrusu şöyle : Bütün bunları görüyor, ama böyle olmasının kendisi için önemli olduğunu hissediyordu. Eğer üniforması düğmeli olsaydı, yırtıp açardı.

«Ve yarın!» Sözcükler sıkılmış beyaz dişleri arasından bir soluk gibi çıkıyordu. «Yarın, kimse bilmez ne... Anlıyor musun? Ne ben biliyorum, ne de başka biri. Bu bir bilinmezdir! Bunun ne büyük bir sevinç olduğunu anlıyor musun? Anlıyor musun ki kesin olan her şey sona ermiştir? Artık her şey yeni, beklenmedik olacak!»

Aşağıda insan dalgaları hâlâ köpürüyor, oraya buraya akıyor, gürliyordu. Fakat bize çok uzaktaymış gibi görünüyorlardı, giderek de uzaklaşıyorlardı. Çünkü I-330 bana bakıyordu. Gözbebeklerinin küçük altın rengi pencerelerinden beni yavaş yavaş kendi içine çekti. Uzun süre bu durumda ve sessiz kaldık. Her nedense Yeşil Duvarın gerisinde, yukarıda kuşlar uçarken, gördüğüm acayip sarı gözbebeklerini anımsadım (yoksa bu başka bir zaman mıydı?).

«Dinle, yarın özel bir şey olmazsa seni oraya götüreceğim, anlıyor musun?»

Hayır, anlamıyordum, ama sessizce başımı salladım onlıyormuşum gibi. Erimiş, en küçük parçaya indirgenmiş, bir nokta olmuştum...

BELGE OTUZ ALTI

Boş Sayfalar
Hristiyanlığın Tanrısı
Annem Üzerine

Elimde bir tür boş sayfanın kalmış olması çok garip. Oraya nasıl yürüdüm, nasıl bekledim (beklemek zorunda kaldığımı anımsıyorum), hiç bilmiyorum. Hiç bir ses, hiç

bir yüz, hiç bir davranış anımsamıyorum ; benimle dünya arasındaki bütün iletişim hatları kesilmişti sanki.

Kendime geldiğimde, O'nun önünde duruyordum. Gözlerimi kaldırmaya korkuyordum. Yalnız dizleri üzerindeki iri demir-döküm elleri görüyordum. O ellerin ağırlığı ile dizleri bükülüyordu. O parmaklarını yavaş yavaş oynatıyordu. Yüzü daha yukarılarda, sanki bir sis içindeydi. Sesi böyle büyük bir yükseklikten geldiği için gök gibi gürlemiyor, kulaklarımı sağır etmiyordu. Sanki sıradan bir insan sesiydi.

«Demek sen de, sen, *İntegral*'in Yapımcısı! Sen ki, yazgında *fatihlerin* en büyüğü olmak vardı! Adın Birleşik Devlet'in tarihinin görkemli yeni bölümünün başına yazılacaktı. Sen...»

Başıma, yanaklarıma kan hücum etti... Burada da boş bir sayfa. Yalnız şakaklarımdaki zonklama ve yukarıdan gelen ağır ses. Ama bir sözcük bile anımsamıyorum. Ancak O sustuğu zaman kendime geldim, elinin bir ton ağırlık gibi yavaş yavaş oynadığını farkettim. Parmağı tehdit ediyordu beni.

«Evet? Neden susuyorsun? Doğru mu, değil mi? Celâl? Öyle mi?»

«Öyle,» dedim boyun eğmişlikle. O andan sonra söylediği her şeyi çok açık olarak duydum.

«Peki, o halde? Tanrı Kelâmından korkuyorum mu sanıyorsun? Kabuğunu açıp içindeki anlama bakmaya çalıştın mı hiç? Ben söyleyim sana... Mavi bir tepe anımsıyor musun, bir kalabalık, bir haç? Bazıları tepede, üstlerine kan sıçramış, bir bedeni haç üzerine çakmakla meşguller. Bazıları aşağıda, göz yaşları sıçramış üstlerine, yukarı doğru bakıyorlar. Yukarıdakilerin oynaması gereken rolün daha zor, daha önemli olduğunu düşünmeden mi hiç? Onlar olmasaydı bu görkemli trajedi sahnelenebilir miydi hiç? Şurası doğru ki bilgisiz kalabalık onları ıslıkladı, ama bu nedenle trajedi yazarının, Tanrı'nın onları daha cömertçe ödüllendirmesi gerekir, öyle değil mi? Bütün inanmayanları ağır bir ateşte yakan, tanrıların en

ılımlısı Hristiyanlığın Tanrısı da bir cellât değil mi. Hristiyanların yaktığı insanların sayısı, yakılmış Hristiyanların sayısından daha mı azdı? Yine de (burayı iyi anlamalısın!), yine de bu Tanrı yüzyıllar boyunca sevgi Tanrısı olarak yüceltildi. Saçma mı? Hayır, değil. Tam tersine. İnsanın yok edilemez bilgeliğinin kanla yazılmış kanıtı. Vahşi ve kıllarla kaplı olduğu evrede bile insan, insanlık için beslenen gerçek ve cebirsel sevginin insanüstü ve zalim olması gerektiğini, nasıl ateşin özelliği yanma duygusu vermekse, gerçeğin kaçınılmaz özelliğinin de gadarlık olduğunu biliyordu. İnsana acı vermeyecek bir ateş gösterebilir misin bana? Evet, şimdi sen görüşünü kanıtla!»

Nasıl kanıtlayabilirdim? Böyle güzel işlenmiş zırhlara büründüremesem bile, bir zamanlar ben de aynı şeyleri düşündüğüme göre, nasıl kanıtlayabilirdim? Susuyordum.

«Eğer suskunluğun benimle aynı görüşte olduğun anlamına geliyorsa, o zaman çocuklar yattıktan sonra yetişkinlerin konuştuğu gibi konuşalım ; mantıksal sonuca varalım. Soruyorum : İnsanın kundakta olduğu çağdan beri düşlediği, uğrunda kendine işkenceler ettiği, dualar yaktığı şey nedir? Özlemine duyduğu şey, birisinin ona mutluluğun ne olduğunu söyleyeceği, sonra da onu bu mutluluğa zincirle bağlayacağı gündü. Şimdi yaptığımız bundan ayrı bir şey mi? Eskiler bir cennetin düşünüyordu kurdu-lar... Unutma : Cennette artık istekler, acıma, sevgi yoktur. Oradakilerin hepsi kutsanmıştır. Düş gücü merkezleri üzerinde bir ameliyat yapılmıştır. Bu nedenledir ki onlar kutsanmışlardır, melektirler, Tanrı'nın hizmetçileridirler. Şimdi tam biz bu düşü yakalamışken, böyle tutarken elimizin içinde» (Elini öyle sıktı ki, elinde bir taş olsaydı suyu çıkardı!) «... Tam ödülü güzelce süsleyip herkese eşit olarak paylaştırmaya sıra gelmişken, tam o anda, sen...»

Demir-döküm kükreymiş ve birden kesilmişti. Ağır bir çekiç altındaki demir parçası gibi kızarmıştım. Bir an çe-

kiç havada durmuştu, ben bekliyor, bekliyordum... Sonra birden :

«Kaç yaşındasın?»

«Otuz iki.»

«On altının iki katı, ve on altıdaki kadar basit, saf! Dinle. Gerçekten hiç mi düşünmedin ki *onlar* (Adlarını bil miyoruz, ama eminim ki sen bize söyleyeceksin.), onlar seninle yalnız *İntegral*'in yapımcısı olduğun için ilgileniyorlar? Yalnız seni kullanarak...»

«Yapma! Yapma! diye bağırdım. Ama bu insanın eleriyle kendini koruması ve bir mermiye bağırması gibiydi. Kendi «yapma» deyişinizi duyabilirsiniz, ama bu arada kurşun sizi yakmıştır ; sancıyla kıvranarak yerde yatar-sınız.

Evet, evet : *İntegral*'in yapımcısı... Evet, evet...

BELGE KIRK

Gerçekler

Çan

Eminim

Gün ışıǵı. Hava açık. Barometre, 760 mm. Mümkün mü ki bu sayfaları ben, D-503, yazmış olayım? Bütün bunları hissetmiş, ya da hissettiğimi hayal etmiş olmam mümkün mü?

Elyazısı benim. Bundan sonra gelenler de benim elyazım. İyi ki yalnız elyazısı benim. Artık çılgınlıklara, saçma benzetmelere, duygulara yer yok ; yalnız gerçekler olacak. Çünkü artık sağlıklıyım ; tümüyle, kesinlikle sağlıklı... Gülümsüyorum ; gülümsememek elimde değil. Kafamdan bir kıymık çıkarıldı. Öyle hafif, öyle boş hissediyorum kendimi! Daha doğrusu, boş değil, yabancı bir şey, gülmemi engelleyen bir şey yok. (Normal bir insan için gülümsemek normal bir şeydir.)

Gerçekler şöyle : O akşam, evrenin bitimli olduğunu keşfeden komşum, ben ve ameliyat olduğunu gösteren belgesi bulunmayan herkes, hep birlikte en yakın toplandı salonuna götürüldük. (Her nedense salon numarası, 112, bana aşına göründü.) Orada hepimizi masalara bağladılar, büyük ameliyatı yaptılar. Ertesi gün ben, D-503, İyilik-Yapar'ın karşısına çıktım ve mutluluk düşmanları konusunda bildiğim her şeyi anlattım ona. Önce gitmek niçin böyle zor geliyordu bana, anlayamıyorum. Bunun tek açıklaması hastalığım, yani ruhum, gibi görünüyor.

Aynı akşam İyilik-Yapar ile aynı masada otururken, yaşamımda ilk kez ünlü Gaz Odasını gördüm. O kadını getirdiler. Benim önümde ifade verecekti. İnatla susuyor, gülümsüyordu. Çok güzel keskin beyaz dişleri olduğunu algıladım.

Sonra onu Çanın altına koydular. Yüzü bembeyaz oldu. Kara, iri gözleri vardı. Hepsi çok güzeldi. Çanın altından havayı pompa ile çekmeye başladıklarında, başını geriye attı, gözlerini yarı kapadı. Dudaklarını birbirine bastırıyordu. Bu bana bir şeyi anımsattı. Sandalyenin kollarını sıkı sıkı tutarken bana bakıyordu. Gözleri kapanıncaya dek sürdürdü bakmasını. Sonra Çanın altından çıkarıldı, elektrotlar yardımıyla kendine gelmesi sağlandı. Yeniden Çan'ın altına kondu. Bu işlem üç kez yinelendi, ama o bir tek kelime söylemedi.

O kadınla birlikte getirilen öbürleri daha dürüst davrandılar. Çoğu ilk denemeden sonra konuşmaya başladı. Yarın hepsi İyilik-Yapar'ın Makinasının merdivenlerinden çıkacaklar. Erteleme söz konusu değil, çünkü daha batı bölümünde kargaşa, inilti, ölümler ve hayvanlar var. Ne yazık ki Akla ihanet eden Numaraların sayısı da çok henüz.

Fakat Kırkıncı bulvarda geçici bir yüksek voltaj duvarı kurmayı başardık. Umarım, kazanırız. Ummaktan öte, kazanacağımızdan eminim. Çünkü aklın üstün gelmesi gerekir.

E. M. FORSTER

Bu derlemeye alınan sekiz yapıttan yedisi roman türündedir ; yarattıkları hayalî düzenleri ve bu düzenler içindeki insan yaşamını bu türün sağladığı kapsam ve olanaklar içinde işlerler. E. M. Forster'ın 1928'de yayımlanan *Sonsuz An ve Öbür Öyküler* adlı kitabından alınan «Makinanın Sonu» ise bir öyküdür.

«Makinanın Sonu»unda, insanların doğa, yeryüzü, ve birbirleri ile yüz yüze ilişki ve etkileşimlerinin yok olduğu, yerin altına çekilmiş ve bir makina düzenine bağımlı kalmış bir toplum ve yaşam biçimi anlatılır. Her şeye kadir olduğu düşünülen genel kapsamlı bir makina insanların gereksinim saydığı her şeyi sağlamaktadır. Eski uygarlıklar insanları gereksinimlerin bulunduğu yere götürürken, söz konusu makina tüm gereksinimleri insanın ayağına getirir olmuştur. Böylece hiç bir eyleme gerek duymayan insanoğlu, arı peteğinininki gibi altıgen hücrelerde yaşamakta, ancak duvarları kaplayan düğmelere basmaktadır. Kas gücü gereksiz kılındığı için, güçlü bebeklere yaşama olanağı tanınmamakta, böyleleri seçilerek ayıklanmaktadır.

Bu ortama uygun olarak geliştirilen felsefe, yaşama ya değil, yaşam ve evren üzerine uzaktan fikirler edinmeye dayanır. Böylece insanlar gökyüzüne bakmak, denize gitmek ve müzik dinlemek gibi yaşamı oluşturmaya beklenen etkinliklere girmek yerine, bu konularda makina aracılığıyla konferanslar dinlerler.

Ters ütopyalarda genellikle olduğu gibi, «Makinanın

Sonu»nda da bu ortama uymayan bir kişi çıkar. Bu, bir genç adamdır. Genç adam yeryüzüne çıkar, yeri ve göğü geçmişteki ataları gibi kendi gözleriyle görür, yeryüzünde ve makinanın dışında yaşayan insanlar bulunduğunu anlar. Başından geçenleri annesine anlatır.

Kendi yönünde yetkinliğe ermiş olan makinanın düzeni aynı zamanda gelişmesinin sonundadır. Durağanlık bozuşmaya ve yozlaşmaya yol açacağından, zamanla makinanın hizmetleri aksar. Giderek makina bozulur, durur kalır. Bütün insanlar yeraltının karanlığında kimsesiz, güçsüz, yardımsız olarak ve dehşet içinde ölüme giderler. Yeraltı tünellerinin havasız karanlığında ve cesetler arasında bir daha buluşabilen genç ve annesi, insan benliğine uygun bir yaşam biçiminin nasıl olması gerektiğinin bilincine varmış olarak ölürlər.

Aşağıya «Makinanın Sonu»nun baştan büyük bir bölümü alınmıştır.

BÖLÜM I. HAVA GEMİSİ

Küçük bir oda düşünün, arı peteğinin bir hücresi gibi altıgen biçiminde olsun. Ne penceresi var, ne de içinde lamba, ama yine de yumuşak bir ışıqla aydınlanmış. Havanın değişimini sağlamak için hiç bir aygıt yok, ama yine de hava temiz ve taze. Hiç bir müzik aracı görülüyor, ama bütün bunları düşünmeye başladığım şu anda odaya tatlı uyumlu sesler doluyor. Ortada bir koltuk, yanında bir çalışma masası ; başka bir eşya yok odada. Koltukta, bezlere sarınmış bir et yığını oturuyor ; bu bir kadın, bir elli boyunda, yüzü mantar gibi beyaz. Bu küçük oda onun.

Bir zil çaldı.

Kadın bir düğmeye dokundu, müzik kesildi.

«Kim olduğuna bakmam gerekecek,» diye düşündü kadın, koltuğunu yürüttü. Koltuk da müzik gibi makinalar-

la işliyordu, kadını odanın öbür ucuna götürdü. Zil ısrarla çalıyordu daha.

«Kim o?» Kadının sesi sinirliydi, çünkü müzik başlıyalı beri birçok kez rahatsız edilmişti. Tanıdığı binlerce insan vardı. İnsan ilişkileri bazı yönlerde çok büyük gelişmeler göstermişti.

Ama kulağını ses alıcısına verdiğiinde, ak yüzü bir gülümsemeyle kırıştı. Şöyle diyordu :

«Peki öyleyse, konuşalım. Kendimi ortamdan ayıracagım. Önümüzdeki beş dakika içinde önemli bir şey olacağını sanmıyorum. Sana da tam beş dakika verebilirim, Kuno. Sonra, 'Avustralya Devrinde Müzik' adlı konferansımı vermem gerekiyor.»

Ortamdan ayrılma düğmesine dokundu. Artık başka kimse konuşamazdı onunla. Sonra da ışık aygıtına dokundu, küçük oda karanlığa gömüldü.

«Çabuk ol!» dedi. Sinirli haline dönmüştü yine. «Çabuk ol, Kuno. Burada karanlıkta boşa zaman harcıyorum.»

Ama elindeki yuvarlak tepsi ışıklanmaya başlamadan önce tam on beş saniye geçti. Önce solgun mavi bir ışık belirdi, ışık mora dönüştü. Az sonra oğlunun yüzünü görmeye başladı. Oğlu yer kürenin öbür yanında yaşıyordu ama o anda annesini görebiliyordu.

«Kuno, ne kadar yavaş hareket ediyorsun.»

Kuno ciddiyetle gülümsedi.

«İş ağır almaktan hoşlanıyorsun, ama zaman geçiyor.»

«Seni önce de aradım, anne, ama ya hep meşguldün, ya da ortamdan ayırmıştın kendini. Söyleyeceğim özel bir şey var.»

«Nedir söyleyeceğin, sevgili çocuk? Çabuk ol. Söyleyeceğin şeyi havalı boru ile gönderemez miydin?»

«Böyle bir şeyi kendim söylemeyi isterim. Ben...»

«Evet?»

«Gelip beni görmeni istiyorum.»

Vashti mavi tepsideki yüze bakıyordu.

«Ama ben seni görebiliyorum! Daha ne istiyorsun?»

«Seni arada Makina olmadan görmek istiyorum,» dedi Kuno. «Arada bıkıtırıcı Makina olmadan konuşmak istiyorum seninle.»

«Suss!» dedi annesi. Belli belirsiz şaşırmış, korkmuştu. «Makinaya karşı bir şey söylememelisin.»

«Niçin?»

«Makina aleyhinde konuşulmaz.»

«Makinayı sanki tanrı yaratmış gibi konuşuyorsun. Eminim mutsuz olunca da Makinaya dua edersin. Unutma ki Makinayı yapanlar da insan. Evet, büyük insanlar, ama yine de insan. Makina çok şeydir, ama her şey değil. Bu tepsinin içinde sana benzer bir şey görüyorum, ama seni görmüyorum. Bu telefon aracılığıyla seninkine benzer bir ses duyuyorum, ama seni duymuyorum. Onun için buraya gelmeni istiyorum. Benim yanıma gel ki yüz yüze olabilelim. İçimdeki umutları anlatayım sana.»

Vashti böyle bir ziyaret için zaman ayıramayacağını söyledi.

«Aramızdaki mesafe hava gemisiyle iki gün bile almaz.»

«Hava gemilerini sevmiyorum.»

«Niçin?»

«Yeryüzünün iğrenç rengini, denizi, karanlık basınca da yıldızları görmekten hoşlanmıyorum. Hava gemisine binince hiç bir fikir gelmiyor aklıma.»

«Benim kafam da ancak hava gemisine binince çalışıyor.»

«Havadan nasıl bir fikir edinebilir ki insan?»

Kuno bir an sustu.

«Uzunca bir biçim oluşturan dört büyük yıldız var, biliyor musun? Ortalarında da birbirine yakın üç yıldız, bunlarda aşağı inen üç yıldız daha.»

«Hayır, bilmiyorum. Yıldızları sevmiyorum. Yoksa bir fikir mi edindin onlardan? Ne kadar ilginç. Anlat bana.»

«Bu yıldızların bir insana benzediğini düşündüm.»

«Anlamıyorum?»

«Dört büyük yıldız adamın omuzları ve dizleri. Ortadaki üç yıldız bir zamanlar insanların kuşandıkları kemer. Aşağı inen üç yıldız da bir kılıca benziyor.»

«Kılıç mı?»

«İnsanlar kılıç taşırlardı, hayvanları ve öbür insanları öldürmek için.»

«Bu bana hiç de iyi bir fikir gibi gelmiyor, ama yeni olduğu belli. İlk ne zaman düşündün bunu?»

«Hava gemisinde...» Kuno birden sustu. Vashti onun üzgün görüldüğünü düşündü. Ama emin olamazdı. Makina yüz anlamındaki böyle incelikleri göstermezdi. İnsanlar konusunda genel bir fikir yansıttırdı ancak. Vashti de bunu yeterli buluyordu. Geçersizliği ispatlanmış bir felsefenin insan ilişkileri ve iletişiminin temel ve özü saydığı yüz anlamına önem vermiyordu. Doğru olan da buydu. Sunî meyve üreticileri de üzümün inanılmaz gerçek rengini görmezden gelmiyorlar mıydı? İnsanoğlu uzun zamandan beri böyle şeylerle yetinir olmuştu.

«Ben bu yıldızları yeniden görmek istiyorum,» diye sürdürdü Kuno konuşmasını. «Çok ilgi duyuyorum onlara. Onları hava gemisinden değil, binlerce yıl önce atalarımızın yaptığı gibi yerin üstünden görmek istiyorum. Yeryüzüne çıkmak istiyorum.»

Vashti yine ürkmüştü.

«Anne, gelmelisin buraya. Hiç olmazsa yeryüzüne çıkmanın ne zararı olacağını anlatmak için gelmelisin.»

Vashti kendini denetlemeye çalışıyordu. «Hiç bir zararı yok,» dedi. «Ama yararı da yok. Yerin yüzü toz ve çamurla kaplı. Orada hayat da yok artık. Üstelik bir soluma aygıtı kullanman gerekir, yoksa dış havanın soğuşu öldürür seni. Dışarının havasında hemen ölür insan.»

«Biliyorum. Gerekli önlemleri alacağım.»

«Bundan başka...»

«Evet?»

Vashti düşündü, sözlerini dikkatle seçti. Oğlunun acayip huyları vardı. Onu yeryüzüne çıkmak serüveninden vazgeçirmek istiyordu.

«Yeryüzüne çıkmak çağın ruhuna aykırıdır, dedi.

«Makinaya mı aykırıdır demek istiyorsun?»

«Bir anlamda öyle, ama...»

Kuno'nun mavi tepsideki yüzü silindi.

«Kuno!»

Kuno kendini ortamdan ayırmıştı.

Bir an için Vashti kendini yalnız hissetti.

Sonra ışık getirdi. Aydınlığa boğulan elektrik düğmeleriyle süslü odanın görünüşü ona canlılık verdi. Her yan böyle düğmelerle doluydu Yemek, müzik, giyecek istemek için düğmeler. Bir sıcak su banyosu düğmesi vardı ; Buna basınca kokusu alınmış bir sıvı ile dolu yapay mermerden bir küvet çıkıyordu ortaya. Soğuk duş için bir düğme, edebiyat için bir düğme vardı. Tabii, arkadaşlarıyla iletişimde kullandığı düğmeler vardı. Odanın içinde hiç bir şey olmadığı halde, dünyada Vashti'nin istediği her şeyle bağlantı halindeydi.

Vashti'nin bundan sonra yaptığı şey ortamdan ayrılma düğmesini çevirmek oldu. O anda son üç dakikanın birikimi patlar gibi geldi Vashti'nin üstüne. Zillerin ve iletişim kanallarının gürültüsü doldurdu odayı. Yeni besinler nasıldı? Son zamanlarda yeni fikirleri olmuş muydu? İnsan ona kendi fikirlerini anlatabilir miydi? Yakında, Örneğin gelecek ayın bu gününde, çocuk yuvalarını görmek için bir randevu verebilir miydi?

Bu soruların çoğuna yanıtları sinirliceydi. Sinirlilik, bu hızlandırılmış çağın gittikçe gelişen bir özelliği idi. O, yeni besinleri iğrenç bulduğunu söyledi. İş çok olduğu için çocuk yurtlarını gezemeyecekti. Kendinin yeni bir fikri olmamıştı, ama onlara yeni bir fikir söyleyebilirdi : Ortasında üç yıldız bulunan dört büyük yıldız bir insana benziyordu. Ama bunun pek önemli bir şey olduğundan emin değildi. Sonra başkalarıyla konuşma düğmesini kapattı, çünkü Avustralya müziği üzerine vereceği konferansın zamanı gelmişti.

Bir konferans için insanların bir araya gelmeleri çoktan terkedilmiş bir yoldu. Ne Vashti ne de dinleyicileri yer-

lerinden kıpırdamadılar. Vashti oturduğu yerde konuştu ; dinleyicileri odalarındaki koltuklarından onu dinlediler ; oldukça iyi duydular onu, oldukça iyi gördüler. Moğol çağından önceki müzikten nükteli bir biçimde söz etti, sonra Çin istilâsını izleyen büyük şarkı patlamasını anlattı. I-San-So ve Brisbane okulları çok uzak geçmişte kalmıştı ve yöntemleri ilkeldi. Ama Vashti'ye göre, bunları inceleyecek müzikçilerin çabaları boşa gitmeyecekti. Çünkü bunlarda bir tazelik, her şeyden önemlisi, fikirler vardı.

Vashti'nin konuşması on dakika sürdü ve çok beğenildi. Sonra Vashti ve dinleyicileri deniz konusunda bir konferansı dinlediler. Denizden edinilecek fikirler vardı. Konuşmacı kısa süre önce bir soluma aygıtı takınmış ve denizi görmeye gitmişti. Daha sonra Vashti yemek yedi, bir çok arkadaşıyla konuştu, banyo yaptı, yine konuştu, sonra yatağını çağırdı.

Yatağı beğenmiyordu, çok büyüktü. O küçük bir yatak istiyordu. Ama yakınmanın yararı yoktu, çünkü bütün dünyada yataklar hep aynı ölçülerdeydi, değişik bir yatak yapmak ise Makinada çok büyük değişiklikler gerektirecekti. Vashti kendini ortamdan ayırdı (bu gerekliydi, çünkü yerin altında gece ve gündüz diye bir şey yoktu), yatağı en son çağırışından beri olup bitenleri düşündü. Fikirler? Yeni bir fikir edinmemiştir. Olaylar? Kuno'nun çağırısı bir olay sayılabilir miydi?

Yatağının yanında, çalışma masasının üstünde geçmiş çağlardan bir kalıntı vardı : Bir kitap, Makinanın Kitabıydı bu. İçinde, insanın karşılaşabileceği her durumla ilgili bilgiler vardı. Üşürse ya da terlerse, midesi rahatsızsa ya da bir sözcüğü bilemezse kitaba bakardı. Kitabı Merkez Kurulu yayınlardı. Çok güzel ciltlenmesi de son zamanlarda bir alışkanlık olmuştu.

Vashti yatakta oturdu, saygıyla tuttu kitabı elleri arasında. Birisi kendisini izleyecekmiş gibi, aydınlık odayı gözden geçirdi. Sonra biraz utanarak, biraz sevinçle, «Ah Makina! Ah Makina!» diye mırıldandı, kitabı dudaklarına

götürdü, üç kez öptü, üç kez başını eğdi, uyum içinde olmanın hazzını üç kez yaşadı. Bu töreni bitirince kitabın 1367 nci sayfasını açtı. Burada güney yarımküresindeki adadan kuzey yarımküresindeki adaya giden hava gemilerinin kalkış saatleri verilmişti. Kendisi kuzeyde, oğlu güneyde, bu adaların altlarında yaşıyorlardı.

«Zamanım yok,» diye düşündü.

Odayı kararttı, uyudu. Uyandı, odayı aydınlattı. Yemek yedi, arkadaşlarıyla birbirlerine fikirlerini anlattılar, müzik dinledi, konferanslara katıldı. Odayı kararttı uyudu. Altta, üstte, çevrede, her yanda Makinanın sesi vardı. Vashti bu gürültüyü duymuyordu, çünkü daha doğduğunda kulakları onunla doluydu. Yeryüzü bu sessizlik içinde dönüyor, Vashti bazan güneşe, bazan yıldızlara bakan yanda oluyor, ama hiç birini görmüyordu. Uyandı, odayı aydınlattı.

«Kuno!»

«Buraya gelmedikçe konuşmayacağım seninle,» dedi Kuno.

«Son konuştuğumuzdan sonra yeryüzüne çıktın mı?»

Kuno'nun tepsideki görüntüsü silindi.

Vashti yine kitaba başvurdu. Sinirlendi, yürek çarpıntısı ile koltuğuna yaslanıp durdu. Onu dişsiz ve saçsız olarak düşünün. Az sonra koltuğu duvara yöneltti, alışkın olmadığı bir düğmeye bastı. Duvar yavaş yavaş ayrılıp açıldı. Bu açıklıktan, belli belirsiz kıvrılan ve sonu görünmeyen bir tünel gördü. Oğlunu görmeye gidecekse, yolculuk buradan başlayacaktı.

Vashti tabii ki ulaşım sistemini biliyordu. Gizemli bir yanı yoktu bunun. Bir araba çağıracaktı. Araba onu tünel boyunca uçuracak, hava gemisi istasyonuna giden asansöre kadar götürecekti. Bu sistem, Makinanın evrensel düzeyde kurulmasından çok uzun zaman önce kullanılmıştı. Vashti kendi uygarlığından önceki uygarlığı incelemişti. Ulaştırmanın işlevini yanlış anlamış, ulaştırmayı, nesneleri insanlara getirmek yerine insanları nesnelere götürmek için kullanmış bir uygarlıktı bu. Ne gülünç günlerdi

onlar ; insanlar odalarının havasını değiştirmek yerine hava değişimi için dışarı çıkarlardı. Ama yine de tünel-
den korkuyordu. Son çocuğunun doğumundan beri tüneli
görmemişti. Tünel kıvrılıyordu, ama onun anımsadığı gi-
bi kıvrılmıyordu ; aydınlıktı, ama bir konuşmacının de-
diği ölçüde aydınlık değildi. Vashti yaşamla doğrudan yüz
yüze gelmenin dehşetine düşmüştü. Korkuyla geri odası-
na çekildi, duvar kapandı yine.

«Kuno, seni görmeye gelemem. Kendimi iyi hissetmi-
yorum.»

Hemen tavandan büyük bir aygıt indi. Ağzına bir
termometre sokuldu, yüreğinin üzerine bir stetoskop kon-
du. Vashti çaresiz yatıyordu. Serin havlular alnını ovu-
yordu. Kuno doktora haber vermişti.

Bu demekti ki, insan tutkuları hl Makinanın işleri-
ni karıştırıyordu. Doktorun uzattığı ilacı Vashti iti. Aygıt
tavandaki yerine çekildi. Kuno'nun sesi duyuldu yine. An-
nesine nasıl olduğunu soruyordu.

«Daha iyiyim.» Sonra yine sinirli haline döndü. «Peki,
sen niçin bana gelmiyorsun?»

«nk ben buradan ayrılamam.»

«Niçin?»

«nk her an büyük bir şey olabilir.»

«Yeryüzüne çıktın mı?»

«Hayır, henüz çıkmadım.»

«Nedir o zaman söylemek istediğin?»

«Makinada söyleyemem.»

Vashti kendi yaşamına döndü.

Ama Kuno'nun doğumunu, bebekliğini, bebek yurtla-
rına gtrlşn, yurttta onu yalnız bir kez görüşünü, son-
ra onun kendisini görmeye gelişlerini düşünüyordu. Ma-
kina Kuno'ya dünyanın öbür yanında bir oda verdikten son-
ra ziyaretler de son bulmuştu. Makinanın kitabı şöyle di-
yordu bu konuda «Ana babalar, P. 422327483. Görevleri
doğum anında sona erer.» Kitap doğruyu söylüyordu. Ama
Kuno ayırıydı. Vashti'nin bütün çocukları ayırıydı. Kuno
istiyorsa, anne olarak bu yolculuğu göze almalıydı. «n-

kü her an büyük bir şey olabilir.» Ne anlama geliyordu bu? Bir delikanlının saçmalıklarıydı kuşkusuz, ama yine de gitmeliydi. Alışkın olmadığı düğmeye yeniden bastı, yine duvar açıldı, kıvrılıp gözden kaybolan tünel göründü. Vashti kitabı sıkıca tuttu, ayağa kalktı, tünele doğru sendeleyerek yürüdü, arabayı çağırdı. O çıkınca odası kapanmış, kuzey yarımküreye yolculuğu başlamıştı.

Tabii her şey çok kolaydı. Araba yaklaştı, içinde aynı kendi odasındakine benzeyen koltuklar vardı. İşaret edince durdu araba, o da inip asansöre bindi. Asansörde bir insan daha vardı. Aylardır yüz yüze geldiği ilk insandı bu. Çok az kişi yolculuk yapıyordu, çünkü Makinanın sayesinde dünyanın her yanı birbirinin aynı olmuştu. Bundan önceki uygarlığın çok şeyler beklediği hızlı ulaşım kendi kendini yok etmişti. Pekin de Shrewsbury gibi olduğuna göre Pekin'e gitmenin, bir kez gittikten sonra Shrewsbury'ye dönmenin ne anlamı olurdu? İnsanlar bedenlerini de hareket ettirmiyorlardı. Bütün huzursuzluk ruhlarda yoğunlaşıyordu.

Hava gemisi servisleri geçmiş çağın bir kalıntısıydı. Bu hizmeti sürdürmek ona bir son vermekten daha kolay olduğu için hava gemileri çalıştırılıyordu. Ama sağlanan hizmet bugün gerekli olanın çok üstündeydi. Kuzeyden peş peşe kalkan araçlar kalabalık gökyüzüne yükselir, sonra güneyin hava limanlarına inerlerdi, ama boş. Düzen öyle güzel ayarlanmıştı ki, hava koşulları ne olursa olsun, gökyüzü aynı renk örneklerinin zaman zaman oluştuğu bir çiçek dürbününe benzerdi. Vashti'nin bindiği gemi bazen gün batarken, bazen şafakta yola çıkardı. Fakat Rheims üzerinden geçerken hep Helsingfors - Brezilya gemisine yaklaşırdı. Alpleri aşarken de Palermo filosu onun ardından geçerdi. Gece gündüz, rüzgâr, fırtına, dalga, deprem insanoğlunu engellemiyordu. Doğanın koca canavarları dizginlenmişti. Doğayı öven ve doğa korkusunu dile getiren tüm eski edebiyat geçerliğini yitirmiş, bir çocuğun anlamsız konuşması gibi kalmıştı.

Ama Vashti geminin geniş gövdesini gördüğünde ya-

şamla doğrudan yüz yüze gelmenin korkusuna düştü yeniden ; geminin gövdesi havanın etkisiyle kirlenmişti. Bu gemi onun sinemada gördüğü gemiye pek benzemiyordu. Bir kez, bu geminin bir kokusu vardı. Keskin ya da kötü bir koku değildi bu, ama bir kokuydu. Gözleri kapalı bile olsa, Vashti yakınında alışılmadık bir şey bulunduğunu anlayabilirdi. Sonra asansörden gemiye yürümek, bu arada öbür yolcuların kendine bakmasını kabullenmek zorundaydı. Ondeki adam kitabını düşürdü. Bu önemli bir şey değil, ama hepsi tedirgin oldular. İnsan odasındaiken kitabını düşürürse, taban kendiliğinden kaldırır onu. Ama hava gemisine giden geçit böyle donatılmamıştı ve kutsal kitap düştüğü yerde hareketsiz duruyordu. Hepsi durdular. Görülmedik bir şeydi bu. Adam kitabını kaldıracığı yerde kolunun kaslarını yokluyor, niçin kaldıramadığına bakıyordu. Sonra içlerinden biri, hiç bir araç kullanmadan, «Geç kalacağız,» dedi. Hepsi gemiye bindiler. Bu arada Vashti kitabın sayfalarını çiğneyerek geçti.

Gemiye binince Vashti'nin kaygıları büyüdü. Geminin içindeki düzenleme eski bir çağdan kalma ve kaba sabaydı. Üstelik bir de kadın görevli vardı. Yolculuk sırasında istekleri olursa ona bildirmesi gerekecekti. Geminin bir ucundan öbürüne uzanan döner bir yol vardı, ama oradan kendi yerine yürümesi gerekiyordu. Bazı kabinler öbürlerine göre daha iyiydi. Vashti'nin ki ise en iyilerden değildi. Görevlinin haksızlık ettiğini düşündü, bu nedenle öfke nöbetleri ile titreyip sarsıldı. Cam supaplar kapanmıştı, geri de gidemezdi. Koridorun sonunda, kendisini getiren asansörün boş olarak inip çıktığını görüyordu. Parlak fayanslarla döşeli geçitlerin altında yerin derinliklerine doğru inen kat kat odalar vardı. Her odada bir insan oturuyor, yiyor ya da içiyor, ya da fikirler üretiyordu. Bu arı kovanının derinliklerinde bir yerde de kendi odası vardı. Vashti korkuyordu.

«Ah Makina! Ah Makina!» diye mırıldandı, elindeki kitabı okşadı. Bu onu rahatlatmıştı.

Giriş bölmesinin duvarları düşlerde gördüğümüz ge-

çitler gibi eriyip yok oldu, düşürülen kitap sol yana kaydı, gözden kayboldu. Parlak fayanslar bir akarsu gibi hızla akıp geçiyordu. Belli belirsiz bir sarsılma oldu, tünelden çıkan hava gemisi bir ılıman denizin suları üzerinde yükseldi.

Geceydi. Vashti bir an için ışıkl ı dalgalarla çevrilmiş Sumatra kıyılarını gördü. Deniz fenerleri artık kimsenin aldırış etmediğı ışıklarını göndermeye devam ediyorlardı. Sonra bunlar da yok oldu. Şimdi yalnız yıldızlar vardı Vashti'nin dikkatini dağıtan. Yıldızlar sağa sola kayıyor, şimdi tavandaki bir pencereden, az sonra öbüründen görünüyordardı. Boşlukta iki yana sallanan hava gemisi değil de tüm evrendi sanki. Bulutsuz gecelerde genellikle olduğu gibi, yıldızlar bazen bir derinlik içinde, bazen bir düzlem üzerinde görünüyor, bazen evrenin sonsuzluğunda kat kat yayılıyor, bazen bu sonsuzluğu gizliyor, insanog-lunun görüş alanını örten bir çatı oluyordu. Ne olursa olsun, dayanılmaz bir görünümdü bu. Yolcular görevliye, «Böyle karanlıkta mı gideceğiz?» diye bağırdılar. O ana dek dikkatsiz davranmış olan görevli ışık üretti, esnek madden perdeleri çekti. Hava gemilerinin yapıldığı yıllarda, nesnelere ve dünyaya doğrudan bakma isteğinin kalıntıları sürüyordu daha. Onun için geminin tavan ve yan pencereleri böyle çoktu. Uygarlaşmış ve incelmış insanlar da o ölçüde rahatsız oluyorlardı. Vashti'nin kabinindeki perdede bir çatlak vardı, bir yıldız görünüyordu oradan. Birkaç saatlik hafif ve huzursuz bir uykudan sonra alışılmadık bir parlaklık Vashti'yi rahatsız etti. Şafaktı bu.

Gemi batıya doğru hızla yol alırken, dünya daha büyük bir hızla doğruya doğru dönmüş, Vashti'yi ve yol arkadaşlarını güneşe doğru yaklaştırmıştı. Bilim geceyi uzatabilirdi, ama bunun da bir sınırı vardı. Dünyanın günlük dönüşünü etkisiz kılmak yönündeki büyük umutlar başka büyük umutlarla birlikte boşa çıkmıştı. Bundan önceki uygarlığın amacı «güneşe ayak uydurmak,» hatta onu geçmek olmuştu. Bunun için çok büyük hıza erişebilen yarış uçakları yapılmış, çağın en büyük düşünürleri bu uçakları

kullanmıřtı. İnsanlıđın alkıřları arasında hep batıya dođru uęmuřlar, dūnyanın ęevresinde dōnūp durmuřlardı. Ama bořuna. Yine de dūnya daha būyūk bir hızla dođuya dođru dōnūyor, korkunę kazalar oluyordu. O sıralarda ōnemi giderek artan Makina Kurulu bu ęalıřmaların toplum ve mekanik yasalarına aykırı olduđunu, bu suęu iřleyenlerin Evsizlikle cezalandırılacađını bildirdi.

Evsizliğin ne olduğu ileride daha iyi belirtilecek.

Kurul haklıydı tabii. Yine de «gūneři yenme» giriřimi insanođlunun gōkler konusunda duyduđu son ortak ilgi oldu. Bařka ortak ilgi de kalmadı zaten. Bu giriřimle insanlık dūnyanın dıřında bir gūę dūřuncesi ile son kez bir araya geldi. Gūneř ūstūn gelmiřti, ama bu onun ruhlar ūzerindeki egemenliđinin sonu oldu. řafak, ūđle, akřam karanlıđı ve buręların yōrūngesi insan yařamını ve yūređini etkilemiyordu artık. Bilim yalnızca ęōzebileceđi sorunlarla uđrařmak ūzere yer altına ęekildi.

Onun ięin, gūl rengi ince bir ıřık demetinin kabinini istila ettiđini gōrūnce Vashti'nin canı sıkıldı, perdeyi ayarlamaya ęalıřtı. Ama perde tūmūyle yukarı sıyrıldı. Vashti mavi gōkyūzūnde sallanan kūęūk pembe bulutlar gōrdū. Gūneř yūkseldikęe ıřınlar altın bir deniz gibi pencereden ięeri doluyordu. Gemi inip kalktıķķa ıřık dalgası da inip kalkıyor, denizin dalgaları gibi ilerliyordu. Dikkat etmezse Vashti'nin yūzūne ęarpacaktı. Dehřet ięinde ūrperdi ve gōrevliyi ęađırma ziline bastı. Gōrevli de dehřete dūřmūřtı, ama yapabileceđi bir řey yoktu. Perdeyi onarmak onun gōrevi deđildi. Ancak bayana kabinini deđiřtirmesini ōnerebilirdi. Vashti bunu yapmaya hazırlanıyordu.

Dūnyadakı būtūn insanlar hemen hemen birbirinin aynıydı ; ama gemideki gōrevli, belki de ōzel gōrevleri nedeniyle, ōtekilerden biraz farklılařmıřtı. Sık sık gemideki yolcularla dođrudan konuřmak durumunda kalıyordu. Bu da onun davranıřlarına bir ōlęūde kabalık ve ōzgūnlūk vermiřti. Vashti bir ęıđlıķla gūneř ıřınından kaęmaya ęalıřırken, gōrevli barbarca davrandı, dūřmesin diye tutmak ięin elini uzattı.

«Nasıl dokunabilirsin bana,» diye bağırdı yolcu. «Kendine gel!»

Görevli kadın şaşırmişti. Düşmesini önlediği için özür diledi. İnsanlar hiç birbirlerine dokunmuyorlardı. Makinanın yüzünden bu alışkanlık terkedilmişti.

Vashti, görevliyi küçümseyen bir tavırla, «Şu anda neredeyiz?» diye sordu.

«Asya üzerindeyiz,» dedi görevli. Kibar olmaya çalışıyordu.

«Asya mı?»

«Böyle konuştuğum için hoş görün. Üzerinden geçtiğimiz yerlerin Makina çağından önceki adlarını kullanmaya alışmışım.»

«Evet, Asya'yı anımsıyorum. Moğollar oradan geldiler.»

«Şu anda geçtiğimiz yerde bir açık hava kenti vardı. Simla'ydı adı.»

«Moğolları ve Brisbane okulunu duydunuz mu hiç?»

«Hayır.»

«Brisbane de açık havadaydı.»

«Sağ taraftaki şu dağlar... Size göstereyim.» Madeni perdelerden birini açtı. Himalayaların belkemiği olan sıradağlar görüldü. «Bu dağlara bir zamanlar Dünyanın Tavani denirdi.»

«Ne kadar aptalca bir isim.»

«Anımsarsınız, uygarlığın doğuşundan önce bu dağlar yıldızlara erişen aşılmaz bir duvar gibi görünürdü insanlara. Ötelerinde yalnız tanrıların yaşayabileceği düşünülürdü. Bugün ne kadar ileri bir durumdayız, Makina sayesinde!»

«Ne kadar ilerledik, Makina sayesinde!» dedi Vashti.

Bir gün önce kitabını düşüren yolcu koridorda dikiliyordu. O da, «Ne kadar ilerledik, Makina sayesinde!» diye yineledi.

«O çukurlardaki beyaz şey ne?»

«Ne olduğunu unuttum.»

«Lütfen pencereyi kapatın. Bu dağlar bana hiç bir fikir vermiyor.»

Himalayalar'ın kuzeyi derin gölge içindeydi. Hindistan'a bakan yamaçlara gün vurmuştu. Edebiyat çağında gazete kağıdı yapmak için ormanlar yok edilmişti, ama karlar sabahın görkemi ile uynıyor, Kinchinjunga'nın göğsünde bulutlar sarkıyordu. Ovada şehir yıkıntıları görünüyordu. Suyu çekilmiş ırmaklar duvarlar boyunca akıyordu. Bunların yanında da çağın kentlerinin belirtisi olan tünel ağızları vardı. Hava gemileri bütün bu görünümün üstünden inanılmaz bir denge ile uçuyorlar, her yönde gidip geliyorlar, atmosferin alt katmanlarındaki çalkantılardan kurtulmak ve Dünyanın Tavanını geçmek için soğuk kanlılıkla yükseliyorlardı.

Görevli, «Gerçekten ilerledik, Makina sayesinde,» diye yineledi ve Himalayaları madenî perde ardına gizledi.

Gün bıkkınlık içinde yavaş yavaş geçiyordu. Yolcular hep kendi kabinlerinde oturuyorlar, aralarında fiziksel bir itici güç varmış gibi birbirlerinden kaçınıyorlar, bir kez daha yerin altında olmayı özlüyorlardı. Sekiz on kişiydiler. Çoğu çocuk yuvalarından yeni çıkmış, dünyanın çeşitli yerlerinde ölenlerin odalarını almak üzere gönderilmiş genç erkeklerdi. Kitabını düşüren adam kendi evine dönüyordu. İnsan soyunu sürdürmek amacıyla Sumatra'ya gönderilmişti. Kendi isteği ile yolculuk yapan tek kişi Vashti idi.

Öğleyin bir kez daha yeryüzüne baktı. Hava gemisi yeni bir dağ sırasını aşıyordu, ama bulutlardan dolayı fazla bir şey görülmüyordu. Aşağıda kara kayalıklar boşlukta sallanır gibi duruyor, kurşun rengi bulutlar arasına karışıyordu. Biçimleri insanı şaşırtıyordu. Biri de yatan bir adama benziyordu.

Vashti, «Burada fikir yok,» diye mırıldandı, Kafkaslar'ı madenî perde ile örttü.

Akşam yine baktı. İçinde birçok ada ve bir yarımada bulunan altın rengi bir denizi geçiyorlardı.

Vashti yine, «Burada fikir yok,» dedi, Yunanistan'ı perde ile örttü.

BÖLÜM II. ONARIM AYGITI

Vashti kendi odasından çıkarken yaptıklarının tersini yaptı bu kez; önce bir giriş bölmesi, sonra asansör, yer-altı treni, bir sekiden geçiş ve kayarak açılan bir kapı. Oğlunun odasına vardı. Bu oda da kendisinininkinin aynıydı. Ziyaretin gereksiz olduğunu bile söyleyebilirdi. Düğmeler, üzerinde Kitap bulunan çalışma masası, ısı, basınç, aydınlatma ; hepsi aynıydı kendininkiyle. En sonunda, kendi bedeninden olma Kuno yanındaysa, bunun ne yararı vardı? Çok iyi eğitim gördüğü için oğluyla el de sıkışmazdı.

Gözlerini Kuno'dan kaçırarak şöyle konuştu :

«İşte geldim. Çok kötü bir yolculuk yaptım ; ruhumun gelişmesini de erteledim. Değmez bu, Kuno, değmez. Zamanım çok değerli. Güneş ışınları az kalsın üstüme gelecekti. Çok kaşa insanlarla karşılaştım. Birkaç dakikadan fazla duramam. Ne söyleyeceksen söyle. Sonra hemen dönmeliyim.»

Kuno, «Evsizlikle tehdit edildim,» dedi.

Vashti o zaman baktı oğluna.

«Evsizlikle tehdit edildim. Böyle bir şeyi Makinada söyleyemezdim.»

Evsizlik ölüm demektir. Cezalı açık havaya bırakılır, bu da onu öldürür.

«Son konuştuğumuzdan sonra dışarı çıktım. Büyük olay oldu. Beni yakaladılar.»

«Ama dışarı çıkmakta ne var!» diye haykırdı Vashti. «Yeryüzünü görmeye gitmek yasalara ve Makinanın kurallarına tümüyle uygun. Yakın zamanda deniz üzerine bir konferans dinledim. Yeryüzüne çıkmak yasak değil. Yapılacak iş, bir soluma aygıtı ile çıkış izni çağırmak. Ama bu, ruhsal yanları gelişmiş insanların yapacağı şey

değil. Ben de senden çıkmamanı rica etmiştim. Ama çıkış yasalara aykırı değil.»

«Ben Çıkış izni almadım.»

«Nasıl çıktın öyleyse?»

«Kendim bir yol buldum.»

Vashti bunun ne demek olduğunu anlamadı, onun için Kuno bir daha söyledi aynı şeyi.

«Kendi kendine bir yol bulmak mı?» diye fısıldadı Vashti. «Ama bu doğru olmaz.»

«Niçin?»

Bu soru Vashti'yi inanılmayacak ölçüde şaşırttı.

Kuno soğuk bir tavırla şöyle dedi : «Makinaya tapınmaya başlıyorsun. Kendi kendime bir yol bulmamın dine aykırı olduğunu düşünüyorsun. Kurul da aynı düşünce-deydi ve beni Evsizlikle tehdit etti.»

Vashti kızdı buna. «Ben bir şeye tapınmıyorum!» diye bağırdı. «Ben çok ileri bir insanım. Davranışlarının dine aykırı olduğunu da düşünmüyorum, çünkü din diye bir şey kalmadı artık. Bir zamanların korku ve boş inançlarını Makina yok etti. Benim demek istediğim, kendi kendine bir yol bulmaya çalışmak... Zaten, yeni bir çıkış yolu yok.»

«Hep böyle denir.»

«Tünel ağızlarından başka bir yolla çıkmak mümkün değildir. Bunun için de Çıkış İzni gerekir. Kitap böyle der.»

«O halde Kitap yanlış. Çünkü ben yürüyerek çıktım yeryüzüne.»

Bu zamanda insanın kaslarının gelişmiş olması bir kusur sayılırdı. Doğumdan sonra bebekler incelenir, ileride gereğinden fazla güçlü olacağı anlaşılanlar yok edilirdi. İnsancıl anlayışa önem verenler buna karşı çıkabilir. Fakat spor yeteneği olan birinin yaşamasına izin vermekle ona iyilik yapılmış olmazdı. Böyle bir kişi Makinanın hazırladığı yaşam koşullarında hiç bir zaman mutlu olamaz, tırmanabileceği ağaçların, içinde yüzebileceği ırmakların ve gücünü denemek için ovaların ve dağların

özlemini çekerek. İnsanoğlu kendini çevre koşullarına uydurmak zorundadır, öyle değil mi? Uygarlığın şafağı sökerken, güçsüzler Taygetus Dağı'nda ölüme terkedilmek durumundaydılar. Uygarlığın gün batımında ise Makinanın ilerleyebilmesi, Makinanın sonsuza dek ilerleyebilmesi için, güçlülerin ölüme zorlanması gerekecektir.

«Biliyorsun mekan anlayışımızı yitirdik. Mekanın yok edildiğini söylüyoruz. Oysa mekanı değil, mekan anlayışını yok ettik. Varlığımızın bir parçasını yitirdik. Ben mekan algısını yeniden kazanmaya karar verdim. Onun için odamın dışındaki demiryolunun yanında bir aşağı bir yukarı yürümeye başladım. Bir aşağı, bir yukarı, yoruluncaya dek. Böylece «yakın» ve «uzak» nedir, yeniden anlamaya başladım. «Yakın,» ben trenin ya da hava gemisinin çabucak götürdüğü yer değil, benim yürüyerek çok kısa zamanda varabildiğim yer, uzak ise yürüyerek hemen varamadığım yerdir. Treni çağırarak otuz sekiz saniyede tünel ağzına varabilirim, ama benim için tünel ağzı «uzak»tır. Ölçü, insandır. Öğrendiğim ilk şey bu oldu. Uzunluk için ölçü insanın ayaklarıdır. Bir şeye sahip olmanın ölçüsü eller ; sevicecek, istenecek ve güçlü her şeyin ölçüsü de insan bedenidir. Sonra daha ileri gittim. İlk o zaman konuştum seninle, ama sen gelmek istemedin buraya.

«Biliyorsun, kent, yerin derinliklerinde kurulmuş. Yalnız tünel ağzları yeryüzüne uzanıyor. Odamın dışındaki trene binme yerinde yürüdükten sonra, asansörle bir üst kata çıktım, orada da yürüdüm. Sonra daha yukarı kata çıktım. Böyle böyle en üst kata vardım. Oradan sonra yerin yüzü gelir. Bütün katlardaki trene binış yerleri birbirinin aynı. Her birine tek tek gidip görmenin bir yararı, mekan anlayışımı ve kaslarımı geliştirmem oldu. Bu yeterliydi benim için ve hiç de önemsiz bir şey değildi. Ama yürüyüp düşünürken aklıma şu geldi : Kentlerimiz kurulurken insanlar henüz dışarının havasını soluyorlardı ve işçiler için hava dolaşımını sağlamak için yeryüzüne açılan hava kanalları vardı. Bu hava kanallarından baş-

ka bir şeyi düşünemez olmuştum. Makinanın son zamanlarda geliştirdiği besin tünelleri, ilaç tünelleri ve müzik tünelleri hava kanallarını yok etmişmiydi acaba? Yoksa hava kanallarının kalıntıları duruyor muydu? Bir nokta kesindi. Eğer bunlara rastlayacaksam, ancak en üst katın demiryolu tünellerinde rastlayabilirdim. Onun dışında mekanın her noktası biliniyordu.

«Olanları kısaca anlatıyorum. Yine de hiç korkmadığımı ve senin söylediklerinin beni umutsuzluğa düşürmediğini sanma. Bir demiryolu tüneli boyunca yürümenin uygun olmadığını, Makinanın anlayışına aykırı olduğunu biliyorum. Beni korkutan, elektrikli bir raya basıp ölmek değildi. Daha soyut bir şeyden, Makinanın düşünce alanı dışında bir şey yapmaktan korkuyordum. Sonra kendi kendime, «Ölçü, insandır,» dedim ve gittim. Birçok kez gittikten sonra bir çıkış deliği buldum.

«Tabii, tüneller aydınlatılmıştı. Her şey ışık içinde, yapay bir ışık içinde. İstisna olan karanlıktır. Bu nedenle tuğlalar arasında kara bir açıklık görünce bunun bir istisna olduğunu anladım ve sevindim. Elimi soktum, büyük bir haz ile salladım her yöne. Önce yalnız elimi sokabiliyordum. Sonra bir tuğla daha çıkardım, kafamı deliğe uzatıp «Geliyorum, başaracağım,» diye bağırdım. Sonu gelmez tünellerde sesim yankılandı. Her akşam yıldız ışığına ve eşlerine dönen ölmüş işçilerin ve açık havada yaşamış bütün kuşakların 'Başaracaksın, geliyorsun,' diye seslendiklerini duyar gibi oldum.»

Kuno bir an sustu. Konuşması saçma bile olsa, son söyledikleri Vashti'yi etkilemişti. Çünkü son zamanlarda Kuno baba olmak istemiş, Kurul onun bu isteğini geri çevirmişti. Kuno, Makinanın sürdürmek istediği türden değildi.

«Sonra bir tren bana sürtünerek geçti, ama ben başımı ve kollarımı deliğe soktum. Bir güne yetecek kadar şeyler yapmıştım. Onun için emekleyerek geri tren yolunun yanına döndüm, asansörle aşağı indim, sonra da ya-

tağımı çağırdım. Ah, ne düşler! Sonra yine seni aradım, sen yine gelmeyi kabul etmedin.»

Vashti başını salladı. «Konuşma,» dedi. «Bu korkunç şeylerden söz etme. Perişan ediyorsun beni. Uygarlığı bir yana atıyorsun.»

«Ama mekan algısını kazanmıştım yeniden. Mekan algısı olan kişi yerinde duramaz. Deliğe girip havalandırma kanalından tırmanmaya karar verdim. Onun için kollarımı güçlendirici hareketler yaptım. Bu gülünç hareketleri günlerce sürdürdüm, bedenime ağırlar girdi. Sonunda ellerimle bir yere tutunup asılabiliyor ve kollarım ileriye uzanmış durumdayken yastığımı dakikalarca elimde tutabiliyordum. Sonra bir solunum aygıtı çağırıp yola çıktım.

«Başlangıçta iş kolaydı. Harç biraz çürümüştü. Tuğlalardan birkaç tanesini daha içeri itip arkalarından karanlık deliğe tırmandım. Ölülerin ruhları bana destek oluyorlardı. Bununla ne demek istediğimi tam bilmiyorum, yalnızca neler hissettiğimi söylüyorum. Yozlaşmaya karşı ilk kez bir protestonun gerçekleştiğini, ölülerin beni desteklediği gibi benim de daha doğmamış olanları yüreklendirdiğimi hissediyordum. İnsanlığın var olduğunu, giysisiz olarak var olduğunu hissettim. Bunu nasıl açıklayabilirim? İnsanlık çıplak görünüyordu ; bütün bu tüneller, düğmeler ve aygıtlar ne bizimle birlikte dünyaya geldiler, ne bizden sonraya kalacaklar, ne de biz burada olduğumuz sürece fazla bir önemleri vardır. Yeterince güçlü olsaydım, üzerimdeki bütün giysileri yırtıp atar, dışarının havasına belenmemiş olarak çıkardım. Ama bu bana göre değil, belki bizim kuşağa göre değil. Solunum aygıtım, sağlık giysilerim ve beslenme haplarımla çıktım! Böyle çıkmak hiç çıkmamaktan çok daha iyi.

«İlkel bir madenden yapılmış bir merdiven vardı. Demiryolundan gelen ışık bu merdivenin en alt basamağına vuruyordu. Merdivenin, havalandırma kanalının tabanındaki molozlardan dosdoğru yukarı çıktığını gördüm. Belki de atalarımız bu kenti kurarken günde on kez bu merdivenden inip çıktılar. Tırmanırken merdivenin pürüzlü ke-

narları eldivenlerimi kesti ve ellerim kanadı. Önce ışığın yardımı oldu, sonra her yer karanlıktı. Daha kötüsü, bir kılıç gibi kulakları delen sessizlikti. Makinanın sürekli bir sesi vardır. Bunu biliyor muydun? Bu ses kanımıza işler, belki düşüncelerimizi yönlendiren de bu sestir. Kim bilir? Ben bu sesin etki alanının dışına çıkıyordum. Sonra şöyle düşündüm : 'Bu sessizlik yaptığım işin yanlış olduğu anlamını taşır.' Ama bu sessizlikte başka sesler duydum ve onlar beni destekliyorlardı.» Kuno güldü. «Bu seslere gereksinimim vardı. Biraz sonra başım bir şeye çarptı.»

Vashti iç çekti.

«Bizi dış havaya karşı koruyan basınçlı kapaklardan birine gelmiştim. Buna benzer kapakları hava gemisinde görmüşsündür. Zifiri karanlık, ayaklarım görünmeyen merdivenin basamağında, ellerim kesilmiş ; burada neler olduğunu ve nasıl canlı çıkabildiğimi açıklamak zor. Ama sesler beni yine destekliyordu. Ben kapağın sürgülerini el yordamıyla bulmaya çalıştım. Sanırım kapak sekiz ayak genişliğinde vardı. Uzanabildiğim yerine kadar elimle dokundum. Yüzeyi pürüzsüzdü. Neredeyse ortasına kadar uzanacaktım, ama kolum yetişmiyordu. O sırada ses şöyle diyordu : 'Atla. Atlamaya değer. Ortada bir tutamak olabilir. Onu yakalar, böylece kendine özgü yolla bize gelebilirsin. Tutacak bir yer yoksa düşer parçalanırsın. Bu da değer, yine kendine özgü yolla bize gelirsin.' Atladım. Tutamak vardı ve...»

Kuno bir an durakladı. Annesinin gözlerinde yaşlar toplanmıştı. Oğlunun başına neler geleceğini biliyordu. Bugün olmazsa yarın ölecekti. Dünyada böyle birine yer yoktu. Acıma duygusuna öfke ve iğrenme de karışıyordu. Kendisi böyle kusursuz ve fikirlerle dolu bir insan iken böyle bir oğul doğurduğu için utanç duyuyordu. Düğmeleri kullanmasını öğrettiği, Kitaptan ilk dersi verdiği küçük çocuk bu muydu? Dudaklarının biçimini bozan kıllar bile onun geri vahşete dönen biri olduğunu gösteriyordu. Atalara çekme konusunda Makinanın hiç insafı yoktu.

«Tutamak varmış ve ben onu yakaladım. Kendimden geçmiş bir halde karanlığın üstünde sallanıyordum. İşleyen aygıtların sesi son bulan bir düşün fısıltısı gibi geliyordu. Önceleri önem verdiğim her şey ve borular aracılığıyla konuştuğum bütün insanlar şimdi çok küçük görünüyordu. Bu arada tutamak döndü. Ağırlığım bir şeyi harekete geçirmişti ve ben boşlukta dönüyordum. Sonra...

«Anlatamam bunu. Yüzüm güneşe dönük olarak yatıyordum. Burnumdan ve kulaklarımdan kan fışkırıyordu. Büyük bir gürlleme duyuyordum. Tutunduğum kapak benimle birlikte yeryüzüne fırlatılmıştı. Burada ürettiğimiz hava delikten çıkıyor, dışarının havasına karışıyordu. Bir su kaynağı gibi fışkırıyordu hava yerin altından. Ben sürünerek geri oraya gittim, çünkü dışarının havasını solumak acı veriyor. Kaynağın kıyısından büyük soluklar aldım. Solunum aygıtım kim bilir ne yana uçmuştu. Elbise­lerim yırtılmıştı. Dudaklarım deliğin tam kıyısına gelecek şekilde yattım, kanama duruncaya dek bu havadan soludum. Böyle garip bir şey hayal edemezsin. Çimenlikteki bu çukur (biraz sonra anlatacağım onu), parlayan değil, ama mermer bulutlar arasından buraya inen güneş, dinginlik, mekan algısı ve yanağıma sürtünüp geçen yapay hava kaynağı! Az sonra solunum aygıtımı gördüm. Tepemdeki hava kaynağının içinde inip çıkıyordu. Daha yukarıda ise hava gemileri vardı. Ama kimse hava gemilerinden dışarı bakmaz. Onun için beni alıp götüremezlerdi. Öylece kalmıştım ortada. Güneş ışığı hava kanalından içeri giriyor, merdivenin en üst basamağı görünüyordu. Ama ona uzanmaya çalışmak umutsuz bir çaba olurdu. Ya fışkıran hava yine beni yukarı atardı, ya da aşağı düşer ölürdüm. Yapabildiğim tek otların üstünde yatıp dışarı çıkan havadan solumak, ara sıra da çevreme bakınmaktı.

«Wessex'de olduğumu biliyorum, çünkü yola çıkmadan önce bu konuda bir konferansa gitmeyi uygun bulmuştum. Wessex şu anda içinde konuştuğumuz odanın üzerindedir. Bir zamanlar önemli bir vilayetti. Wessex kralları Andredswald'dan Cornwall'a deki tüm güney sahilini el-

lerinde tutarlardı ; yüksek arazi üzerindeki Wansdyke ise onların kuzeyini korurdu. Konuşmacı yalnız Wessex'in yükselişi ile ilgileniyordu. Onun için Wessex'in uluslararası bir güç olarak ne kadar süre kaldığını bilmiyorum. Böyle bir bilginin bana pek yararı da olmazdı. Gerçeği söylemek gerekirse o sırada gülmekten başka bir şey gelmiyordu elimden. Yanıbaşında bir basınçlı kapak, tepemde inip çıkan bir solunum aygıtı ve ben, üçümüz de, içinde çimenler yetişen, eğreltiotlarıyla çevrili bir çukurda hapsolup kalmıştık.

Sonra Kuno yeniden ciddileşti.

«İyi ki bulunduğum yer çukurdu. Çünkü hava geri çukura düşmeye, su bir taşı nasıl doldurursa öyle doldurmaya başladı. Ben de sürünerek sağa sola gidebiliyordum. Biraz sonra ayağa kalktım. Soluduğum karışık bir havaydı. Yanlara tırmanmak istediğimde acı veren hava oranı artıyordu. Durum öyle pek kötü değildi. Beslenme haplarımı yitirmemiştım gülünç bir biçimde neşeliydim. Makina gelince, onu tümüyle unuttum. O anda tek amacım eğreltiotlarının bulunduğu tepeye çıkmak, ötesinde neler varsa görmektir.

«Yamaca doğru bir hamle yaptım. Yeni hava henüz çok acıydı benim için. Bir an için gri bir şey gördükten sonra geri çukura yuvarlandım. Güneşin gücü kalmadı ; onun akrep burcunda olduğunu anımsadım. Bu konuda da bir konferansa gitmişim. Güneş akrep burcunda sen de Wessex'deysen, bu demektir ki çok çabuk olmalısın, yoksa hava kapkaranlık olur. (Bir konferanstan edindiğim ilk yararlı bilgi bu oldu, sanırım sonu da bu olacak.) Bu düşünce ile yeni havayı solumak ve içinde bulunduğum gölden göze alabildiğim ölçüde çıkmak için çılgınca bir çabaya girdim. Çukur çok yavaş doluyordu. Bazan kaynağın gücünün azaldığını düşünüyordum. Solunum aygıtım dansını yere daha yakın bir düzeyde sürdürüyor gibiydi. Gürleme sesi azalıyordu.»

Kuno sözünü kesti.

«Bunların senin ilgini çektiğini sanmıyorum. Gerisi

daha da az çekecektir ilginî. Bunlarda fikir yok. Keşke seni zahmete sokup buraya kadar getirmeseydim. Biz birbirimizden çok farklıyız, anne.»

Vashti devam etmesini istedi.

«Ben yamaca tırmandığımda akşam olmuştu. Güneş gökyüzünden kayıp gitmişti neredeyse, ortalık iyi görünmüyordu. Dünyanın Tavanını yeni geçen sen, benim gördüğüm küçük tepeleri, alçak renksiz tepeleri anlatmamı istemezsin. Ama bana göre bu tepeler yaşıyordu ; onları örten otlu toprak katmanı bir deriydi. Bu derinin altında kaslar oynuyordu. Bu tepelerin geçmişin insanların ölçülemez bir güçle çağırdığını, bu insanların bu tepeleri sevmiş olduğunu hissettim. Bugün bu tepeler uyuyor, belki de sonsuza dek uyuyacaklar. Düşlerinde insanlıkla bir araya geliyor, iletişim kuruyorlar. Wessex'in tepelerini uyandıracak insanlara ne mutlu. Çünkü onlar uykuda olabilirler, ama ölmeyecekler.»

Kuno'nun sesi tutku ile yükseldi.

«Görmüyor musun, bütün konuşmacılar görmüyorlar mı ki, biz ölüyoruz, bu aşağılarda yaşayan tek şey Makinadır? Biz Makinayı yarattık ki istediğimizi yapsın diye, ama bugün ona istediğimizi yaptıramıyoruz. Makina bizi mekan algısından ve dokunma duyusundan yoksun kıldı. Tüm insan ilişkilerini bir belirsizlik içine itti, sevgiyi şehvetin bir eylemi durumuna indirgedi. Bedenlerimizi ve istemlerimizi felç etti. Şimdi de bizi kendisine tapınmaya zorluyor. Makina geliyor, ama bizim istediğimiz çizgide değil. Makina ilerliyor, ama bizim amacımız yönünde değil. Biz ancak Makinanın kan damarlarındaki yuvarlar gibi yaşıyoruz. Eğer bizsiz işleyebilse, bizi ölüme terkederdi. Buna bir çarem yok benim ; ya da ancak bir çarem var İnsanlara, Alfred Danimarkalıları yendiği zaman Wessex tepelerini nasıl gördüyse, benim de öyle gördüğümü hep söyleyip durmak.

«Bu arada güneş battı. Benim bulunduğum tepe ile öbürleri arasında bir sis kemerinin uzandığını ve renginin inci rengi olduğunu söylemeyi unuttum.»

Kuno ikinci kez kesti konuşmasını.

«Devam et,» dedi annesi bıkkın bir tavırla.

Kuno başını salladı.

«Devam et. Artık söylediğin hiç bir şey beni sıkıntıya düşürmez. Katılaştım ben.»

«Gerisini de anlatmak istemiştin sana, ama artık anlatamam. Anlatamayacağımı biliyorum. Güle güle.»

Vashti kararsız durdu ayakta. Kuno'nun kutsal bilinen şeylere karşı sövgüleri bütün sinirlerini sızlatmıştı. Ama Vashti meraklıydı da.

«Bu yaptığın haksızlık,» diye yakındı. «Başından geçenleri anlatmak için beni dünyanın bir ucundan çağırdın. Her şeyi duyacağım. Bana uygarlığa nasıl döndüğünü kısaca anlat ; çünkü boşuna zaman harcamaktan başka bir şey değil bu.»

«Evet, uygarlık konusunda söyleyeceklerimi duymak istiyorsun tabii. Solunum aygıtının düştüğünü anlatmış mıydım?»

«Hayır, ama şimdi her şeyi anlıyorum. Solunum aygıtını takındın, yerin yüzünden bir tünel ağzına dek yürümeyi başardın. Orada, yaptıkların Merkez Kuruluna bildirildi.»

«Hiç de değil.»

Kuno elini alnından geçirdi. Güçlü bir izlenimi dağıtmaya çalışıyor gibiydi. Sonra yeniden anlatmaya başladı ve öyküye kaptırdı kendini.

«Günbatımı sırasında solunum aygıtım düştü. Hava kaynağının zayıfladığını söylemiştim, değil mi?»

«Evet.»

«Günbatımı sırasında kaynak solunum aygıtımı düşürdü. Söylediğim gibi, Makinayı tümüyle unutmuştum, öbür şeylerle uğraştığım için dikkat de etmiyordum. Hava birikintim orada duruyordu. Dış havanın keskinliği dayanılmaz oldukça ona dalabilirdim. Rüzgâr çıkmazsa günlerce kalabilirdi bu birikinti. Hava kaynağının neden kesildiğini anladığım zaman iş işten geçmişti. Anlıyorsun ya, ha-

va kanalındaki açıklık onarılmıştı. Bu demekti ki, Onarım Aygıtı peşimdeydi.

«Bir uyarı daha geldi, ama ben gereken önemi vermedim ona. Geceleyin gökyüzü gündüzün olduğundan daha açıktı. Güneşin ardı sıra yükselmiş olan ayın parıltısı bazan çukura düşüyordu. Ben yine iki tür havanın birleştiği yerdeydim. O sırada kara bir şeyin çukurun tabanından geçip hava kanalına indiğini algıladım. Budalalık edip arkasından koştum. Deliğin ağzından eğilip dinledim. Derinliklerde belli belirsiz bir kazıma sesi duyar gibi oldum.

«Bunu bir tehlike işareti saydım, ama iş işten geçmişti. Solunum aygıtımı takıp çukurdan çıkmaya karar verdim. Ama solunum aygıtım yok olmuştu. Nereye düştüğünü kesinlikle biliyordum ; delik ile kapağın arasındaydı. Toprakta yaptığı izi bile görebiliyordum. Ama aygıt gitmişti. Kötü bir şeylerin döndüğünü anladım. En iyisi dışarıdaki havaya kaçmak, öleceksem inci rengindeki buluta doğru koşarken ölmektir. Yerimden kıpırdıyamadım bile. Hava kanalının içinden... Öyle korkunç bir şey. Büyük bir solucan, uzun beyaz bir solucan hava kanalından çıkmış, ayın aydınlattığı otlar üzerinden kayıp gidiyordu.

«Çılgılık atmaya başladım. Yapmamam gereken her şeyi yaptım. Bu yaratıktan kaçmak yerine onu ayağımla ezmeye çalıştım. Hemen topuğuma sarıldı. Sonra boğuştuk. Solucan çukurun içinde oraya buraya koşturmama izin veriyordu, ben koşarken de bacağımdan yukarı doğru sarıyordu. «İmdat!» diye bağıryordum. (Burası çok korkunçtu. Senin hiç bir zaman anlayamayacağın bir şeydi bu.) «İmdat!» diyordum. (Niçin acılarımızı sessizce çekemeyiz?) «İmdat!» Sonra ayaklarım birbirine bağlandı, yere düştüm. O güzelim eğreltiotlarından ve yaşayan tepelerden uzağa sürükleniyordum. Büyük madeni kapağın yanından sürüklenip geçerken, tutamağına sarılırsam bu kapak beni yine kurtarabilir diye düşündüm. Ama kapak da sarılmıştı, kapak da. Bu solucan gibi şeyler bütün çukuru doldurmuştu. Her yanı arıyorlar, çukurun bitki örtüsünü yok edip çıplaklaştırıyorlardı. Daha bir çoğunun be-

yaz burunları deliğın ağızından görünüyordu. Gerekirse dışarı gelecekti onlar da. Taşınabilecek her şeyi getirdiler ; otlar ve çalılar, eğreltiotu demetleri, daha bir çok şey birbirine karışmış halde cehenneme indik. Kapak tepemizde kapanmadan önce gördüğüm son şeyler yıldızlardı. Benim gibi bir adamın gökyüzünde yaşadığını hissettim. Çünkü onlarla savaştım, son ana dek savaştım. Yalnız başımın merdivene çarpması hareketsiz bıraktı beni. Bu odada uyandım. Solucanlar yok olmuştu. Çevremde hep yapay hava, yapay ışık ve yapay bir dinginlik vardı. Dostlarım konuşma borularından beni arıyorlar, son zamanlarda yeni fikirlerle karşılaşp karşılaşmadığımı soruyorlardı.»

Kuno'nun öyküsü burada bitti. Tartışılacak bir yan yoktu. Vashti gitmek üzere döndü. «Bunun sonu Evsizliktir,» dedi yavaşça.

«Keşke öyle olsa.»

«Makina çok bağışlayıcı davranmış.»

«Ben Tanrı'nın bağışlayıcılığını yeğ tutarım.»

«Kör inancı yansıtan böyle bir söz etmekle dışarının havasında yaşayabileceğini mi söylemek istiyorsun?»

«Evet.»

«Büyük İsyandan sonra dışarı atılanların kemiklerini tünel ağızlarında görmedin mi hiç?»

«Gördüm.»

«Bize ders olsun diye kemikleri öldükleri yerde bıraktı. Bazıları sürünerek uzaklaştı, ama onlar da yok oldu. Bu konuda kuşku var mı? Bugün Evsiz kalanların başına da aynı şey gelecektir. Yerin yüzünde yaşanılmaz artık.»

«Gerçekten.»

«Eğreltiotları ile biraz çayırılık olabilir. Ama gelişmiş yaşam türleri hep tükendi. Hiç bir hava gemisi görebildi mi onları?»

«Hayır.»

«Peki, bu inat niye?»

«Çünkü ben gördüm,» diye patladı Kuno.

«Neyi gördün?»

«Çünkü alaca karanlıkta onu gördüm, o kızı. Çünkü ben bağırdığımda o yardıma geldi. Çünkü solucanlar onu da sardılar. Benden şanslı olduğu için o öldü. Boğazını delen bir solucan öldürdü onu.»

Kuno çıldırmıştı. Vashti gitti. Ondan sonraki sıkıntılı günlerde de hiç görmedi oğlunun yüzünü.

BÖLÜM III. EVSİZLER

Kuno'nun kaçışını izleyen yıllarda Makinada iki önemli gelişme oldu. Yüzeyden bakıldığında devrim niteliğinde gelişmelerdi bunlar. Ama her iki durumda da insan beyni çok önceden hazırlanmıştı. Gelişmeler, zaten yerleşmiş eğilimlerin ortaya çıkması ve bir anlatım bulmasından başka bir şey değildi.

Bunlardan birincisi solunum aygıtlarının yok edilmesi.

Vashti gibi ileri düşünceliler yerin yüzüne çıkmanın aptalca bir şey olduğu görüşünü hep savunagelmışlerdi. Hava gemileri gerekli olabilirdi. Ama yalnızca merak yüzünden yeryüzüne çıkıp bir yer aracı içinde birkaç mil sürünerek gitmenin ne yararı vardı? Bu kaba, belki de biraz uygunsuz bir davranıştı. Fikir üretici değildi, önemli olan alışkanlıklarla da bir ilişkisi yoktu. Bu nedenle solunum aygıtları yok edilmişti ; tabii, onlarla birlikte yer motorları da. Çalışma alanları ile ilişkileri engellendiği için yakınan birkaç konferansçı dışında kimseden ses çıkmadan yeni durum kabul edildi. Yeryüzünün nasıl olduğunu hâlâ merak edenlerin yapacağı, bir plağı dinlemek ya da bir filmi izlemektir. Deniz üzerine verilmiş başka konferanslardan derlenen bir konferansın da uyarıcı olduğunu görünce konferansçılar kendileri de yeni durumu kabullendiler. En ileri gitmiş konuşmacılardan biri. «Doğrudan doğruya edinilmiş fikirlerden sakının!» diye haykı-

rıyordu. «Gerçekte doğrudan doğruya edinilen fikir diye bir şey yoktur. Böyle fikirler sevgi ve korkunun fiziksel izlenimlerinden başka bir şey değildir. Böyle kaba bir temel üzerine bir felsefe kurulabilir mi? Bırakın fikirlerinizi ikinci elden, mümkünse onuncu elden edinilmiş olsun. Böylece fikirleriniz o rahatsız edici öğeden, gözlemden arınmış olacaktır. Benim konum olan Fransız Devrimi üzerine bir şey öğrenmeyin. Onun yerine Fransız Devrimi konusunda Mirabeau'nun söyledikleri konusunda Carlyle'in ne düşündüğü konusunda Hearn'in ne düşündüğü konusunda Lafcadio'nun ne düşündüğü konusunda Chi-Bo-Sing'in ne düşündüğü konusunda Ho-Yung'un ne düşündüğü konusunda Gutch'un ne düşündüğü konusunda Urizen'in ne düşündüğü konusunda Enicharmon'un ne düşündüğü konusunda benim ne düşündüğümü öğrenin. Bu sekiz büyük beyin aracılığıyla, Paris'te dökülen kan ve Versailles'da kırılan pencereler bir fikrin açıklığına kavuşacaktır. Siz de bu fikri günlük yaşamınızda çok yararlı bir biçimde kullanabilirsiniz. Ama araçların çok ve değişik olmasına dikkat edin. Çünkü tarih alanında yetkili bir yazarın varoluş nedeni başka bir yetkili yazarı etkisiz kılmaktır. Urizen, Ho-Yung ve Enicharmon'un şüpheciliğine karşı çıkacaktır. Ben de Guntch'un atak ve duygusal yaklaşımına karşı çıkmam gerekir. Beni dinleyen sizler Fransız Devrimi konusunda bir yargıya varmak için benden daha iyi konumdasınız. Sizden sonra gelecekler de sizden daha iyi bir konumda olacaklar. Çünkü onlar benim ne düşündüğüm hakkında sizin ne düşündüğünüzü öğrenecekler. Böylece araçlar zincirine bir halka daha eklenmiş olacak.» Konuşmacı yükselen bir sesle şöyle sürdürüyordu sözünü : «Bir zaman gelecek, olguları ve izlenimleri aşmış bir kuşak yetişecek. Öyle bir kuşak ki, tümüyle renksiz,

'melekler gibi arınmış
Tüm kişilik özelliklerinden.'

Bu kuşak Fransız Devrimini gerçekte olduğu gibi ya da

olmasını istediği gibi değil, eğer Makina devrinde olsaydı nasıl olurdu, öyle görecektir.»

Bu konferans büyük bir alkış topladı. Bu, insanların içindeki bir duygunun, yeryüzü gerçeklerine önem verilmemesi ve solunum aygıtlarının kaldırılmasının bir kazanç olduğu yönündeki eğilimin dile geliyordu. Hava gemilerinin bile kaldırılması önerildi. Ancak bu öneri gerçekleştirilmedi, çünkü hava gemileri Makina düzeni içinde bir yer bulmuşlardı. Yine de yıldan yıla daha az kullanılır oldular. Düşünceli kişiler de onları giderek daha az anıyordu.

İkinci büyük gelişme dinin yeniden kurulmasıydı.

Bu konu da ünlü konferansta dile getirilmişti. Uzun konuşmanın nasıl bir dinsel saygı içinde sona erdiği kimsenin gözünden kaçmamıştı. Konuşmaya uygun duygular yankılanmıştı herkesin yüreğinde. Uzun zamandan beri tapınmalarını sessizce sürdürenler artık konuşmaya başladılar. Makinanın Kitabını ellerine aldıklarında içlerini saran dinginlik duygusunu, kitaptaki bazı sayıları yinelenmenin, sayılar kulağa anlamsız gelse bile, verdiği hazzı, önemsiz bir düğmeye bile dokunmanın ve boş yere de olsa bir elektrik zilini çalmanın getirdiği esrimeyi anlatıyorlardı.

Böyle düşünenler şöyle haykırıyorlardı : «Bizi besleyen, giydiren ve barındıran Makinadır. Onun sayesinde birbirimizle konuşuyor, birbirimizi görüyoruz. Biz onunla varız. Makina fikirlerin dostu, kör inançların düşmanıdır. Makina her şeye kadirdir, sonsuza dek sürecektir. Makina kutsaldır.» Çok geçmeden bu deyişler kitabın ilk sayfasına konuldu, daha sonraki basımlarda ise övgüler ve yakarışlardan oluşan karmaşık bir dinsel törene dönüştü.

ALDOUS HUXLEY

Platon'dan başlayarak yirminci yüzyıla dek düşünce-
de kurulmuş ve olumlu ya da olumsuz diye sunulmuş top-
lum örneklerinde, insan doğası ile önerilen düzen arasın-
da bir uyum ve bağdaşırlık aranmıştır. Bu arayışın en
iyi örneği yine Platon'dadır. Doğruluk kavramını tanım-
lamak amacıyla konuya giren Platon, getirilecek tanımın
hem birey hem de bütün toplum için geçerli olması gere-
ğini belirtir ; doğruluğu, akıl ve felsefenin yönetici, is-
teklerin ve kitlenin yönetilen konumunda bulunması diye
tanımlar. Bu, birey ve küme olarak insan özelliklerine da-
yalı bir düzen anlayışıdır. Sonra Platon, insanı seçerek
üretim ve eğitme yoluyla, önerdiği düzenin pekiştirilmesini
amaçlar.

More, önerdiği eşitlikçi toplumun insan doğasına uy-
gun olduğunu kanıtlamak için, açgözlülük ve mal hırsı gi-
bi özelliklerin yokluk korkusundan kaynaklandığını, bu
korkunun kalmadığı yerde aç gözlülük ve mal hırsının bu-
lunmayacağını belirtir. Bellamy *Geçmişe Bakış*'da endüst-
riye, Morris *Düş Dünyasından Haberler*'de el sanatlarına
dayalı toplumun insan doğası ve temel gereksinimlerine
uygunluğunu belirtmeye çalışırlar.

Olumsuz toplum örneklerinde ise amaç, düzenin insan
doğasına ve temel sayılması gereken değerlere aykırılığın-
ı vurgulamaktır.

Ancak, düzene uygun insanı eğitip yetiştirmek, böy-
lece önerilen toplum örneğinin sürmesini ve pekişmesini
sağlamak, düşsel düzenlerin temel ve odak noktalarından

biridir. Bu, olumsuz diye sunulan örnekler için de geçerlidir. Zaten gerçek toplumların da aynı çaba içinde oldukları söylenebilir.

Ancak bu örneklerde birey ve küme olarak insan doğası ve özellikleri ile önerilen düzen arasında karşılıklı bir etkileşim varsayılır. Aldous Huxley'in *Yeni Dünya*'sını düşüncede kurulmuş öbür toplum örneklerinden ayıran temel özellik, *Yeni Dünya*'da bu etkinin karşılıklı değil, tek yanlı oluşudur : Kurulu bir düzen vardır. Bu düzenin sürmesi için gerekli insanlar önceden saptanan nitelik ve ölçülere göre ve istenen sayıda, fabrikalarda üretilir, koşullandırma merkezlerinde büyütülür. Ismarlama insan yaratma konusunda bilim ve teknolojideki uygulamaların başarısı mutlaklıdır. Üretim kusurları hesaba katılmayacak kadar küçüktür.

Yeni Dünya 1932 de yayınlandı. Kitabın 1946 yılında yapılan bir basımına yazdığı önsözde Huxley, etkin bir baskı düzeninde kitlelerin zor kullanmadan yönlendirilip denetim altında tutulacağını, çünkü insanların köleliği sever duruma geleceklerini belirtiyor. Böyle bir düzenin gerçekleşmesi ve insanlara köleliğin sevdirmesi için gerekli buluşlar ve yöntemler arasında şunları sayıyor: Biyeyssel özellikler ve bu özelliklere göre insanların toplum katmanlarında alacakları yer ve görecekleri işlevin saptanması ; şasmaz bir kalıtım bilim ve insanların kalıtlımlarının önceden belirlenmesi yöntemleri ; etkin koşullandırma yöntemleri ; alkol ve eroinin yerini alacak, bunlardan daha etkin, daha çok zevk veren ve daha az zararlı yeni bir madde.

Yeni Dünya'da düşlenen olumsuz toplumda bütün bunlar gerçekleştirilmiştir : Çeşitli işlevleri yerine getirecek insanların ne ölçüde zekaya ve hangi fizyolojik özelliklere sahip olması gerektiği saptanmıştır. Buna göre bütün toplum Alfa, Beta, Gama gibi Yunan harfleri ile belirlenen beş ana sınıfa ayrılmıştır. Her sınıf için gerekli sayıda insanı üretecek kalıtlımlar yöntemleri bulunmuş, insan üretimi için fabrikalar kurulmuştur. Bokanovski süreci de-

nilen bir yöntemle aynı işte çalışacak çok sayıda özdeş insan üretilebilmektedir. Şişeden çıkacak bebeklerin kalıtlımları, çalıştırılacakları amaca göre önceden belirlenmiştir ; buna ek olarak etkin bir koşullandırma sistemi bireylerin kendi konumlarından memnun olmalarını sağlar. «Soma» denilen zevk verici bir madde olabilecek pürüzleri giderir, boş zamanların zevk içinde geçmesini sağlar.

Denilebilir ki, böylece üretilen insanları öbür nesnelerden ve aygıtlardan ayıran şey, soma tüketimi ve cinsel davranıştır. Cinselliğin doğumla ilişkisi kesildiğinden, cinsel birleşmenin hiç bir toplumsal ve kurumsal boyutu da kalmamıştır. Bu konudaki görüş ve uygulamaya göre, «Herkes herkese aittir.»

Yöneticiler sınıfını oluşturan Alfalar öbür sınıfların bireyleri gibi döllemiş yumurtanın bölünmesiyle çok sayıda özdeş kardeşler olarak değil, tek tek bireyler olarak üretilirler. Göreceli bir düşünme ve teknikler geliştirme işlevleri vardır. Ancak Platon'un *Devlet*'inde ve birçok düşsel toplum düzeninde olduğu gibi *Yeni Dünya*'da da baş yöneticiler ikili standart ya da ikiyüzlülük denebilecek bir davranış içindedirler. Yönetimleri altında bulunan insanlara gerçekleri değil, o anda uygun bulduklarını söylerler. Tarihi, boş sözler diye niteleyen bir üst yönetici, gizli kasasında düşünce tarihi üzerine kitaplar bulundurur, bunlara önem verir.

Yeni Dünya'da üç tarihsel evre ve bu evrelere özgü insan algıları vardır. Bunlardan baskın olanı, yeni tür bir takvimle belirtilen yeni bir çağda oluşmuş yeni dünya ve ona özgü olan algıdır. Bir başka insanlık evresi ise Amerika kıtası üzerinde uzak geçmişteki yaşamlarını sürdüren insanların durumunda ve yaşamı algılamalarında görülür. Huxley bu iki ortamı da benimsenebilir seçenekler olarak görmez. Yeni dünya yaşamı insanca değildir. Huxley'in önsözde kullandığı sözlerle, «çılgınca, delicedir.» Amerika yerlilerinin yaşamı ise ilkindir, pistir, geçerliliğini yitirmiş bir algıdan kaynaklanan acılarla doludur.

Bu iki dünya arasında bağ kuran olaylar zincirinden

ise ayrı bir yaşam ve dünya algısı ortaya çıkar Geçmişte yeni dünyadan Amerika yerlilerini görmeye giden bir genç kadın korunma haplarını unuttuğu için gebe kalmıştır. Bir kaza sonucu olarak da orada unutulur. Bu kadın bir çocuk doğurur. Romandaki John Savage, yani Vahşi John'dur bu çocuk. Annesi John'a okuma yazma öğretir. John da eline geçirdiği bir Shakespeare derlemesinden Shakespeare'in bütün oyunlarını okur, öğrenir, özümles, büyük bölümleri ezberinde tutar. Yaşama ve dünyaya Shakespeare duyarlılığıyla bakar. Kitaptaki üçüncü insanlık evresi ve algısı budur ; Shakespeare'in ozanca algı dünyasıdır.

Ancak bu algı dünyasını paylaşan ve yaşayan John Savage Amerika'daki yerlilerce dışlanır, çünkü o yabancı bir soydan ve kültürendir. Yeni dünyaya getirilen John Savage buraya da uyamaz, kaulamaz. Zaten Savage, Yani Vahşi adı ona yeni dünyalılarca verilir. Shakespeare'in ozanca algı dünyasını yaşayan ve simgeleyen bu genç adam için iki dünyada da yaşama ortamı yoktur. John Savage intihar eder.

Aşağıya *Yeni Dünya*'dan iki ayrı parça alınmıştır. Birinci parça giriş bölümleridir. Burada, yeni dünyada insan yumurtalarının döllendirilmesi, bölünmesi, şişelenmesi, bebek üretimi, bebeklerin amaca uygun olarak koşullandırılması anlatılır. İkinci parça kitabın sonlarındanr. Burada Savage üst yöneticilerden olan bir denetçi ile görüşür. Konuşma, yeni dünya düzeni, sanat ve bilimin yeri ve yersizliği üzerinedir ; Savage'e uyup kurallara aykırı davranan bir Alfa ile şiire içerik katarak ilkeleri çiğnemiş olan duygu mühendisi bir başka Alfa'nın da sürgün kararı alınır.

Yalnızca otuz dört katlı gri renkli basık bir yapı. Ana giriş kapısının üstünde şöyle yazılı : ORTA LONDRA KULUÇKA VE KOŞULLANDIRMA MERKEZİ. Bir şilt

İNİNDE DE DÜNYA DEVLETİNİN İLKELERİ : TOPLUM, ÖZDEŞ-
LİK, İSTİKRAR.

Giriş katındaki kocaman oda kuzeye bakıyor. Odadaki tropik ısıya karşın, pencerelerin ötesi bütün yaz soğuk. Pencerelerden ince keskin bir ışık sızıyor, içeride cansız bir manken, ya da bir araştırmacının ürperen soluk yüzünü arıyordu. Fakat görünürde yalnız çam, nikel ve laboratuvarın soğuk soğuk parlayan fayansları var. Her yerde kış havası kış havasını karşılıyor. İşçilerin tulumları beyaz, ellerinde ölü et renginde kauçuk eldivenler var. Işık donmuş ; bir ölü, bir hortlak ; sadece mikroskopların sarı borularından bol ve canlı bir öz alıyor, parlatılmış tüplerin yanında tereyağı gibi akıyor, iş masaları boyunca tatlı renk damarları halinde akıyor.

«Burası da,» diyordu Müdür kapıyı açarak, «Döllendirme Odası.»

Kuluçkalar ve Koşullandırma Müdürü odaya girdiğinde, aygıtları üzerine eğilmiş üç yüz Döllendirici kendilerini tümüyle işe vermiş, dalgınca mırıldaayan, neredeyse soluksuz bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Yeni gelmiş çok genç, pembe ve toy bir küme öğrenci sinirlice ve ister istemez, Müdürün hemen ardından gidiyorlardı. Her birinin elinde bir defter vardı. Büyük adam ne zaman konuşsa, hemen büyük bir çabayla yazıyorlardı defterlerine. Doğrudan yetkilinin ağzından. Az bulunur bir imtiyazdı bu. Orta Londra Kuluçkalar ve Koşullandırma Müdürü yeni öğrencileri çeşitli bölümlerde bizzat kendisi gezdirmeye özen gösterirdi.

«Size sadece bir genel fikir vermek için,» diye başladı açıklamalarına. Çünkü görevlerini zekice yapabilmeleri için bir tür genel görüşleri olmalıydı ; gerçi toplumun iyi ve mutlu üyeleri olmaları için ne kadar az fikirleri olsa o kadar iyiydi. Çünkü herkesin bildiği gibi, ayrıntılar erdem ve mutluluğa götürür. Genellemeler düşünsel açıdan zararlıdır. Toplumun bel kemiğini oluşturanlar filozoflar değil, kıl testeresi ile iş görenler ve pul koleksiyoncularıdır.

«Yarın,» diye ekledi müdür, birazcık tehdit taşıyan bir güler yüzlülükle, «ciddi işe başlayacaksınız. Genellemeler için zamanınız olmayacak. Bu arada...»

Bu arada, bu bir ayrıcalıktı. Doğrudan yetkilinin ağzından not defterine. Çocuklar çılgın gibi yazıyorlardı.

Müdür uzun boylu, oldukça ince ama dimdikti. Öylece yürüdü odaya. Uzun bir çenesi, oldukça öne çıkık dişleri vardı. Konuşmazken, iri ve kıvrımlı dudakları ancak kapatıyordu dişlerini. Yaşlı mıydı, genç mi? Otuz? Elli? Elli beş? Kestirmek zordu. Zaten böyle bir soru çıkmazdı ortaya. Bu istikrar yılında, F.S. 632 yılında, * böyle bir şey sormak gelmezdi kimsenin aklına.

«Baştan başlayacağım,» dedi K.K.M. Hevesli öğrenciler müdürün amacını kendi defterlerine geçirdiler : *Baştan başlayarak*. «Bunlar,» diye gösterdi elini sallayarak, «kuluçka makinaları.» Yalıtılmış bir kapıyı açarak üst üste raf sıralarına dizilmiş, üstleri numaralı deney tüplerini gösterdi öğrencilere. «Bir hafta kullanılacak miktarda yumurta. Kan sıcaklığına eşit bir ısıda tutulur,» diye açıkladı. Bu anda bir kapı daha açtı. «Oysa erkek hücreleri otuz yedi yerine otuz beş derecede saklanır. Tam kan ısısı kısırlaştırır onları.» Isı genlerine sarılmış koçlar kuzu doğurtamaz.

Müdür, kuluçka makinalarına yaslandı, çağdaş döllenme sürecini kısaca anlattı öğrencilere. Kalemle ivedilikle gidiyordu sayfaların üstünde, okunmaz işaretler bırakıyorlardı geriye. Tabii önce bu yöntemin ameliyatla nasıl başlatıldığına değindi. «Toplunun yararı için olunur bu ameliyat, ayrıca altı aylık maaşa denk bir de ikramiye verilir ameliyat olana.» Sonra, ameliyatla çıkarılmış ka-

* Hristiyanlıkta İsa Tanrı'nın oğludur, aynı zamanda Tanrı'dır. İngilizce'de Tanrı için kullanılan bir sözcük de Lord. Burada yazar hem sesçe Lord'a benzediği için, hem de teknoloji ve toplu üretim çağının simgesi olarak Ford'u seçiyor. Yeni çağın takvimi de İsa'ya göre değil, Ford'a göre ayarlanıyor. Yıllar da Ford'dan önce ve Ford'dan Sonra, yani F. S., olarak belirtiliyor. (Çev.)

dın yumurtalığının canlı olarak nasıl korunduğu ve gelişiminin nasıl sürdürüldüğü konusunda bilgi verdi. Daha sonra en uygun ısı, tuzluluk ve yapışkanlık ölçülerini belirtti. Birbirinden ayrılmış ve olgunlaşmış yumurtaların içinde korunduğu sıvıdan söz etti. Öğrencileri çalışma masalarına götürerek bu sıvının deney tüplerinden nasıl çekildiğini, özel olarak ısıtılmış mikroskop camlarına nasıl damla damla konulduğunu, sıvı içindeki yumurtaların bir anormal yanlarının bulunup bulunmadığının anlaşılması için nasıl incelendiğini, nasıl sayılıp gözenekli bir hazneye aktarıldığını, bu haznenin, her santimetre kübünde yüz bin sperma bulunan başka bir sıvıya nasıl batırıldığını (burada işlemi de görmelerini sağlayarak), on dakika sonra haznenin nasıl kaldırılıp içindekilerin incelendiğini, döllenmeyen yumurta kaldıysa haznenin yeniden nasıl batırıldığını, döllenmiş yumurtaların geri nasıl kuluçka makinalarına götürüldüğünü gösterdi. Alfalar ve Betalar şişeleninceye dek kalıyorlardı kuluçka makinalarında. Gamalar, Deltalar ve Epsilonlar ise altı hafta sonra kuluçka makinalarından çıkarılıyorlar, Bokanovski Sürecine tabi tutuluyorlardı.

«Bokanovski Süreci,» diye yineledi Müdür. Öğrenciler de defterlerinde bu sözcüklerin altını çizdiler.

Bir yumurtadan bir embriyon, bir yetişkin insan ; bu normal. Fakat bokanovskileştirilmiş bir yumurta tomurcuklanır, bölünür, çoğalır. Sekizden doksan altıya kadar değişen sayıda tomurcuk ; her tomurcuk yetkin bir embriyon, her embriyon tam gelişmiş bir insana dönüşür. Eskiden yalnız bir insanın yetiştiği yerde bugün doksan altı insan yetişiyor. İşte ilerleme bu.

«Aslında,» diye sözlerini bağladı Kuluçkalar ve Koşullandırma Müdürü, «bokanovskileştirme, gelişmeyi durdurma yönünde bir dizi işlem den ibarettir. Bizim yaptığımız doğal gelişme sürecini engellemektir. Bir tür çelişkidir ki, yumurta tomurcuklanarak tepki gösterir buna.»

Tomurcuklanarak tepki. Kalemle yazmakla meşguldü.

Müdür göstermeye devam ediyordu. Yavaş yavaş ilerleyen bir bant üzerinde giden, deney tüpleri ile dolu bir raf büyük bir metal kutunun içine giriyor, tüplerle dolu başka bir raf bu kutudan çıkıyordu. Makinaların belli belirsiz mırıltıları duyuluyordu. Müdür öğrencilere tüplerin bu kutudan sekiz dakikada geçtiğini belirtti. Sekiz dakikalık yoğun X-ışını yumurtanın dayanabildiği ölçüydü. Birkaçı ölüyordu. Kalanların en az etkilenenleri ikiye bölünüyordu. Çoğu dört tomurcuk, bazıları sekiz tomurcuk açıyordu. Hepsi geri kulukça makinalarına konuyor, tomurcuklar orada geliyordu. İki gün sonra tomurcuklar birden soğutuluyor, soğutulup inceleniyordu. Her tomurcuk iki, dört, sekiz tomurcuk geliştiriyordu. Tomurcuklar, derecesi neredeyse öldürücülüğe varan alkole konuyordu. Sonra her tomurcuktan yeni tomurcuklanmalar. Gelişmenin daha fazla engellenmesi öldürücü derecede tehlikeli olduğu için, tomurcuklar kendi hallerinde gelişmeye bırakılıyordu. Bu zamana dek başlangıçtaki her yumurta sekizden doksan altıya kadar değişen sayıda embriyon oluşturunuyordu. Herkesin kabul edeceği gibi, bu, doğal süreçler açısından çok büyük bir ilerleme idi. Sonuç eş ikizlerdi. Ancak bu, bir yumurtanın rastlantı sonucu bölündüğü canlı doğum çağındaki gibi basit bir ikizlik ve üçüzlük durumu değil, bir anda onlarla bölünme ve çoğalma durumudur.

«Onlarla,» diye ekledi Müdür, büyük armağanlar dağıtıyormuş gibi kollarını açarak. «Bir anda onlarca özdeş insan.»

Ama öğrencilerden birisi bunun yararının ne olduğunu soracak kadar aptallık etti.

«Delikanlı! Müdür birden döndü çocuğa. «Anlayamıyor musun? Anlayamıyor musun?» Bir elini kaldırdı. Yüzünde çok ciddi bir anlam vardı. «Bokanovsky süreci toplumsal istikrarın önemli araçlarından biridir!»

Toplumsal istikrarın önemli araçlarından.

Standart erkekler ve kadınlar ; tek tip kümeler ha-

linde. Küçük bir fabrika için gerekli işçilerin tümü boka-
novski sürecinden geçirilmiş bir tek yumurtanın ürünleri.

«Doksan dokuz tane özdeş makınayı işleten doksan dokuz eş ikiz!» Neredeyse heves ve heyecanla titriyordu Müdürün sesi. «Ne konumda olduğunuzu gerçekten bile-biliyorsunuz. Tarihte ilk kez.» Tüm gezegende benimsen-miş ilkeleri dile getirdi. «Toplum, Özdeşlik, İstikrar.» Yü-ce kelimeler. «Bir yumurtaya boka-novski sürecini sonsu-za dek uygulayabilseydik bütün sorun çözülmüş olurdu.»

Standart Gamalar, değişmez Deltalar, tek tip Epsilon-larla çözülmüş olurdu. Milyonlarca eş ikiz. Toptan üretim ilkesi çözülmüş olurdu. Milyonlarca eş ikiz. Toptan üretim ilkesinin en sonunda biyolojiye de uygulanması.

«Ama, ne yazık ki,» diye başını salladı Müdür, «bo-kanovski sürecinin bir yumurtaya uygulanışı sonsuza dek olamıyor.»

Öyle görünüyordu ki, doksan altı sayısı bir sınırdı. Ortalama ise yetmiş ikiydi. Amaç bir kadın yumurtalığı ile bir erkeğin spermalarından mümkün olabilecek sayıda eş ikiz üretmektir. Ancak bu sayılarda kalmışlardı. Bu bi-le kolay olmuyordu.

«Doğal koşullarda iki yüz yumurtanın olgunlaşması otuz yıl alır. Oysa bizim işimiz şu andaki nüfusun istikrar-lı olmasını sağlamak, bunu şimdi ve burada gerçekleştirmektir. Çeyrek yüzyıl gibi bir sürede sadece ikizlik gibi küçük sayılarla uğraşmak ne yarar sağlar ki?»

Belli ki bir yararı olmazdı. Fakat Podsnap Yöntemi yumurtanın olgunlaşma sürecini çok büyük ölçüde hızlan-dırmıştı. Bu yöntemle iki yıl içinde en az yüz elli olgun yumurta garanti altına alınıyordu. Döllendir ve boka-novs-kileştir. Başka bir deyişle, yumurta sayısını yetmiş iki ile çarp. İki yıl içinde, eş ikizlerden oluşan yüz elli küme halinde, ortalama on bir bine yakın kardeş üretmiş olur-sunuz. Bunların yaşları da ancak iki yıla dek varabilen farklılıklar gösterecektir.

«Bazı özel durumlarda bir kadın yumurtalığından on beş bin yetişkin insan elde ettiğimiz olur.»

Müdür, o anda geçmekte olan sarı saçlı kırmızı yüz-lü genç bir adama işaret etti. «Bay Foster,» diye seslen-di. Genç adam yaklaştı. «Bir tek yumurtalıktan elde etti-ğimiz en yüksek sayıyı söyleyebilir misin bize, Bay Fos-ter?»

«Bu Merkezde, on altı bin on iki,» diye yanıtladı Bay Foster hiç duraklamadan. Hızlı konuşuyordu. Canlı mavi gözleri vardı. Sayıları söylemekten zevk aldığı belliydi. «Yüz seksen dokuz eş ikiz kümesinden, on altı bin on iki. Fakat tropik bölgelerdeki bazı Merkezler daha başarılı oldu. Singapur'da on altı bin beş yüzün üstüne çıkıldığı çok olmuştur. Mombasa ise on yedi bin sınırına vardı. Ama onların bize göre avantajları var. Zenci yumurtalığının bu işleme nasıl duyarlı olduğunu görmelisiniz! Avrupa mal-zemesi ile çalışmaya alışmış birisi için çok şaşırtıcı bir durum bu. Yine de,» diye ekledi gülerek ; gözlerinde bir kavgaya girmenin ışığı, çenesini kaldırışında bir meydan okuyuş vardı. «Yine de, elimizden gelirse, onların reko-runu kırmaktır amacımız. Şu anda çok güzel bir Delta-Eksi yumurtalığı üzerinde çalışıyorum. On sekiz aylık da-ha. Şimdiden on iki bin yedi yüzün üstünde çocuk yaptı. Bunların bir bölümü çıkarıldı şişelerden, bir bölümü he-nüz embriyon. Üretime de güçle devam ediyor. Kıracağız rekorlarını onların.»

«İşte benim sevdiğim bu ruhtur,» diye bağırdı Müdür, Bay Foster'in omuzuna vurdu övgüyle. «Bizimle gel ki bu çocuklar yararlansın uzmanca bilginden.»

Bay Foster alçak gönüllülükle gülümsedi. «Benim için bir zevktir.» Hep birlikte gittiler.

Şişeleme Odasında uyumlu bir telaş ve düzenli uğraş vardı. Uygun ölçülerde kesilecek, dişi domuzdan sağlan-mış karınzarı parçaları alt kattaki Organ Deposundan kü-çük asansörlerle hızla yukarı çıkıyordu. Önce zızz, sonra çıt! Asansör kapıları açılıyordu. Şişe-Kaplayıcısının bir eli uzanıyor, karınzarı parçasını alıyor, şişeye koyuyor, düzeltip yayıyordu. İçi kaplanmış şişe, sonu görünmeyen bant üzerinde daha kol mesafesinden çıkmadan, zızz, çıt!

Aşağılardan bir karınzarı parçası daha fırlayıp çıkıyordu. O da şişeye konuyor, bant üzerindeki bu sonu gelmez sırada o da yerini alıyordu.

Kaplayıcılardan sonra Kayıtçılar geliyordu. Sıra ilerliyordu. Yumurtalar birer birer deney tüplerinden daha büyük kaplara aktarılıyordu. Karınzarı tabakası kesilerek açılıyordu ustaca, biraz gelişmiş embriyon yerine yerleştiriliyor, tuzlu eriyik dökülüyordu üstüne. Şişe geçiyordu bu arada, etiketçilerin önüne geliyordu. Kalıtım, döllenme tarihi, Bokanovski Kümesi üyeliği. Bu ayrıntılar deney tüpünden şişeye geçiriliyordu. Artık adsız değil, her birine ad verilmiş bu şişeler sırası yavaş yavaş ilerliyordu. İlerliyor, duvardaki bir delikten Toplumsal Yazgı Saptaması Odasına geliyordu.

«Seksen sekiz metre küplük fiş indeksi,» diyordu Bay Foster tadını çıkararak. Odaya giriyorlardı.

«Gerekli bütün bilgi bu fişlere işlenmiştir,» diye ekliyordu Müdür.

«Her sabah gerekli yeni bilgiler eklenir.»

«Her öğleden sonra gerekli yeni ayarlamalar yapılır.»

«Hesapları buna göre yaparlar.»

«Şu şu nitelikte, şu sayıda insan,» dedi Bay Foster.

«Verilen şu oranlara göre ayrılmış.»

«Her hangi andaki en yüksek Şişeden Çıkarma Sayısı.»

«Beklenmedik firelerin yeri derhal doldurulur.»

«Derhal,» diye yineledi Bay Foster. «Japonya depresminden sonra yaptığım fazla mesaiyi bir bilseniz!» İyi huylu bir tavırla güldü, başını salladı iki yana.

«Yazgıcılar istedikleri sayıları Döllendiricilere gönderirler.»

«Döllendiriciler de onlara istedikleri sayıda embriyon verir.»

«Ve şişeler, yazgıları ayrıntıyla saptanmak üzere, buraya gelir.»

«Ondan sonra aşağıdaki Embriyon Deposuna gönderilir şişeler.»

«Şimdi biz de oraya gidiyoruz.»

Bay Foster bir kapıyı açtı, merdivenlerden aşağı bodruma doğru önden yürüdü.

Isı yine tropik iklime uygun ölçüdeydi. Giderek yoğunlaşan bir alaca karanlığa indiler. İki kapı ve iki dönüşlü bir geçit mahzeni olabilecek bir gün ışığı sızmasına karşı koruyordu.

«Embriyonlar fotoğrafçılıkta kullanılan filme benzerler,» dedi Bay Foster şakayla. O sırada ikinci kapıyı açıyordu. «Ancak kırmızı ışığa dayanabilirler.»

Gerçekten Bay Foster'in ardından öğrencilerin de girdiği sıcak ve rutubetli karanlık koyu kırmızı bir görüntü içindeydi. Bir yaz günü öğleden sonra gözler kapatıldığında oluşan karanlığa benziyordu. Yan yana ve üst üste dizilmiş ve gözün alabildiğince uzanan şişe sıraları sayısız yakutlar gibi parılıyordu. Bu yakutlar arasında, mor gözlü, derileri veremliymiş gibi görünen insanlar kıpırdaşıyordu. Makinalardan yükselen mırıltı ve tıkırdılar belli belgisiz bir hareket veriyordu havaya.

«Sayılardan bazılarını söyle öğrencilere, Bay Foster,» dedi Müdür. Kendisi yorulmuştu konuşmaktan.

Bazı sayıları bildirmek ancak bir mutluluktu Bay Foster için.

İki yüz yirmi metre uzunluk, iki yüz metre genişlik. Yükseklik, on metre. Yukarıyı işaret ediyordu bu sırada. Su içen civcivler gibi gözlerini uzaktaki tavana doğru kaldırdı öğrenciler.

Şişelerin yerleştiği raflardan oluşan üç kat : Yer katı, birinci kat, ikinci kat.

İnce çelik yapıdan oluşan katlar karanlıkta her yana doğru uzanıyor, gözden kayboluyordu. Katların yan başında üç kırmızı hayalet yürüyen merdivenlerden damacaneleri indirmekle meşguldü.

Toplumsal Yazgı Saptaması Odasından gelen yürüyen merdiven.

Her şişe on beş raftan birine yerleştirilebilirdi. Her raf, hareketi gözle görülemezse bile, saatte otuz üç onda üç

santimetre hızla yürüyen bir taşıyıcı banttı. Günde sekiz metre hızla iki yüz altmış yedi günlük bir gidiş. Tamamı iki bin yüz otuz altı metre. Yer katının bir kez dolanılması, birinci katın bir kez dolanılması, ikinci katta yarım bir dönüş. İki yüz altmış yedinci günün sabahı, Şişeden Çıkarma Odasında gün ışığına çıkış. Bağımsız varoluş denilen şey.

«Fakat bu arada,» diye sözlerini bağlıyordu Bay Foster, «birçok şeyi gerçekleştirebiliyoruz şişedekiler üzerinde. Evet, çok şeyi.» Gülüşünde bilgi ve başarı yansıyor-du.

«İşte benim sevdiğim bu ruhtur,» diyordu Müdür bir kez daha. «Yürüyelim. Bay Foster, anlatın her şeyi bu öğrencilere.»

Gerektiği gibi anlattı Bay Foster.

Embriyonun karınzarı yatağında büyümesini anlattı. Embriyonun beslendiği kan yerine geçen sıvıyı tattırdı onlara. Embriyonun niçin tiroid salgısıyla uyarılması gerektiğini belirtti. Sarı madde özünden söz etti. Başlangıçtan iki bin kırkinci metreye dek her on iki metrede bir sarı madde özü şırınga eden fıskiyeleleri gösterdi. Bant üzerinde gidişin son doksan altı metresinde giderek artan dozlar da verilen hipofiz salgısını anlattı. Yüz on ikinci metrede takılan yapay ana karnı dolaşımını açıkladı. Yapay kan deposunu, bu sıvıyı plasenta üzerinden yapay akciğere ve artık madde süzgecine gönderen merkezkaç tulumbasını gösterdi. Embriyonun kansızlık eğiliminden ve bunun yarattığı sorundan, bu nedenle verilmesi gerekli domuz midesi ve doğmamış tay karaciğeri özlerinden, bunların hangi dozlarla verildiğinden söz etti.

Bay Foster, embriyonun harekete alışması için, her sekiz metrelik mesafenin son iki metresinde embriyonları sallayan basit mekanizmayı gösterdi. «Şişeden çıkma şoku» denen şeyin ciddiyetine değindi kısaca. Bu şoku en aza indirmek için şişelenmiş embriyona uygun görülen eğitimi ve alınan önlemleri anlattı. İki yüz metre dolaylarında uygulanan cinsiyet testlerini ve cinsiyetleri belirt-

mek için kullanılan etiketleme sistemini açıkladı : Erkekler için bir T işareti, dişiler için bir çember, cinsiyetinin belirsiz ve kusurlu olması önceden saptanmış olanlar için ise beyaz zemin üzerinde siyah bir soru işareti.

«Çünkü,» diyordu Bay Foster, «çoğu durumda üretkenlik bizim için sıkıcı bir dertten başka bir şey değildir. Bizim amaçlarımız için bin iki yüz yumurtalıktan birinin doğurgan olması yeterli. Fakat biz isteriz ki seçim yapabilecek durumda olalım. Tabii her türlü olumsuz ihtimallere karşı da güvencemiz olmalı. Bu nedenle dişi embriyonların yüzde otuz gibi büyük bir bölümünün normal olarak gelişmesine izin veririz. Öbürlerine, geri kalan yollarının her yirmi dört metresinde, belirli dozda erkek hormonu verilir. Sonuç Bunlar cinsiyetleri belirsiz olarak çıkarlar şişelerden. Yapısal olarak çok normal, ancak kısır dırlar. (Fakat burada onların biraz sakallarının da çıktığını kabul etmek zorunluğunu duydu.) Kısır olmaları güvence altına alınmıştır. Bu da bizi,» diye sürdürdü sözünü Bay Foster, «doğanın körü körüne bir taklitinden, insan bulguları düzeyine getirir.»

Ellerini oğuşturdu burada. Çünkü, belli ki, embriyonların büyütülüp çıkartılmasıyla yetinemezlerdi yalnızca ; bir inek bile yapabilirdi bunu.

«Biz aynı zamanda yazgıyı saptar, koşullandırmayı gerçekleştiririz. Biz bebekleri sosyalleşmiş insanlar olarak çıkarırız şişelerden. Daha çıktıklarında Alfa ya da Epsilondurlar. Geleceğin lağım temizleyicisi, ya da geleceğin...» «Geleceğin Dünya Denetçisidir, diyecekti ; düzeltti kendini, «Geleceğin Kuluçka Merkezi Müdürüdür,» dedi.

Kuluçka ve Koşullandırma Müdürü gülümseyerek iltifatı anladığını belirtti.

On birinci rafta üç yüz yirminci metreyi geçiyorlardı. Genç bir Beta - Eksi ustası, elinde tornavida ve anahtarla, o anda geçen bir şişenin yapay kan tulumbası ile uğraşıyordu. O vida somunlarını sıkıştırdıkça, elektrik motorunun mırıltısı çok küçük oranda derinleşiyordu. Giderek

iniyor, iniyordu. Son bir dönüşü somunun, devir göstericisine bir göz atış. İşi bitiyordu sonra. Usta sıra boyunca iki adım yürüdü, aynı işlemi önündeki tulumbaya uygulamaya başladı.

«Dakikadaki devir sayısı azaltılıyor,» diye açıkladı Bay Foster. «Bu durumda yapay kan daha yavaş ilerler. Böylece akciğerden daha uzun aralıklarla geçer. Böylece embriyona daha az oksijen verir. Bir embriyonun beklenen düzeyden aşağıda olmasını sağlamakta hiç bir şey oksijen eksikliği kadar etkili olamaz. Yine ellerini oğuşturuyordu Bay Foster.

«Fakat embriyonun niçin belirli bir düzeyin altında olmasını istiyorsunuz?» diye sordu saf bir öğrenci.

«Eşşek!» dedi Müdür uzunca bir sessizliği bozarak. «Düşünemiyor musun ki bir Epsilon embriyonuna Epsilon kalıtımı yanında aynı zamanda bir Epsilon çevresi sağlanmalıdır?»

Belli ki hiç düşünmemişti öğrenci. Şaşırıp kalmıştı şimdi.

«Embriyon ne kadar alt sınıftan ise, oksijen de o kadar az olacaktır,» dedi Bay Foster. Etkilenen ilk organ beyin oluyordu. Sonra iskelet. Normal oksijenin yüzde yetmiş beşi verildiğinde cuceler, oksijen yüzde yetmişten az olursa, gözü bile olmayan garibeler çıkıyordu ortaya.

«Bunlar da bir işe yaramaz,» diye bitirdi sözünü Bay Foster.

Oysa (sesi yine bir sırrı açıklıyor gibiydi Bay Foster'in), olgunlaşma evresini kısaltıcı bir yöntem bulabilselerdi, ne büyük bir başarı, ne büyük bir iyilik olacaktı. Topluma.

«Atı düşünün bir.»

Öğrenciler atı düşündü.

Altı yaşında olgunlaşır ; fil ise on yaşında. İnsan on üçünde cinsel yönden olgunlaşmamıştır daha, beden gelişmesi ise yirmisinde ancak tamamlanır. Tabii, ertelenmiş bir gelişmenin sonucu ise insan zekasıdır.

«Fakat, Epsilonlarda,» diyordu Bay Foster büyük bir haklılıkla, «insan zekasına gerek yok.»

Zekaya gereksinimleri yok, zekaları da yok. Fakat Epsilon beyni onuncu yaşta olgunluğa erdiği halde, Epsilon bedeni ancak on sekiz yaşında işe uygun hale geliyordu. Gereksiz ve boşa harcanmış uzun gelişim yılları. Bedensel gelişme hızlandırılabilseydi, örneğin, bir ineğinki kadar çabuk olsaydı, Toplum için ne büyük bir tasarruf olurdu!

«Büyük bir tasarruf!» diye mırıldandı öğrenciler. Bay Foster'in heyecanı bulaşıcı cinstendi.

Bay Foster oldukça teknik bir alana geçti. İnsanın böyle yavaş gelişimine neden olan iç salgılar arasındaki anormal bir eşgüdümünden söz etti. Bu eşgüdümünden embriyon devresindeki bir mutasyonun sorumlu olduğunu öne sürdü. Bu mutasyonun etkileri giderilemez miydi? Bir Epsilon embriyonu, uygun bir yöntemle, köpeklerin ve ineklerin normal sürecine döndürülemez miydi? Sorun buydu. O da çözülmek üzereydi.

Mombasa'da Pilkington, dört yaşında cinsel olgunluğa ermiş, altı buçuk yaşında da bedensel gelişimini tamamlamış bireyler üretmişti. İşte bilimin zaferi. Ancak toplumsal açıdan yararsız. Altı yaşındaki erkekler ve kadınlar Epsilon işlerini bile yapamayacak kadar geri zekalıydılar. Gelişim süreci ise öyle bir süreç ki ya hiç etkilenmiyor, ya da etkilenebilirse ancak böyle oluyor. Onlar da yirmi yaşında yetişkinlik ile altı yaşında yetişkinlik arasında uygun bir uzlaşma noktası bulmaya çalışıyorlar. Şu ana dek bir başarı sağlanmış değil. Bay Foster içini çekti ve başını salladı.

Koyu kırmızı alaca karanlığındaki gezintileri onları dokuzuncu rafın yüz yetmişinci metresi yakınlarına getirmişti. Bu noktadan sonra dokuzuncu rafın üstü kapanıyordu ve şişeler yolun geri kalan bölümünü bir tür tünel içinde gidiyorlardı. Bu tünel üzerinde yer yer iki üç metre genişliğinde açıklıklar vardı.

«Isıya karşı koşullandırma,» dedi Bay Foster.

Sıcak ve soğuk tüneller birbiri ardından geliyordu. Serinlikle şiddetli X-ışınları biçiminde bir sıkıntı arasında bağ kuruluyordu. Şişeden çıkma zamanı geldiğinde, embriyonlarda soğuğa karşı dehşetli bir korku gelişmiş oluyordu. Bunların yazgıları tropik bölgelere gidip maden ocaklarında, asetat ipeği iplikçiliğinde ve çelik üretiminde çalışmak üzere saptanmıştı önceden. Daha sonra beyinleri de bedenlerinin yargısını onaylayacak yönde biçimlendirilecekti. «Onları sıcakta verimli olacak biçimde koşullandırıyoruz,» diye sözlerini bağladı Bay Foster, «Yukarıdaki meslektaşlarımız ise onlara sığağı sevmeyi öğretecek.»

«Mutluluğun ve erdemin sırrı da burada,» diye anlamlı bir sözle araya girdi Müdür. «Yapmak zorunda olduğun şeyi sevmek. Bütün koşullandırmanın amacı budur. İnsanlara değiştiremeyecekleri toplumsal yazgılarını sevdirmek.»

İki tünel arasındaki bir açıklıkta bir hemşire ince uzun bir şırıngayı önünden geçen bir şişenin içindeki jelatinli maddeye sokuyordu. Öğrenciler ve kılavuzları sessizce durup birkaç dakika izlediler hemşireyi.

«Evet, Lenina,» dedi Bay Foster, hemşire şırıngayı çıkarıp doğrulduğunda.

Kız şaşkınlıkla döndü. Bu ışıktaki deri nasıl hastalıklı görünürse görünsün, gözler de mor olsun, yine de kızın çok güzel olduğu belli oluyordu.

«Henry!» Kırmızı gülümseyişi parladı Bay Foster'e doğru, mercan renkli bir sıra diş göründü.

«Çok güzel, çok güzel,» diye mırıldadı Müdür, hafifçe dokundu kıza iki üç kez. Karşılığında kendisine de oldukça saygılı bir gülümseme geldi.

«Ne veriyorsun onlara?» diye sordu Bay Foster, sesine iş ortamına uygun bir tonlama vererek.

«Her zamanki gibi, tifo ve uyku hastalığı.»

«Tropik bölgelerde çalışacak işçilerin aşılınması yüz ellinci metrede başlar,» diye açıkladı Bay Foster öğrencilere. «Embriyonların solungaçları vardır henüz. Gele-

Bay Foster, Şişeden Çıkarma Odasında kalmıştı. Kuluçkalar ve Koşullandırma Müdürü ile öğrencileri en yakın asansöre bindiler ve beşinci kata çıktılar.

İlan tahtasında, BEBEK YURTLARI, YENİ-PAVLOV-CU KOŞULLANDIRMA ODALARI, yazılıydı.

Müdür bir kapı açtı. Çıplak, ışıklı, büyük bir odadaydılar. Güneye bakan duvar boydan boya camdı. Viskoz-pamuğundan yapılmış ceket ve pantolondan oluşan beyaz üniformalı, saçları temizlik kurallarına göre kepleri içinde saklanmış beş altı hemşire gül vazolarını uzun bir sıra halinde yere dizmekle meşguldü. Güllerle sıkı sıkı doldurulmuş kocaman vazolar. Küçük meleklerin yanakları gibi, ipek yumuşaklığında ve dolgun, binlerce gül yaprağı. Bu parlak aydınlıktaki küçük melekler de yalnız pembe ya da beyaz yanaklı değil, Çinli ve Meksikalı olanlar var aralarında. Kimisinin yanaklarına inme inmiş cennetin borularını fazla çalmaktan, kimisinininki bir mermer beyazlığının ölü solgunluğunda.

Kuluçkalar ve Koşullandırma Müdürü içeri girince hemşireler dikkat durumuna geçti. Bir gerginlik geldi hallerine.

«Kitapları serin,» dedi Müdür sertçe.

Hemşireler sessizce yerine getiriyorlardı buyruğu. İçlerinde parlak renklerle boyanmış hayvan, balık ve kuş resimleri bulunan çocuk kitapları açık olarak gül vazoları arasına uygun biçimde yerleştirildi.

«Çocukları getirin şimdi.»

Hemşireler ivedilikle çıktılar odadan, bir iki dakika içinde geri döndüler. Her biri dört katlı tekerlekli bir sehpayı sürüp getiriyordu. Sehpaların her katı tel örgüyle kapalıydı ve içlerinde sekiz aylık bebekler vardı ; hepsi tıpa tıp birbirine benzeyen bebekler. Hepsinin bir Bokanovski kümesi olduğu belliydi ; üstlerindeki renk hâki olduğuna göre, Delta sınıfındandılar.

«Çocukları yere indirin.»

Bebekler indirildiler.

«Çiçekleri ve kitapları görebilecekleri biçimde döndürün yönlerini.»

Döndürülünce önce sessiz kaldı çocuklar ; sonra parlak renk öbeklerine, beyaz sayfalar üzerindeki neşeli ve canlı şekillere doğru emeklemeye başladılar. Bebekler çiçeklere ve kitaplara yaklaşıırken, bir bulutun ardında kalmış olan güneş de çıktı. Güller içten bir tutkuyla yanar gibi alevlendiler birden. Kitapların parlak sayfaları yeni ve derin bir anlama bürünmüştü sanki. Emekleyen bebekler sevinçle çığırıyor, hazla mırıldanıyorlardı.

Müdür ellerini oğuşturdu. «Çok güzel!» dedi. «Güneş ışığı amaçlı olarak da getirilebilir böyle.»

Hızlı emekleyenler hedeflerine varmışlardı bile. Küçük eller önce güvensizce uzandılar, dokunup kavradılar çiçekleri, kitapları. Güllerin yapraklarını koparıyorlar, kitapların parlak sayfalarını buruşturuyorlardı. Bütün bebekler kendilerini bu mutlu uğraşa kaptırıncaya dek bekledi Müdür. «Dikkatle izleyin,» dedi sonra. Elini kaldırdı, işaretini verdi.

Odanın öbür ucunda kontrol düğmelerinin yanında duran Baş Hemşire küçük bir kolu aşağı çekti.

Şiddetli bir patlama oldu. Bir sirenin giderek incelen çığlığı geliyordu. Alarm zilleri insanı çıldırtacak biçimde çalıyordu.

Çocuklar şaşkınlıkla çığırışmaya başladılar. Yüzleri dehşetle allak bullak olmuştu.

«Şimdi de,» diye bağırdı Müdür, çünkü kulakları sağır eden bir gürültü vardı ; «şimdi de küçük bir elektrik şoku ile pekiştireceğiz bu dersi.»

Eliyle bir işaret daha verdi. Baş Hemşire ikinci bir kolu aşağı çekti. Bebeklerin çığlığının tonu değişti birden. Şimdi çıkardıkları kısa kesik seslerde bir umutsuzluk, bir delirmişlik vardı. Küçük bedenleri seğiriyor, geriliyordu. Kolları bacakları, görünmeyen tellerle çekiliyormuş gibi ani hareketler yapıyordu.

«Bütün tabana elektrik verebiliriz, diye bağırarak açık-

lıyordu Müdür. «Ama bu kadarı yeter.» Hemşireye işaret verdi.

Patlamalar bitti, zillerin çalması durdu, sirenin çığlığı tondan tona değişti, yavaş yavaş söndü. Seğiren bedenler gevşedi. Aklını kaçırmış bebeklerin hıçkırıkları sıradan korku ağlayışına döndü yeniden.

«Çiçekleri ve kitapları bir daha verin onlara.»

Hemşireler söylenileni yaptılar. Ancak güllerin yaklaşması, kitaplardaki kedi, horoz ve koyun resimlerinin yeniden görünmesiyle bebekler dehşet içinde kalıp geri kaçtılar. Ağlayışları birden yükseldi yeniden.

«Gözlemleyin,» diyordu Müdür. «Gözlemleyin.»

Kitaplar ile büyük gürültüler, çiçekler ile elektrik şoku. Bebek beyninde bunlar arasında şimdiden bir bağıntı oluşuyordu. Aynı ya da benzer bir ders iki yüz kez uygulandıktan sonra ise bu bağ hiç bir zaman çözülmez hale gelecektir. İnsanın kurduğu bağı doğa koparacak güçte değildir.

«Bu çocuklar kitaplara ve çiçeklere karşı bir nefret duyarak büyüyecekler. Eskiden psikologlar buna 'içgüdüsel' nefret adını verirlerdi ; yani, değişmez biçimde koşullandırılan refleksler. Bu çocuklara tüm yaşamları boyunca kitaplardan ve çiçeklerden zarar gelmez artık.» Müdür hemşirelere döndü. «Geri götürün onları.»

Ağlayışları hâlâ süren hâkiki bebekler tekerlekli sehpalara doldurulup çıkarıldılar. Geride ekşi süt kokusu ve aranan bir sessizlik kaldı.

Öğrencilerden biri elini kaldırdı. Alt sınıf insanlarının kitap okuyarak Toplumun zamanını boşa harcamalarına niçin izin verilemeyeceğini anlıyordu. Koşullandırılmış reflekslerden birini bu koşullandırmadan kurtaracak bir şey okunması tehlikesi de görülebilirdi. Ama yine de çiçek konusunu anlayamıyordu. Deltaların çiçekleri sevmesini psikolojik açıdan olanaksız kılmak için bu zahmete girmenin gereği neydi?

Kuluçkalar ve Koşullandırma Müdürü sabırla açıkladı. Eğer çocukların bir gülü görünce çığlık çığlığa ba-

ğirmaları sağlanıyorsa, bunun önemli ekonomik nedenleri vardı. Yakın geçmişte, yüzyıl kadar önce, Gamalar, Del-talar ve Epsilonlar çiçekleri ve genelde vahşi doğayı sevmek üzere koşullandırılmışlardı. Amaç, olanak buldukları kırıllara gitmelerini, böylece ulaştırmayı kullanıp tüketmelerini sağlamaktı.

«Peki, ulaştırmayı kullanmadılar mı?» diye sordu öğrenci.

«Epeyce kullandılar,» dedi Müdür. «Ama başka bir şey kullanıp tüketmez oldular.»

Çiçeklerin ve manzaranın bir kusuru olduğunu belirtti Müdür : Her ikisi de bedavadır. Doğa sevgisi fabrikaların işler durumda olmasını sağlamaz hiç. En azından alt sınıflar için doğa sevgisinin yok edilmesine karar verilmişti. Doğa sevgisi yok edilecekti, ama ulaşımı kullanma eğilimi değil. Çünkü doğadan nefret etseler bile kırıllara gitmeleri gerekliydi. Sorun, ulaşımın kullanılması için çiçeklerden ve manzaradan daha geçerli bir nedenin bulunmasıydı. Bu neden de bulunmuştu.

«Kitleleri doğadan ve kırıllardan nefret etmek üzere koşullandırırız,» diye sözlerini bağlıyordu Müdür. «Ama onları tüm kır sporlarını sevmek üzere de koşullandırırız. Aynı zamanda tüm kır sporlarının gelişmiş aygıtların kullanımını gerektirmesini de sağlarız. Böylece ulaşım yanında fabrika ürünü mallar da tüketirler. Elektrik şoklarının altındaki neden bu.»

«Anlıyorum,» dedi öğrenci. Şimdi sessizdi, duyduğu hayranlığın içinde kaybolmuştu.

Üçüncü götürüldüğü oda Denetçinin çalışma odasıydı.

«Sayın Denetçi birazdan gelecekler,» dedi Gama sınıfından olan Kahya. Onları yalnız bıraktı.

Helmholtz yüksek sesle güldü.

«Bu bir duruşmadan çok kafein-eriyiği partisine benziyor,» dedi. Havalı koltukların en rahatına bıraktı ken-

dini. Arkadaşının yüzündeki mutsuzluğu görünce, «Neşelen, Bernard,» diye ekledi. Ama Bernard neşelenmiyordu. Hiç yanıt vermeden, Helmholtz'un yüzüne de bakmadan gitti, odadaki sandalyelerin en az rahat olanına oturdu. Yüksek makamdakilerin öfkelerini yatıştırmak için belirsiz bir umutla amaçlı olarak seçmişti bu sandalyeyi.

Bu arada Savage yerinde duramıyor, huzursuz dolaşıyordu odada. Belli belirsiz, yüzeysel bir merakla raflardaki kitaplara, numaralı gözlerdeki ses bantı ve okuma-makinası makaralarına bakıyordu. Pencerenin altındaki masanın üstünde, siyah yapay deri ile kaplı kocaman bir kitap duruyordu. Kapağın üstüne büyük altın T'ler basılmıştı. Savage bu kitabı aldı, açtı. YAŞAMIM VE YAPTIKLARIM. Yazan, YÜCE FORD. Kitap Detroit'de, Ford Bilgilerini Yayma Derneği'nce yayınlanmıştı. Savage sayfaları ilgisizce çeviriyor, şuradan bir cümle, buradan bir paragraf okuyordu. Tam bu kitaba ilgi duymadığı sonucuna varmıştı ki kapı açıldı, Batı Avrupa Dünya Denetçisi çevik adımlarla girdi içeri.

Mustafa Mond üçünün de elini sıktı. Ama Savage'e dönerek konuştu «Demek uygarlığı pek sevmiyorsunuz, Bay Savage.»

Savage, Denetçi'ye baktı. Yalan söylemeye, yaygara yapmaya, ya da suratını asıp hiç konuşmamaya hazırlanmıştı kendini. Fakat Denetçi'nin yüzündeki iyi huylu anlayış ve zekanın verdiği güvenle gerçeği doğrudan söylemeye karar verdi. «Hayır,» dedi, başını salladı olumsuz anlamda.

Bernard birden irkildi. Dehşete düşmüş görünüyordu. Denetçi ne düşünecekti şimdi? Uygarlığı sevmediğini söyleyen, bunu açıkça, hem de Denetçi'ye söyleyen birinin arkadaşı olarak tanınmak ; korkunç bir şeydi bu. «Ama, John,» diye başlayacak oldu. Mustafa Mond'un bir bakışı ezik bir suskunluğa indirgedi onu.

«Tabii, bazı güzel şeyler var,» diye devam etti Savage. «Örneğin, havadaki bunca müzik...»

«Bazan tınlayan binlerce müzik aleti, bazan sesler m rıldanacak kulaklarımda.»

Savage'in yüzü zevkle parladı birden. «Siz de mi okudunuz onu?» diye sordu. «Burada, İngiltere'de, o kitabı kimsenin bilmediğini sanıyordum.»

«Hemen hemien kimse bilmez. Bilen birkaç kişiden biri benim. Yasaktır   kitap, anlıyorsun ya. Ama burada yasaları nasıl ben yapıyorsam, onları  ı neyebilirim de.» Bernard'a döndü. «Yasaları  ı nediğim için de bir ceza görmem ; bu da senin yapamayacağın bir şey,» diye ekledi.

Bernard daha da umutsuz bir derdin içine gömüldü.

«Ama niçin yasaklanıyor?» diye sordu Savage. Shakespeare'i okumuş birine rastlamanın heyecanı ile bir an her şeyi unutmuştu.

Denetçi omuz silkti. «  nk , eski. Asıl neden bu. Eski şeylere gereksinimimiz yok artık burda.»

«Eski dediğiniz şeyler güzel iseler bile mi?»

« zellikle güzel iseler. Güzellik  ekicidir. Biz ise insanların eski şeylere kapılmasını istemiyoruz. Yeni şeyleri sevmelerini istiyoruz.»

«Fakat yeni şeyler öylesine aptalca ve öylesine korkunç ki. İçinde uçuşan helikopterlerden başka bir şey bulunmayan, ve insanların  p şmelerini izleyicinin de hissettiği oyunlar.» Yüzünü buruşturdu Savage. «Keçiler ve maymunlar!» Tiksinmesini ve nefretini anlatmak için uygun aracı ancak Othello'nun sözlerinde bulmuştu.

«Ne de olsa, güzel, evcil hayvanlardır,» diye mırıldandı Denetçi bir baba edasıyla.

«Onun yerine insanların *Othello*'yu görmesine neden izin vermiyorsunuz?»

«Söyledim size. *Othello* eski. Ayrıca, zaten anlamazlar onu.»

Evet, burası doğruyd . Savage, *Romeo İle Juliet*'e. Helmholtz'un nasıl güldüğünü anımsadı. «O zaman,» dedi kısa bir suskunluktan sonra, «yeni, anlayabilecekleri, ama, *Othello*'ya benzer bir şey olabilir.»

«Bizim yazmaya çalıştığımız da bu,» dedi Helmholtz uzun sessizliğini bozarak.

«Ve hiç bir zaman yazamayacağınız,» dedi Denetçi. «Çünkü yazdığınız şey gerçekten *Othello* gibiyse yeni bile olsa kimse anlamaz. Yeniye, zaten *Othello* gibi olamaz.»

«Niçin olamasın?»

«Evet, niçin?» diye sorusunu yineledi Helmholtz. İçinde bulundukları durumun kötü gerçeklerini o da unutmaya başlıyordu. Yalnız Bernard, kaygı ve korkudan yemyeşil olmuş, unutamıyordu durumu. Öbürleri ise önem vermiyorlardı ona. «Niçin olamasın?»

«Çünkü bizim dünyamız *Othello*'nunkiyle aynı değil. Çelik olmadan otomobil yapamazsınız. Aynı şekilde, toplumsal istikrarsızlık olmadan da trajedi yapamazsınız. Bugün dünya istikrarlı. İnsanlar mutlu ; istediklerine sahip olabiliyorlar, sahip olamayacaklarını ise hiç istemiyorlar. Durumları iyi, güvenlik içindeler. Hiç bir zaman hasta olmazlar, ölümden korkmazlar. İhtiras ve yaşlılık nedir bilmezler. Başlarında ana baba derdi yok. Güçlü duygular besleyecekleri karıları, çocukları ya da sevgilileri yok. Öyle koşullandırılmışlardır ki, bugünkü davranış biçimlerinden başka türlü davranmaları ellerinde değildir. Bu arada ters giden bir şey olursa, o zaman da *soma* var. Siz ise, Bay Savage, gidip bu *somayı*, özgürlük adına, pencereden dışarı atıyorsunuz. *Özgürlük!*» Burada güldü Mustafa Mond. «Deltaların özgürlüğün ne olduğunu bilmelerini beklemek! Şimdi de *Othello*'yu anlamalarını beklemek! Ah, delikanlı!»

Savage kısa bir an sustu. «Ne olursa olsun,» diye belirtti inatla, «*Othello* iyidir. *Othello* sizin duyu-filmlerinden daha iyidir.»

«Tabii iyidir,» diye aynı görüşte olduğunu belirtti Denetçi. «Ama istikrarı sağlamak için ödemek zorunda olduğumuz bir bedeldir o. Mutluluk ile eskiden yüksek sanat adı verilen şey arasında bir seçme yapmak zorundasınız. Biz bu sanatı feda ettik. Onun yerine duyu-filmleri ve koku organları var bugün.»

«Fakat bunların bir anlamı yok.»

«Anlam, kendileridir. İzleyici için bir sürü hoş giden duyu anlamını taşırlar.»

«Fakat onlar... Onlar bir aptalın anlattıklarıdır.»

Denetçi güldü. «Arkadaşın Bay Helmholtz Watson'a karşı pek nazik olmuyorsun. Kendisi en seçkin Duygu Mühendislerinden biridir.»

«Ama Savage haklı,» dedi Helmholtz karamsarlık ve sıkıntı ile. «Çünkü yapılan şey gerçekten aptalca. Yazar-ken, anlatılacak hiç bir şey yok.»

«Kesinlikle öyle. Ama en büyük yaratıcılığı gerektiren de bu. Mümkün olan en küçük miktar çelikten otomobil yapıyorsunuz ; duyudan başka hemen hiç bir şey katmadan sanat yapıtı üretiyorsunuz.»

Savage başını salladı. «Bütün bunlar korkunç geliyor bana.»

«Tabii öyle gelir. Sefalet içindeki kişinin mutluluk için yaptığının yanında, gerçek mutluluk çok sıradan bir şey gibi görünür. Ve tabii ki istikrar, istikrarsızlık kadar ilginç olmaz. Kötü bir talihe karşı verilen kavganın görkemi, yasak zevklere karşı direnme çabasının heyecanı, ihtiras ve şüphenin getirdiği yıkımın renkliliği yoktur mutlulukta. Mutluluk görkemli değildir hiç bir zaman.»

«Sanırım, değildir,» dedi Savage bir sessizlikten sonra. «Ama yine de her şeyin gördüğüm o ikizlerin durumu kadar kötü olması gerekli mi?» Elini gözleri üstünden bastırarak geçirdi. Montaj masalarında, Brentford istasyonunda, Linda'nın ölüm döşeği başında gördüğü, kurt-cuklar gibi kaynaşan ikiz yüzlerinin anımsanan imgesini silip atmak istiyor gibiydi. Kendine saldıranların da yüzleri bir sürü eş ikiz yüzüydü. Sargıyla bağlanmış sol eli-ne baktı, ürperdi. «Korkunç, iğrenç!»

«Ama ne kadar yararlı! Anlıyorum ki bizim Boka-novs. ki Kümelerini sevmiyorsunuz. Ama inanın, her şeyin dayandığı temel onlardır. Boka-novski kümeleri, devlet gemisinin değişmez rotasında istikrarla gitmesini sağlayan denge çarkıdır.» Mustafa Mond'un boğuk sesi heyecanla

titriyor, konuşurken hareket ettirdiği eli önüne geçilmez bir makina gibi tüm uzayı kavırıyor, hitabet yeteneği sentetik ölçülere erişiyordu.

«Şişelerden istediğinizi elde edebileceğinize göre, niye bu ikizleri yapıyorsunuz diye merak ediyorum,» dedi Savage. «Bu iş elinizde olduğuna göre, niçin herkesi Alfa-İki-Artı yapmıyorsunuz?»

Mustafa Mond güldü. «Çünkü boğazımızın kesilmesini istemiyoruz,» diye yanıtladı. «Biz mutluluğa ve istikrara inanıyoruz. Alfalardan oluşan bir toplum ise er geç mutsuz ve istikrarsız olacaktır. Personeli alfalardan oluşan bir fabrika düşün. Bu demektir ki, çalışanların her biri iyi bir kalıttan gelen ayrı bireyler olacak, belirli sınırlar içinde seçme yapmak ve sorumluluk almak üzere kullanılmış olacak. Böyle bir fabrikayı hayal et!»

Savage hayal etmeye çalıştı, ama pek başarılı değildi.

«Aklın alacağı şey değil bu. Alfa olarak şişeden çıkmış ve Alfa olarak koşullandırılmış bir insan, Geri Zekalı Epsilon işi yapmak zorunda kalırsa delirir. Ya delirir ya da önüne geleni kırıp dökmeye başlar. Alfalar topluma tümüyle uydurulabilir, ancak Alfa düzeyinde iş verilmeleri koşuluyla. Yalnız bir Epsilonun Epsilonca özverilerde bulunması beklenebilir, çünkü onun için bunlar özveri değil, direncin en az olduğu alandır. Onun koşullandırılması belirli çizgilerin saptanmasıdır, o da bu çizgiler boyunca koşmak durumundadır. Başka türlü elinden gelmez, baştan mahkûm kılınmıştır buna. Şişeden çıktıktan sonra bile yine bir şişe içindedir, embriyon ve bebeklik devri koşullandırmalarının görünmez şişesi içinde. Tabii, her birimiz,» diye düşünceli düşünceli sürdürdü sözlerini Denetçi, «bir şişe içinde yaşar gideriz. Ancak Alfa isek, şişelerimiz göreceli olarak çok büyük olur. Daha dar bir alana sıkıştırılmak istenirsek çok acı çekeriz. Nitelikli yapay şampanyayı niteliksiz yapay şampanya şişelerine koymazsınız. Kuramsal olarak belli bu. Ama uygulama alanında da ispat edilmiştir. Kıbrıs deneyinin sonucu inandırıcı oldu.»

«Nedir Kıbrıs deneyi?» diye sordu Savage.

Mustafa Mond gülümsedi. «Evet, isterseniz bir yenisinden şişeleme deneyi diyebilirsiniz buna. Deney F. S. 473'-de başladı. Denetçiler Kıbrıs adasını boşalttılar, özel olarak hazırlanmış yirmi iki bin Alfa ile yeni bir koloni başlattılar. Kendilerine tarım ve endüstri için gerekli tüm donatım sağlandı, kendi işlerini kendileri yürütmeleri istendi. Sonuç, kuramsal tahminleri kesinlikle doğruladı. Toprak gereği gibi işlenmedi. Bütün fabrikalarda grevler vardı. Yasalar hiçe sayılıyor, emirlerle uyulmuyordu. Alt düzeylerdeki işlerde çalışan herkes üst düzey işlerini ele geçirmek için, üst düzeylerdeki ise ne pahasına olursa olsun kendi konumlarını korumak için entrikalar çeviriyorlardı. Altı yıl içinde tam bir iç savaş haline geldiler. Yirmi iki bin Alfadan on dokuz bini öldürüldüğünde, sağ kalanlar oy birliği ile Dünya Denetçilerine baş vurup adanın yönetimine el konulmasını istediler. Bu da yapıldı. Dünyada görülen tek Alfa toplumunun sonu böyle bitti.»

Derin derin içini çekti Savage.

«İdeal nüfus için örnek, buzdağı örneğidir,» dedi Mustafa Mond. «Dokuzda sekizlik bölümü su düzeyinin altında, dokuzda biri üstte.»

«Ve su düzeyinin altında olanlar hallerinden memnun?»

«Üstte olanlardan daha da memnun ve mutlu. Örneğin, işte senin şu arkadaşlarından daha mutlu.» Bernard ile Helmholtz'u işaret etti.

«Bu korkunç ve iğrenç işe karşın mı mutlular?»

«Onlar hiç de öyle görmüyorlar işlerini. Tersine, seviyorlar işlerini. İş hafif, çocukların yapabileceği ölçüde basit. Beyin ya da kasların zorlanması söz konusu değil. Yedi buçuk saat hafif, yorucu olmayan iş. Sonra herkesin *soma* payı, oyunlar, sınırsız ölçüde çiftleşme, duyufilmleri. Daha ne isteyebilirler ki? Daha kısa bir işgünü isteyebilirler. İşgünü kısaltmak da elimizde tabii. Alt düzeydeki işçilerin çalışma saatlerini günde üç ya da

dörde indirmek teknik açıdan çok basit. Fakat bu, çalışanları daha mutlu kılar mı? Hayır, kılmaz. Bir buçuk yüzyıl önce böyle bir deney yapıldı. Bütün İrlanda dört saatlik bir işgününe bağlandı. Sonuç ne oldu? Huzursuzluk ve *soma* tüketiminde büyük bir artış. Hepsisi bu. Fazladan gelen bu üç buçuk saatlik boş zaman bir mutluluk kaynağı olmaktan öyle uzaktı ki, insanlar bu zamandan kurtulmak için *soma* tatiline girmek zorunluğunu duydular. İcatlar Dairesi çalışma saatlerini azaltıcı yöntemler konusunda planlarla dolu. Binlercesi var bu planların.» Bol-luk bildiren bir el hareketi yaptı Mustafa Mond. «Niçin uygulamıyoruz bu planları? Çalışanların iyiliği için. Daha fazla boş zamanın derdini onlara yüklemek gaddarlık olurdu. Tarım alanında da bu böyle. İstesek her lokma besin maddesini sentetik yollarla üretebiliriz. Ama istemiyoruz bunu. Nüfusun üçte birinin toprakta kalmasını tercih ediyoruz. Bu da çalışanların yararı için, çünkü besini topraktan üretmek fabrikada üretmekten daha uzun zaman alıyor. Ayrıca, istikrarı da düşünmek zorundayız. Değişmek istemiyoruz. Her değişiklik istikrar için bir tehdittir. Yeni icatları uygulamaya koymak konusunda bunca dikkatli davranmamızın bir nedeni de bu. Temel bilimlerdeki her buluş kurulu düzeni yıkacak öğeyi içinde taşır. Bazan bilime bile muhtemel bir düşman gibi davranılması zorunludur. Evet, bilime bile.»

Bilim? Savage kaşlarını çattı. Bu sözcüğü biliyordu. Ama kesinlikle ne anlama geldiğini söyleyemezdi yine de. Ne Shakespeare ne de köydeki ihtiyar bilimden söz etmemişlerdi. Linda'dan ise belli belirsiz bir ipucu alabilmişti ancak ; Bilimle helikopter yapıldı ; bilim Tahıl Danslarına gülmenize yardım eder, yüzünüzün buruşmasını, dişinizin dökülmesini önlerdi. Savage, Denetçi'nin ne demek istediğini anlamak için büyük bir çaba harcıyordu.

«Evet,» diyordu Mustafa Mond, «İstikrar uğruna vazgeçtiğimiz şeylerden biri de bilim. Mutlulukla bağdaşmayan yalnız sanat değil ; bilim de bağdaşmaz. Bilim tehli-

kelidir. Bilimi çok dikkatle zincire vurup ağzını da bağlamalıyız.»

«Ne?» dedi Helmholtz şaşkınlıkla. «Ama hep bilimin her şey olduğunu söyleriz. Uykuda öğretilen sıradan gerçeklerden biridir bu.»

«On üç ile on yedi yaşlar arasında, haftada üç kez verilir bu konu,» diye araya girdi Bernard.

«Ayrıca üniversitede yaptığımız bunca bilim propaganda...»

«Evet, ama nasıl bir bilim?» diye sordu Mustafa Mond alayla. «Siz bilim eğitimi görmediğinize göre, görüş öne süremezsiniz. Ben iyi bir fizikçiymdim zamanında. Fazla iyi bir fizikçi. Bütün bilimimizin bir yemek kitabı gibi olduğunu, geleneksel bir yemek pişirme kuramı bulunduğunu, kitaba eklenecek yemek tariflerinin ancak baş aşçının özel izniyle gerçekleştirilebileceğini anlayacak kadar iyi bir fizikçiymdim. Şimdi baş aşçı benim. Ama bir zamanlar meraklı bir aşçı yamağıydım. Kendi bildiğimce bir şeyler pişirmeye başladım. Geleneğe ve yasaya uymayan bir yemek pişirme yoluydu bu. Aslında, gerçek bilimdi.» Mustafa Mond sustu.

«Ne oldu?» diye sordu Helmholtz Watson.

Denetçi iç çekti. «Şu anda size olacak şey bana da oluyordu neredeyse. Bir adaya gönderilmek üzereydim.»

Bu sözler Bernard'ı şiddetli ve hiç de yakışık almayan bir davranışa itti. «Beni mi adaya göndereceksiniz?» Yerinden fırladı, odanın bir ucundan bir ucuna koştu, Denetçinin önünde el kol hareketleri yapıp duruyordu. «Beni gönderemezsiniz. Ben bir şey yapmadım. Öbürleridir yapan. Yemin ederim, öbürleri.» Helmholtz'u ve Savage'i gösteriyordu suçlayarak. «Ne olur, beni İzlanda'ya göndermeyin. Yapmam gerekeni yapacağıma söz veriyorum. Bir şans daha tanıyın bana. Lütfen, bir şans daha tanıyın.» Gözlerinden yaşlar akmaya başladı. «Söylüyorum, suç onlarda,» diye hıçkırıyordu. «İzlanda'ya göndermeyin. Ne olur, sayın Denetçi, lütfen...» Bir ezilmişlik nöbeti içinde kendini dizleri üstünde Denetçi'nin önüne attı. Mus-

tafa Mond onun ayağa kalkmasını sağlamaya çalıştı. Ama Bernard yerde sürünmekte direniyordu. Ağzından dökülen kelimeler selinin sonu gelmiyordu. Sonunda denetçi zili çalıp dördüncü sekreterini çağırmak zorunda kaldı.

«Üç kişi al gel,» diye emir verdi. «Bay Marks'ı bir yatak odasına götürün. İyi bir *soma* buharı verin ona. Sonra yatağa yatırıp bırakın.»

Dördüncü sekreter çıktı, yeşil üniformalı dört hizmetli ile geri döndü. Hizmetliler eş ikizdiler. Bernard, süren haykırışları ve hıçkırıkları arasında dışarı çıkarıldı.

«Gören de boğazını kesecekler sanır,» dedi Denetçi kapı kapanırken. «Oysa, birazcık aklı olsa, cezasının altında bir ödül olduğunu anlardı. Bir adaya gönderiliyor. Bu demektir ki, dünyada bulunabilecek en ilginç erkeklerin ve kadınların olduğu bir yere gönderiliyor. Şu ya da bu nedenle benliğinin bilincine varıp toplum yaşamına uymayacak kadar bireyselleşen, geleneğe uymakla yetinmeyen, kendilerine özgü bağımsız düşünceler besleyen insanların olduğu yere. Kısacası, önemli olan herkesin olduğu yere. Bay Watson, neredeyse imreniyorum size.»

Helmholtz güldü. «O zaman kendiniz niçin bir adada değilsiniz?»

«Çünkü, sonunda ben bunu seçtim,» diye yanıtladı Denetçi. «Bir seçme hakkı verilmişti bana : Bilime devam edebileceğim bir adaya gönderilmek, ya da Denetçiler Kuruluna alınıp uygun zamanda gerçek bir denetçi olmak. Ben bunu seçtim, bilimi boşladım.» Biraz sustuktan sonra, «Bilimi bıraktığıma üzülüyorum bazan,» diye ekledi. «Mutluluk, özellikle öbür insanların mutluluğu, tatmin edilmesi zor bir efendidir. Eğer insan o yönde koşullandırılmadıysa, mutluluğa hizmet gerçeğe hizmetten daha zordur.» Mustafa Mond iç çekti, sessizleşti, sonra daha canlı bir tavırla sürdürdü sözünü. «Evet, görev görevdir. İnsan kendi tercihlerini tartışamaz. Ben gerçeğe ilgi duyuyorum. Bilimi seviyorum. Ama gerçek bir tehdit öğesidir, bilim ise halk için bir tehlike. Bugüne dek yararlı olduğu ölçüde de tehlikeli. Bilim bizim için tarihte görül-

medik bir istikrarlı denge sağladı. Çin'deki istikrar bizimkinin yanında umutsuz bir belirsizlik olarak kalırdı. İlkel anaerkil düzenler bile bizimkinden daha kararlı değildi. Yine söylüyorum, bütün bunlar bilim sayesinde oldu. Fakat bilimin kendi iyi etkisini bozmasına izin veremeyiz. Bu nedenle bilimsel araştırmanın kapsamını böyle dikkatle sınırlandırıyoruz. Bu nedenle neredeyse ben de bir adaya gönderiliyordum. Bilimin ancak içinde bulunduğumuz anın acil sorunları ile uğraşmasına olanak tanırız. Tüm öbür araştırmalar sebatla önlenir.» Bir an sustu. «Ford çağında bilimsel ilerleme konusunda yazılanları okumak ilginç oluyor,» diye sürdürdü konuşmasını. Bilimsel ilerlemenin, hiç bir şeyi hesaba katmadan, sonsuza dek sürmesine izin verileceği hayal edilmiş. Bilgi en yüce iyilik, gerçek ise en yüce değermiş. Geri kalan her şey ancak ikinci derecede önemli ve bunlara bağlıymış. Aslında görüşlerin ta o zaman değişmeye başladığı doğrudur. Gerçek ve güzellik yerine rahat ve mutluluğa önem verilmesine geçişte Yüce Ford kendisi büyük katkıda bulunmuştur. Toptan üretim bu değişikliği zorunlu kılıyordu. Herkesin mutluluğu sorunu çarkların dönmesini sağlar, ama gerçek ve güzellik sağlayamaz bunu. Zaten kitlelerin siyasal iktidarı ele geçirdiği her yerde önem kazanan gerçek ve güzellik değil mutluluk olur. Yine de, her şeye karşın, sınırlandırılmamış bilimsel araştırmaya izin veriliyordu. Gerçek ve güzellik sanki üstün değerlermiş gibi, insanlar bunlar konusunda konuşmaya devam ediyorlardı. Dokuz Yıl Savaşı'na dek böyle sürdü bu. Ama savaş sağladı ağızlarındaki nağmeyi değiştirmelerini. Her yanda şirpençe bombaları patlarken gerçek, güzellik ve bilginin ne anlamı olur? İşte o zaman, Dokuz Yıl Savaşı'ndan sonra, bilim ilk kez denetim altına alındı. O zamanlar insanlar iştahlarının bile denetim altına alınmasına hazırдыlar. Sakin bir yaşam için her şeye razıydılar. Ondan beri denetimi sürdürdük. Tabii, gerçek açısından pek iyi olmadı bu denetim. Ama mutluluk için çok iyi oldu. Hiç bir şey karşılıksız olmaz. Mutluluğun bedeli ödenmelidir. Bunu siz ödüyorsunuz.

nuz, Bay Watson ; ödüyorsunuz, çünkü güzellikle fazla ilgileniyorsunuz. Ben de gerçekte fazla ilgilendim, bedelini de ödedim.»

Savage uzun bir sessizliği bozdu, «Ama bir adaya gitmediniz siz,» dedi.

Denetçi gülümsedi. «Ben öyle ödedim. Mutluluğa, kendi mutluluğuma değil öbür insanların mutluluğuna, hizmet etmeyi seçerek ödedim.» Bir süre sustu. «İyi ki dünyada bu kadar çok ada var,» diye ekledi sonra. Bu adalar olmasa ne yaparız bilmem. Hepinizi ölüm odasına koyardık her halde. Aklıma gelmişken sorayım, Bay Watson ; tropik bir iklime gitmek ister miydiniz? Örneğin, Marquesas adalarına, ya da Samoa'ya? Ya da daha şöyle insana dirilik veren bir yere?»

Helmholtz havalı sandalyesinden kalktı. «Tümüyle kötü bir iklim isterim,» dedi. «İklim kötü olursa, insanın daha iyi yazacağına inanıyorum. Çok rüzgâr ve fırtına olursa, örneğin...»

Denetçi başını sallayarak onayladığını belirtti. «Senedeki bu ruhu beğeniyorum, Bay Watson. Çok beğeniyorum, gerçekten. Resmen onaylamadığım ölçüde beğeniyorum.» Denetçi gülümsedi. «Falkland Adalarına ne dersiniz?»

«Evet, sanırım uygun olur,» diye yanıtladı Helmholtz. «Şimdi, izin verirseniz, bir gidip bakayım, zavallı Bernard ne yapıyor?»

GEORGE ORWELL

Aldous Huxley *Yeni Dünya*'ya 1946 da yazdığı önsözde, etkin bir baskı düzeninin yürütülmesi için zora gerek olmayacağını, kalıtımı önceden saptama ve bireyi koşullandırma yöntemleri ve «soma» gibi bir zevk verici ile baskı düzeninin yürütüleceğini belirtiyordu. George Orwell'in 1984'ü Huxley'in önsözünden üç yıl sonra, 1949 da yayına hazırdı. Baskı düzeninde zor kullanımı konusunda Orwell'in yaklaşımı Huxley'inkinin tam tersi : 1984'te insan benliğini yok edecek ölçüde zora ve kaba güce dayalı bir baskı düzeni, yoğun bir karamsarlık ortamında ve acı bir uyarı niteliğinde sunulur. Huxley, baskı düzeninin zor kullanmasına gerek duyurmayacak bilimsel ve teknolojik yöntemlerden söz ederken, 1984'te bilim ve teknolojinin amacı şöyle dile getirilir : «Partinin çözmeye çalıştığı iki büyük sorun var. Birincisi, bir insanın ne düşündüğünü açığa çıkarmak ve bunu kişi istemediği halde yapabilmek ; öbürü, önceden haber vermeden, birkaç saniye içinde yüz milyonlarca insanı öldürebilmek. Eğer bilimsel araştırma diye bir şey hâlâ sürüyorsa, konusu ve amacı budur.»

Düşüncede kurulmuş, olumlu ya da olumsuz diye sunulmuş toplum örneklerinde yöneticiler kurdukları ve yönettikleri düzenin doğruluğunu savunur, kendilerini haklı çıkarmaya özen gösterirler. Yöneticilerin savı, yönettikleri insanlar için neyin iyi olduğunu onlardan daha iyi bildikleridir. Bu nedenle gereğinde ikili standartlar içinde düşünür ve davranır, ikiyüzlülük ederler. 1984'ü benzerle-

rinden ayıran önemli bir özellik buradadır : Yöneticiler, insanların iyiliği için davrandıklarını öne sürmek, bu nedenle çelişkiye ya da ikiyüzlülüğe düşmek gibi bir düzeyi aşmışlardır. Onlar iktidar hırsı için iktidardadırlar. Romanın önemli kişilerinden ve düşünce polisinin üst yöneticilerinden olan O'Brien şöyle der : «Parti, iktidarı yalnız iktidar olmak için ister. Başkalarının iyiliği bizi ilgilendirmez. Bizi ilgilendiren yalnızca iktidardır ; zenginlik, lüks, uzun ömür ya da mutluluk değil, yalnız iktidardır, güçtür, katıksız bir güçtür.»

1984'te anlatılan düzende Parti denilen bir örgüt yönetimdedir. Parti, bir devrimden sonra iktidara gelmiş, devrimi asıl gerçekleştirenleri birer birer saf dışı etmiştir. Bunlardan geriye kalan Goldstein adlı birisi ise düşman ilan edilmiş, kovuşturulmuş, lanetlenmiştir. Teleekranlarda ona karşı «İki Dakikalık Nefret Duruşu» programları sürdürülmektedir. Bir yandan da Parti hazırlattığı bir kitabı sanki Goldstein yazmış gibi gizlice yayınlar, böylece Parti'ye karşı duygu besleyebilecekleri tuzağa düşürür. Denilebilir ki bu kitaptaki bilgiler yasak ama objektif bir niteliktedir. Bu kitapta 1984 yılında dünyanın durumu ve düzenler konusunda şu bilgiler verilir

Dünyada Okyanusya, Avrasya ve Doğuasya diye adları ayrı ama işleyiş ilkeleri ve yaşam koşulları birbirinin aşağı yukarı aynı olan üç devlet vardır. Yirminci yüzyılın ortalarında gelişmeye başlayan bu üç düzen de ilerlemeyi durdurmak ve tarihi belli bir noktada dondurmak amacıyla birleşir. Bu üç devlet birbirleriyle sürekli savaş halindedir. Savaşın amacı, üç büyük devletin sınırları dışında kalan emek kaynaklarını ele geçirmek ; üretileni, yaşam standartlarını yükseltmeden tüketmek, toplum yapısını değişmeden tutabilmektir. Ama savaşta nükleer silahlar kullanılmaz. Çünkü nükleer silahların kullanımı örgütlü toplumun, dolayısıyla yöneticilerin iktidarlarının son bulması demek olacaktır.

1984'te anlatılan olaylar bu üç devletten biri olan Okyanusya'da ve İngiliz Sosyalizmi, kısaca İnsos, denilen

düzende geçer. Düzeni yürüten Partidir. Parti halka Büyük Birader denilen sima ile görünür. Büyük Biraderin yüzü hep teleekranlardan halkı izler, sevgi, korku ve saygı salar yüreklere. Onun altında İç Parti vardır. Sonra Dış Parti gelir. Partinin dışında kalanlara proleterler, kısaca «proller» denir. Bunlar nüfusun yüzde seksen beşini oluşturur. İç Partiye üyelik soya ve ırka bağlı değildir ; üyeler Dış Partiden seçilerek gelir. Proller arasından düzeni tehdit edecek yetenekte bireyler çıkarsa, bunlar ayıklanıp yok edilir.

Partinin kitleleri denetim altında tutmak için kullandığı yöntemler arasında şunlar vardır Geçmiş denetim altında tutmak, yeni dil ve ikili düşün. Geçmiş denetim altında tutmak için geçmişteki tüm belgeler Partinin her hangi bir zamandaki gereksinimlerine göre yeniden yazılır. Böylece Partililerin geçmişle çelişkiye düşmemeleri sağlanır ; tutarlılıkları, söylediklerini gerçekleştirdikleri ispatlanır. Yeni dilin amacı düşüncenin alanının daraltılmasıdır. İkili düşün, iki çelişkili düşünceyi aynı anda benimsemektir. Bazı devlet dairelerinin adları ikili düşünceye örnek oluştururlar. Barış Bakanlığı savaşı yürütür. Sevgi Bakanlığı ise soruşturma ve işkence işleri ile uğraşır. Bu yöntemlerle Parti gerçeklik algısını, dolayısıyla gerçekliği istediği gibi saptamaktadır.

İnsan benliğinin denetim altında tutulan bir yanı da cinselliktir. Cinsel birleşme varoluşun bir boyutu, bir tatmin yolu olmaktan çıkarılmış, yalnızca devlete çocuk yapmak için yerine getirilen bir görev durumuna indirgenmiştir. Romanın baş kadın kişisi, sevişmede insanın enerji kullandığını, mutlu olduğunu, böylece Partinin gösterilerine ve nefret programlarına önem veremeyeceğini, aşkın bunun için yasaklandığını söyler. Romanın baş kişisi Winston Smith ile baş kadın Julia gizlice sevişirler. Düzene aykırı bu sevişme konusunda Qrwell şöyle der : «Onların sarılmaları bir kavga, birleşmelerinin zirvesi bir zaferdi. Partiye indirilmiş bir darbe, bir siyasal eylemdi bu.»

Winston Smith bir Dış Parti üyesidir, belgeler bölümünde çalışır, eski belgeleri günün koşullarına göre yeniden yazar. Gerçeğin ne olduğu konusunda Parti çizgisinden sapmış, kendi başına düşünmeye başlamıştır. Aynı zamanda Julia ile aralarında ilişki başlar.

Winston Smith düşünce polisinin tuzağına düşer. Goldstein'in yazdığı söylenen kitabı kabul eder, okur. Julia ile ilişkisi de sürer. Düşünce polisi uygun bulduğu anda duruma el koyar.

Aşağıya alınan parça Winston Smith'in sorgulamasıyla ilgili bölümdendir.

«Bir dahaki karşılaşmamızın burada olacağını söylemiştim,» dedi O'Brien.

«Evet,» dedi Winston.

O'Brien'in elinin belli belirsiz bir hareketinden başka bir uyarı olmamıştı ki, acılar bir sel gibi yayıldı Winston'un bedeninde. Korkunç bir acıydı bu. Çünkü Winston ne olup bittiğini göremiyordu. Ancak bedenine öldürücü bir zarar verildiğini hissediyordu. Böyle bir şey gerçekten oluyor muydu, yoksa bu etki yalnızca elektrikle mi sağlanıyordu, bunu anlayamıyordu. Ancak zorlanan bedeninin biçimi bozuluyor, eklemleri yavaş yavaş kopup ayrılıyordu birbirinden. Acıdan terler oluşmuştu alnında, ama en kötüsü, belkemiğinin kırılıp gideceği korkusuydu. Dişlerini sıkıyor, burnundan soluk alıp veriyor, bağırarak için direnmeye çalışıyordu.

O'Brien, Winston'un yüzünü inceliyordu. «Korkuyorsun,» dedi. «Bir an sonra bir şeylerin kırılacağını düşünüyorsun. Özellikle belkemiğinin kırılmasından korkuyorsun. Belkemiğinin kırılıp omurilik sıvısının akışını canlandırırıyorsun gözünde. Düşündüğün bu, öyle değil mi, Winston?»

Winston yanıt vermedi. O'Brien kadranın üzerindeki kolu geri çekti. Acı dalgası geldiği gibi birden çekildi.

«Bu kırktı,» dedi O'Brien. «Bu kadran üzerindeki sayıların yüze kadar çıktığını görüyorsun. Lütfen unutma ki, bütün konuşmamız boyunca sana istediğim anda ve istediğim kadar acı verebilirim. Bana yalan söyler, kaçamak yanıt verir, ya da her zamanki zeka düzeyini gösteremezsen, derhal acı ile haykırırsın. Anlıyor musun bunu?»

«Evet,» dedi Winston.

O'Brien'in tavrındaki sertlik azalmıştı. Gözlüklerini düşünceli düşünceli yeniden yerleştirdi, birkaç adım aşağı, birkaç adım yukarı yürüdü. Yeniden konuşmaya başladığında sesi nazik ve sabırlıydı. Cezalandırmaktan çok açıklamak ve inandırmak kaygısında olan bir doktor, bir öğretmen, hatta bir rahip edası vardı halinde. Şöyle konuştu :

«Winston, seninle uğraşıyorum, çünkü buna değersin. Derdinin ne olduğunu sen çok iyi biliyorsun. Yıllardan beri biliyordun bunu, ama bu bilgiye karşı direniyorsun. Ussal denge bozuk senin. Derdin, belleğinin bozuk olması. Gerçek olayları anımsayamıyorsun. Hiç olmamış olayları anımsadığına inandırırıyorsun kendini. Şanslısın ki, giderilebilir bu dert. Sen kendi kendini iyi etmedin, çünkü istemedin bunu. Biraz irade gerekliydi, ama sen kullanmadın bunu. Şu anda bile, hastalığının bir erdem olduğu izlenimi altında ona bağlı kaldığını biliyorum. Şimdi bir örnek alalım ele. Şu anda Okyanusya hangi devletle savaşıyor?»

«Ben tutuklandığımda Okyanusya Doğuasya ile savaştıydı.»

«Doğuasya ile. İyi. Ve Okyanusya hep Doğuasya ile savaş halinde olmuştur, öyle değil mi?»

Winston soluğunu çekti. Konuşmak için ağzını açtı, ama konuşmadı. Gözlerini kadrandan ayıramıyordu.

«Winston, lütfen gerçeği söyle. *Kendi gerçeğini.* Neyi anımsadığını düşünüyorsan onu söyle bana.»

«Tutuklandığımdan bir hafta öncesine dek Doğuasya ile savaşta olduğumuzu hiç anımsamıyorum. Doğuasya

ile müttefiklik. Savaş Avrasya'ya karşıydı. Yıllarca sürmüşü bu savaş. Ondan önce...»

O'Brien elinin bir hareketi ile susturdu Winston'u.

«Bir örnek daha. Birkaç yıl önce yine ciddi bir aldanış içine düştün. Bir zamanlar Parti üyesi olan üç kişinin, her şeyi itiraf ettikten sonra ihanet ve sabotaj suçlarından dolayı cezalandırılan Jones, Aaronson ve Rutherford'un kendilerine yüklenen bu suçları işlemediklerine inandın. Onların itiraflarının sahte olduğunu kanıtlayan kesin bir belgesel veri gördüğüne inandın. Bir fotoğraf vardı ; o konuda da kuruntuya kapıldın. Bu fotoğrafı eline aldığına bile inandın. Şöyle bir fotoğraftı bu.»

O'Brien'in parmakları arasında uzunca bir gazete parçası göründü. Belki beş saniye için Winston'un da görüş açısı içinde kaldı gazete parçası. Bu bir fotoğraftı. Kimin fotoğrafı olduğu konusunda da hiç bir kuşku yoktu. Söz konusu fotoğraftı bu ; Jones, Aaronson ve Rutherford'un New York'taki Parti işleri sırasında çekilmiş, Winston'un on bir yıl kadar önce bir rastlantı sonucu görüp hemen yok ettiği fotoğraf. Bir an için Winston gözünün önünde gördü onu. Sonra görüş açısından çıktı fotoğraf. Fakat Winston görmüştü onu, kesinlikle görmüştü! Bedeninin üst yanını kurtarmak için korkunç ve acı veren bir çaba gösterdi. Her hangi yönde bir santimetre bile kıvıldaması mümkün değildi. O anda kadrani bile unutmuştu. Bütün istediği fotoğrafı yine parmakları arasında tutabilmek, hiç değilse görebilmekti.

«O fotoğraf var!» diye bağırdı.

«Hayır,» dedi O'Brien.

Odanın öteki yanına geçti. Duvarı bir bellek deliği vardı. O'Brien deliğin önündeki iskarayı kaldırdı. İncecik kağıt parçası sıcak hava akımı içinde uçup gidiyordu ; bir alev içinde yok oluyordu. O'Brien duvardan geri döndü.

«Kül,» dedi. «Ne olduğu bilinebilecek küllerden bile değil. Toz. Böyle bir fotoğraf yok. Hiç olmadı.»

«Vardı! Yine de var! Belleklerde var. Ben anımsıyorum. Siz anımsıyorsunuz.»

O'Brien, «Ben anımsamıyorum,» dedi.

Winston'un içi karardı. O'Brien'in yaptığı ikili düşünmekti. Winston korkunç bir umutsuzluk duygusuna kapıldı. O'Brien'in yalan söylediğinden emin olabilse, durum böyle önemli görünmeyecekti. Yine de O'Brien'in fotoğrafı unutmış olması kesinlikle mümkündü. Eğer durum böyleyse, O'Brien fotoğrafı anımsadığını yadsıdığını zaten unutmış olacaktı ; unutma eylemini unutmış olacaktı. Bunun yalnızca bir kurnazlık olduğundan insan nasıl emin olabilirdi? Belki bu çılgınca zihin bozukluğu gerçekleşebilirdi. Winston'u yıldırان düşünce buydu.

O'Brien, «Geçmişin denetim altına alınması konusunda bir Parti sloganı vardır,» dedi. «Lütfen tekrar et onu.»

Winston, emirlere uyar bir tavırla şöyle dedi «Geçmiş denetim altında tutan, geleceği denetim altında tutar ; bugünü denetim altında tutan, geçmiş denetim altında tutar.»

O'Brien onaylayarak başını salladı, «Bugünü denetim altında tutan, geçmiş denetim altında tutar,» dedi. «Winston, geçmişin gerçekten var olduğu düşüncesinde misin?»

Yine güçsüzlük duygusu indi Winston'un üzerine. Gözleri kadrana doğru kaydı. «Evet» demenin mi, «Hayır» demenin mi kendini acıdan kurtaracağını bilemiyordu ; hangi yanıtın doğru olduğuna inandığını bile bilemiyordu.

O'Brien belli belirsiz gülümsedi «Hiç de iyi bir metafizikçi değilsin, Winston,» dedi. «Şu ana dek var olmanın ne anlama geldiğini hiç düşünmedin. Daha açık ve kesinlikle söyleyeyim Geçmiş, somut olarak, mekanda yer alır mı? Geçmişin şu anda hâlâ oluştuğu bir yer, somut nesnelerden oluşan bir dünya var mıdır?»

«Hayır.»

«O halde geçmiş var olsa bile, nerede olabilir?»

«Belgelerde. Yazılı olarak»

«Belleklerde ve...»

«Zihinde. İnsanoğlunun belleğinde.»

«Bellekte. Peki öyleyse. Biz Parti olarak belgeleri de-

netim altına alıyoruz, böylece bellekleri denetim altına alıyoruz. Bu demektir ki geçmiş denetim altına alıyoruz, öyle değil mi?»

Winston yine bir an için kadrını unuttu, «İnsanların bazı şeyleri anımsamasını nasıl önleyebilirsiniz?» diye haykırdı. «Anımsamak insanın elinde olan bir şey değildir. İnsanın dışındadır. Belleği nasıl denetim altına alabilir siz? Benimkini alamadınız!»

O'Brien'in tavrı yine sertleşti. Elini kadrının üzerine koydu.

«Tam tersine. *Sen* denetim altına alamadın kendi belleğini. Seni buraya getiren neden bu. Buradasın, çünkü alçak gönüllü olmayı, kendini denetlemeyi öğrenemedin. Kişinin aklı başında kalmasının bedeli olan boyun eğmişliği gösteremedin. Deli olmayı, tek kişilik bir azınlık olmayı seçtin. Winston, ancak disiplinli bir beyin gerçekliği görebilir. Sen gerçekliğin nesnel, dışarıda, kendi kendine var olabilen bir şey olduğuna inanıyorsun. Aynı zamanda gerçekliğin doğasının kendiliğinden anlaşılabilir olduğunu düşünüyorsun. Bir şey gördüğün aldanişına kapıldığın zaman, herkesin aynı şeyi gördüğünü varsayıyorsun. Fakat ben sana söylüyorum, Winston, gerçeklik dış dünya ile ilgili bir şey değil. Gerçeklik denilen şey yalnız insan beyninin içindedir, başka bir yerde değil ; bireylerin beyninde de değildir o, çünkü birey yanılır, üstelik de yok olur gider. Gerçeklik yalnız Parti'nin beynindedir. Parti ise kolektiftir, ölümsüzdür. Parti neyi gerçek sayıyorsa, gerçek odur. Parti gözü ile bakmadan gerçeği görebilmek mümkün değildir. Öğrenmek zorunda bulunduğun olgu budur, Winston. Bunun için de iradeyi kullanmak, kendi kendini yok edici bir çabaya girmek gerekir. Ussal dengenin yeniden bulmadan önce, boyun eğmeli, eğilmelisin.»

O'Brien birkaç dakika sustu. Söylediklerinin yerini bulması için olanak sağlıyordu sanki.

«Anımsıyor musun?» diye sürdürdü sözlerini. «Anı defterine şöyle yazıyordun : 'Özgürlük, iki kere ikinin dört

olduğunu söyleme özgürlüğüdür.’»

«Evet,» dedi Winston.

O’Brien sol elini kaldırdı. Baş parmağı kapalı, dört parmağı açık olarak, elinin tersi Winston’a gelecek biçimde tuttu.

«Winston, parmaklarımdan kaç tanesi açık?»

«Dört.»

«Eğer Parti dört değil de beş parmak olduğunu söylerse, o zaman kaç parmak açık?»

«Dört.»

Sözcük, bir acılı soluyuşla sona erdi. Kadrandaki iğne elli beşe fırlamıştı. Winston’un bütün bedeni tere bulanmıştı. Hava ciğerlerini yırtarak içeri doluyor, büyük iniltiyle geri çıkıyordu. Dişlerini sıkması bile engelleyemiyordu bunu. O’Brien onu izliyordu. Dört parmağı açıktı daha. Kadranın kolunu geri çekti. Bu kez acı ancak birazcık dinmişti.

«Kaç parmak, Winston?»

«Dört.»

Kadranın iğnesi altmışa yükseldi.

«Kaç parmak, Winston?»

«Dört! Dört! Başka ne diyebilirim? Dört!»

İğne yine yükselmiş olmalıydı, ama Winston bakmadı. İri ve katı yüzle dört parmak tüm görüş açısını kaplıyordu. Parmaklar, sütunlar gibi büyük ve bulanık olarak ve titreşerek duruyorlardı gözünün önünde, ama yine de dört taneydiler.

«Kaç parmak, Winston?»

«Dört! Durdur onu, durdur! Nasıl sürdürebilirsin? Dört! Dört!»

«Kaç parmak, Winston?»

«Beş! Beş ! Beş!»

«Hayır Winston. Yararı yok bunun. Yalan söylüyorsun. Hâlâ dört parmak olduğunu düşünüyorsun. Kaç parmak var, lütfen?»

«Dört! Beş! Dört! Sen kaç tane dersin. Yeter ki durdur onu, acıyı durdur!»

Ansızın kendini, O'Brien'in kolu omuzlarına sarılı olarak oturuyor buldu. Belki de birkaç saniye için kendini yitirmişti. Vücudunu bağlayan bağlar gevşemişti. Çok üşüyordu. Engellenemez bir biçimde titriyor, dişleri birbirine vuruyor, göz yaşları yanaklarından aşağı iniyordu. Bir an için bir bebek gibi O'Brien'a sarıldı. Omuzları üzerindeki ağır kol garip bir rahatlık veriyordu ona. İçinde öyle bir duygu vardı ki, sanki O'Brien onun koruyucusuydu, sanki acıları dışarıdan, başka bir kaynaktan geliyordu, ve onu bu acılardan kurtaracak olan O'Brien'dı.

«Winston, sen yavaş öğreniyorsun,» dedi O'Brien nazik bir tavırla.

«Elimden ne gelir?» dedi Winston ağlayarak. «Gözümün önünde olan bir şeyi görmemek elimde mi? İki kere iki dört eder.»

«Bazen, Winston. Bazen beş eder. Bazen üç eder. Bazen aynı anda beş ve üç eder. Daha çok çaba göstermelisin. Akli başında olmak kolay değil.»

O'Brien, Winston'u yatağa yatırdı. Winston'un kollarındaki bacaklarındaki bağlar yine sıkışmıştı, ama acı dinmiş, titreme durmuştu. Winston yalnız güçsüz kalmıştı ve üşüyordu. O'Brien o zamana dek kıpırtısız kalmış olan beyaz ceketli adama başıyla işaret etti. Beyaz ceketli adam eğilip Winston'un gözlerine iyice baktı, nabzını dinledi, başını göğsüne koydu, orasına burasına parmak uçlarıyla vurarak dinledi, sonra O'Brien'a başıyla olumlu bir işaret yaptı.

«Bir daha,» dedi O'Brien.

Acılar Winston'un bedenine aktı. İğne yetmişte, yetmiş beşte olmalıydı. Bu kez gözlerini kapatmıştı. Parmakların hâlâ orada olduğunu ; dört tane olduklarını biliyordu. Önemli olan tek şey acının kıvranmaları ve kasılmaları geçinceye dek ne olursa olsun canlı kalmaktı. Hâlâ ağlayıp ağlamadığının ayırımında değildi artık. Acı yeniden azaldı. Winston gözlerini açtı. O'Brien kolu geri çekmişti.

«Kaç parmak, Winston?»

«Dört. Sanıyorum dört parmak var. Elimden gelse beş parmak görürdüm. Beş görmeye çalışıyorum.»

«İstediğin hangisi? Beş parmak gördüğüne beni inandırmak mı, yoksa gerçekten beş parmak görmek mi?»

«Gerçekten beş görmek.»

«Bir daha,» dedi O'Brien.

İğne belki seksende, doksandaydı. Winston acının niçin geldiğini ancak ara sıra anımsayabiliyordu. Aralanmış göz kapakları ardında parmaklardan oluşan bir orman dans eder gibi kıpırdanıyor, parmaklar birbirinin arkasında gözden kaybolup yeniden çıkıyordu. Winston onları saymaya çalışıyor, neden sayması gerektiğini de anımsamıyordu. Tek bildiği onların sayılamayacağı, bunun da beş ile dört arasındaki gizemsel bir özdeşlikten ileri geldiğiydi. Acı yine azalıp gitti. Gözlerini açtığında yine aynı şeyi görüyordu. Sayılamayacak kadar çok parmak, yürüyen ağaçlar gibi, her yönde gelip gidiyor, birbirlerini çaprazlama geçiyorlardı. Gözlerini yine kapadı.

«Kaç parmağı açık olarak tutuyorum, Winston?»

«Bilmiyorum. Bilmiyorum. Onu bir daha yaparsan, öldürürsün beni. Dört, beş, altı ; bütün içtenliğimle söylüyorum ki, bilmiyorum.»

«Böylesi daha iyi,» dedi O'Brien.

Winston'un koluna bir iğne girdi. Hemen hemen aynı anda mutlu, iyi edici bir sıcaklık yayıldı bedenine. Acı yarı yarıya unutulmuştu bile. Winston gözlerini açtı, şükranla baktı O'Brien'a. Bu çirkin ve zeki, iri ve çizgili yüzün görünüşü Winston'un yüreğini burktu. Eğer kıpırdayabilseydi, elini uzatıp O'Brien'ın kolunu tutacaktı. Ona karşı bu anda olduğu kadar derin bir sevgi duymamıştı hiç. Bunun nedeni O'Brien'ın acı vermeyi bırakmış olması da değildi. O'Brien'ın dost mu düşman mı olduğunun önem taşımadığı yönündeki eski duygu geri gelmişti. O'Brien konuşulacak biriydi. Belki de insanın istediği sevimlenden çok anlaşılabilirdi. O'Brien ona çıldırtacak ölçüde işkence etmişti, ve şurası kesindi ki, az sonra onu ölüme götürecekti. Bu farketmiyordu. Dostluktan daha

derine giden bir anlamda, onlar samimi ilişki içindeydiler. Sözler gerçekte söylenmese bile, öyle bir yer ve düzey vardı ki, onlar karşı karşıya gelebilir, konuşabilirlerdi. O'Brien kendi kafasında da böyle bir düşünce olduğu izlenimini veren bir anlamla bakıyordu ona. Yeniden söze başladığında, rahat bir karşılıklı konuşma tavrı içindeydi.

«Nerede olduğunu biliyor musun, Winston?» diye sordu.

«Bilmiyorum. Tahmin edebilirim. Sevgi Bakanlığında.»

«Ne kadar zamandır burada olduğunu biliyor musun?»

«Bilmiyorum. Günlerce, haftalarca, aylarca olabilir. Sanıyorum aylardır buradayım.»

«Sence insanları niçin getiririz buraya?»

«İtiraf ettirmek için.»

«Hayır. Neden 'bu değil. Bir daha dene.»

«Cezalandırmak için.»

«Hayır!» diye bağırdı O'Brien. Sesi inanılmayacak biçimde değişmişti. Yüzü de birden canlandı ve sertleşti. «Hayır! Yalnızca itiraf ettirmek ya da cezalandırmak için değil. Seni buraya niçin getirdiğimizi söyleyeyim mi? İyi etmek için! Seni ussal dengene döndürmek için! Buraya getirilen hiç bir kimsenin iyileşmeden elimizden çıkmayacağını anlayacak mısın, Winston? Bizi ilgilendiren senin işlediğin budalaca suçlar değil. Parti görünürdeki eylemle ilgilenmez. Bizi ilgilendiren yalnız düşüncedir. Biz düşmanlarımızı yok etmekle kalmayız, değiştiririz onları. Bununla ne demek istediğimi anlıyor musun?»

O'Brien Winston'un üzerine eğiliyordu. Yüzü yakın olduğu için çok iri, alttan görüldüğü için de iğrenç biçimde çirkindi. Dahası, yüzünde bir tür coşku, çılgınlığa varan bir gerilim vardı. Winston'un yüreği yine titredi. Mümkün olsa yatağın içine iyice gömülüp gizlenecekti. Sırf zevk için O'Brien'in kadrının kolunu çevireceğini hissetti. Ama tam bu anda O'Brien dönüp gitti. Aşağı yukarı doğru birkaç adım gidip geldi. Sonra daha az heyecanla sürdürdü sözlerini :

«Anlaman gereken ilk şey şudur ki, bu yerde dava

şehiti olamaz. Geçmişte din uğruna yapılan kovuşturma ve işkenceleri duymuşsunuzdur. Orta Çağlarda Enkizisyon vardı. Enkizisyonun durumu bir başarısızlıktı. Dine aykırı görüş ve inançları yok etmek amacıyla yola çıktı, ama sonuçta bunların sürmesine hizmet etti. Kazığa vurup yaktığı her aykırı görüşlü kişinin yerine binlercesi ortaya çıktı. Niçin böyle oldu? Çünkü Enkizisyon, düşmanlarını açıktan açığa ve daha onlar pişmanlık duymadan öldürüyordu. Aslına bakarsan, Enkizisyon onları pişmanlık duymadıkları için öldürüyordu. İnsanlar gerçek inançlarını terketmedikleri için ölüyorlardı. Doğal olarak bütün görkem bu işin kurbanlarının oluyordu, işin utancı ise onu yakan Enkizisyon sorumlusuna kalıyordu. Sonra, yirminci yüzyılda totaliter adı verilen yönetici türü ortaya çıktı. Bunlar arasında Alman Nazileri ve Rus Komünistleri vardı. Ruslar aykırı görüşleri Enkizisyonundan daha gaddarca kovuşturup cezalandırdılar. Geçmişin yanlışlarından ders aldıklarını düşünüyorlardı. En azından dava şehidi yaratmamak gerektiğini biliyorlardı. Kurbanlarını kamu önünde duruşmaya çıkartmadan önce, onların saygınlıklarını yok etmek için bilinçli bir uğraşa girdiler. Kendilerine söylenen her şeyi itiraf edecek, kendilerini en kötü sövgülere lâyık bulacak, birbirlerini suçlayıp birbirlerinin ardına gizlenecek, ağlayıp insaf dilenecek iğrenç ve yalvaran reziller durumuna düşünceye dek onları yalnızlık ve işkence ile ezdiler. Bununla birlikte, aradan birkaç yıl geçince yine aynı şey oldu. Ölüler yine dava şehidi olmuş, nasıl gözden düştükleri unutulmuştu. Niçin oldu böyle bir şey bir daha? Bir kez, sağladıkları itirafların zorlama ve gerçek dışı olduğu belliydi. Biz böyle yanlışlıklar yapmıyoruz. Burada dile getirilen bütün itiraflar doğrudur. Biz onların doğru olmasını sağlıyoruz. Hepsinden önemlisi, ölümlerin bize karşı ayaklanmalarına izin vermiyoruz. Gelecek kuşakların senin öcünü alacağını düşünmekten vazgeçmelisin, Winston. Gelecek kuşaklar senin adını asla duyamayacaklar. Tarihin akışından tümüyle çıkarılacak-sın. Seni gaza çevirip stratosfere salacağız. Senden hiç

bir şey kalmayacak geriye ; ne belgelerde bir isim, ne de yaşayan bir beyinde bir anı. Gelecekte olduğu gibi geçmişte de yok edileceksin. Hiç varolmamış gibi olacaksın.»

Winston geçici bir acı duyguya kaptırdı kendini. «O halde, benimle uğraşıp bana işkence etmek niye?» diye düşündü. Sanki o bunları yüksek sesle söylemiş gibi, O'Brien yürürken durdu birden. İri çirkin yüzü yaklaştı ; gözleri kısılmıştı.

«Şunu düşünüyorsun,» dedi. «Söyleyeceğin ya da yapacağın her hangi bir şeyin hiç bir etkisi olmayacak biçimde seni yok etmek niyetinde olduğumuza göre, niçin seni sorgulama zahmetine katlanıyoruz. Düşündüğün buydu, değil mi?»

«Evet,» dedi Winston.

O'Brien birazcık gülümsedi. «Sen kurallara ters bir örneksin, Winston. Temizlenmesi gereken bir lekesin sen. Biraz önce sana bizim geçmişteki kovuşturmacılardan farklı olduğumuzu söylemedim mi? Edilgen bir itaatle, hatta en kölece bir boyun eğişle yetinmeyiz biz. En sonunda kendini bize teslim ettiğinde, bu kendi isteminle olmalı. Bir aykırı düşünceliyi bize karşı direndiği için yok etmeyiz biz. Direndiği sürece onu hiç bir zaman yok etmeyiz. Biz onu dönüştürür, beyninin içine el atar, ona yeni bir biçim veririz. İçindeki bütün kötülükleri ve aldanışları yakar yok ederiz. Onu yalnız görünüşte değil, gerçekte, ruh ve yürek olarak kendi yanımıza çekeriz. Onu öldürmeden önce kendimizden biri haline getiririz. Ne kadar gizli ve güçsüz olursa olsun, dünyada yanlış bir düşüncenin varlığı bizim için dayanılmazdır. Ölüm anında bile insanların kurallardan ve normlardan ayrılmasına izin veremeyiz. Eskiden, aykırı görüşlü insan kazığa giderken hâlâ aykırı görüşlüydü ; o anda bile görüşünü ortaya koyar, bununla coşardı. Rusya'daki arıtma kovuşturmalarının kurbanı bile, mermiyi bekleyerek koridorda yürürken, kafatasının içinde bir başkaldırıyı taşıyabiliyordu. Ama biz bir beyini parçalamadan önce onu yetkin hale getiririz. Eski despotluklarda buyruk, «Yapmayacaksın,» idi.

Totaliter yönetimin görevlilerinin buyruğu «Yapacaksın,» idi. Bizim buyruğumuz «*Sensin,*» dir. Bu yere getirdiğimiz hiç bir kimse bize karşı duramaz. Herkes yıkanır, tertemiz edilir. Bir zamanlar suçsuzluklarına inandığın Jones, Aaronson ve Rutherford, bu üç sefil hainin bile dirençlerini kırdık sonunda. Onların sorgularına ben kendim de katıldım. Yavaş yavaş yıprandıklarını, ağlayıp yerlerde süründüklerini gördüm. Sonunda bu hale düşmelerinin nedeni acı ya da korku değil, pişmanlıktı. Onlarla işimiz bittiğinde yalnızca insan kabuğu olarak kalmışlardı. İçlerinde kalan yalnız yaptıklarının üzüntüsü ve Büyük Biradere karşı sevgiydi. Onu nasıl sevdiklerini görmek dokunuyordu insana. Akılları temizken ölebilmek için bir an önce vurulmayı istiyorlardı.»

Sesi dalgınlaşmış gibiydi. Yüzünde yine o coşku, o çılginca heves vardı. «Gösteriş yapmıyor,» diye düşündü Winston. «Yaptığı ikiyezlülük değil. Söylediklerinin her kelimesine inanıyor.» Winston'a en ağır gelen, zihinsel bakımdan ondan aşağı olmanın bilinci idi. O'Brien'in iri ama biçimli vücudunun ileri geri dolaşmasını, kendi görüş açısı içine girip çıkışını izliyordu. O'Brien her bakımdan kendisinden büyük bir varlıktı. Onun uzun zamandan beri bilmediği, inceleyip reddetmediği bir düşünce yoktu, olamazdı. Onun beyni Winston'unkini de *içine alıyordu*. Ama bu durumda O'Brien'in çılgin olduğu nasıl doğru olabilirdi? Winston kendisinin deli olması gerektiğini düşündü. O'Brien durup ona baktı. Sesi yine sertleşmişti.

«Winston, bize tümüyle boyun eğsen bile kendini kurtaracağını sanma. Bir kez yoldan çıkmış hiç bir kimsenin canı bağışlanmaz. Doğal ömrünü bitirmene izin versek bile, yine de bizden kurtulamazsın. Burada olup bitenlerin sonu yoktur. Önceden anla bunu. Dönüşü olmayan noktaya dek ezeceğiz seni. Öyle şeyler gelecek ki başına, bin yıl yaşasan kurtulamazsın onlardan. Bir daha sıradan insan duygularını yaşamayacaksın. İçinde her şey ölmüş olacak. Sevgi, dostluk, yaşama sevinci, gülme, merak, cesaret ya da dürüstlük gibi şeyleri duyma yeteneğin kal-

mayacak. Bomboş olacaksın. Sıkıp boşaltacağız içini, kendimizle dolduracağız seni.»

O'Brien durakladı, beyaz ceketli adama işaret etti. Winston, ağır bir aygıtın başının altına itildiğini anlıyordu. O'Brien, yüzü Winston'un ki ile aynı düzeye gelecek biçimde yatağın yanına oturdu.

Winston'un başı üzerinden beyazlı adama konuşarak, «Üç bin,» dedi.

Küçük yastıklar gibi yumuşak, hafif nemli iki şey Winston'un şakaklarına bastırıldı. Winston korkuyla yıldı. Acı, yeni tür bir acı geliyordu. O'Brien güven veren, neredeyse sevecen denebilecek bir tavırla elini Winston'un eli üzerine koydu.

«Bu kez acımayacak,» dedi. «Gözlerini gözlerimden ayırma.»

Bu anda korkunç bir patlama, ya da patlamaya benzer bir şey oldu. Ama ses çıkıp çıkmadığı belli değildi. Kör edici bir ışık olduğu kesindi. Winston acı duymuyordu, yalnız takatı kesilmişti. Bu şey olduğunda zaten sırt üstü yatıyordu, yine de vurularak o duruma düşürülmüş gibi hissediyordu kendini. Korkunç, acısız bir darbe ezip dümdüz etmişti onu. Kafasının içinde de bir şey olmuştu. Yeniden görebilmeye başladığında kim olduğunu, nereden olduğunu anımsadı, kendisine bakan yüzü tanıdı. Ama bir yerlerde büyük bir boşluk vardı, sanki beyninden büyük bir parça koparılıp atılmıştı.

«Sürmeyecek bu,» dedi O'Brien. «Gözlerime bak. Okyanus'ya hangi ülke ile savaşta?»

Winston düşündü. Okyanusya'nın ne anlama geldiğini, kendinin de Okyanusya'nın bir yurttaşı olduğunu biliyordu. Avrasya'yı ve Doğuasya'yı da anımsıyordu. Ama kimin kiminle savaşta olduğunu bilmiyordu. Aslında bir savaş olduğunun bilincinde değildi.

«Anımsamıyorum.»

«Okyanus'ya Doğuasya ile savaştaadır. Şimdi anımsıyormusun?»

«Evet.»

«Okyanusya hep Doğuasya ile savaş halinde olagelmıştır. Senin yaşamının başından beri, Partinin başlangıcından beri, tarihin başlangıcından beri savaş, aynı savaş, hiç durmadan süregelmıştır. Bunu anımsıyor musun?»

«Evet.»

«On bir yıl önce, ihanet suçuyla ölüm cezasına çarptırılan üç adam konusunda bir efsane uydurdun. Onların suçsuzluğunu gösteren bir belge görmüş gibi yaptın. Böyle bir kağıt parçası hiç bir zaman var olmadı. Onu sen icat ettin, sonra da ona inanmaya başladın. Şimdi onu ilk icat ettiğin anı anımsıyorsun. Bunu anımsıyor musun?»

«Evet.»

«Biraz önce parmaklarımı gösterdim sana. Beş parmak gördün. Bunu anımsıyor musun?»

«Evet.»

O'Brien, başparmağı saklı olarak sol elinin parmaklarını açarak gösterdi.

«Burada beş parmak var. Beş parmak görüyor musun?»

«Evet.»

Winston geçici bir an için, beynindeki görüntü değişmeden önce, beş parmak gördü. Beş parmak gördü, bunda bir bozukluk da yoktu. Sonra her şey normale döndü ; eski korku, nefret ve şaşkınlık geri geldi. Ama ne kadar sürdüğünü bilemediği bir an için, belki otuz saniye için, kesinlikle emin olmanın aydınlığını görmüştü. Bu sürede, O'Brien'in her söylediği bir boşluğu doldurmuş ve gerçek olmuştu ; iki kere iki, üç ya da beş, ya da gerekli başka bir şey olabilirdi. O'Brien daha elini indirmeden bu an silinip gitmişti. Bu anı geri yakalayamasa bile onu anımsıyordu ; insanın yaşamının uzak bir evresindeki, insan başka biri iken olan canlı bir olayı anımsamak gibiydi bu.

«Görüyorsun ki söylediğimiz bu şey mümkün,» dedi O'Brien.

«Evet.»

O'Brien tatmin olmuş bir tavırla doğruldu. Winston sol yanda beyaz ceketli adamın bir ilaç ampulünü kırıp

ilacı bir şırıngaya çektiğini görüyordu. O'Brien gülerek Winston'a döndü. Geçmiştekine benzer bir tavırla gözlüklerini burnunun üzerine yerleştirdi.

«Anı defterine, benim dost mu düşman mı olduğumun önemli olmadığını, çünkü en azından seni anlayabildiğimi ve seninle konuşabileceğimi yazışını anımsıyor musun? Haklıydın. Seninle konuşmayı seviyorum. Beynin ilgileniyor beni. Senin aklın da benimkine benziyor, ancak sen delisin. Bu oturuma bir son vermeden önce istersen birkaç soru sorabilirsin bana.»

«İstediğimi sorabilir miyim?»

«İstediğini.» Winston'un gözlerinin kadranda olduğunu gördü. «Düğmesi kapalı. Nedir ilk sorun?»

«Julia'ya ne yaptınız?»

O'Brien yine gülümsedi. «Winston, o sana ihanet etti. Hem de derhal ve çekinmeden. Birinin bu kadar çabucak bizden yana geçtiğini çok nadir görmüşümdür. Görsen zor tanırdın kendisini. Bütün başkaldırcılığı, aldatıcılığı, aptallığı, pis şeyler düşünmesi, içindeki tüm bu şeyler yakıldı, yok edildi. Tam bir dönüşümdü onunki, kitaplara geçecek tam bir örnek.»

«Ona işkence ettiniz.»

O'Brien bu soruyu yanıtsız bıraktı. «Bundan sonraki sorun,» dedi.

«Büyük Birader var mı?»

«Tabii var. Parti var. Büyük Birader, Partinin vücut buluşudur.»

«Benim var olduğum gibi var mı?»

«Sen yoksun,» dedi O'Brien.

Çaresizlik duygusu bir daha geldi Winston'un üzerine. Kendi yokluğu konusundaki düşünceleri biliyordu, hayal edebilirdi. Ama saçmaydı bunlar, yalnızca bir sözcük oyunuydu. «Sen yoksun,» ifadesinde mantıksal bir saçmalık yok muydu? Ama böyle demenin ne yararı vardı? O'Brien'in çılgınca fikirlerle onu nasıl yok edeceğini düşününce beyni kuruyor, yok oluyordu.

«Sanıyorum ben varım,» dedi yorgunluk ve bıkkınlıkla.

«Kendi benliğimin bilincindeyim. Doğdum, öleceğim. Kollarım ve bacaklarım var. Mekanda belirli bir noktayı dolduruyorum. Başka katı bir madde aynı anda aynı mekanı dolduramaz. Büyük Birader bu anlamda var mıdır?»

«Bunların önemi yok. O var.»

«Büyük Birader bir gün ölecek mi?»

«Tabii ki hayır. Nasıl ölebilir ki? Öbür soru.»

«Kardeşlik Derneği var mı?»

«Winston, bu senin hiç bir zaman öğrenemeyeceğin bir konu. Seninle işimiz bittikten sonra seni salıversek, sen de doksan yaşına dek yaşasan, bu sorunun doğru yanıtı evet mi, yoksa hayır mı, yine öğrenemezsin. Yaşadığın sürece çözümsüz bir bilmece olacak bu senin kafanda.»

Winston sessiz yatıyordu. Göğsü biraz daha hızla kalp kırpmaya başladı. Aklına ilk gelen soruyu sormamıştı daha. Bu soruyu sormalıydı, ama dili varmıyordu sanki. O'Brien'in yüzünde durumu eğlenceli bulmanın belirtisi vardı. Gözlükleri bile bir tür alay ve nükteyle parlıyordu sanki. Winston birden ne soracağını biliyor diye düşündü! Bu düşünceyle sözcükler patlar gibi çıktı ağızdan :

«101 numaralı odada ne var?»

O'Brien'in yüzündeki anlam değişmedi. Sertçe şöyle dedi

«101 numaralı odada ne olduğunu sen biliyorsun, Winston. 101 numaralı odada ne olduğunu herkes bilir.»

O'Brien beyaz ceketli adama parmağını kaldırdı. Belki ki oturum sona eriyordu. Bir iğne saplandı Winston'un koluna. Neredeyse aynı anda derin bir uykuya daldı Winston.

«Senin kendine dönmen için üç evre var,» dedi O'Brien. «Öğrenme, anlama ve kabullenme. İkinci evreye girme zamanın geldi.»

Her zamanki gibi Winston sırtüstü dümdüz yatıyordu. Fakat son zamanlarda bağları gevşetilmişti. Bu bağlar onu yataкта tutuyordu, ama artık dizlerini oynatabiliyor, başını bir yandan bir yana çevirebiliyor, dirsekten itiba-

ren kollarını oynatabiliyordu. Kadran da artık eskisi kadar korkunç değildi. Akıllıca davranabilir hızlı düşünebilirse ondan gelecek acılardan kaçınabiliyordu. Özellikle aptallık ettiği zaman O'Brien kolu çekiyordu. Bazen kadranı hiç kullanmadan bütün bir oturumu bitirdikleri oluyordu. O zamana dek kaç oturum olduğunu anımsayamıyordu. Bütün bu süreç sonsuza dek uzayan bir zamana yayılmış gibiydi, belki de haftalarca sürmüştü. Oturum araları bazen günlerce uzamış, bazen yalnızca bir ya da iki saat sürmüş olabilirirdi.

«Burada yattığın sürece Sevgi Bakanlığının sana bunca zaman ayırıp, seninle böyle uğraşma zahmetine niçin girdiğini düşündün çok zaman, bunu bana sordun bile. Kendi başına olduğun zaman da özde aynı olan soru seni hep şaşırttı durdu. İçinde yaşadığın toplumun nasıl işlediğini anlayabiliyordun, ama böyle işletilmesinin temel nedenlerini anlayamıyordun. Anı defterine yazdıklarını anımsıyor musun? Şöyle yazmıştın : ‘Nasıl olduğunu anlıyorum ; niçin olduğunu anlamıyorum.’ ‘Niçin’ sorusunu düşünmeye başladığın zamandır ki, kendi aklının başında olup olmadığından kuşku duymaya başladın. *Kitabı*, Goldsteinin kitabını, en azından bu kitabın bölümlerini okudun. Kitap sana zaten bilmediğin bir şey söyledi mi?»

«Sen de okudun mu onu?» diye sordu Winston.

«O kitabı ben kendim yazdım. Daha doğrusu, yazılmasına katıldım. Biliyorsun, hiç bir kitap tek kişi tarafından yazılmaz.»

«Kitabın söyledikleri doğru mu?»

«Bir tasvir olarak, evet. Önerdiği program ise saçma. Bilginin gizlice birikimi, aydınlığın yavaş yavaş yayılması, sonra proleterlerin başkaldırısı, Partinin yıkılışı. Kitabın böyle söyleyeceğini sen kendin daha önceden kestirebiliyordun. Bütün bunlar saçma. Proleterler hiç bir zaman, ne bin yılda, ne de bir milyon yılda, ayaklanmayacaklar. Ayaklanamazlar. Nedenini ben söylemek zorunda değilim sana. Sen zaten biliyorsun bunu. Eğer şiddetli bir ayaklanma üzerine düşler kurdunsa, vazgeç bunlardan.

Partinin yıkılabilmesi için hiç bir yol yok. Partinin egemenliği sonsuza dek sürecektir. Düşüncelerinin çıkış noktası bu olsun.»

O'Brien yatağa yaklaştı. «Sonsuza dek!» diye yinedi. «Şimdi yine 'nasıl' ve 'niçin' sorusuna dönelim. Partinin iktidarda *nasıl* kaldığını anlıyorsun. Şimdi bana bizim iktidara *niçin* böyle sarıldığımızı söyle. Bizim bu isteğimiz nereden geliyor? Biz iktidarı niçin istiyoruz?»

Winston'un sessiz kaldığını görünce, «Haydi, konuş,» diye ekledi.

Yine de Winston bir iki dakika konuşmadı. Bir yorgunluk duygusu altında ezilip kalmıştı. O'Brien'in yüzüne belli belirsiz ama çılgınca bir hevesin parıltısı yeniden gelmişti. Winston O'Brien'in ne diyeceğini daha o söylemeden biliyordu. Partinin iktidarı kendi amaçları için istemediğini, çoğunluğun iyiliği için istediğini söyleyecekti. İnsan kitleleri özgürlüğe dayanamayan, gerçekle yüzyüze gelemeyen güçsüz ve yüreksiz yaratıklar oldukları, kendilerinden güçlü olanlarca yönetilmeleri ve düzenli olarak aldatılmaları gerektiği için Parti iktidar isterdi. İnsanlığın, özgürlük ile mutluluk arasında bir seçim yapması gerekiyordu ; büyük çoğunluk için ise mutluluk daha iyiydi. Parti güçsüzlerin koruyucusuydu, sonsuza dek böyle olacaktı. Parti, sonucun iyi olması için kötülük yapar, başkalarının mutluluğu için kendi mutluluğunu feda ederdi. Korkunç olan şey şuydu ki,. Winston, O'Brien bunları söyleyince ona inanacağını düşünüyordu. Gözlerinden anlayabilirdiniz bunu. O'Brien her şeyi biliyordu. Dünyanın nasıl olduğunu, insan kitlelerinin nasıl küçük düşürücü koşullarda yaşadığını, Partinin nasıl yalanlarla ve gaddarlıkla onları denetim altında tuttuğunu Winston'dan bin kat daha iyi biliyordu. O bütün bunları anlamış, tartmıştı ; ama bu hiç bir fark etmemişti : Son amaç her şeyi haklı kılıyordu. Winston, senden daha zeki olan, senin düşüncelerini dinleyen, ama kendi çılgınlıklarında direnen bir çılgına karşı ne yapabilirsin diye düşündü?

«Bizi, bizim iyiliğimiz için yönetiyorsunuz,» dedi çok

güçsüz bir sesle. «İnsanların kendi kendilerini yönetecek yetenekte olmadıklarına inanıyorsunuz, onun için...»

Birden bağırarak ağlayacaktı neredeyse. Bir acı saplanıp geçti bedeninden. O'Brien kadranın kolunu otuz beşe getirmişti.

«Budalacaydı bu dediğin, Winston, budalaca. Böyle bir şey söylemeyecek kadar çok şey biliyorsun.»

O'Brien kolu geri çekti ve sözlerini şöyle sürdürdü :

«Şimdi kendi sorumun yanıtını ben vereceğim. Yanıt şu Parti, iktidarı yalnızca iktidarda olmak için ister. Başkalarının iyiliği bizi ilgilendirmez. Bizi ilgilendiren yalnızca iktidardır ; zenginlik, lüks, uzun ömür ya da mutluluk değil, yalnız iktidardır, güçtür, katıksız bir güçtür. Katıksız gücün ne demek olduğunu biraz sonra anlayacaksınız. Biz ne yaptığımızı bilmekle geçmişteki bütün oligarşilerden ayrılıyoruz. Tüm öbürleri, hatta bize benzeyenler bile, korkak ve ikiyüzlüydüler. Alman Nazileri ve Rus Komünistleri kullandıkları yöntemlerle bize çok yaklaştılar, ama iktidar olma isteklerini anlayabilecek yürekliliği gösteremediler. İktidarı istemeyerek ve sınırlı bir süre için ele geçirmiş, köşeyi döner dönmez herkesin özgür ve eşit olacağı bir cennet bulunacakmış gibi davrandılar, belki de buna inandılar bile. Biz onlar gibi değiliz. Kimsenin iktidarı bırakmak için ele geçirmeyeceğini biliyoruz. Bir devrimi korumak için diktatörlük kurulmaz, diktatörlüğü kurmak için devrim yapılır. Kovuşturmanın amacı kovuşturmadır. İşkencenin amacı işkencedir. İktidarın amacı iktidardır. Şimdi dediklerimi anlamaya başlıyor musun?»

O'Brien'in yüzünün yorgunluğu Winston'u önceden olduğu gibi şimdi de çok etkiledi. Güçlü, etli ve insafsız bir yüzdü bu ; karşı karşıya geldiğinde Winston'un kendini çaresiz hissettiği bir zeka ve bir tür tutku ile doluydu, ama yorgundu. Gözlerin altında torbacıklar vardı, elmacık kemikleri üstündeki deriler sarkıyordu. O'Brien Winston'un üzerine eğildi, bu yıpranmış yüzü özellikle yaklaşıyordu ona.

«Yüzümün yaşlanmış ve yorgun olduğunu düşünüyorsun. İktidardan ve güçten söz ettiğimi, ama kendi bedenimin bozuşmasını bile önleyemediğimi düşünüyorsun. Anlamıyor musun ki, Winston, birey bir hücredir yalnızca. Hücrenin yorgunluğu organizmanın diriliği ve gücü demektir. Tırnaklarını kestğin zaman ölüyor musun?»

Yataktan uzaklaştı, bir eli cebinde, yine aşağı yukarı yürümeye başladı.

«Biz iktidar ve güç sahipleriyiz. Tanrı güçtür. Fakat şimdilik senin açıdan güç, bir sözcükten başka bir şey değildir. İktidar ve gücün ne demek olduğu konusunda bir fikir edinmen zamanı geldi. Anlaman gereken ilk şey iktidarın kolektif olduğudur. Birey ancak bireyliği bittiği ölçüde iktidar ve güç sahibi olabilir. Parti sloganlarından birini biliyorsun : 'Özgürlük köleliktir.' Bunun tersinin de doğru olduğunu düşündün mü hiç? Kölelik özgürlüktür. Yalnız başına, yani özgürken, insan hep yenik düşer. Böyle olmak durumundadır, çünkü her insanın yazgısında ölmek vardır, bu da başarısızlıkların en büyüğüdür. Ama insan tümüyle teslim olursa, kendi benliğinden kurtulabilirse, kendini Parti içinde eritebilir, kendisi Parti olursa, o zaman tümüyle güçlüdür ve ölümsüzdür. Anlaman gereken ikinci şey şudur : İktidar ve güç demek, insanlar üzerinde, beden üzerinde, en önemlisi de beyin üzerinde iktidar ve güç demektir. Madde üzerinde, senin diyebileceğin gibi, dış dünya üzerinde iktidar ve güç önemli değil. Madde üzerinde denetimimiz zaten mutlakdır.»

Winston bir an için kadrını unuttu. Doğrulamak, oturma durumuna geçmek için korkunç bir çaba gösterdi. Ancak bu bedeninin acıyla burkulmasından başka bir işe yaramadı.

«Maddeyi nasıl denetim altında tutabilirsiniz,» diye patladı Winston. «Hava koşullarını, ya da yerçekimi yasasını bile denetleyemezsiniz. Sonra hastalık, acı, ölüm...»

O'Brien elinin bir hareketiyle susturdu onu. «Maddeyi denetliyoruz, çünkü beyni denetliyoruz. Gerçeklik, kafatasının içindedir. Aşama aşama öğreneceksin, Winston.

Yapamayacağımız şey yoktur. Görünmez olmak, yerçimin etkisinden kurtulmak, başka ne dersen. İstersem, şu bastığım yerden bir sabun köpüğü gibi havalanabilir, boşlukta uçabilirim. Bunu istemiyorum, çünkü Parti istemiyor. Doğa yasaları konusundaki on dokuzuncu yüzyıl düşüncelerini bırak artık. Doğa yasalarını biz yapıyoruz.»

«Yapmıyorsunuz! Bu gezegenin bile efendisi değilsiniz. Avrasya ve Doğuasya'dan ne haber? Daha onları ele geçiremediniz.»

«Önemsiz. Uygunsuz düştüğü zaman ele geçireceğiz. Ele geçiremesek bile ne fark eder? Yok sayabiliriz onları. Okyanusya dünyadır.»

«Ama dünya bir toz zerresinden başka bir şey değil. İnsan ise öylesine küçük, çaresiz! Ne zamandan beri var insanoğlu? Milyonlarca yıl insan yoktu yeryüzünde.»

«Saçma. Dünya bizimle aynı yaşta, daha yaşlı değil. Daha yaşlı nasıl olabilir? İnsan bilincinin dışında hiç bir şey var olamaz.»

«Ama kaya içleri, türleri tükenmiş hayvanların, insanın adı bile duyulmadan çok önceleri yaşamış mamutların, mastodontların ve dev sürüngenlerin kemikleri ile dolu.»

«O kemikleri hiç gördün mü, Winston? Tabii görmedin. On dokuzuncu yüzyıl biyologları icat etti onları. İnsandan önce hiç bir şey yoktu. İnsan son bulursa, ondan sonra yine bir şey olmayacak. İnsanın dışında hiç bir şey yok.»

«Ama bütün evren bizim dışımızda. Yıldızlara bak! Bazıları bir milyon ışık yılı uzakta. Onlar hep bizim erişebileceğimiz noktanın dışında kalacaklardır.»

«Nedir yıldız dediğin?» dedi O'Brien aldırılmaz bir tavırla. «Birkaç kilometre ötedeki ateş parçaları. İstesek erişebiliriz onlara. Ya da karartabiliriz onları. Yer, evrenin merkezidir. Güneş ve yıldızlar yerin çevresinde döner.»

Winston bir daha kıvrandı, hareket etmeye çalıştı. Bu kez bir şey söylemedi. O'Brien, dile getirilmiş bir itirazı yanıtlıyormuş gibi şöyle dedi :

«Tabii belirli amaçlar için bu doğru değil. Okyanuslar üzerinde yolumuzu ya da ay ve güneş tutulmalarını saparken dünyanın güneşin çevresinde döndüğünü ve yıldızların milyonlarca kilometre uzakta olduğunu varsayarız. Ama ne var bunda? İkili bir astronomi sistemi geliştirmeye gücümüz yetmez mi sanıyorsun? Duyduğumuz gereksinime göre, yıldızlar yakın ya da ırak olabilir. Matematikçilerimiz bunu çözemez mi sanıyorsun? İkili düşünmeyi unuttun mu?»

Winston yatağında irkilip kaçındı. Ne söylese, derhal gelen yanıt bir küskü gibi eziyordu onu. Ama yine de biliyordu, *biliyordu* ki kendisi haklıydı. Kendi beyni dışında hiç bir şeyin var olmadığına inanmak ; bunun yanlış olduğunu gösterecek bir yol olmalıydı. Uzun zaman önce bunun yanlış bir görüş olduğu ortaya konmamış mıydı? Bu görüşün bir adı bile vardı, ama Winston unutmamıştı. O'Brien ona bakarken dudakları belli belirsiz bir gülümseyişle kıvrılıyordu.

«Winston, metafizikte güçlü olmadığını söyledim sana. Düşündüğün sözcük 'solipsizm'. Ama yanılıyorsun. Bizim yaptığımız varlığı insan deneyimi ile sınırlamak değil. Kollektif tecrübe ile sınırlamak diyebilirsin. Ama bu başka bir şey ; daha doğrusu, bizimkinin tersi. Bütün bunları konuşurken konudan sapıyoruz,» dedi değişik bir tavırla. «Gerçek iktidar ve güç, uğrunda gece gündüz savaşmak zorunda olduğumuz iktidar ve güç, nesnelere egemen olmak için değil insana egemen olmak içindir.» O'Brien bir an durdu, sonra başarılı bir öğrenciyi sorguya çeken bir öğretmen edasıyla şöyle dedi : «İnsan başka biri üzerindeki gücünü nasıl ortaya koyar, Winston?»

Winston düşündü. «Ona acı çektirerek,» dedi.

«Kesinlikle. Ona acı çektirerek. İtaat yeterli değil. Bir insan acı çekmiyorsa, onun kendi istemine değil, senin istemine uyduğundan nasıl emin olabilirsin? Güç, acı çektirebilmek, küçük düşürebilmekle belli olur. Güç, insan beyinlerini parça parça etmek, sonra onları istediğin ye-

ni bir biçimde bir araya getirmektir. Nasıl bir dünya yarattığımızı anlamaya başlıyor musun? Bu dünya, eski reformcuların düşlediği zevklere dayalı Ütopyaların tam tersidir. Bir korku, ihanet ve işkence dünyası, bir ezme ve ezilme dünyası, geliştikçe daha insafli değil, daha insafsız olacak bir dünya. Bizim dünyamızda ilerleme daha büyük acılara doğru bir ilerleme olacaktır. Eski uygarlıklar sevgi ve adalet üstüne kuruldukları savındaydılar. Bizimki nefret üzerine kurulmuştur. Bizim dünyamızda korku, öfke, utku ve kendini küçük düşürme dışında bir duygu ve tutku olmayacaktır. Bunlar dışında her şeyi yok edeceğiz, her şeyi. Devrimden önceki çağdan kalma düşünce alışkanlıklarını şimdiden kırıyoruz. Çocukla ana-baba, insanla insan, erkekle kadın arasındaki bağları kestik. Artık kimse eşine, çocuğuna ya da dostuna güvenemez. Gelecekte eşler ve arkadaşlar da olmayacak. Yumurtaların tavuktan alındığı gibi çocuklar da doğumda annelerinden alınacaklar. Cinsellik içgüdüğü yok edilecek. İnsan üretimi, beslenme kartlarının yenilenmesi gibi yılda bir yerine getirilen bir formaliteye dönüşecek. Orgazm denilen şeyi yok edeceğiz. Nörologlarımız bu konuda çalışıyorlar. Partiden başka hiç bir şeye bağlılık duymayacak insanlar. Yalnız büyük Biradere duyulan sevgi kalacak. Yenilmiş bir düşmana karşı bir zafer gülüşünden başka gülüş olmayacak. Sanat, edebiyat, bilim diye bir şey kalmayacak. Güzellik ile çirkinlik arasında bir ayrım olmayacak. Merak olmayacak, yaşam sürecinden yararlanılmayacak. İnsanı çekmek için birbiri ile yarışan bütün zevkler yok edilecek. Fakat Winston, şunu unutma, iktidar sarhoşluğu hep, ama hep sürecek, giderek artacak ve daha ustalıkla yürüyecek. Her zaman, her an, bir zafetin heyecanı, çaresiz bir düşmanı ezmenin duygusu yaşanacak. Eğer geleceğin bir resmini canlandırmak istiyorsan gözünde, bir insan yüzünü ezen, sonsuza dek ezen bir çizme düşün.»

Winston'un konuşmasını bekliyormuş gibi bir an sustu. Winston yine yatağın üzerine büzülüp çekilmişti. Hiç

bir şey söyleyemiyordu. Yüreği donmuş gibiydi. O'Brien şöyle devam etti :

«Bunun sonsuza dek böyle süreceğini unutma. Yüz, üzerine basılmak üzere hep orada olacak. Aykırı görüşlü kişi, halk düşmanı, tekrar tekrar yenilgiye uğratılmak ve küçük düşürülmek üzere hep orada olacak. Sen elimize düşeli başından geçen her şey devam edecek, daha da kötüsü olacak. Casuslukların, ihanetlerin, tutuklamaların, işkencelerin, kovuşturmaların ve ortadan kaldırılmaların hiç sonu gelmeyecek. Dünyamız bir zafer dünyası olduğu ölçüde de bir dehşet dünyası olacak. Partinin gücü arttıkça hoşgörüsü azalacak. Muhalefet zayıfladıkça baskı düzeni katılaştıkça. Goldstein ve onun aykırı görüşleri sonsuza dek sürecektir. Her gün, her an, bu görüşler yenilgiye uğratılacak, gözden düşürülecek, gülünç duruma düşürülüp üzerine tükürülecek, ama yine de varlıklarını sürdürecektir. Yedi yıldır seninle oynadığım bu dram, kuşaktan kuşağa ve daha da ustalıkla sahnelenmiş olarak yeniden ve yeniden oynanacak. Aykırı görüşlü kişi hep buraya, elimize düşecek, acıyla çılgınlıklar atacak ; kırılmış ve rezil bir halde, en sonunda da pişmanlık içinde, kendinden kurtulmuş olarak ayaklarımızın dibinde kendi isteğiyle sürünecek. Hazırladığımız dünya bu, Winston. Zaferlerin birbirini izlediği, iktidar ve güç sınırlarına sürekli olarak basılan bir dünya. Görüyorum ki böyle bir dünyanın nasıl olacağını anlamaya başlıyorsun. Ama sonunda anlamaktan da öteye geçeceksin. Onu kabullenecek, benimseyecek, onun bir parçası olacaksın.»

Winston konuşabilecek kadar kendine gelmişti. «Yapamazsınız!» dedi güçsüzce.

«Ne demek istiyorsun, Winston?»

«Şimdi anlattığın gibi bir dünya yaratamazsınız. O bir düş. Gerçekleşmesi olanaksız.»

«Niçin?»

«Korku, nefret ve gaddarlık üzerine bir uygarlık kurulamaz. Yaşayamaz böyle bir uygarlık.»

«Niçin yaşayamaz?»

«Yaşama gücü olmaz. Hemen çözülür, parçalanır. İntihar eder.»

«Saçma. Nefretin sevgiden daha yorucu bitirici olduğu izlenimindesin. Niçin öyle olsun? Olsa bile, ne fark ederdi? Varsay ki biz kendimizi daha hızlı yıpratmayı seçiyoruz. Varsay ki insanlar otuz yaşında bunayına dek yaşamın temposunu hızlandırıyoruz. Yine de ne fark eder? Anlayamıyor musun ki bireyin ölümü ölüm değildir. Parti ölümsüzdür.»

Her zaman olduğu gibi O'Brien'in sesinin darbeleri altında Winston çaresiz kalmıştı. Dahası, eğer aykırı görüşünde direnirse, O'Brien'in kadranın kolunu yeniden çevireceğinden korkuyordu. Yine de sessiz kalamadı. O'Brien'in dediklerinin yarattığı anlatılamaz korku ve dehşetten başka desteği ve düşüncesi olmadığı halde güçsüzce saldırıya geçti.

«Bilmiyorum. Aldırmıyorum da. Er geç başarısızlığa uğrayacaksınız. Bir şeyler sizi yenilgiye uğratacak. Yaşam sizi yenilgiye uğratacak.»

«Winston, biz yaşamı tüm evrelerinde denetim altında tutuyoruz. İnsan doğası diye bir şey olduğunu, yaptıklarımıza öfkelenip bize karşı çıkacağını hayal ediyorsun. Ama insan doğasını biz yaratıyoruz. İnsana biçim verebilmenin sonu yoktur. Belki de eski düşüncene dönmüşsündür, proleterlerin ya da kölelerin bizi yıkacağını düşünüyorsunuzdur. Çıkar aklından bunları. Proleterler ve köleler çaresizdir, tıpkı hayvanlar gibi. İnsanlık Partidir. Öbürleri dışarıdadır, ve önemsizdir.»

«Nasıl olursa olsun. Sonunda sizi yenecekler. Er geç sizin ne olduğunuzu anlayacaklar, sizi olduğunuz gibi görecekler, o zaman parçalayacaklar sizi.»

«Böyle bir şeyin olduğu konusunda bir veri görüyor musun? Ya da olması için bir neden?»

«Hayır. Buna inanıyorum. Başarısızlığa uğrayacağınızı biliyorum. Evrende bir şey var ki onu yenemezsiniz ; ne olduğunu bilmiyorum, bir ruh, bir ilke.»

«Tanrı'ya inanıyor musun, Winston?»

«Hayır.»

«O halde bizi yenilgiye uğratacak olan bu ilke ne?»

«Bilmiyorum. İnsandaki ruh.»

«Sen kendini insan sayıyor musun?»

«Evet.»

«Eğer sen bir insansan, Winston, son insansın. Senin türün tükendi. Mirasçılar bizleriz. *Tek başına* olduğunu anlıyor musun? Sen tarihin dışındasın, yoksun sen.» O'Brien'in tavrı değişti, daha sertçe şöyle dedi : «Kendini ah-laksal açıdan bizden üstün sayıyorsun, değil mi? Çünkü biz yalan söylüyoruz, gaddarız?»

«Evet, kendimi üstün görüyorum.»

O'Brien konuşmadı. Başka iki ses konuşuyordu. Bir an sonra Winston bu seslerden birinin kendi sesi olduğunu tanıdı. Kardeşlik Örgütüne yazıldığı gece O'Brien ile konuşmasının banta alınmışıydı bu. Yalan söylemek, çalmak, sahtecilik yapmak, adam öldürmek, uyuşturucu madde ve fuhuşu, zührevi hastalıkları yaymak, bir çocuğun yüzüne göztaşı atmak gibi şeyleri yapacağına söz verişini duyuyordu. O'Brien küçük ve sabırsız bir davranışta bulundu, sanki böyle bir şeyin ispatlanmaya değmeyeceğini söylemek istiyordu. Sonra bir düğmeyi çevirdi, sesler durdu.

«Kalk o yataktan,» dedi.

Bağlar kendi kendilerine gevşediler. Winston yere indi, dengesizce ayağa kalktı.

«Sen son insansın,» dedi O'Brien. «İnsan ruhunun koruyucususun. Olduğun gibi göreceksin kendini. Elbiselerini çıkar.»

Winston tulumunu tutan ipi çözdü. Fermuar önceden koparılmıştı zaten. Tutuklanalı beri elbiselerinin hepsini aynı anda çıkarıp çıkarmadığını anımsayamıyordu. Tulumun altında bedeni iç çamaşırlarının kalıntısı olduğu ancak anlaşılabilen sarımtırak eski bezlerle sarılmıştı. Bunları yere bırakırken odanın öteki ucunda üç yanlı bir ayna bulunduğunu gördü. Aynaya yaklaştı, sonra birden durdu. Elinde olmadan bir çığlık atmıştı.

«Yürü,» dedi O'Brien. «Aynanın kanatları arasında dur. Yandan görünüşü de göreceksin.»

Winston korktuğu için durmuştu. Öne eğilmiş, boz renkli, iskelet gibi bir şey ona doğru geliyordu. Yalnız bu şeyin kendisi olduğunu bilmek değil, bu şeyin görünüşü korkunçtu. Cama biraz daha yaklaştı. Eğri duruşundan dolayı yaratığın yüzü öne doğru çıkık görünüyordu. Perişan bir yüz, kel bir kafaya birleşen yumru bir alın, kanca bir burun, yassı elmacık kemikleri ve üstlerinde güvensiz bakışlı çetin gözler. Yanaklar buruşmuş, ağız içeri çekilmiş. Bu kendi yüzüydü kesinlikle, ama Winston'a öyle geldi ki, yüzündeki değişiklik içindeki değişiklikten daha büyük olmuştu. Yüzünde iz bırakan tutkular, içinden geçenlerden ayrı olacaktı. Önceleri saçlarının bir kısmı dökülmüştü. İlk anda kırıştığını da düşündü, ama kırılan yalnız kafasının derisiydi. Ellerin ve yüzünün dışında vücudu ve yüzü eski ve kat kat olmuş kirle bozlaşmıştı. Bazı yerlerde kirin altında kırmızı yara izleri vardı ; topuğun yanındaki varis yanan bir şişkinlikti, deriler pul pul dökülüyordu üstünden. Ama insanı asıl korkutan bedenin nasıl incelmış olduğuydu. Kaburgalar arasındaki kafes bir iskeletinki kadar dardı. Bacaklar öyle büzülüp küçülmüştü ki, dizler uyluklardan daha kalındı. O'Brien'in yandan görünüşle ne demek istediğini anlıyordu. Omurganın eğriliği şaşırtıcıydı. İncecik omuzlar öne doğru eğilmiş, göğüs boşalmıştı. Kupkuru boyun kafatasının ağırlığı altında ikiye katlanmış gibiydi. Tahmin edecek olsa, bunun kötü bir hastalık etkisindeki altmış yaşında bir adamın vücudu olduğunu söylerdi.

«Zaman zaman benim yüzümün, bir İç Parti üyesinin yüzünün, yaşlı ve yıpranmış göründüğünü düşündün,» dedi O'Brien. «Kendi yüzün konusunda ne düşünüyorsun?»

Winston'un omuzunu tuttu, yüzü kendine dönecek biçimde hızla çevirdi.

«Şu haline bak! Üstündeki şu pisliğe bak. Ayak parmakların arasındaki kirlere bak. Bacağındaki şu iğrenç yaraya bak. Bir keçi gibi pis koktuğunu biliyor musun?»

Belki almıyorsun bile artık bu kokuyu. Bak nasıl incelmışsin. Görüyor musun? Pazuların iki parmağım arasına sığar. Bir havuç kırar gibi kırabilirim boynunu. Elimize düşeli beri tam yirmi beş kilo zayıfladığını biliyor musun? Saçların bile avuç avuç dökülüyor. Şuna bak!» Winston'un başına uzandı, bir avuç saç yoldu. «Ağzını aç. Dokuz, on, on bir diş kalmış. Bize geldiğinde kaç dişin vardı? Kalan birkaç diş de dökülüyor. Buraya bak!»

Winston'un geriye kalan ön dişlerinden birini güçlü başparmağı ile işaret parmağı arasında kavradı. Ani ve şiddetli bir sancı Winston'un çenesini delip girdi. O'Brien gevşek dişi söküp çıkarmıştı kökünden. Dişi hücrenin bir ucuna fırlattı.

«Çürüyüp gidiyorsun,» dedi. «Parça parça döküluyorsun. Nesin sen? Bir pislik torbası. Şimdi dön ve şu aynaya bir daha bak. Sana bakan o şeyi görüyor musun? İşte son insan o. Eğer sen insansan, o da insanlık. Şimdi giyin yeniden.»

Winston ağır ve zor hareketlerle giyinmeye başladı. O ana dek ne kadar zayıf olduğunu anlamamış gibiydi. Kafasında tek düşünce vardı : Bu yerde düşündüğünden daha uzun zaman kalmış olmalıydı. Sonra paçavraları giyinirken birden perişan olmuş bedeni için bir acıma duygusu kapladı içini. Daha ne yaptığını anlamadan yatağın yanındaki küçük oturağa çökmüş, gözlerinden yaşlar boşanmaya başlamıştı. Çirkinliğinin, biçimsizliğinin, sert beyaz ışık altında ağlayan, pis iç çamaşırları içinde bir kucak kemik olduğunun bilincindeydi. Ama yine de durduramıyordu kendini. O'Brien elini onun omuzuna koydu. Neredeyse bir ince duygululuk vardı tavrında.

«Sonsuza dek süreceksin değil,» dedi. «İstediğin zaman bu durumdan kurtulabilirsin. Her şey sana bağlı.»

«Sen yaptın bunu!» diye hıçkırdı Winston. «Beni bu hale sen getirdin.»

«Hayır Winston, sen kendin düşürdün kendini bu hale. Partiyi karşına aldığında bunu kabul ettin. Bütün bun-

lar ilk eylemin içindeydi. Senin önceden kestiremediğin hiç bir şey olmuş değil.»

O'Brien bir an durdu, sonra yine sürdürdü konuşmasını :

«Seni yendik, Winston. Kırdık seni. Vücudunun ne halde olduğunu gördün. Beynin de aynı durumda. Sende artık gurur diye bir şey kaldığını sanmıyorum. Tekmelen-din, kırbaçlandın, hakarete uğradın. Acıyla çılgınlık attın, kendi kanın ve kusmuğun içinde yerlerde yuvarlandın. Ağ-layarak insaf diledin, herkese ve her şeye ihanet ettin. Başına gelmedik her hangi bir aşağılanma düşünebiliyor musun?»

Winston'un ağlaması durmuştu, ama gözlerinden yaş-lar akıyordu daha. O'Brien'a baktı.

«Julia'ya ihanet etmedim,» dedi.

O'Brien düşünceli düşünceli baktı Winston'a. «Hayır, etmedin. Bu doğru. Julia'ya ihanet etmedin.»

O'Brien'a karşı duyduğu ve hiç bir şeyin yok edeme-yeyeceği garip bir saygı Winston'un yüreğini bir sel gibi doldurdu yine. O'Brien'ın ne kadar zeki olduğunu düşün-dü. Kendine söylenen her şeyi anlıyor, hiç bir şeyi kaçır-mıyordu. Başka kim olsa onun Julia'ya ihanet ettiğini söy-lerdi. Çünkü işkence altında ona yaptırtmadıkları ne kal-mıştı ki? Julia hakkında tüm bildiklerini, onun alışkanlık-larını, kişiliğini, geçmiş yaşamını anlatmıştı onlara. Bu-luşmalarında olan en ayrıntılı şeyleri, birbirlerine neler söylediklerini, karaborsadan sağlanmış yiyecekleri, yasa-ya aykırı sevişmelerini, Partiye karşı tezgahladıkları oyunları, her şeyi itiraf etmişti. Ama yine de, kendi bil-diği anlamda, Julia'ya ihanet etmemişti. Onu sevmekten vazgeçmemişti. Ona beslediği duygular aynen kalmıştı. Bir açıklamaya gerek kalmadan O'Brien onun ne demek iste-diğini anlamıştı.

«Söyle bana,» dedi Winston, «Ne zaman vuracaklar beni?»

«Uzun zaman alabilir bu. Çözümlemesi zor bir konu-sun. Ama yine de umudunu kesme. Er geç her şey tedavi edilir. Sonunda vuracağız seni.»

KURT VONNEGUT

Bu derlemede buraya dek verilmiş olan düzen örneklerinin bazılarının çıkış ve varış noktaları şöyle belirtilebilir. Zamiatin'in *Biz*'inde başlangıçta toprağa ve toprağın simgelediği şeylere bağlılık ile kentleşme çatışan eğilimler olarak karşı karşıya gelmiş, sonunda kent doğadan ve insan doğasından bağımsız ve kopuk bir yaşam ortamına dönüşmüştür. Kentin geliştirdiği teknikler ve yönetim yöntemleri içinde mekanik kurallar insanlara da uygulanmış, insanlar makinalaştırılmaya çalışılmıştır. Yöneticilerin elinde insanların da kusursuz aygıtlar gibi işleyebilmesi, için kitle halinde, bireyselliği ve hayal gücünü yok eden beyin ameliyatları uygulanmıştır. Amaç, insanların bir aygıt gibi yönetilebilir olmasıdır. Huxley'in *Yeni Dünya*'sında amaç, tek sözcükle belirtilirse, istikrardır. İstikrarı engelleyen ögeler bireyle düzen arasındaki uyumsuzluklar, sürtüşme noktaları olabilir. Bunun için bireylerin yeteneklerine ve işlevlerine göre sınıflaşmış bir toplum yapısı değişmez veri olarak alınmış, buna göre insanlar kalıtları saptanmış olarak şişelerde üretilmiş, görecekları işleve uygun olarak şaşmaz yöntemlerle koşullandırılmışlardır. Orwell'in 1984'ünde düzenin gerekçesi yöneticilerin iktidar olma tutkusudur. Bu amaçla her hangi yöntemle insanların desteğini sağlamak değil, onları ezici bir baskı altında tutma yolu seçilmiştir. Sonuçta, bir insan yüzünü ezen bir çizme imgesi, düzeni anlatmak için en iyi yol ve onun simgesi olmuştur.

Amerikalı yazar Kurt Vonnegut'un 1952 de yazdığı

Kendi - Çalar Piyano'sunda işlenen düzenin çıkış noktası ekonomik verimliliği artırmak olmuştur. Savaş sırasında, endüstrinin değişik kesimlerinin aynı şeyi üretmesinden ortaya çıkacak kaynak ve üretim savurganlığını önlemek amacıyla, üretim araçları ve süreçleri belli kurulların denetimine verilmiştir. Ulaşım, hammadde, besin, iletişim sanayii dallarında böyle kurullar oluşturulmuştur. Yöntem başarılı olduğu için uygulama savaştan sonra da sürdürülmüştür. Ülkenin tüm endüstri, ticaret, iletişim, besin ve öbür kaynaklarını yöneten bir tür ekonomik tekel oluşmuştur. Tekelin başında bir kişi vardır.

Bütün bunlar ekonomik verimliliğin örgütlenme ile ilgili boyutudur. *Kendi - Çalar Piyano*'da ekonomik verimliliğin öbür önemli boyutu ve romanın asıl teması her türlü üretim sürecinde insanın yerini makinaların almış olmasıdır. Başlıktaki «kendi - çalar» sözü, kurulduktan sonra insan emeğine, duygusuna ve katılımına yer bırakmadan kendi kendine çalan bir tür kurmalı piyanoyu niteler. Bir kez kurulduktan sonra işlemesi için insana gerek kalmadığından, bu piyano romanda anlatılan toplum düzeninin ve yaşam ortamının bir simgesidir. *Kendi - Çalar Piyano* üretim süresinde insan işlevinin gereksiz kılındığı bir teknolojik gelişim evresini ve bunun getirdiği yönetimi ve yaşam ortamını işler.

Romanın baş kişisi Paul Proteus, bu düzenin kurulmasında birinci derecede etkili olan kişinin oğludur. Paul Proteus endüstrileşme sürecini ve varılmış olan evreyi insana tanınan ya da tanınmayan yer açısından şöyle çözümler : Birinci Endüstri Devrimi kas gücüne dayalı işin değerini yok etmiştir. İkinci Endüstri Devrimi, yaratıcı olmayan sıradan beyin çalışmasının değerini yok etmiştir. Yaşanılan süreç Üçüncü Endüstri Devrimidir, gerçek beyin gücünün değeri de yok olmaktadır. Makinaların işlemesini sağlayan çok küçük oranda seçkin kişinin emeğine gereksinim vardır ancak. Bir birimde toplanmış bir kentin fabrikalarını işletmek için birkaç mühendisle birkaç güvenlik görevlisi yeterli olmaktadır. Önceki endüstri

evrelerinde katılma duyguları ve kişisel önemleri yok olan insanlar, bu evrede varlıkları tümüyle işlevsiz hale gelmişlerdir. Kurt Vonnegut'ın sözleriyle, «Teknik bilgi ve dünya yasası, yeryüzünü, sıkıntı içinde oturup Kıyamet Gününü beklemekten başka yapılacak şey kalmayan hoş ve rahat bir hale getirmiştir.»

Tüm planlama ve üretim süreçleri EPİCAC XIV adlı bilgisayara bağlanmıştır. EPİCAC XIV, neyin ne sayıda üretileceğini, ne kadar iş yöneticisi, mühendis, araştırmacı ve kamu görevlisi gerekeceğini saptar. Bilgisayarın bu saptamalarında şaşma olmaz, çünkü insanların değişken isteklerine yer yoktur artık. Önceden saptanan tüketim koşullarına göre davranmak durumundadırlar.

Mühendislik ve iş yönetimi alanında üst düzeyde çok az sayıda zekanın işlevi dışında makinaların yapamayacağı iş yoktur. Bir berberlik makinası yapılırsa işlevsiz kalacağı saplantısına kapılan bir berber böyle bir makineyi gerçekleştirmiştir. Bir erkek bir kadına, yarı şaka yarı ciddi, «Senin yaptığın her işi yapacak, biraz da saygılı olacak bir makina tasarımılayacağım,» der. Bu koşullarda insanlara kalan tek işlev askerlik ve «Onarım ve Kurtarma» denilen işlerdir. Bu son işleri yapanlar karamsarlıkları içinde asıl sözcükleri bozarak kendilerine «Pis. Koku ve Yıkıntı İşçileri» derler.

Romanın baş kişisi Paul Proteus yetenekli, genç yaşta başarılı bir mühendistir. Ancak çok az sayıdaki seçkinlere açık parlak bir geleceğe adım atmışken, önce rastlantı sonucu olarak, daha sonra ise bilerek, Hayalet. Derneği denilen, düzene karşı gizli bir örgüte katılır. Düzenin kendine sağlayacağı geleceği bir yana iter. Tüm insanlara makinalar fazla insanca değer veren bir yaşam anlayışını seçer.

Paul Proteus gizli örgütün başkaldırısına katılır. Ülke çapında bir başkaldırıdır bu, ancak sonuçsuz biter. Başkaldırının önderleri zaten bir sonuç alınamayacağını bilmektedirler. Tarihsel belgelere geçsin gibi bir anlayışla ve insancıl bir sorumluluk ile girmişlerdir eyleme. Bu,

teknolojik evrime bağlı bir tür tarihsel determinizm anlayışıdır.

Başkaldırının Paul Proteus'un katıldığı bölümü bir bakıma düzensiz ve plansızdır da. Eyleme katılan kitleler önderlerin denetiminden çıkar, fırınlar ve kanalizasyon gibi temel gereksinimlerle birlikte tüm tesisleri yakıp yıkarlar. Zaten bunun pek düşünölmüş ve örgütlü bir eylem olmadığı izlenimi verilir romanda. Kitlelerin, beğenmedikleri kuruluşa baş kaldırıp yıkarken yeni bir ortam kurma yeteneğinden yoksun oldukları görölür.

Önderler, Paul Proteus'la birlikte, yapabileceklerini yapmış olma duygusu içinde teslim olurlar.

Aşağıya *Kendi - Çalar Piyano*'dan üç ayrı parça alınmıştır. Bu parçalarda işlenen temalar şöyle 1. Doğu ülkelerinden gelen bir Şah sıradan bir Amerikan ailesini ziyaret eder, teknolojik aygıtlarla yaşama kendi tepkisini gösterir. 2. Eylemcilerin Paul Proteus adına ve onun imzasıyla yayınladıkları bir bildiri. 3. İlium kentinde eylem ve önderlerin teslim oluşu.

Edgar R.B. Hagstrohm. Yaş, otuz yedi ; numara, R&R-131313. Birinci Sınıf Kaplamacı, 22 nci Yüzey Korumaya Kıtası, 58 inci Bakım Alayı, 110 uncu Kurtarma Birliği. Edgar R. B., adını babasının en sevdiği yazardan, Tarzan'ın yaratıcısından alıyordu. Tarzan ise Edgar'ın doğduğu kent olan Chicago'nun kurumundan ve keskin soğuğundan uzakta aslanlarla, fillerle ve maymunlarla arkadaşlık ediyor, sarmaşık dallarıyla ağaçtan ağaca sallanıyor, ağaç evleri içinde uygarlığın güzel kadınlarından ne isterse alıyor, uygarlığın gerisini kendi haline bırakıyordu. E. R. B. Hagstrohm, Tarzan'ı babasının sevdiği kadar seviyordu, küçük bir adam olmaya ve Chicago'da bulunmaya karşı ise babasının duyduğu nefretin on katını duyuyordu.

Edgar'ın şişman karısı Wanda, Chicago'da, Proteus

Parkı'ndaki prefabrike evlerinin ön odasının dışarıyı gören geniş penceresi önündeki yerinden ona seslendiğinde Edgar Tarzan'ı okuyordu. Evleri, savaştan sonra aynı düşleri kuran üç bin aile için yapılmış üç bin özdeş evden biriydi. «Tanrım, Edgar, geliyor!»

«Peki, peki, peki,» dedi Edgar. «Geliyorsa geliyor! Ne yapmam gerekiyor? Bağırayım, ayağını öpeyim, bayılayım mı?» Yavaş yavaş yataktan doğruldu, örtüler üzerindeki kırıklıkları da düzeltmedi. Ziyaretçilerin onun okuyan birisi olduğunu görmeleri için kitabı yatağın başındaki masada açık olarak bıraktı, oturma odasına yürüdü. «Nasıl birisi, Wan?»

«Kendin görmelisin, Ed. Bir Çin kuş kafesine, ya da öyle bir şeye benziyor ; tümüyle altın, ve hayal ürünü.»

Bratpuhr Şahı, Amerika'da kendini gezdiren Doktor Ewing J. Halyard'a, sıradan bir *Takaru*'nun evini görüp göremeyeceğini sormuştu. Bir kültürden öbürüne aktarıldığında, *Takaru* «ortalama yurttaş» anlamına gelirdi. Şah bu isteği Chicago'dan Carlsbad Caverns'e giderlerken belirtmişti. Halyard da yerel personel dairesine uğramış, Amerika'yı temsil edebilecek o bölgeden sıradan bir yurttaşın adını almıştı.

Personel makinaları sorunu ele almış, Edgar R. B. Hagstrohm'un kartını vermişlerdi. Edgar, adındaki baş harflerin sayısı dışında, istatistik açıdan her bakımdan orta bir yurttaştı : Yaş (36), boy (1.68 m), ağırlık (67 kg), evlilik yılları (11), zeka düzeyi (83), çocuk sayısı (2 : 1 erkek, 9 1 kız, 6), yatak odası sayısı (2), otomobili (3 yıllık Chev.), öğrenimi (lise, 233 kişi arasında 117 nci ; dal, iş uygulaması ; ötekiler futbol, basketbol, iletişim, oyun), mesleği (Onarım ve Kurtarma), ilgileri (sporları izleme, TV, top, balık avlama), savaş kayıtları (5 yıl, 3 yıl öbür ülkelerde ; T-4 radyocu ; 157. Piyade Tümeni ; muharebe yıldızları Hjoring, Elbesan, Kabul, Kaifen, Üst Kyakhta ; yaralanma, 4 kez ; Gümüş Yıldız Bronze Yıldız, 2 ; Sağlık İyi).

Hagstrohm ortalamaya uymakta bunca ileri gittiğine

göre, makinalar onun belki de bir kez tutuklandığını, Wanda ile evlenmeden önce beş kızla cinsel ilişkisi olduğunu (bu ancak yeterlidir), evlendikten sonra iki kez evlilik dışı ilişki kurduğunu (birisini geçici ve aptalca, öbürü uzun süreli ve huzursuz edici), ve 72.6 yaşında kalpten öleceğini de kestirebilirlerdi.

Makinaların tahmin edemeyeceği, Edgar'ın evlilik dışı ikinci ilişkisinin, yani köklü olanın, Marion Frascati adında bir dul kadınla olduğu, bunun hâlâ sürdüğü, Marion'un ölen kocasının birinci sınıf bir kaplamacı ve Edgar'ın en iyi arkadaşı Lou Frascati olduğuydu. Lou'nun ölümü üzerinden bir ay geçmiş geçmemişti ki Edgar ve Marion kendilerini birbirlerinin kucagında bulmuşlar ve şaşkınlığa uğramışlardı. Bir daha, bir daha, bir daha ; bu duruma hep bir son vermeye çalışmışlardı ; içtenlikle çalışmışlardı buna. Ama zevksiz geçen yaşamları üzerinde olgun bir kiraz gibiydi bu ilişki. Kimseyi, ne çocukları ne de tatlı vefalı Wanda'yı incitmedikleri sürece belki de ilişkilerinin öyle önemli olmadığını dalgın dalgın düşünüyorlar, ellerinden bir şey gelmiyordu. Lou'ya gelince, o şimdi başka bir mutluluk içinde olduğuna göre, Edgar ile Marion'un bedenlerini kullanabilirken yaşamın tadını çıkarmalarından başka bir şey istemezdi.

Ama bu düşündüklerine inanmıyorlardı. Çocuklar garip bir şeylerin döndüğünü anlıyorlardı. Wanda son zamanlarda birkaç kez ağlamış, nedenini söylememişti. Belki Lou da, her neredeyse... Ne olursa olsun, Edgar Marion'u görmeye devam edecek, ama Wanda'ya söyleyecekti ; Tanrı yardımcısı olsun Wanda'nın, ona söyleyecekti ve... Ama şu anda kahrolası Bratpuhr Şahı vuruyordu kapıya.

«Buyurun, buyurun,» dedi Edgar, sonra kimsenin duymayacağı bir sesle ekledi : «Buyurun ekselans, evrenin imparatoru ve denizlerdeki gemilerin sahibi, buyur, meraklı piç kurusu.»

Halyard bu ziyaret konusunda telefon ettiğinde, Hagst-rohm, Şah'ın unvanı ya da Halyard'ın rütbesinden etki-

lenmemeye karar vermişti. Rütbe konusunda ne düşündüğünü göstermek için her zaman fırsat bulamıyordu. Sonuçta insan insandı. Gelenler kendisi gibi Pis Koku ve Yıkıntı işçileriymiş gibi tümüyle doğal davranacaktı. Wanda duruma başka türlü yaklaşmıştı. Evi baştan aşağı temizlemek için çılgınca bir çabaya girmiş, limonata yapmak istemiş, küçük Edgar'ı ufak tatlı bisküvilerden alması için göndermişti. Fakat Edgar bütün bunları önlemişti. O çocukları dışarı gönderdi. Ona göre yapılacak tek temizlik buydu.

Kapı açıldı, Şah içeri girdi. Ardında çevirmeni Khash-drahr, Halyard ve Proteus Parkı Yöneticisi Doktor Ned Dodge vardı.

Şah, oturma odasının emaye kaplı çelik duvarına yavaşça dokundu, «Aha!» dedi ; sonra, «Mmmmm.»

Edgar elini uzattı, gelenler ona aldırmadan geçtiler.

«Peki, siz benimkini öpün,» diye söylendi kendi kendine.

«Efendim?» dedi Doktor Dodge.

«Ne dediğimi duydun.»

«Birahane de değilsin, Hagstrohm, diye fısıldadı Dodge. Dikkat et kendine. Uluslararası ilişkiler içindesin.»

«Birahaneye gidersem olur mu?»

«Derdin ne senin?»

«Adam evime giriyor, elimi bile sıkıyor.»

«Ülkesinde böyle bir gelenek yok.»

«Senin ülkende var mı?»

Dodge, Hagstrohm'a arkasını döndü, konuk ağırlar bir tavırla Şah'a sırtıttı. «İki yatak odası, yemek masası için bölmesi bulunan bir salon, banyo ve mutfak,» diye açıkladı. «Bu bir M-17 evidir. Tabandan ısınır. Mobilya, tüm ülkede sevilen ve seilmeyen mobilyalar üzerine geniş bir araştırmadan sonra tasarımlanmıştır. Ev, mobilya ve arsa bir bütün olarak satılır. Her yanıla basitleştirilmiş bir planlama ve üretim.»

Şah ilk kez Edgar'a yakından baktı. «Lakki-ti, Takaru?»

«Evi seviyor musun diye soruyor,» dedi çevirmen.

«Tabii, sanırım. İyidir. Evet.»

«Güzel,» dedi Wanda.

Doktor Dodge, Wanda ile Edgar'ı bir yana bıraktı. «Benimle mutfığa gelerseniz radarlı düzeni görebilirsiniz,» dedi. «Yüksek frekans yardımıyla pişirir. Her ne pişiyorsa, dışını da içi kadar hızlı pişirir. Neyi olsa birkaç saniyede pişirir, istenildiği zaman da bakılabilir. İstenirse kabuksuz ekmek yapar.»

«Kabuklu ekmeğin ne sakıncası var?» diye sordu çevirmen kibarca.

«Bu da sesötesi bulaşık yıkayıcısı,» diye sürdürdü sözünü Dodge. «Sudan geçen yüksek frekanslı ses birkaç saniye içinde kiri ve yağları temizler. Koy bulaşıkları, sonra çıkar, şipşak.»

«Ondan sonra kadın ne yapar?» diye sordu çevirmen.

«Sonra çamaşırları ya da tabakları kurutucunun içine kor. Bunlar da birkaç saniyede kurur. Bu arada bir marifeti daha var bunun. Güneşte kurutulmuş gibi bir de açık hava kokusu verir çamaşırlara. Bak, şu küçük ozon lambası yapar bu işi.»

«Sonra?» diye sordu yine Şah'ın çevirmeni.

«Sonra çamaşırları şu ütü makinasına koyar. Bu makina savaştan önce bir saatte yapılan işi üç dakikada yapar. Şipşak.»

«Ondan sonra ne yapar kadın?» diye sordu Şah'ın çevirmeni.

«İşi bitmiştir.»

«Sonra?»

Doktor Dodge görülebilir biçimde kızardı. «Bu bir şaka mı?» diye sordu.

«Hayır,» dedi çevirmen. «Şah bilmek istiyor, bu kadının *Takaru*...»

«*Takaru* ne demek?» diye sordu Wanda kuşkuyla.

«Yurttaş,» dedi Halyard.*

«Evet,» dedi çevirmen garip biçimde gülümseyerek. «Yurttaş. Şah onun niçin her şeyi böyle çabuk yapmak istediğini öğrenmek istiyor ; şu iş birkaç saniyede, öteki iş birkaç saniyede. Her şeyi böyle ivedilikle bitirip nereye gitmek istiyor? Yapmak zorunda olduğu nedir ki bu işlerle boşa zaman harcamaması gerekiyor?»

«Yaşamak için!» dedi Doktor Dodge coşku ile. «Yaşamak! Biraz zevk almak yaşamdan.» Dodge güldü, çevirmen Khashdrahr'ın sırtına vurdu yavaşça, sanki bu orta Amerikalı evindeki neşeyi onun da duymasını istiyordu.

Bunun Khashdrahr ve Şah üzerindeki etkisi hiç de hoş olmadı. «Anlıyorum,» dedi çevirmen soğuk bir tavırla. Sonra Wanda'ya döndü. «Nasıl yaşıyor, nasıl bunca zevk alıyorsun yaşamdan?»

Wanda kızardı, yere baktı. Ayak parmaklarıyla halının ucuyla oynuyordu. «Televizyon.» diye mırıldandı. «Televizyonu çok izleriz, değil mi Ed? Çocuklarla da, Delores ve Edgar'la, çok zaman geçiririm. Biliyorsunuz, böyle şeyler.»

«Çocuklar şimdi neredeler?» diye sordu Khashdrahr.

«Komşudalar. Televizyon izliyorlardır her halde.»

«Çamaşır makinasının nasıl çalıştığını görmek ister misiniz?» diye sordu Doktor Dodge. «Gözünüzün önünde, şipşak! Yumurta bulaşığı, dudak boyası, kan lekesi, her şeyi temizler.»

«Aktarma organı bozuldu yine,» dedi Edgar. «Makina çalışmıyor onun için. Yeni bir aktarma organı bekliyoruz. Bir aydır Wanda yıkama işlerini küvette yapıyor.»

«Dert değil benim için,» dedi Wanda. «Aslında öyle yıkamak hoşuma gidiyor. Bir tür dinlenme oluyor. İnsan değişiklik istiyor. Zor değil benim için. Yapacak bir şey çıkıyor ortaya.»

Wanda'nın konuşmasından sonra bir sessizlik oldu.

* Aslında Şah'ın dilinde «takaru» köle demektir. Şah Amerika'daki askerleri ve işçileri köle olarak götür.

Halyard bu iyi insanları kendi hallerine bırakıp caddenin başındaki boş zamanları değerlendirme merkezine gitmeyi önererek bozdu bu sessizliği.

«Acele edersek, deri işleri dersine yetişebiliriz,» dedi Doktor Dodge.

Şah radarlı fırını, çamaşır makinasının konsolunu okşadı, bir an televizyon ekranına baktı. Televizyonda beş kişi bir masanın çevresine oturmuşlar, ateşli bir tartışmaya girmişlerdi. «*Brahouna!*» diye kıkırdadı şah.

Khashdrahr başını salladı. «*Brahouna! Yaşa!*»

Ziyaretçiler ayrılırken Halyard evin, içindekilerin ve otomobilin parasının sağlık, yaşam ve yaşlılık sigortası primleri ile birlikte Edgar'ın Onarım ve Kurtarma'dan aldığı ücretten kesildiğini, Edgar ya da bordro makinaları mobilya ve öteki eşyanın borcunu ödeyip bitirdikçe bunların yerine yeni modellerinin alındığını açıklıyordu. «Edgar'ın her şeyi içeren bir güvenlik paketi vardır,» diyordu. «Onun yaşama düzeyi sürekli yükseliyor. Bordro makinalarının sağladığı düzenli tüketim alışkanlıkları sayesinde Edgar ve ülke eskiden ekonomide görülen iniş çıkışlardan korunuyor. Eskiden düşünmeden ve mantıksızca alışveriş ederdi. Endüstri bundan sonra onun ne alacağını kestirmeye çalışır, bu arada deliye dönerdi. Hiç unutmam, ben çocukken çılgın bir komşumuz vardı. Mutfağında daha eski model bir buzluk ve gaz fırını varken, tuttu bütün parasını bir elektrikli orga yatırdı!»

Edgar kapıyı kapattı, sırtını dayadı kapıya, M-17 kallesinin kapısına.

Wanda sedire çöktü. «Ev güzel görünüyordu bence,» dedi. Bir ziyaretçi gittikten sonra hep böyle söylerdi, ziyaretçi ister kapı komşusu, isterse Bratphur Şahı olsun.

«Evet,» dedi Edgar. Ve kendisini incitecek hiç bir şey yapmamış olan, kendisine karşı sevgisi dışarılar kadar büyük olan iyi yürekli Wanda'ya baktıkça kendisini kötü ve lanetlenmiş biri olarak hissediyordu. Cebindeki üç tane on dolarlık kağıt paralarla parmakları arasında oynuyordu. Bu onun eve getirdiği, sigara, eğlence ve küçük lüks-

ler için makinaların ona bıraktığı paraydı. Kendi denetimindeki bu küçük ekonomi atomunu kendisi, Wanda, ya da çocuklar için değil, Marion için harcıyacaktı. Edgar'ın dertli yüreği Halyard'ın öyküsündeki elektrikli org alan adamdan çok etkilenmişti. Makinanın tanıdığı hizmetler paketinin dışında, pahalı, işe yaramaz ve kesinlikle kişisel.

Ama aldatmak ayrı bir şeydi. «Wanda,» dedi Edgar. «Ben iyi bir insan değilim.»

Wanda onun neden söz ettiğini biliyordu. Hiç de şaşır-mamıştı. «Yok, iyi insansın,» dedi kırık bir sesle. «İyi bir adamsın. Ben anlıyorum.»

«Marion konusunda mı?»

«Evet. Marion güzel ve etkileyici. Ben de artık kız de-necek yaşta değilim. Sanırım duygusuzum da.» Ağlama-ya başladı, iyi yürekli olduğu için de ağladığını ondan sak-lamaya çalışıyordu. Mutfığa koştu, derin dondurucudan dört yemek aldı, radarlı fırına koydu. «Çocukları çağırır mısın lütfen, Edgar?» dedi zayıf ince bir sesle. «Akşam yemeği yirmi sekiz saniye sonra hazır olacak.»

Edgar alaca karanlığa doğru bağırarak çocukların ad-larını söyledi, sonra Wanda'nın yanına döndü. «Dinle, Wan. Bunun nedeni sen değilsin. Tanrı bilir, senin hatan yok.» Arkadan kucakladı Wanda'yı. Wanda kendini ku-caklayıp fırının kadrانlarını ayarlıyormuş gibi yaptı. Oy-sa ayarlanacak bir şey yoktu. Her şey saat gibi kendiliğ-in-den işliyordu.

Ziller çaldı, saat çalışması durdu, radarlı fırının mı-rıltısı kesildi. «Her şey soğumadan çocukları çağır,» dedi Wanda.

«Geliyorlar.» Edgar yine Wanda'yı kucaklamaya ça-lıştı, o da bu kez izin verdi. «Dinle,» dedi Edgar tutkuy-la. «Koşullardan dolayı, Wan, benden ve dünyadan do-layı. Kimseye bir yararım yok, bu dünyada yok. Pis Ko-ku ve Yıkıntı işçisiyim ancak. Çocuklarımla da olacağı o. İnsanın hoşlanacağı bir şeyleri olmalı, yoksa yaşamak is-temiyor insan. Benim gibi bir budalanın hoşlanacağı şey-

ler ise kötü şeyler. Ben iyi bir insan değilim Wan, iyi değilim!»

«Kimseye yararı dokunmayan biri varsa o benim,» dedi Wanda bıkkınlıkla. «Kimsenin bana gereksinimi yok. Sen ya da küçük Delores bile ev işini yürütebilirsiniz. Öyle kolay. Şimdi bir de şişmanladım, çocuklardan başka kimse sevmez beni. Annem, büyük annem de şişmanlamıştı. Soydan geliyor galiba. Ama birilerinin onlara gereksinimi oluyordu, bir işe yarıyorlardı yine de onlar. Senin bana gereksinimin yok, Ed. Artık beni sevmiyorsan, bu da senin elinde olan bir şey değil. Erkekler böyledir. Tanrı'nın seni yarattığı gibi davranıyorsan elinden bir şey gelmez.» Wanda Edgar'a sevgiyle ve acıyarak baktı. «Zavallı adam.»

Delores ve küçük Edgar gürültüyle girdiler içeri. Edgar ile Wanda kendilerine çeki düzen verdiler, Şah'ın ziyaretini anlattılar çocuklara.

Şah'ın ziyareti konusu çabucak bitti. Yemek sırasında yalnız çocuklar konuştular ve yemeklerinden yediler.

«Aranızda hasta olan mı var?» dedi küçük Edgar,

«Annen iyi değil. Baş ağrıyor,» dedi Edgar.

«Öylemi? Bu çok kötü, anne.»

«Küçük bir şey. Şimdi geçer,» dedi Wanda.

«Sen nasılsın baba?» diye sordu Edgar. «Merkezdeki basketbol oyununa katılacak kadar iyi misin?»

Edgar gözlerini tabağından ayırmadı. «İsterdim,» diye mırıldandı. «Ama Joe'ya söz verdim, kuka oyununa gitmek için.»

«Joe Prince mi?»

«Evet.»

«Ama baba,» dedi Delores, «biz komşudayken Bay Prince'i gördük. O da basketbola gideceğini söyledi.»

«Hayır, söylemedi!» dedi küçük Edgar öfkeyle. «Sen sus. Ne dediğini bile bilmiyorsun. Bay Prince hiç öyle bir şey söylemedi.»

«Söyledi,» dedi Delores inatla. «Bay Prince dedi ki...»

«Delores, canım,» dedi Wanda. «Eminim Bay Prince'-in dediğini sen yanlış anlamışsındır.»

«Evet,» dedi küçük Edgar. «Babamla kuka oyununa gideceğini nasıl söylediğini anımsıyorum. Delores tümüyle yanlış anlamış, anne. Küçük Edgar'ın elleri titriyordu, bu arada süt bardağına çarpıp devirdi. Bardak yuvarlanmadan yakalayabilmek için çocuk ve baba aynı anda ayağa fırladılar. Küçük Edgar yakaladı bardağı. Babasıyla göz göze geldiklerinde küçük Edgar'ın gözleri nefret doluydu. «Sanırım basketbol oyununa gidemeyecek kadar yorgunum,» dedi. «Her halde evde oturur annemle birlikte televizyon izlerim.»

«Benim yüzümden eğlencenden kalma,» dedi Wanda. «Ben kendi kendime yetiyorum.»

Ön pencere camına arka arkaya vuruluyordu. Hagst-rohm ailesi baktı, Bratpuhr Şah'ının yüzüklü parmaklarıyla camı tıklattığını gördüler. Şah, boş zamanları değerlendirme merkezinden Hastrohm'un M-17 model evinin önünde bıraktığı otomobiline dönmüştü.

«*Brahouna!*» diye bağıırıyordu neşeyle. Elini sallıyordu. «*Brahoua, Takaru.*»

«Yaşayın!» diye çevirdi Khashdrahr.

Yurttaşlar. Belli ki hepimiz aynı durumun içindeyiz. Ama son zamanlarda, en çok sizler ilerlemeden övgüyle söz ettiniz. Büyük ve sürekli maddi değişikliğin getirdiği yararları siz övdünüz.

Ulkenin zeki insanları arasında yalnız siz, mühendisler, iş yöneticileri ve bürokratlar, insanların durumunun kullanılan enerjiye ve enerjiyi kullanan aygıtlara doğru orantılı olarak geliştiği inancını sürdürdünüz. Tarihin en korkunç üç savaşı boyunca buna inandınız. Anıtsal bir inanç gösterisiydi bu.

Bugün, tarihin bu en küçük düşürücü barışı sırasında bile bu inancı sürdürüyor olmanız, anlayışı kıt olanla-

rı bile en azından huzursuz etmekte, düşünceli kişileri ise düpedüz dehşete düşürmektedir.

İnsanoğlu sonsuz barış cennetine girebilmek için büyük kavgadan canlı çıkmıştır. Ancak oraya vardığında tadını almak istediği her şeyin ; onurun, saygınlığın, yapılmaya değer işin, tüketim için uygun değil diye lanetlendiğini görmüştür.

Bir kez daha söyleyeyim ki hepimiz bu işin içindeyiz. Fakat, başka bir çağın insanları kralların ve başka birçok şeyin kutsal hakları konusundaki görüşlerini nasıl değiştirdilerse, biz de haklı ve açıkça belli nedenlerle makinalar, verimlilik ve örgütün kutsal hakları konusundaki görüşlerimizi değiştirdik.

Geçmişteki üç savaş sırasında, teknolojinin gücünü ve çapını artırma hakkı, ulusal varlık açısından, kutsal bir hak gibiydi. Amerikalılar yaşamlarını üstün makinalara, tekniklere, örgüte, iş yöneticilerine ve mühendislere borçludurlar. Savaşlardan canlı olarak çıkma olanaklarını bize verdiği için Hayalet Derneği ve ben Tanrı'ya şükran duygumuzu belirtiriz. Fakat savaş zamanında muharebeleri kazanmak için kullandığımız yöntemlerle barış zamanında kendimize iyi bir yaşam sağlayamayız. Barış zamanının sorunları kesinlikle daha karmaşık, anlaşılması daha zordur.

Makinaların, verimliliğin ve örgütün, barış ve savaş zamanında, kapsam, güç ve karmaşıklık açılarından sürekli olarak gelişmelerini gerektiren doğal ya da kutsal bir yasa olduğunu kabul etmiyorum. Bugün bunların gelişmelerini daha çok bir tehlikeli bir yasadışlılığın sonucu olarak görüyorum.

Kültürümüzün sizin sorumluluğunuz altında bulunan bölümünde yasadışlılığı durdurma zamanı gelmiştir.

Ekonomik açıdan insanın yerini alabilen her hangi makina, teknik ya da örgütlenme biçimi, insanların isteklerine hiç aldırış etmeden onların yerlerini almaktadır. İnsanın yerinin alınması kötü olmayabilir, fakat bu-

nu insanların isteklerini hiçe sayarak yapmak yasadışıdır.

İnsan yaşam biçimlerinde meydana gelecek değişikliklere hiç aldırmaksızın yeni makinalar, yeni örgütlenme biçimleri ve verimliliği artırmak için yeni yöntemler sürekli olarak uygulama alanına sokulmaktadır. Bunun, insan yaşam biçimleri üzerindeki etkiler göz önüne alınmadan yapılması yasadışıdır.

Ben ve Hayalet Derneği üyeleri bu yasadışılığa bir son vermeye, dünyanın insanlara geri verilmesini sağlamaya kendimizi adadık. Yasadışlığın sona erdirilmesi için başka yollar işe yaramazsa, zor kullanmaya da hazırız.

İnsanların makinaların denetleyicisi olarak geri işe alınmasını, insanların makinalarca denetlenmesine bir son verilmesini öneriyorum. Ayrıca, teknoloji ve örgütlenmedeki değişikliklerin insan yaşam biçimleri üzerindeki etkilerinin dikkatle göz önüne alınmasını, değişikliklerin buna göre uygulanmasını ya da önlenmesini öneriyorum.

Bunlar köktenci önerilerdir, uygulanmaları çok zordur. Fakat bunların uygulanması gereği bütün zorluklardan daha büyüktür, ulusal kutsal üçlüyü oluşturan Verimlilik, Ekonomi ve Kaliteye duyulan gereksinimden ölçülemeyecek kadar daha büyüktür.

Bellidir ki, yaradılışları gereği, insanlar bir işe yaradıkları duygusunu verecek uğraşlara katılmadıkça mutlu olamazlar. Bu nedenle, bu tür girişimlere katılmak üzere geri işe alınmalıdırlar.

Ben ve Hayalet Derneği üyeleri inanıyoruz ki :

Yetkinliğe erememenin de bir erdemi olmalıdır, çünkü İnsan yetkin değildir ve İnsan Tanrı'nın bir yaratığıdır.

Zaafı da bir erdem bulunmalıdır, çünkü İnsan güçsüzdür, ve İnsan Tanrı'nın bir yaratığıdır.

Tam verimliliğe erememenin de bir erdemi olmalıdır, çünkü İnsan tam verimli değildir, ve İnsan Tanrı'nın bir yaratığıdır.

Budalalığı izleyen parlak zeka belirtisinde bir erdem

olmalıdır, çünkü İnsanın zeki ve budala anları vardır, ve İnsan Tanrı'nın bir yaratığıdır.

Siz belki de İnsanın bir Tanrı yaratığı olduğu konusundaki eski ve boş kavramı benimsemiyorsunuz.

Ortada yasa tanımaz bir teknolojik ilerlemeye beslenen ama açıkça dile getirilmemiş bir inanç var. Bu inanca göre insanın varoluş nedeni daha dayanıklı ve verimli insan imgeleri yaratmaktır ; böylece insanın kendi varlığını sürdürmeyi haklı kılma çabası bir yana itilmiştir. Fakat ben, İnsanın Tanrı'nın bir yaratığı olduğu inancını, yasa tanımaz teknolojik ilerlemeye duyulan bu inancıtan daha çok savunmaya değer buluyorum.

Saygılarımla.

Doktor Paul Proteus

Devrim başlayalı daha bir gün bile olmamıştı. Sabahın erken saatleriydi. Güneş doğmamıştı daha, ama Ilium kentinin çeşitli yerlerinde yanan binalardan dolayı bazı kesimler tropik bölgelerin öğle zamanı gibi aydınlık ve sıcaktı.

«Saldırsalar da, bitirseler işimizi,» dedi Paul.

«Kandahar Şövalyelerinin Griffin Bulvarında polise yaptıklarından sonra, cesaretlerini toplamaları biraz zaman alacaktır,» dedi Finnerty. İçini çekti. «Pittsburgh'daki gibi birkaç yerde daha hazırlığımız olsaydı...»

«Ya da St. Louis'deki gibi,» dedi Paul. «Seattle, Minneapolis ve Boston'dakiler gibi.»

«Başka bir konudan söz edelim,» dedi Finnerty. «Kolon nasıl, Paul?»

«Kötü sayılmaz,» dedi Paul, kolundaki uydurma sarıya dokundu. Hayalet Derneği'nin önderi elektrik santralını havaya uçurmak isteyen bir kalabalığı etkilemeye ça-

lıırken bir taş sol kolunu kırmıştı. Sonra Paul sordu : «Kafan nasıl, Profesör?»

«Çınlıyor,» dedi von Neumann sargıyı düzeltirken. Altmış beş metre yüksekliğinde bir radyo kulesinin niçin yıkılmaması gerektiğini bir kalabalığa anlatırken vurmuşlardı kafasına.

«Peki senin yaraların berelerin nasıl, Edward?» diye sordu Lasher.

Finnerty denemek için boynunu çevirdi, kollarını kaldırdı. «Bir şey yok aslında. Acı biraz daha artacak olursa, kendimi öldürebilirim yalnızca.» Hangi makinaların yok edilip hangilerinin korunması gerektiği konusunda soğukkanlı bir karar alınıncaya dek İlium Fabrikalarına dokunulmamasını anlatırken yere düşürülmüş, ayaklar altında çiğnenmişti.

Halk yığınlarının oturduğu bölge olan Homestead'de alevler gökyüzüne çıkıyordu.

«Olayları haritaya zamanında işliyor musun, Profesör?» dedi Lasher.

Profesör von Neumann bu yeni aleve dürbünle baktı, önündeki haritaya siyah bir X işareti koydu. «Her halde, postane olacak.»

Eylem başladığında kentin haritası temiz ve düzgündü. Yalnız İlium'daki birincil hedefleri gösteren on iki tane kırmızıyla çizilmiş yuvarlak vardı : Polis karakolu, mahkeme binası, iletişim merkezi, yolların kesileceği noktalar ve İlium Fabrikaları. Eylem planına göre, en az kan dökerek ve en az hasarla buralar ele geçirildikten sonra, otomatik denetim aygıtlarının yerini insanlar almaya başlayacaktı. Bu ikincil hedeflerin önemlileri yeşil çizgi ile yuvarlak içine alınmıştı.

Oysa şimdi harita boyalarla iyice karışmış ve kırıkmıştı. Haritaya serpiştirilmiş kırmızı ve yeşil yuvarlakların üstü, ele geçirilmiş ve yakıp yıkılmış yerleri belirten X işaretleri ile doluydu.

Lasher saatine baktı. «Benim saat dördü gösteriyor. Sabahın dördü. Doğru mu?»

«Kim bilir,» dedi Finnerty.

«Hükümet binasının satını göremiyor musun oradan?»

«Hükümet binasını saatlerce önce ele geçirdiler.»

«Biraz sonra da senin saatin peşine düşebilirler,» dedi Paul. «Cebine geri koysan iyi edersin.»

«Benim anlayamadığım, uzmanlar,» dedi Finnerty.

«Bazı adamlar var ki yalnız bir çeşit makinaya hırslanmışlar, başka bir şeye dokunmuyorlar. Ufak tefek bir zenci var ; elinde çiftleyle şehri dolaşıyor, yalnız şu küçük trafik güvenliği kutularına ateş edip parçalıyor.»

«Tanrım, bu hale geleceğini hiç düşünmemiştim,» dedi Paul.

«Kaybedeceğimizi mi demek istiyorsun?» dedi Lasher.

«Kaybetmek, kazanmak ; şu kargaşa neyse onu demek istiyorum.»

«Bir linç etme olayının bütün özelliklerini içinde taşıyor,» dedi profesör. «Ama öyle büyük bir ölçekte ki, soykırıma daha yakın. Kötünün yanında iyiler de ölüyor ; torna tezgahı denetim aygıtlarının yanında, suyla temizlemeli tuvaletler de gidiyor.»

«Eğer içki olmasaydı her şey farklı olur muydu diye merak ediyorum,» dedi Paul.

«Aklı başında insanların tahkim edilmiş yerlere saldırımlarını bekleyemezsin,» dedi Finnerty.

«Sarhoş olduklarında da dur diyemezsin,» dedi Paul.

«Kimse bu işin tereyağından kıl çeker gibi gideceğini söylemedi,» dedi Lasher.

Büyük bir patlama ile yer kalktı, geri indi.

Bir zamanlar Katharine Finch'in ofisi olan yerde nöbet tutan Luke Lubbock, «Aman!» dedi.

«Neydi o, Luke?» diye bağırdı Lasher.

«Benzin depoları. Vay be!»

«İliumlular!» diye bir ses gürlledi gökyüzünde. «İliumlular!»

Paul, Lasher, Finnerty ve von Neumann bir zamanlar yerden tavana dek yükselen pencerenin bulunduğu açıklığa koştular. Yukarıya baktıklarında, gökyüzünde bir

robot helikopter gördüler. Helikopterin altı kentten yükselen alevlerle kızarıyordu.

«İliumlular, silahlarınızı bırakın!» diyordu ses büyültenden gelen ses. «Oakland ve Salt Lake City'de düzen yeniden kurulmuştur. Davayı yitirdiniz. Sahte önderlerinizi atın başınızdan.

«Tümüyle sarıldınız. Başka bir yerle bağlantınız kalmadı. Proteus, Lasher, Finnerty ve von Neumann, Griffin Bulvarında kapatılan yolun gerisindeki yetkililere teslim edilmedikçe kuşatma kaldırılmayacaktır.

«İstesek sizi bombalayarak yok edebiliriz. Ama bu Amerikanca bir yol değildir. Size karşı tankları gönderebiliriz. Ama bu Amerikanca bir yol değildir.

«Bu bir ultiomatodur : Altı saat içinde sahte önderlerinizi teslim edin, silahlarınızı bırakın. Yoksa dünya ile bağlantınız kesilecek, altı ay süreyle kendi yarattığınız yıkıntı içinde kalacaksınız. Çıt.

«İliumlular, silahlarınızı bırakın! Oakland ve Salt Lake City'de düzen yeniden...»

Luke Lubbock tüfeğiyle nişan aldı, ateş etti.

«Bübi dii dii!» diyordu ses büyülten ince cızırtılı bir sesle. «Riibil biijii buu.»

«Kurtar şunu eziyetten,» dedi Finnerty.

Luke bir daha ateş etti. Helikopter hantalca sürüklenip gitti. «Biibi dii» sesi geliyordu daha kentin üstünden.

«Paul, nereye gidiyorsun?» dedi Finnerty.

«Yürüyüşe.»

«Ben de gelebilir miyim?»

«Bu günler böyle şeyler önemli değil.»

İkisi binadan çıkıp fabrikayı ikiye ayıran geniş ve kirletilmiş bulvardan aşağı doğru yürüdüler. İçlerinde ses sızlık ve yıkıntı artıklarından başka bir şey bulunmayan yapıların önlerinden geçtiler.

Hiç konuşmadan bir süre yürüdükten sonra, Finnerty, «Yeniden eski haline dönecek bir şey kalmamış buralarda, değil mi?» dedi.

«Yeni çağ,» dedi Paul.

Finnerty hayalet gömleğinin cebinden bir şişe çıkardı. «İçer misin, yeni çağa?» dedi.

«Yeni çağa.»

Birlikte 58 Numaralı Yapının önüne oturdular. Hiç konuşmadan şişeyi aralarında alıp verdiler.

«Biliyor musun,» dedi Paul. «Eğer her şey biz buraya geldiğimiz zamanki gibi kalsaydı o kadar kötü olmayacaktı. Yine de iyi günlerdi o günler, değil mi?» Şimdi kırılıp parçalanmış başyapıtlar, büyük bir zeka ile tasarımlanmış ve güzelce yapılmış makinalar arasında oturlurlarken aralarında derin ve karamsar duygulu bir uyum vardı. Yaşamlarının ve becerilerinin büyük bir bölümü bu makinaların yapımına, birkaç saat içinde yok edilmesine yardımcı oldukları şeylerin yapımına harcanmıştı.

«Hiç bir şey olduğu gibi kalmıyor,» dedi Finnerty, «Bir şeyleri değiştirmeye çalışmak eğlenceli oluyor. Rudy Hertz'in davranışlarını banta kaydederken, sonra da banttan otomatik denetimi sağlamaya çalışırken ki heyecanımızı anımsıyor musun?»

«Hem de başarmıştık!» dedi Paul.

«Haklısın!»

«Sonra da üç numaralı kümenin torna tezgahlarını birleştirmiştik,» dedi Paul. «Ama görüş bizden çıkmamıştı.»

«Hayır. Ama kendi görüşlerimizi sonradan geliştirdik. Sanırım yaşamımın en mutlu zamanıydı o günler, Paul. Öylesine kaptırmıştım kendimi, başka bir şeyleri görebilmek için başımı bile kaldırmıyordum.»

«Bir şeyleri olduğu gibi kalmaktan kurtarmaya çalışmak, bundan daha büyüleyici bir oyun bilmiyorum.»

«Eğer insanlar olmasa, şu kahrolası insanlar,» dedi Finnerty. «İnsanlar hep makinaların arasında karışıp kalıyorlar. İnsanlar olmasa, dünya mühendisler için bir cennet olurdu.»

«Buna içelim.»

İçtiler.

«Sen iyi bir mühendistin, Paul.»

«Sen de. Bunda utanılacak bir şey yok.»

Sıcakça el sıkıştılar.

Geri eski iş yöneticisinin bürosuna geldiklerinde Lah-ser ile von Neumann'ı uyuyor buldular.

Finnerty, Lasher'i omuzundan sarstı. «Şef! Başkan! Reis!»

«Hımm?» Bodur ve gösterişsiz adam kalın gözlüklerini aradı el yordamıyla, gözlüklerini buldu, doğruldu. «Evet?»

«Doktor Proteus bana çok ilginç bir soru sordu,» dedi Finnerty. «Ben yeterli bir yanıt veremedim.»

«Sarhoşsun sen. Git şuradan da yaşlı adam uyusun.»

«Uzun sürmez,» dedi Finnerty. «Haydi sor, Paul.»

«Amerikalı yerlilere ne oldu?» dedi Paul.

«Ne yerlisi?» dedi Lasher bıkkınlıkla.

«Asıl Hayalet Derneği ; Hayalet Dansı Yerlileri,» dedi Finnerty. «Bin sekiz yüz doksan ve öbür şeyler.»

«Gömleklerinin kurşun geçmez olmadığını anladılar. Büyü ise Birleşik Devletler Süvarisini etkilemiyordu hiç.»

«Böylece...?»

«Böylece ya öldürüldüler, ya da iyi Amerikalı Yerli olmaya çalışmaktan vazgeçtiler, ikinci sınıf beyaz adam olmaya başladılar.»

«Hayalet Dansı hareketi neyi kanıtlamış oldu?» dedi Paul.

«İyi bir yerli olmanın iyi bir beyaz olmak kadar önemli olduğunu, koşullar ne olursa olsun, uğrunda savaşmaya ve ölmeye değecek kadar önemli olduğunu. Onlar da bizim gibi küçük bir kazanma şansı ile savaştılar : Binde bir kazanma şansı ile, belki biraz daha fazla.»

Paul ve Finnerty büyük bir şaşkınlıkla baktılar ona.

«Nasıl olsa kaybedeceğimizi mi düşünüyordun?» dedi Paul boğuk bir sesle.

«Tabii,» dedi Lasher. Çok budalaca bir şey söylemiş gibi bakıyordu Paul'a.

«Ama hep kazanmamız kesinmiş gibi konuşuyordun,» dedi Paul.

«Tabii öyle, Doktor,» dedi Lasher üstten bakan bir tavırla. «Hepimiz öyle konuşmasak, o binde bir şansımız bile olmazdı. Ama ben gerçekten bağımı koparacak kadar bırakmadım kendimi.»

Paul, gerçekten bağını koparmayan tek kişinin Lasher olduğunu anlıyordu. Dört önder arasında yalnız Lasher olayların gelişimine şaşmamış, huzursuz olmamış görünüyordu. Hatta açıklanamaz bir dinginlik içindeydi. Belki de, düşünmeye pek zamanı olmadığı, onu yaşadığına pişman eden sorunlara yanıtlar buluyor görünümünü veren büyük ve güvenli bir örgüte katılma konusunda böylesine istekli olduğu için, gerçeklikle bağını en çok koparan kişi Paul olmuştu.

Finnerty ise öyle mükemmel bir önder yardımcısıydı ki, Lasher'in söylediklerine gösterdiği ilk şaşkınlığı kapatıyordu. Belli ki düşünsel açıdan o da Lasher gibi dinamik kalmak istiyordu ve şimdi Paul'un olup bitenden habersiz oluşuna şaşırmış gibi görünüyordu.

«Eğer hiç bir kazanma şansımız yoktuysa, ne anlamı vardı...?» Paul cümlesini yarım bıraktı, İlium'un yıkıntılarını içine alan bir el hareketi yaptı.

Lasher iyice uyanmıştı. Ayağa kalktı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Belli ki böylesine açık bir şeyi bir daha açıklamak durumunda kaldığı için sinirlenmişti. «Kazanmamız ya da kaybetmemiz önemli değil, Doktor. Önemli olan bu işe girişmiş olmamızdır! Belgele-re böyle geçsin diye, elimizden geleni yaptık!» Paul'un eski masasının arkasına yürüdü, oradan Paul'a ve Finnerty'ye dönerek durdu.

«Hangi belge?» dedi Paul

Birden Lasher'in halinde büyük bir dönüşüm oldu. Benliğinin daha önce andığı ama Paul'ün hayal edemediği bir yanını koydu ortaya.

Bu dönüşümle birlikte masa bir kürsü oldu.

«Benim asıl alanım devrimler değil,» dedi Lasher de-

rin ve gürleyen bir sesle. «Ben bir rahibim, Doktor, anlıyor musun? Ben asıl Şeytan'ın düşmanıyım, ve bir Tanrı adamıyım!»

İlium üzerine güneş doğuyor, şehrin korları, yüz elli milyon kilometre uzaktaki sonsuz ateşin aydınlığında solgun görünüyordu. Bratpuhr Şahı'nı taşıyan Devlet Bakanlığı arabası radyo antenine bayrak gibi bir gömlek asılmış olarak caddelerde ağır ağır dolaşıyordu.

Her yerde insan bedenleri yatıyordu. Her biri şiddet içinde ölmüş olmanın acayip durumu içindeydi, ama bir horultu, mırıltı ya da dudaklarda toplanan bir hava ka. barcığı ile canlı olmanın mucizesini gösteriyordu.

Sabahın erken saatlerinde kent bir mücevher kutusu gibi görünüyordu, küllerden oluşan siyah ve gri kadife ile kaplı, içinde parçaların parıldadığı bir mücevher kutusu ; kırılmış dökülmüş aygıtların parçaları.

Devlet Bakanlığının arabasının direksiyonunda Doktor Edward Francis Finnerty vardı. Yanında Doktor Paul Proteus oturuyordu. Rahip James J. Lasher ve Profesör Ludwig von Neumann arkadaydı. Devlet Bakanlığı görevlisi, doktorluk unvanını yeni yitirmiş Bay Ewing J. Halyard arabanın tabanında uyuyordu. Bu yıkıntı ve derin uyku dünyasında Halyard'ın arabanın tabanındaki hali ne kimsenin ilgisini çekiyor, ne de kimse onu kaldırmak için bir şey yapıyordu.

Hayalet Derneği'nin beyinleri, kurmak istedikleri Ütopya cephesinin savunma noktalarını geziyorlardı. Gittikleri her yerde aynı şeylerle karşılaşıyorlardı Terkedilmiş görev yerleri, kullanılmış cephane yığınları, delik deşik edilmiş aygıtlar, makinalar.

Dört önder heyecan verici bir karar almışlardı : Yetkililerin bir tehdit olarak belirttiği altı aylık kuşatma süresince bu yıkıntıyı bir laboratuvar haline getirecekler, hemen hemen hiç bir makina olmadan insanların nasıl iyi ve mutlu olarak yaşayabileceğini göstereceklerdi. Sıradan insanların her şeyi kırıp yok etmesindeki erdemi an-

lıyorlardı o anda. Olacaksa böyle olmalıydı, ılımlılıkla yürümezdi iş!

«Peki,» diyordu Lasher. «Suyumuzu ısıtmak, yemeğimizi pişirmek, evlerimizi ısıtmak için odun ateşi kullanacağız.»

«Gideceğimiz her yere yürüyerek gideceğiz,» dedi Finnerty.

«Televizyon izlemek yerine kitap okuyacağız,» dedi von Neumann. «New York eyaletinin kuzeyine Rönesans geliyor! Dünyanın iki büyük harikasını yeniden keşfedeceğiz ; insan beynini ve insan elini.»

«Aman dileyen de yok, af eden de,» dedi Paul.

O sırada, boş bir arsaya çıkarılıp parça parça edilmiş bir M-11 evinin mobilyalarına bakıp düşünüyorlardı.

«Bu, Yerlilerin, Custer ve adamlarını öldürmesine benziyor,» dedi Lasher düşünceli bir tavırla. «Küçük Büyük-boynuz olayı. Karşı durulmaz büyük bir dalga yanında kazanılmış tek bir zafer. Custer'ın geldiği yerden gelen daha büyük sayıda beyazlar ; bunların geldiği yerden gelecek daha büyük sayıda makinalar. Fakat yine de kazanabiliriz henüz. Peki, bu gürültü ne? Uyanan mı var?»

Eskiden tren istasyonunun bulunduğu köşeden hafif bir gürültü geliyordu. İstasyona benzer bir şey vardı yine de. Kutlama olayına katılanlara daha iyi bakabilmek için Finnerty arabayla köşeyi döndü. İstasyonun bekleme odası bir katliamın izleri ile doluydu. Salonun tabanında mermer ve moazikle yapılmış bir resim daha önceleri Oneida Yerlilerinin İliumlulara karşı gerçekleştirdiği bir katliamı gösteriyordu. Bu taban yine iç organlarla ve oraya buraya akmış salgılarla kaplıydı. Bunlar kırılıp parçalanmış otomatik bilet satıcısına, otomatik naylon satıcısına, otomatik kahve satıcısına, otomatik gazete satıcısına, otomatik diş fırçası satıcısına, otomatik ayakkabı boyacısına, otomatik fotoğrafçıya, otomatik bagaj denetçisine, otomatik sigorta satıcısına ve benzerlerine aitti.

Ama makinalardan birinin çevresine insanlar toplan-

mıştı. Büyük bir harikaya rastlamış gibi insanlar birbirlerini sıkıştırıyorlardı.

Paul ile Finnerty bu gizemli şeyin ne olduğunu incelemek için arabadan çıktılar, ilgi merkezinin bir Portakal-Oh makinası olduğunu gördüler. Paul, Portakal-Oh'un ünlü bir dava konusu olduğunu anımsadı. Çünkü bu makinanın sattığı içkiyi hiç kimse, Ulusal Endüstri, Ticaret, İletişim, Besin ve Kaynaklar Yöneticisi Doktor Francis Eldgrin Gelhorne'dan başka hiç kimse beğenmiyor, içmiyordu. Portakal-Oh. Gelhorne'a bir anıt olarak, öbür makinalarla omuz omuza duruyordu. Ama makinalardan paraları toplayanlar bu makinada bayatlamış Portakal-Oh'dan başka bir şey bulamıyorlardı.

Şimdi ise, odun hamuru, boya, su ve bir tür portakal tadı karışımı bir içki satan bu makina, Amerikalı askerlerin toplantısına katılmış sekse doymaz bir kadın gibi rağbet görüyordu.

Tanıdık bir ses, «Tamam, bir beş sentlik daha deneyelim, bakalım nasıl işliyor,» diyordu makinanın ardından. Bu, Bud Calhoun'un sesiydi.

«Klink!», diye gitti para. Sonra bir vınlama, ve lıkır lıkır akan sıvının sesi.

Kalabalık çok neşelenmişti.

Makinanın önündeki adam, «Bu kez bardağı neredeyse ağzına kadar doldurdu, hem de güzel ve serin,» diye seslendi.

«Ama Portakal-Oh yazısının ardındaki lamba yanmıyor,» dedi bir kadın. «Yanması gerekir aslında.»

Makinanın ardındaki başka bir ses, «Bunu da düzeltiriz, değil mi Bud?» dedi. «Siz şu ayakkabı boyama makinasından sarkan kırmızı kablonun bir metresini getirin bana. Biriniz de çıkısını ödünç versin.» Konuşan adam doğruldu, halinden memnun, gülümsüyordu. Paul tanıdı onu Uzun zaman önce Paul'un arabasını, şapkasının ter bantı ile onaran uzun boylu, orta yaşlı, kırmızı yüzlü adamdı.

O zamanlar adam son derece mutsuzdu. Şimdi ise gu-

rur duyuyor, gülümsüyordu. Çünkü elleri en çok yapmak istedikleri şeyi yapıyordu. Paul, makinaların yerini böyle insanların almasını düşündü. Adam Portakal-Oh levhasının ardındaki lambaya baktı. «İşte, tamam.»

Bud Calhoun arkadan fırladı. «Şimdi deneyin bir daha.»

İnsanlar alkışladı, Portakal-Oh içmek isteğiyle sıraya girdiler. Sıranın önündeki adam bardağı dikip bitirdi, ikincisi için yeniden sıranın sonuna geçti.

«Şimdi bir de şu küçük bilet satan makinaya bakalım,» dedi Bud. «Bak sen, tam mikrofonundan vurulmuş.»

«Caddedeki telefonu bir şey için kullanabileceğimizi biliyordum,» dedi kırmızı yüzlü adam. «Gidip getireyim onu.»

Portakal-Oh'a doyan kalabalık makinanın yanından çekiliyor, bu iki kişiyi yeni girişimleri yönünde destekliyorlardı. Paul ile Finnerty arabaya döndüklerinde Lasher ile von Neumann'ın suratları asıktı ve zeki bakışlı bir çocukla konuşuyorlardı.

«Sekizde bir beygir gücünde bir elektrik motoru gördünüz mü bir yerlerde?» diyordu çocuk. «Şöyle çok bozulmamış bir motor?»

Lasher olumsuz anlamda başını salladı.

«Her halde aramaya devam etmem gerekecek,» dedi çocuk. Dişliler, tüpler, düğmeler ve buna benzer parçalarla ağzına dek dolu bir mukavva kutuyu yerden kaldırdı çocuk. «Burası bir altın madeni,» dedi. «Ama tam istediğini bulmak zor.»

«Sanırım,» dedi Lasher.

«Elimdekilere uyan iyi bir motor bulabilsem, bu zamana dek duymadığınız gibi bateri çalan bir aygıt yapabilirim. Önce...»

«Proteus! Finnerty!» dedi Lasher sinirli bir sesle. «Nerede kaldınız?»

«Bir yere gitmek için acelen olduğunu bilmiyordum,» dedi Finnerty.

«Evet, acelem var. Sür gidelim.»

«Nereye?» Finnerty arabayı çalıştırdı.

«Griffin Bulvarına. Yolun kesildiği yere.»

«Ne oluyor orada?» diye sordu Paul.

«Yetkililer İliumdluların sahte önderlerini teslim etmelerini bekliyorlar,» dedi Lasher. «Arabadan inmek isteyen var mı? İsterseniz arabayı ben sürerim.»

Finnerty arabayı durdurdu.

«Evet?» dedi Lasher.

«Sanırım şimdi zamanıdır,» dedi von Neumann yalın bir gerçeği dile getirme tavrıyla.

Paul bir şey söylemedi, arabadan inmeye de davranmadı.

Finnerty bir an daha bekledi, sonra ayağını gaz pedalına bastırdı.

Dikenli tel, yıkılmış telefon direkleri ve kum torbalarından oluşan Griffin Bulvarı yol kesme noktasına gelinceye dek kimse konuşmadı. Şık giyimli bir kahverengi derili iki adam, Khashdrahr Miasma ve Bratpuhr Şahı, bari-katın sol yanında bir hendeğin içinde birbirlerine sokulmuş uyuyorlardı. Dikenli telin öbür yanında, delik deşik olmuş, tekerlekleri havada iki polis arabası terkedilmiş duruyordu.

Profesör von Neuman dürbünle araziye baktı. «Aha! Yetkililer.» Dürbünü Paul'a uzattı. «Orada, ahırın solunda. Görüyor musun?»

Paul ahırın yanındaki üç zırhlı araç ile polislere gözlerini kısarak baktı. Polisler ellerinde özel tüfekleri ile ayakça dolaşıyorlar, sigara içiyorlar, aralarında neşeyle konuşuyorlardı.

Paul dürbünü geri Lasher'e verirken Lasher onun omuzuna hafifçe vurdu. «Gülümse, Doktor Proteus. Artık sen de ünlü birisin, baban gibi. Şişe kimde?»

Finnerty bir şişe çıkardı.

Lasher şişeyi aldı, öbürlerine doğru kaldırdı. «Geçmiş, yaşayan ve gelecek bütün iyi Yerlilerin şerefine. Ya da, daha kısası, belge için.»

Şişe elden ele dolaştı.

«Belge,» dedi Finnerty. Bununla tatmin olmuş görünüyordu. Paul, Finnerty'nin devrimden istediğini elde ettiğini düşünüyordu. Bu, rahat edemediği küçük kapalı bir topluma vahşice bir darbe indirme fırsatıydı.

«Belgeye,» dedi von Neumann. O da sakın görünüyordu. Paul, von Neumann için de devrimin büyüleyici bir deneyim olduğunu anlıyordu. Von Neumann, önceden düşünülmüş amaçları gerçekleştirmekten daha çok, belli koşullarla işe girildiğinde ne olacağını görmek istemişti.

Paul şışeyi aldı. Şişenin kokulu ağzı üzerinden Lasher'e bakıp, onu inceledi bir an. Bütün bu eylemin kışkırtıcısı olan Lasher memnundu. O yaşamı boyunca simgelerle uğraşmış, devrimi bir simge olarak yaratmıştı. Şimdi de bir simge olarak ölmeyi memnuniyetle karşılıyordu.

Şerefe içip bir şeyler söylemeyen yalnız Paul kalmıştı. «Daha iyi bir dünyaya,» diye başladı. Ama yine eski kabusu yaratmak isteğinde olan İliumluları düşündü, sözünü yarıda kesti. Omuz silkti. «Belgeye,» dedi. Boş şışeyi bir taşa fırlatarak kırdı.

Von Neumann önce Paul'a, sonra kırık cam parçalarına baktı. «Biliyorsun, bu son değil,» dedi. «Hiç bir şeyin sonu yok, hiç bir şeyin sonu olmayacaktır. Kıyamet Günü bile bir son değildir.»

«Eller yukarı,» dedi Lasher neşeli denebilecek bir tavırla. «İleri, marş.»

RAY BRADBURY

Ütopyalar var olan koşullara seçenek olarak sunulur, ancak hiç bir ütopya kendi içinde başka bir yaşam ortamına, başka bir seçeneğe yer tanımaz. Bu nedenle ütopyalarda insanın gerçeklik algısı sınırlanır, kısıtlanır. Aynı kısıtlama ters ütopyalarda düşünceye uygulanan her tür baskıya dönüşür. Aslında ütopyaların ve distopyaların temel ve ortak yanı, yalnız bir anlayışın benimsenmesi, varoluşun hiç bir boyutunda, duygu, düşünce ve yaşam biçiminde ayrılıkların ve seçeneklerin kabul edilmemesidir. Gerçeklik algısına uygulanan sınırlamanın amacı bu anlayışı pekiştirmektir. Bunun en iyi örneklerini Platon'un ve Skinner'in ütopya olarak sundukları modellerde görebiliriz. Platon, denizin dalgaları ve boğaların böğürmesi gibi düzensiz görünen olguların geleceğin yöneticilerinin algı dünyasında yer almasına izin vermez. Skinner ise toplumunda, seçilmiş bir kitaptan fazlasına yer vermez. Yeni bir kitabın kabul edilmesi için listeden bir kitabın çıkarılmasını gerekli bulur. Baskı toplumları zaten algının bu tür kısıtlanmasına dayalıdır. Yine de bir iki örnek yeniden anımsatılabilir. Huxley'in *Yeni Dünya*'sında hem insanların algıları kesinlikle koşullandırılır, hem de insanlık tarihiyle ilgili kitaplar Alfa sınıfına bile yasaktır. Baş denetçi ancak kendisi okur bu kitapları. Orwell'in 1984'ünde partinin amaçlarından biri geleceği denetim altında tutmak için geçmiş denetim altında tutmaktır. Geçmişin belgeleri insanın gerçeklik algısını denetim altında tutabilmek için yeniden yazılır.

Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'i bu tür seçeneksiz ve algıyı sınırlayıcı düzenlerin varabilecekleri başka bir son aşamayı konu edinir. *Fahrenheit 451*'de gelecekteki bir baskı toplumu anlatılır. Söz konusu çağda bütün evler yanmaz bir plastik kılıfla kaplanmış, yangın tehlikesi diye bir şey kalmamıştır. Yine de, düzenin parçası olarak işleyen bir itfaiye örgütü vardır. Bu örgüt, insanoğlunun gerçeklik algısının bir aracı ve insanlık mirasının hazineleri olan kitapları, tüm kitapları, yakmakla görevlidir. Televizyon ile iyice yozlaşmış bir algı ve kültür ortamında zaten ortalıkta kitap kalmamıştır. Ancak itfaiye örgütü gelen ihbarlara göre evlere baskın yapar, gaz püskürtücüleri ve alev fışkıran araçları ile kitaplarla birlikte evleri de yakar. Kitaba başlık olan *Fahrenheit 451* derecesi, kibrit kullanmadan kitap kağıdının kendiliğinden ateş aldığı ısı derecesi, dolayısıyla düzenin simgesidir.

Fahrenheit 451'in birkaç açıdan yirminci yüzyılın önemli ters ütopyaları ile karşılaştırılmasında yarar vardır. Bunların hepsinde bugün adına totaliter denilen rejimler etkindir ve ekonomi tek elden yürütülür. *Fahrenheit 451*'deki düzen ise kapitalist olma özeliğini koruyan ve iktidarı belirlemek için gerçek sayılabilecek seçimlerin yapıldığı bir ortamda varlığını sürdürür. Bu nedenle *Fahrenheit 451* geçerli bir Amerikan ters ütopyası sayılabilir. Zaten *Fahrenheit 451* A.B.D.'nde McCarthy akımlarının etkili olduğu bir zamanda yazılmış, son biçimiyle 1953 de yayın yaşamına girmiştir. Ray Bradbury *Fahrenheit 451*'in McCarthy anlayışına karşı bir tepki olduğundan söz etmiştir.

Fahrenheit 451'i benzerlerinden, özellikle *Biz*, *Yeni Dünya* ve 1984 gibi en çok bilinen ters ütopyalardan ayıran başka bir yan, düzene geçiş evresiyle ve halkın baskı yöneticilerine göre konumuyla ilgilidir. Söz konusu üç kitapta baskı düzeni savaşlar sonunda kurulmuş, kitleler bilinçle davranan yöneticilerce denetim altına alınmıştır. *Fahrenheit 451*'de ise teknolojinin kültüre etkisi sonucunda yaşam temposu hızlanmış, insanlar bu tempoya

ayak uydurmak için yüzeysel ve gösterişçi bir tavıra girmişler, yoz ve hoşgörüsüz bir kültür yaygınlaşmıştır. Televizyon ve otomobil de insanları doğadan ve insanlığın mirasından soyutlayan olumsuz etkenler olarak işlemiştir. Baskının büyük örgütü olan hükümet ise kitlelerin geliştirdiği bu eğilime sonradan sahip çıkmış, halkın kendi kendine uygulamaya hazır olduğu denetimi ele almıştır. Bu nedenle denilebilir ki *Biz*, *Yeni Dünya* ve 1984 gibi yapıtlarda okur, doğrudan ve kestirme bir yolla, olumsuz düzenin sorumlusu olarak bir yönetici kesimini görebilir. Kitleler nesnel bir determinizm içinde kalmış kurbanlar olarak görülür. *Fahrenheit 451*'de yansıyan anlayış ise böyle bir kestirme çözümlemeden uzaktır ; olumsuz koşulların yaratılmasında kitlenin ve bireylerin seçimlerinin önemi de vurgulanır.

Distopyalar olumsuz toplum seçenekleri olarak geleceğe yöneliktirler. Geçmiş bir tarihsel evrenin öğeleri daha olumlu bir yaşam ortamının ve özgün insan benliğinin belirtisi ve simgesi olarak kullanılırlar. *Biz*'de yeşil duvarın dışı, *Yeni Dünya*'da Shakespeare şiiriyle dünya algısının anlatımı, 1984'de romanın baş kişilerinin bulunduğu oda böyle öğelerdir. *Fahrenheit 451*'de de böyle bir öğe vardır. Kentin uzağında, ırmağın kıyısında, ormanlar içindeki artık kullanılmayan demiryoludur bu. Kitapların yakılmasına karşı olan ve direnen bilge kişiler ve bilginler bu demiryolu boylarında yaşarlar. Burada, bir bakıma düşsel, bir bakıma insandaki tükenmez direnme ve insanlık mirasını sürdürme özünü yansıtan bir de çözüm vardır. Demiryolu boylarında yaşayanlar ülke çapında, pek sıkı olmayan bir biçimde örgütlenmişlerdir ve her kişi insanlık tarihinin önemli bir kitabını kafasında ezberde tutar, onu yaşatır, sürdürür. Ülke çapındaki örgütün amacı, her kitabın kim ve nerede olduğunu bilmek, kitapların yaşamasını kollamaktır. Böylece yeniden kitaplara değer verilip gereksinim duyulacağı günü beklerler.

Guy Montag görevini benimsemiş ve düşünmeden ye-

rine getiren bir itfaiyecidir. Karısı da televizyonun sentetik dünyasına kapılmış olduğundan, evlilik yaşamı anlamsızdır, yozdur. Guy Montag bir komşu kızı, bir de eski bir edebiyat profesörü ile tanışır. Kız, Clarisse McClellan, insanlara ve doğaya karşı duyarlılığın canlı bir örneği ve simgesidir. Profesör Faber kitaplardaki insanlık mirasını bilir. Bu kişilerle ilişkisi Montag'ın algısında yeni dünyalar açar. Kitaplarını yaktıkları bir kadın da kitaplarıyla birlikte yanmayı yeğler. Bütün bunlardan etkilenen Montag kitaplarda ne olduğunu merak eder. Yakacakları kitaplardan çalar, evine götürür. Karısı evdeki kitapları ihbar eder. Montag ve itfaiyeciler Montag'ın evini yakmaya gelirler, yakarlar. İtfaiye şefinin bir tür kışkırtmasına kapılan Montag şefi de yakar. Teknolojinin olanaklarıyla yapılan kovalamacadan kurtulur, ırmağı bulur. Irmak onu demiryolu boyundaki kitap-adamların bulunduğu bölgeye getirir. Montag okuyup bildiği bir kitapla onlara katılır.

O sırada savaş çıkar. Birkaç saat süren savaşta kitap yakan baskı düzeni kendi kendini yok eder. Ormandaki kitap-adamlar yeni bir başlangıç için olanak bulurlar.

Aşağıya *Fahrenheit 451*'den uzunca bir parça alınmıştır. Bu parçada itfaiyecileri iş başında, sonra Montag'ı kendi evinde görürüz. Düzenin temsilcisi itfaiye şefi Beatty, Montag'ın evine gelir, bu arada düzen üzerine kendi yorumunu yapar.

Kentin eski bölümünde, yüz yıllık, dökülen üç katlı bir evdi gittikleri. Bütün evler gibi o da yıllarca önce yanmayan ince bir plastik kılıfla kaplanmıştı. Bu eski evi ayakta tutan da bu koruyucu kılıftı sanki.

«İşte burası!»

Makina bir yere çarpmış gibi birden durdu. Beatty, Stoneman ve Black kaldırıma doğru koştular. Yanmaz tulumları içinde iğrenç ve şişman görünüyorlardı. Montag da arkalarından gitti.

Kapıyı kırıp içeri daldılar, bir kadını yakaladılar. Oysa kadın kaçmıyor, kaçmaya da çalışmıyor, olduğu yerde duruyordu. Kafasına büyük darbe yemiş gibi gözleri duvarda bir boşluğa bakıp kalmış, gövdesi iki yana sallanıyordu. Ağzı içinde dili oynuyor, gözleri bir şey anımsamaya çalışıyor gibiydi. Sonra anımsadılar, dili yeniden oynadı :

«'Erkek gibi davran, Bay Ridley. Bugün öyle bir mum yakacağız ki, İngiltere'de, Tanrı'nın izniyle, hiç söndürülmeyecek.'»

«Kes bu lafları!» dedi Beatty. «Neredeler?» Kadının yüzünü insanı şaşırtan bir yansızlıkla tokatladı ve soruyu yineledi.

Yaşlı kadının bakışları Beatty'nin üzerinde odaklandı. «Nerede olduklarını bilirsiniz, yoksa burada olmazdınız.»

Stoneman telefon ihbar kartını gösterdi. Kartın arkasında telefonla gelen şikayetin aynı vardı :

Elm Caddesi, No : 11. Çatıkati şüpheli.

E. B.

Kadın imza yerindeki baş harfleri okudu. «Bayan Blake olmalı,» dedi. «Komşumdur.»

«Haydi, toparlayalım şunları!»

Bir anda çatı katının küflü karanlığını bulmuşlar, kilitli bile olmayan kapılara ufak gümüş baltalarını sallıyorlar, bağırsıp eğlenen çocuklar gibi dalıyorlardı içeri. «Hey!» Montag dik merdivenden ürpertiyle çıkarken tepesine bir kitap yağmuru iniyordu. Amma da terslik! O güne dek bir mum söndürmek kadar basit olmuştu hep. Önce polis girer, ilgili kişinin ağzını bantla yapıştırır, sonra onu parıldayan arabalarına götürürlerdi. Sen girdiğinde boş bir ev bulurdun. Kimseyi incitmiyordun o zaman, yalnızca *nesneleri* incitiyordun. Nesneler gerçekten incilemeyeceğine, nesneler bir şey hissedemeyeceklerine göre ; şimdi bu kadın ağlayıp çığırmaya başlayabilir, nesneler böyle bir şey yapamayacağına göre, sonra bilinci rahat-

sız edecek bir şey olmazdı ortada. Yaptığın bir temizlikti sadece. Temelde, temizlik işçiliği. Her şey kendi yerine. Çabuk getirin, dökün gazyağını! Kibrit kimde!

Fakat şimdi, bu gece birisi bir şeyi eksik bırakmıştı. Bu kadın bir töreni bozuyordu. Adamlar çok gürültü ediyor, gülüyor, şakalaşüyor, kadının aşağıdaki müthiş sessizliğini kapatmaya çalışıyorlardı. Bu sessizlik boş odalarda bir suçlama olup kükrüyor, ince bir suçluluk tozu kalkıyor, koşuşan adamların burunlarına doluyordu. Bir düzensizlik, bir yanlış vardı bütün bunlarda. Montag büyük bir sıkıntı, bir huzursuzluk duyuyordu. Her şeyin üstünde, bir de bu kadın burada olamazdı!

Kitaplar top mermisi gibi düşüyordu omuzlarına, kollarına, yukarı doğru kalkmış yüzüne. Bir kitap beyaz bir güvercin uysallığı ile kanat çırparak ellerine indi. Titreyen belli belirsiz ışıktaki beyaz tüy gibi bir sayfa açılıp kaldı. Sözcükler ince ince basılmıştı üstüne. Bütün bu koşuşturma ve istekli çaba arasında Montag yalnız bir satırı okuyacak zaman bulabildi. Ama bu satır kızgın bir çelikle dağlanmış gibi yandı beyrinde : «Öğle sonu günün-
şinde zaman uykuya dalmıştı.» Montag kitabı yere bıraktı. Hemen ardından bir kitap daha düştü kucağına.

«Montag, çık yukarı!»

Montag'ın eli bir ağız gibi kapandı, dizginlenmez bir tutku, bir çılgınlıkla kitabı göğsüne bastırdı. Yukarıdaki adamlar kucak kucak dergileri savuruyorlardı tozlu havaya doğru. Dergiler vurulmuş kuşlar gibi düşüyor, kadın, ölümler arasında bir küçük kız gibi ayakta duruyordu.

Montag bir şey yapmamıştı. Her şeyi eli yapmıştı ; kendine özgü bir beyni, titreyen her parmakta kendine özgü bilinci ve merakı olan eli hırsız olmuştu. Aynı el şimdi kitabı koltuğunun altına götürdü, iyice sıkıştırdı terli koltuk altına, ve bir büyücü jesti ile boş olarak geri çıktı. Bak işte! Suçsuz! Bak!

Montag titreyen beyaz eline baktı. Yakından göremiyormuş gibi uzatıp, uzaktan göremiyormuş gibi yaklaşıtıp baktı.

«Montag!»

Birden döndü olduğu yerde.

«Dikilip durma orada, aptal!»

Kitaplar kurutulmaya bırakılmış balıklar gibi yığılı duruyordu. Adamlar sekiyorlar, kayıp kitapların üstüne düşüyorlardı. Kitap başlıkları altın gözler gibi parıltıyor, kapamıyor, yok oluyordu.

«Gazyağı!»

Ömuzlarına asılmış 451 numarasını taşıyan bidonlardan soğuk sıvıyı pompaladılar. Her kitabı ıslattılar, odaları doldurdular gazyağı ile.

Adamlar alt kata indiler aceleyle. Montag gazyağı buğuları arasında arkalarından sendeleyip gidiyordu.

«Haydi, kadın!»

Kadın kitapların arasına çömelmiş sıvı içinde kalmış kitap kapaklarının derilerine ve mukavvalarına dokunuyor, altın yaldızlı başlıkları parmakları ile okurken gözleri ile Montag'ı suçluyordu.

«Kitaplarımı alamazsınız benim.»

«Yasayı biliyorsun,» dedi Beatty. «Aklın nerede senin? Bu kitaplardan hiç biri öbürüyle aynı görüşte birleşmez. Yıllarca buraya kapatmışsın kendini, lanetli bir Babil Kulesi ile yalnız kalmışsın. Kendine gel çabuk. Bu kitaplardaki kişiler yaşamadılar hiç. Haydi şimdi!»

Kadın başını salladı.

«Bütün ev gidecek,» dedi Beatty.

Adamlar beceriksizce kapıya yürüdüler. Başlarını çevirip Montag'a baktılar bir an. O kadının yanında duruyordu.

«Onu burada bırakmıyorsunuz, değil mi?» diye itiraz etti Montag.

«Gelmez o.»

«Zor kullanın o zaman!»

Beatty avucunda çakmak saklı olan elini kaldırdı. «Merkeze dönmemiz gerek. Ayrıca, bu fanatikler hep intihara kalkışır. Bilinen bir örnek.»

Montag kadının dirseğini tuttu. «Benimle gelebilirsiniz.»

«Hayır,» dedi kadın. «Yine de sağol.»

«Ona kadar sayıyorum,» dedi Beatty. «Bir. İki.»

«Lütfen,» dedi Montag.

«Devam et,» dedi Kadın.

«Üç. Dört.»

«Haydi.» Montag kadını çekti.

Kadın sakince cevap verdi : «Burada kalmak istiyorum.»

«Beş. Altı.»

«Bırakabilirsiniz saymayı,» dedi kadın. Bir elinin parmaklarını birazcık açtı. Avucunda ince tek bir şey vardı. Herkesin bildiği bir mutfak kibriti.

Kibriti gören adamlar koşarak kaçtılar evden. Beatty saygın görünüşünü yitirmeden geri geri yürüyerek yavaşça çıktı kapıdan. Pembe yüzü binlerce yangından ve gece heyecanlarından yanmış, parlaklaşmıştı. Tanrım, diye düşündü Montag, ne kadar doğru! Alarm hep gece gelir. Gündüzün, asla! Gece ateş daha güzel olduğu için mi? Daha iyi bir gösteri? Tam kapıdan çıkarken Beatty'nin yüzünde belli belirsiz bir kaygı ve şaşkınlık vardı. Kadının kibriti tutan eli seğridi. Gazyağı kokuları yükseliyordu çevresinde. Montag gizlediği kitabın bir yürek gibi çarptığını duyuyordu göğsünde.

«Devam et,» dedi kadın. Montag, Beatty'nin ardından geri geri kapıdan çıktığını, merdivenlerden inip çimenliği geçtiğini algıliyordu. Gazyağı kokusu şeytani bir salyangoz izi gibi uzanıyordu geçtiği yerlerde.

Kadın ön balkona gelmiş bakıyor, gözleriyle tartıyordu onları. Hareketsiz duruyordu. Sakin hali bir lanetleyişti.

Beatty gazyağını ateşlemek için parmağını oynattı. Çakmağın üzerinde.

Ama Beatty geç kalmıştı. Montag kaygıyla soludu.

Balkondaki kadın adamları aşağılayan, onlardan iğ-

renen bir tavırla kolunu uzattı, kibriti balkon parmaklığına sürttü.

Cadde boyunca bütün evlerden insanlar koşuştular dışarı.

İtfaiye evine dönerken yolda hiç bir şey konuşmadılar. Kimse birbirine bakmadı. Montag önde Beatty ve Black'le oturuyordu. Pipolarını bile içmiyorlardı. İçinde bulundukları koca Semender bir köşeyi dönüp yoluna devam ederken de sessizce dışarı bakıyorlardı.

«Bay Ridley,» dedi Montag en sonunda.

«Ne?» dedi Beatty.

«Kadın 'Bay Ridley,» dedi. «Kapıdan girdiğimizde delice bir şey söyledi. 'Erkekçe davran, Bay Ridley.' Böyle, böyle bir şey söyledi.»

«'Bugün öyle bir mum yakacağız ki, İngiltere'de, Tanrı'nın izniyle, hiç söndürülmeyecek,» dedi Beatty. Montag gibi Stoneman de şaşkınlıkla Beatty'e baktılar.

Beatty çenesini kaşdı. «16 Ekim 1555'de Oxford'da dine aykırı görüşleri nedeniyle canlı canlı yakılırken Latimer adlı birisi Nicholas Ridley adlı birine söyledi bunu.»

Montag ve Stoneman bakışlarını yine altlarındaki makinanın tekerlekleri altında kayıp giden yola çevirdiler.

«Kafam hep şurdan burdan böyle şeylerle doludur,» dedi Beatty. «Çoğu itfaiye lideri için zorunlu bu. Bazan ben de şaşarım kendime. *Dikkat et, Stoneman!*»

«Lanet olsun!» dedi Beatty. «İtfaiye evine döneceğimiz köşeyi geçtin.»

«Kim o?»

«Kim olabilir ki?» dedi Montag. Karanlıkta kapalı kapıya yaslandı.

Karısı en sonunda, «İşığı yak o zaman,» dedi.

«İşık istemiyorum.»

«Yatağa gel.»

Karısının yatakta sabırsızca döndüğünü duydu. Yallar gıcırdıyordu.

«Sarhoş musun?» dedi karısı.

Bütün bunları başlatan eli olmuştu. Önce bir, sonra öbür elinin ceketini çıkarıp yere bıraktığını hissetti. Pantolonunu tuttu elinde, sonra derin bir karanlığa bıraktı. Elleri bulaşıcı bir hastalığa tutulmuştu, sonra kollarına geçecekti hastalık. Zehrin bileklerinden dirseklerine, omuzlarına geçişini, sonra bir boşluktan atlayan kıvılcım gibi bir kürek kemiğinden öbürüne sıçrayışını hissediyordu. Büyük bir açlık duygusundaydı elleri. Açlık gözlerine de geçiyordu. Bir şeye, her hangi bir şeye, her şeye bakmak zorundaydılar sanki.

«Ne yapıyorsun sen?» dedi karısı.

Terleyen soğuk parmakları arasındaki kitapla uzayın boşluğunda dengesini bulmaya çalışıyordu.

«Odanın ortasında dikilip durma öyle,» dedi karısı bir an sonra.

Belli belirsiz bir ses çıkardı Montag.

«Ne?» diye sordu karısı.

Yumuşak sesler çıkardı kendi kendine. Yatağa doğru sendeledi, kitabı soğuk yastığın altına itti beceriksizce. Montag düşer gibi girdi yatağa, karısı şaşkınlıkla çığırdı. Odada karısından uzak uçta, ondan boş bir denizle ayrılmış bir kış adasındaymış gibi yatıyordu. Montag'a uzunca gelen bir süre konuştu karısı. Şundan bundan söz ediyordu. Söyledikleri boş sözlerdi, bir zamanlar Montag'ın bir arkadaşının evinde duyduğu iki yaşlarında bir bebeğin boşlukta sesler çıkarması, sözcükler oluşturmaya benzeyen boş sözler. Montag hiç bir şey söylemiyordu. Bir süre sonra belli belirsiz sesleri çıkarırken karısının odada hareket ettiğini, yatağının başına gelip tepesinde dikildiğini, sonra yanağına dokunup bakmak için

elini uzattığını hissetti. Karısı elini geri çektiğinde elinin ıslak olacağını biliyordu.

Gece geç saatlerde Mildred'de baktı. Uyanıktı Mildred. Havada minicik bir ezginin oynayışı duyuldu. Sonra karısı minicik kulaklığı kulağına soktu yine, çok uzak yerlerdeki uzak insanları dinliyordu. Gözleri açık, tavan-daki sonsuz ve derin karanlıklara bakıyordu.

Karısı hep telefonda konuştuğu için umutsuz kalıp dışarı koşan ve en yakın kulübeden evine telefon edip akşama ne yemeği olduğunu soran bir adam konusunda eski bir fıkra yok muydu? O zaman adam da kendine minicik bir yayın sistemi alıp gece karısıyla konuşsaydı ya. İster konuşur, ister mırıldanır, fısıldar ya da bağırabilirdi, değil mi? Ama ne fısıldayacak, ne diye bağıracaktı? Söyleyecek neyi vardı ki?

Birden karısı öyle yabancı göründü ki Montag'a, onu tanıdığına inanamıyordu. Sanki başka birinin evindeydi. Bu konuda da bir fıkra vardı. Sarhoş bey gece geç saatte eve dönüyor, yanlış bir kapı açıyor, yanlış odaya giriyor, bir yabancıyla aynı yatakta geceliyor, sabah erkenden kalkıp işine gidiyor, ve ikisi de farkına varmıyorlar durumun.

«Millie?» diye fısıldadı Montag.

«Ne?»

«Korkutmak istemedim seni. Bilmek istediğim...»

«Evet?»

«Biz ne zaman tanıştık? Nerede tanıştık?»

«Nasıl ne zaman tanıştık?»

«İlk tanıştığımızı demek istiyorum yani.»

Karısının karanlıkta kaşlarını çatmış olacağını biliyordu.

Demek istediğini açıkladı. «İlk tanışmamız, nerede, ne zaman oldu?»

«Tanışmamız, şeyde...»

Durakladı kadın.

«Bilmiyorum,» dedi.

Bir soğukluk gelmişti Montag'ın üzerine. «Anımsayamaz mısın?»

«Bunca zaman oldu.»

«Yalnızca on yıl, hepsi bu kadar, on yıl!»

«Heyecanlanma. Anımsamaya çalışıyorum.» Gittikçe yükselen bir sesle garip biçimde gülmeye başladı. «Komik, ne kadar komik, insanın kocasıyla ya da karısıyla nerede ne zaman tanıştığını anımsamayışı.»

Montag gözlerini, kaşını, boynunun arkasını yavaş yavaş ovuyordu yattığı yerde. İki elini de gözleri üstüne bastırdı uzun süre. Sanki anıları yerlerine yerleştirmeye çalışıyordu. Birden Mildred'le nerede tanıştığını bilmek bir yaşam boyunun en önemli şeyi olmuştu.

«Önemi yok,» dedi Mildred. Şimdi kalkmış, tuvaletteydi. Montag suyun akışını, sonra onun çıkardığı yutkunma sesini duydu.

«Hayır, yok herhalde önemi,» dedi.

Mildred'in kaç kez yutkunduğunu saymaya çalıştı. Daha önce, intihar girişiminde, onun midesini temizlemeye gelen ağzı sigaralı adamları, gecenin ve durgun bulanık suyun derinliğine işleyen elektronik gözlü yılanı, mide temizleme aygıtını, düşündü. Mildred'e seslenmek istiyordu. Bu gece kaç tane aldın! kaç kapsül! daha kaç tane alacaksın, bilmeden kaç tane aldığını! hep böyle, her saat! belki bu gece değil, ama yarın gece! Bu böyle başladığına göre, ben de bu gece ya da yarın ve başka geceler böyle uzun zaman uykusuz. Mildred'in yatakta yatarken başında dikilen iki teknisyeni düşündü. İlgi ve kaygıyla üzerine eğilmişlikleri yoktu, kollarını göğüslerinde kavuşturmuşlar sadece duruyorlardı ayakta. O zaman Mildred ölseydi bile ağlamayacağından emin olduğunu düşündüğünü anımsadı. Çünkü ölen tanımadığı biri, sokakta görülmüş bir yüz, gazetede ki bir resimdi ancak. Ama bu öyle ters bir şeydi ki birden ağlamaya başlamıştı. Bu ölümüne değil, ölümüne ağlamama düşüncesine ağlamaktı. Onlar sa-

dece aptalca boş bir kadınla aptalca boş bir erkekti. Bir yandan da aç yılan kadını daha da boşaltıyordu.

İnsan nasıl böyle boşalır? diye merak ve hayretle düşünüyordu. Kimdir insanın içini boşaltan? Ya birkaç gün önceki o korkunç çiçek, hindiba çiçeği! Bu çiçek her şeyi özetlemişti, her şeyi, öyle değil mi? «Ne ayıp! Kimseyi sevmiyorsun!» Peki, niçin sevmiyor insan?

Aslına bakarsan, Mildred'le arasında bir duvar yok muydu? Gerçekten tek duvar bile değil, o ana dek, üç duvar! Üstelik, pahalı duvarlar. Bu duvarlarda yaşayan amcalar dayılar, halalar teyzeler, yeğenler kuzenler ; hepsi bir maymun sürüsü, boş yere bağırıp çağrışan. Ta baştan beri onlara akrabalar demeye başlamıştı Montag. «Bugün Louis amca nasıl?» «Kim?» «Ya Maude teyze?» Montag'ın Mildred üzerine en önemli anısı ağaçsız bir ormanda küçük bir kız (ne garip), ya da bir zamanlar üzerinde ağaçlar olan bir yaylada kaybolmuş (ağaçların anısını hissedebilirdiniz hâlâ) küçük bir kız oluşu ve oturma odasının ortasında duruşuydu hep. Oturma odası. Ancak böyle bir ad yakıştırılabilirdi doğrusu. Montag ne zaman eve gelse duvarlar Mildred'e konuşuyor olurdu.

«Bir şeyler yapmak gerek!»

«Evet, bir şeyler *yapmak* gerek!»

«O zaman boş yere durup konuşmayalım!»

«Bir şey *yapalım!*»

«Öyle öfkeliyim, *tükürebilirim!*»

Neden söz ediyorlardı? Mildred anlamıyordu. Kim kime öfkeleniyordu? Mildred bilmiyordu. Ne yapacaklardı? Bekle gör, diyordu Mildred.

Görmek için durup beklemişti Montag.

Duvarlardan büyük bir ses fırtınası döküldü. Müzik öyle bir şeddetle bombaladı ki kemikleri sarsılıp kastan sinir ayrıldı neredeyse. Çenesinin titrediğini, gözlerinin döndüğünü hissetti. Sarsıntılara kurban gidiyordu. Sonunda bir kayalıktan aşağı atılmış gibi hissediyordu kendini, bir merkezkaç sistemi içinde dönüyor, dönüyordu ; bir şe-

lâleden boşluğa düşüyor, düşüyor, dibi bulamıyor, bulamıyordu. Öyle hızlı düşüyor, yanlara da değmiyordu.

Fırtına azaldı. Müzik durdu.

«İşte, bak,» dedi Mildred.

Gerçekten şaşılası bir şeydi. Bir şeyler olmuştu. Her ne kadar duvarlardaki insanlar yerlerinden kımıldamıy-salar ve gerçekten hiç bir şey çözümlenmediyse de, insanda bir çamaşır makinasına konmuş ve boşluğa çekilmiş izlenimi vardı. Müzik ve ahenksizlik içinde boğuluyordunuz. Montag ter içinde ve yıkılacakmış gibi çıktı odadan, Geride Mildred sandalyesinde oturuyordu. Ses yeniden yükseldi.

«Evet, şimdi her şey düzelecek artık,» dedi duvardan bir teyze.

«O kadar kesin konuşma,» dedi bir duvar kuzeni.

«Bak, kızma şimdi!»

«Kim kızıyor?»

«Sen!»

«Ben mi?»

«Kızgınsın!»

«Niçin kızgın oluyor muşum?»

«Kızgınsın işte!»

«Hepsi iyi de,» dedi Montag, «ne konusunda kızıyor-lar? Kim bu insanlar? Bu adam kim, bu kadın kim? Karı koca mı bunlar, boşanmışlar mı, nişanlılar mı? Hiç bir şeyin ilişkisi belli değil, bütünlüğü yok.»

«Onlar...» dedi Mildred. «Onlar... Görüyorsun kavga ediyorlar. Çok kavga ederler. Sen de dinlemelisin. Sanırım evliler. Evet, evliler. Niçin soruyorsun?»

Eğer sorunları yakında dört duvar olup düşlerini tamamlayacak olan üç duvar değilse, o zaman da arabaydı. Mildred kentin bir ucundan bir ucuna saatte yüz altmış kilometre hızla sürer arabayı, Montag ona bağırır, o geri Montag'a bağırır, her biri öbürünün söylediğini duymaya çalışırdı. Ancak tüm duydukları arabanın çığlığıydı. «Biraz düşür hızı!» diye haykırıyordu Montag. «Ne?» diye soruyordu Mildred. «Seksen kilometreye indir, as-

gariye!» diye çığlık atıyordu Montag. «Neyi dedin?» «Hız!» diye bağıırıyordu Montag. Mildred gaza basıyor, araba yüz seksen kilometreye fırlıyor, Montag'ın ağzından soluğu koparıp gidiyordu.

Arabadan indiklerinde Mildred'in kulaklarında minik radyo alıcıları vardı.

Sessizlik. Yavaş bir rüzgâr vardı yalnız.

«Mildred.» Montag yatağında kıpırdadı.

Uzanıp Mildred'in kulağındaki minik müzik aygıtını çıkardı. «Mildred. Mildred?»

«Evet.» Sesi belli belirsizdi Mildred'in.

Montag karısının da televizyon duvarlarına elektronik yöntemle yerleştirilmiş yaratıklardan biri olduğunu hissetti. Konuşulabilirdi ona, ama kristal engeli geçemezdi sözler. Ancak işaretlerle belirtebilirdi diyeceğini, ve başını çevirip kendine bakacağını ümit edebilirdi. Aralarında cam varken birbirlerine dokunamazlardı.

«Mildred, sana bir kızdan söz ediyordum. Tanıyor musun onu?»

«Hangi kız?» Neredeyse uyuyordu bir yandan.

«Kapı komşumuz olan kız?»

«Hangi kapı komşumuz olan kız?»

«Biliyorsun, liseli kız. Adı Clarisse.»

«Ha, evet,» dedi karısı.

«Birkaç gündür görmüyorum onu. Daha doğrusu, tam dört gündür. Sen gördün mü hiç?»

«Hayır.»

«Sana ondan söz edecektim. Garip.»

«Demek istediğin kızı biliyorum.»

«Bileceğini düşünmüştüm.»

«O,» dedi Mildred karanlık odada.

«Ne olmuş ona?» diye sordu Montag.

«Sana söyleyecektim. Unuttum. Unuttum.»

«Şimdi söyle. Ne var?»

«Sanırım gitti o.»

«Gitti?»

«Bütün aile başka bir yere taşındı. Fakat o dönmemek üzere gitti. Sanırım öldü o.»

«Aynı kızıdan söz ediyor olamayız.»

«Hayır, aynı kız. McClellan. McClellan. Araba çığnemiş. Dört gün önce. Tam emin değilim. Ama sanırım öldü. Zaten ailesi taşındı. Bilmiyorum. Sanırım öldü.»

«Ama emin değilsin!»

«Hayır, tam emin değilim. Oldukça eminim.»

«Niye daha önce söylemedin bana?»

«Unuttum.»

«Dört gün önce!»

«Tamamen unuttum gitti.»

«Dört gün önce,» dedi Montag sessizce, yattığı yerden.

Hiç kıpırdamadan yatıyorlardı karanlık odada. «İyi geceler,» dedi Mildred.

Montag belli belirsiz bir hışırtı duydu. Mildred'in eli hareket etti. Elin dokunduğu minik ses aygıtı bir böcek gibi oynadı yastığın üstünde, sonra yine onun kulağının içinde mırıltılarını yayıyordu.

Montag dinledi. Karısı çok alçak sesle şarkı söylüyordu.

Evin dışında bir gölge kıpırdadı, bir sonbahar rüzgârı kalkıp söndü yeniden. Ama Montag'ın duyduğu sessizlikte başka bir şey vardı, pencereye doğru verilmiş bir soluk gibi bir şey ; yeşilimsi parlak bir dumanın geçişi, rüzgâra kapılıp bahçe üstünden geçen iri bir Ekim yaprağı gibi bir şey.

Mekanik köpek, diye düşündü Montag. Bu gece burarlarda. Şimdi orada, dışarıda. Pencereyi açmış olsam...

Pencereyi açmadı.

Sabah hem üşüyordu Montag, hem de ateşi yüksekti.

«Hasta olamazsın,» dedi Mildred.

Sıcaklık üstüne kapattı gözlerini Montag. «Evet, hastayım.»

«Ama dün gece iyiydin.»

«Hayır, iyi değildim.» Oturma odasında duvarlarda bağırışan «akrabaları» duydu.

Mildred merakla Montag'ın yatağının başında duruyordu. Montag onun orada olduğunu hissediyor, gözlerini açmadan onu, açık saman rengi alıncaya dek kimyasal maddelerle yakılmış saçlarını, gizli kataraktlı gözlerini, şişkin dudaklarını, periz yapmaktan incelmış böcek gibi gövdesini ve yağlı pastırma rengindeki etini görüyordu. Başka türlü anımsayamıyordu onu.

«Bana aspirinle su verir misin?»

«Kalkman gerekir,» dedi Mildred. «Öğle oldu. Her zamankinden beş saat fazla uyudun.»

«Duvar televizyonlarını kapatır mısın?» dedi Montag.

«Onlar ailem benim.»

«Hasta bir adam için kapatır mısın?»

«Sesi azaltıyım.»

Odadan çıktı, oturma odasının duvar televizyonlarına dokunmadan geri geldi. «Daha iyi mi şimdi?»

«Sağol.»

«En sevdiğim program bu,» dedi Mildred.

«Aspirin ne oldu?»

«Daha önce hiç hasta olmamıştın,» dedi Mildred, geri gitti yeniden.

«İşte, hastayım şimdi. Bu gece işe gitmeyeceğim. Benim için Beatty'ye bir telefon ediver.»

«Dün gece garip davranıyordun.» Sonra döndü Mildred, kendi kendine mırıldanıyordu.

«Aspirin nerede?» Mildred'in uzattığı su bardağına baktı bir an.

«Ah.» Geri banyoya yürüdü. «Dün gece bir şey mi oldu?»

«Bir yangın, hepsi o kadar.»

«Ben güzel bir akşam geçirdim,» dedi Mildred banyodan.

«Ne yaptın?»

«Oturma odası, duvar televizyonları.»

«Ne vardı?»

«Programlar.»

«Ne programları?»

«En iyilerinden bazıları.»

«Kim?»

«Biliyorsun, bizim grup.»

«Evet, grup, grup, grup.» Gözlerindeki acıyı bastırdı. Birden gazyağı konusuyla kustu.

Mırıldanarak geldi Mildred. Şaşırmıştı. «Niye yaptın bunu?»

Sıkıntıyla baktı Montag yere. «Kitaplarıyla birlikte yaşlı bir kadını yaktık.»

«İyi ki halı yıkanabilir cinsten.» Mildred bez getirdi, temizlemeye başladı. «Dün Helen'e gittim.»

«Programları kendi evinde izleyemez miydin?»

«Tabii, ama ziyaret etmek güzel.»

Mildred oturma odasına gitti. Montag onun şarkı söylediğini duyuyordu.

«Mildred?» diye seslendi.

Geri geldi Mildred. Şarkı söylüyor, parmaklarını şıklatıyordu.

«Dün gece konusunda bir şey sormayacak mısın bana?»

«Ne oldu dün gece?»

«Bin kitap yaktık. Bir kadını yaktık.»

«Evet?»

Oturma odasında sesler patlar gibi yükseliyordu.

«Dante'nin, Swift'in, Marcus Aurelius'un kitaplarını yaktık.»

«Avrupalı değil miydi o?»

«Öyle bir şey.»

«Köktenci değil miydi?»

«Hiç okumadım yazdıklarını.»

«Köktenciydi.» Mildred telefonla oynuyordu. «Şef Beaty'yi aramamı beklemiyorsun, değil mi?»

«Aramalısın!»

«Bağırma!»

«Bağır mıyordum.» Birden öfkelenmiş, kanı yüzüne hücum etmiş, yatakta titriyordu. Sıcak havada oturma odasının gürlemeleri duyuluyordu. «Ben kendim arayamam Şef Beatty'yi. Hastayım diyemem.»

«Niçin?»

Çünkü korkuyorsun, diye düşündü. Hastalık numarası yapan, telefon edemeyen bir çocuk. Çünkü bir iki dakikalık bir tartışmadan sonra konuşma şöyle gelişecek ; «Evet, şef, şu anda daha iyi buluyorum kendimi. Bu gece saat onda iş başında olacağım.»

«Sen hasta değilsin,» dedi Mildred.

Montag yatağına düştü geri. Yastığın altına uzattı elini. Sakladığı kitap oradaydı daha.

«Mildred, şey bir süre işi bıraksam nasıl olurdu?»

«Her şeyin boşa gitmesini mi istiyorsun? Bunca yıl çalıştıktan sonra, bir gece bir kadın ve kitapları...»

«Sen bir görecektin halini!»

«Beni hiç ilgilendirmez o kadının durumu. Kitapları bulundurmaması gerekirdi. Kendi sorumluluğu, önceden düşünmeliydi. Nefret ediyorum o kadından. Seni bu duruma soktu. Bir bakmışsın evden de çıkarmışlar. Sonra ne ev, ne iş, hiç bir şey.»

«Sen orada değildin, görmedin,» dedi Montag. «Kitaplarda bir şey olmalı, bizim hayal edemediğimiz şeyler, bir kadını yanan evde tutmak için. Bir şey olmalı bu işte. Yok yere durmaz insan.»

«Safmıştır.»

«Senin benim kadar akıllıydı. Belki de daha da akıllıydı. Ve biz yaktık onu.»

«Olmuş geçmiş bir olay.»

«Hayır, geçmiş değil. Yanmış ev gördün mü sen hiç? Günlerce dumanı çıkar. Bu yangın yaşamımın sonuna dek yeter bana. Tanrım! Bütün gece aklımda söndürmeye çalıştım onu. Onunla uğraşmaktan çıldıracak hale geldim.»

«Bunu itfaiyeci olmadan önce düşünseydin.»

«Düşünseydim!» dedi Montag. «Seçme hakkı verilmiş

miydi bana? Dedem ve babam itfaiyeciydi. Daha uyku-
dayken onların peşinden koştum.»

Oturma odasında bir dans havası çalınıyordu.

«Bugün ilk vardiyadasın,» dedi Mildred. «İki saat önce gitmiş olman gerekiyordu. Yeni farkına vardım.»

«Sadece kadının ölmüş olması değil,» dedi Montag. «Dün gece, son on yılda kullanmış olduğum gazyağını düşündüm. Bu arada kitapları düşündüm. İlk kez anladım ki bu kitapların her birinin ardında bir insan vardı. Bir insanın düşünüp yaratması gerekmişti onları. Kitapların kağıt üzerinde gerçekleşmesi için bir insanın uzun bir uğraş vermesi gerekmişti. Oysa daha önce bütün bunlar hiç gelmemişti aklıma.» Montag yataktan çıktı.

«Bir insanın dünyaya ve yaşama bakması, düşündüklerinden bir bölümünü ortaya koyması belki bir ömür almıştır. Sonra ben geliyorum, iki dakika içinde, güm! Her şey bitiyor.»

«Beni yalnız bırak,» dedi Mildred. «Ben bir şey yapmadım.»

«Seni yalnız bırakmak mı! Orası güzel, ama ben kendimi nasıl sıyracağım bundan? Sıyrılmamız gerekir. Bazen iyice dertlenmeliyiz. Sen bir şeyi *gerçekten* dert edinmeyeli ne kadar oluyor? Önemli, gerçek bir şeyi dert edinmeyeli?»

Sonra sustu Montag, çünkü bir hafta öncesi, tavana bakıp kalmış iki ak taşı, tek gözlü pompa yılanını, konuşurken ağızlarında sigaraları oynayan sabun yüzlü iki adamı anımsadı. Ama o Mildred başkaydı, bu Mildred'in içinde derinliklerde kalmış, öylesine gerçekten dertlenmiş bir Mildred idi ki bu iki kadın hiç karşılaşp tanışmamışlardı. Montag geri döndü.

«İşte, yaptın yapacağın,» dedi Mildred. «Evin önüne bak. Bak kim geldi.»

«Kim gelirse gelsin.»

«Bir itfaiye otomobili geldi şimdi. Siyah gömlekli, kolunda turuncu bir yılan arması olan biri kapıya doğru yürüyor.»

«Şef Beatty mi yoksa?» dedi Montag.

«Şef Beatty.»

Montag kıpırdamadan duruyor, tam önündeki duvarın soğuk beyazlığına bakıyordu.

«Git kapıyı aç. Hasta olduğumu söyle ona.»

«Kendin söyle!» Kapının zili adını çağırdığında, yumuşak bir sesle Bayan Montag, Bayan Montag, kapıda biri var, kapıda biri var, dediğinde, Mildred bir kaç adım bu yana, birkaç adım öte yana koştu, sonra iri iri açılmış gözleriyle durdu ortalıkta.

Montag yastığının ardındaki kitabın iyice gizlendiğinden emin olduktan sonra geri yatağa çıktı, yarı oturur bir durumda örtüleri dizleri üzerinden göğsüne dek çekti. Biraz sonra Mildred yürüdü, odadan dışarı çıktı ve Şef Beatty elleri ceplerinde girdi içeri.

«‘Akrabaları’ sustur,» dedi Beatty. Montag ve karısından başka çevredeki her şeye bakıyordu.

Mildred koştu bu kez. Salonda bağrıışan sesler kesildi.

Beatty en rahat koltuğa oturdu. Pembe yüzünde sakin bir görünüş vardı. Pirinç piposunu yavaş yavaş doldurup yaktı, bir duman bulutu saldı havaya. «Şöyle bir uğrayıp hastanın nasıl olduğunu görüyüm dedim.»

«Nasıl tahmin ettin?»

Beatty kendince gülümsedi. Ağzının içindeki renkli şeker pembeliğini ve dişlerinin küçük beyazlığını ortaya çıkardı gülümsemesi. «Her şeyi gördüm. Bir gece için işe gelmeyeceğini bildim.»

Montag doğrulup yatakta oturdu.

«Bu gece izinli say kendini!» dedi Beatty. Tükenmez kibritini inceliyordu elinde. Kibritin kapağında BİR MİLYON ÇAKIŞ İÇİN GARANTİLİ yazıyordu. Beatty kibriti çakıyor, çakıyor, üflüyor, aralarda birkaç söz ediyordu. Aleve bakıyor, üflüyor, dumana bakıyordu. «Ne zaman iyileşeceksin?»

«Yarın. Belki öbür gün. Haftanın ilk günü.»

Beatty piposunu dumanlandırdı. «Er ya da geç, her itfaiyeci yaşar bunu. Çarkların nasıl döndüğünü bilmek

için anlayış görmeleri gerekir. Bizim mesleğin tarihini bilmeleri gerekir. Eskiden olduğu gibi acemilere öğretmiyorlar bunu artık. Çok yazık.» Dumanı üflüyordu Beatty. «Bugün yalnız itfaiye şefleri anımsar.» Dumanı üflüyor. «Sana da vereyim sırrı.»

Mildred sinirlice kıpırdandı durduğu yerde.

Beatty iyice yerleşmek ve söylemek istediklerini düşünüp anımsamak için bütün bir dakikayı kullandı.

«Bu bizim iş ne zaman başladı, nasıl gelişti, nerede, ne zaman, diye soruyorsun. İç Savaş dedikleri bir şey vardır, o sıralarda başladı derim. Gerçi bizim yönetmelik daha önce başladığını iddia eder. Gerçek şu ki, fotoğrafçılık ilerleyinceye dek pek gelişme göstermedik. Sonra, yirminci yüzyıl başında filmler. Radyo. Televizyon. Oluşumların kütlesi artmaya başladı.»

Montag yatağında oturdu. Hiç kıpırdamıyordu.

«Kütle arttıkça, olaylar basitleşti,» dedi Beatty. «Bir zamanlar kitaplar şurda, burda, her yerde az sayıda insana çekici gelebiliyordu. Birbirlerinden farklı olabiliyorlardı. Yeterince yer vardı dünyada. Ama sonra dünya gözler, dirsekler ve ağızlarla doldu. Nüfus iki, üç, dört katına vardı. Filmler, radyolar, dergiler ve kitaplar hep aynı hamura indirgendi. Anlıyor musun demek istediğimi?»

«Anlıyorum her halde,»

Beatty havaya gönderdiği duman çemberine bakıyordu. «Gözünün önüne getir bir kez. Ağır çekim bir film gibi on dokuzuncu yüzyıl insanı ; atları, köpekleri, at arabaları. Sonra yirminci yüzyılda kameranın hızını yükselt. Kitaplar kısalıyor. Özetler. Tablet haline geliş kitapların. Her şey çabuk varılan bir sonuca göre ayarlanıyor, ona indirgeniyor.»

«Çabuk varılan sonuç,» diye başını salladı Mildred.

«Dünya klasikleri on beş dakikalık radyo programlarına dönüştürülüyor. Sonra iki dakikalık bir sütuna girecek biçimde yeniden kısaltılıyor. En sonunda on, on iki satırlık bir sözlük özetine dönüyor. Tabii, ben abartıyorum. Sözlükler kısa bilgi için başvurulacak kaynaklar. Fakat

çok insan vardı ki *Hamlet* konusundaki bilgileri (Sen bu kitabın adını bilirsin tabii; Montag ; siz de, Bayan Montag, duymuş olabilirsiniz.) evet, dediğim gibi, *Hamlet* konusunda bildikleri bir sayfalık bir özeti geçmeyen bir çok insan vardı. O bildikleri de *Artık bütün klasikleri okuyabilirsiniz. Komşunuzdan geri kalmayın*, savıyla ortaya çıkan bir kitaptan edinilmişti. Anlıyor musunuz? Ana okulundan üniversiteye, sonra geri ana okuluna. Son beş yüzyıla yakın zamandır gelişen düşünsel model bu.»

Mildred ayağa kalktı, odanın içinde dolaşmaya, bir şeyleri eline alıp geri koymaya başladı. Beatty görmezlikten geldi Mildred'i ve devam etti :

«Filmi daha da hızlandır, Montag. Çıt, Bak, Gör, Şimdi, Burda, Orda, Çabuk, Koş, İn, Çık, Gir, Git, Kim, Ne, Nerde, Ah! Güm! Kitap özetleri, özet özetleri, özetlerin özetlerinin özetleri. Siyasa? Bir sütun, iki cümle, bir başlık! Sonra, her şey yok oluyor boşlukta. Yayıncıların, sömürücülerin, televizyoncuların pompalayan elleri altında fırlıdak gibi döndür bir adamın aklını, tüm gereksiz düşünceler fırlanıp gitsin zihninden merkezkaç etkisinde!»

Mildred yatak örtülerini düzeltiyordu. O yastığa dokunurken Montag yüreğinin yerinde sıçradığını hissediyordu. Mildred şimdi de Montag'ı kımlıdatıp yastığı almak, düzelttikten sonra geri koymak için omuzundan çekiyordu onu. Belki gözleri açılıp haykıracak, ya da sadece kolunu uzatacak, gizlenmiş kitabı alıp çıkaracak, dokunaklı bir saflıkla «Bu ne?» diye soracaktı.

«Eğitim süresi kısalıyor. Disiplin gevşiyor. Felsefe, tarih, dil dersleri bırakılıyor. İngilizce ve yazımı yavaş yavaş savsaklanıyor, sonunda tümüyle ihmal ediliyor. Yaşam ivedi. Önemli olan iş. İşten sonra her yerde zevk. Bir düğmeye basmak, bir kolu çekmek, bir civatayı takmaktan başka bir şey öğrenmenin ne gereği var?»

«Yastığını düzeltelim,» dedi Mildred.

«Hayır!» diye fısıldadı Montag.

«Düğmenin yerini fermuar alıyor. Böylece sabah şafak vakti giyinen bir insanın da giyinme sırasında düşün-

cek o kadar az zamanı oluyor. Çünkü o saat felsefe için uygun bir saat, dolayısıyla melankoliye yatkın bir saat.»

«İşte,» diyordu Mildred.

«Git başımdan,» dedi Montag.

«Yaşam, insanın kışının üstüne düşmesine benziyor, Montag. Her şey pat, küt, güm, aman!»

«Aman,» dedi Mildred yastığı çekerek.

«Tanrı aşkına, rahat bırak beni!» diye haykırdı Montag tutkuyla.

Beatty gözlerini iri iri açtı.

Mildred'in eli yastığın arkasında donup kalmıştı. Parmakları kitabın çevresinde geziniyordu. Biçimin ne olduğunu anlayınca yüzü şaşırdı, çarpılmış gibi oldu. Bir soru sormak üzere ağzı açıldı...

«Tiyatroları boşalt, yalnız soytarılar kalsın geriye. Odaları cam duvarlarla donat ; duvarlardan konfeti, kan ya da şarap gibi güzel renkler akarak insin, çıksın. Beysbolu seversin, değil mi Montag?»

«Beysbol güzel bir oyundur.»

Şimdi Beatty neredeyse görünmez olmuştu. Bir duman perdesi ardında bir sest o.

«Bu ne?» diye sordu Mildred. Neredeyse bir haz duyuluyordu sorusunda. Montag arkaya doğru yaslanıp onun ellerini bastırmaya çalıştı. «Ne var burda?»

«Otur!» diye bağırdı Montag. Mildred elleri boş olarak geri doğru sıçradı. «Konuşuyoruz burda!»

Beatty hiç bir şey olmamış gibi devam etti «Top yuvarlama oyununu seversin, değil mi Montag?»

«Evet.»

«Golfü de?»

«Golf güzel oyundur.»

«Basketbol?»

«Güzel oyun.»

«Bilardo? Futbol?»

«Güzel oyunlar, hepsi de.»

«Herkes için daha çok spor, grup ruhu, eğlence. Ve insan düşünmek zorunda kalmıyor, değil mi? Hep örgüt-

lemek, örgütlemek ; daha büyük sporları daha büyük çapta örgütlemek. Kitaplarda daha çok resimli çizgili bölümler. Beyni besleyecek daha az şey. Sabırsızlık. Karayolları bir yerlere, bir yerlere, aslında belli bir yere de gitmeyen kalabalıklarla dolu. Benzine sığınanlar. Kasabalar motele dönüşüyor. İnsanlar geceyi bugün senin, dün benim kaldığım odada geçirerek göçebe dalgaları halinde ordan oraya akıyor.»

Mildred odadan çıktı, kapıyı çarparak kapattı. Salon «teyzeleri» salon «amcalarına» gülmeye başladılar.

«Şimdi de uygarlığımız içindeki azınlıkları ele alalım mı? Nüfus ne kadar büyükse o kadar çok sayıda azınlık vardır. Köpek sevenler, kedi sevenler, doktorlar, avukatlar, tüccarlar, şefler, Mormonlar, Babtistler, ikinci kuşaktan Çinliler, İsveçliler, İtalyanlar, Almanlar, Teksaslılar, Brooklynlılar, İrlandalılar, Oregon ya da Meksika'dan gelenler. Sakın ayaklarına basıyım deme bunların. Bu kitaptaki, bu oyundaki, bu televizyon dizisindeki kişiler gerçek bir ressamı, haritacıyı, motor ustasını temsil etmiyor. Pazar alanın büyüdükçe çelişkileri daha az çözebilirsin, unutma bunu Montag! Azıcık azınlıkların göbekleri temiz kalması gerek. Kötü düşüncelerle dolu yazarlar, kapatın yazı makinalarınızı. Kapattılar. Dergiler vanilyalı tatlı haline geldi. Züppe eleştirmenler kitapların kirli bulaşık suyu olduğunu söylediler. Boşuna değil artık kitapların satılmaması, dedi aynı eleştirmenler. Fakat halk, ne istediğini bildiği için, mutluluk içinde döne dururken, komik kitapların yaşamasına izin verdi. Tabii bu arada üç boyutlu seks dergilerine de. Olan bu, Montag. Denetim Hükümetten gelmedi. Başlangıçta hiç bir buyruk, bildiri, sansür yoktu, hayır! Teknoloji, kitlelerin sömürüsü ve azınlıkların baskısı oynadı oyunu. Bugün bunlar sayesinde hep mutlu kalabiliyor, çizgi romanları, eski itirafları ve ticaret gazetelerini okuyabiliyorsun.»

«Peki, o halde itfaiyecilerin durumu ne oluyor?» diye sordu Montag.

Beatty piposundan çıkan ince duman içinde öne doğru

eğildi. «Bundan daha doğal ve açıklanması kolay ne olabilir? Okullar sınav görevlisi, eleştirmen, bilen kişi ve imgesel yaratıcılar yerine koşucular, atlayıcılar, yarışçılar, yakalayıp kaçıcılar, uçucular ve yüzücüler yetiştirip topluma saldıkkça ‘aydın’ sözcüğü bir hakaret olmaya başladı. Doğrusu da buydu. İnsan hep anlayamadığı şeyden korkar. Sen kendi sınıfındaki bütün soruları yanıtlayan ‘zeki’ çocuğu anımsarsın. Obürleri kurşun heykeller gibi otururken hep o okur, konuşur. Obürleri oturdukları yerde nefret ederler ondan. Okuldan çıkınca döğüp işkence etmek için bu çocuğu seçmez miydiniz? Tabii onu seçerdiniz. Hepimizin birbirimize benzememiz gerek. Anayasanın dediğı gibi herkes özgür ve eşit doğmaz, sonradan eşit kılınır. Herkes öbürlerinin tıpa tıp aynı olmalı. O zaman herkes mutludur, çünkü önlerinde kendilerini karşılaştıracakları ve çekinecekleri dağlar bulunmaz. İşte böyle! Komşunun evindeki bir kitap, dolu bir silahtır. Yakın onu. Çıkarın mermiyi silahtan. Yarıp açın insanın beynini. Kimbilir okumuş adama kim hedef olacak? Ben mi? Ben bir an bile dayanamam okumuşlara. Böylece bütün dünyada evler yangına karşı korunduktan sonra (geçen geceki varsayımında haklıydın sen), itfaiyecilere önceki amaçlar için bir ihtiyaç kalmadı. İtfaiyecilere şimdiki görevleri verildi. Bu, başkalarından aşağı olma korkusunun odağı, zihin huzurunun koruyuculuğu görevidir. Sansürcü, yargıç ve baskıcı olma yetkisidir. Sen ve ben böyleyiz Montag.»

Salon kapısı açıldı. Mildred kapıda durmuş bir Beatty’ye bir Montag’a bakıyordu. Arkasındaki duvarlarda yeşil, sarı, turuncu ışıklar patlayıp akıyor, yalnızca davul ve başka vurmali sazlardan oluşan bir müzik bu renklere eşlik ediyordu. Ağzı oynadı Mildred’in, bir şey söylüyor, fakat sesler bastırıyordu onu.

Beatty piposunu pembe elinin avucuna boşalttı, külleri teşhis edilecek bir şey gibi inceliyor, bir anlam arıyordu.

«Uygarlığımızın ne kadar geniş olduğunu, azınlıkları

rahatsız edemeyeceğimizi anlamalısın. Bir düşün. Bu ülkede en çok neyi istiyoruz. İnsanlar mutlu olmak istiyor, doğru değil mi? Bütün ömrünce duymadın mı bunu? Mutlu olmak istiyorum, diyor herkes. Peki, mutlu değiller mi? Hareket halinde olmalarını sağlayıp, istedikleri eğlenceyi vermiyor muyuz onlara? Yaşamda tek amacımız bu değil mi? Zevk, heyecan için yaşamıyor muyuz? Kültürümüzün bunları bol bol sağladığını kabul etmelisin.»

«Evet.»

Montag, Mildred'in kapı aralığından dediklerini dudaklarından okuyabiliyordu. Mildred'in ağzına bakmamaya çalıştı, çünkü Beatty de dönebilir, o da okuyabilirdi söyleneni.

«Siyahlar *Küçük Siyah Sambo*'yu sevmezler. Yak o kitabı. Beyazlar *Tom Amcanın Kulübesi* konusunda iyi şeyler hissetmiyorlar. Yak onu da. Birisi tütün ve ciğer kanseri üzerine kitap mı yazmış? Sigara içenler ağlıyorlar mı? Yak kitabı. Dinginlik, Montag. Huzur, Montag. Kavganızı başka yere götürün. Daha iyisi, fırına götürün. Cenaze törenleri mutsuzluk mu yaratıyor, hem geçmiş bir çağın dininden mi kalma? Kaldır cenaze törenlerini de. Bir insan öldükten beş dakika sonra Büyük Fırına varır bile. Tüm ülkede Fırınlara taşıma helikopterlerle olur. Ölümünden on dakika sonra insan kara bir toz parçasıdır. Kişiler üzerine anma yazılarıyla oyalanmayalım. Unut onları. Hepsini, her şeyi yak. Ateş parlak, ateş temizdir.»

Mildred'in arkasındaki salon duvarlarında renk oyunları söndü. Aynı anda Mildred de konuşmayı kesmişti. Mucize türünden bir rastlantıydı bu. Montag soluğunu tuttu.

«Yandaki komşunun bir kızı vardı,» dedi yavaş yavaş. «Şimdi gitmiş. Sanırım ölmüş. Yüzünü bile anımsayamıyorum. Ama herkesten başkaydı o. Nasıl... Nasıl oldu?»

Beatty gülümsedi. «Burada ya da başka yerde, olacak böyle şeyler. Clarisse McClellan? Ailesi konusunda dosya var elimizde. Dikkatle izledik onları. Kalıtım ve çev-

re ilginç şeylerdir. Birkaç yıl içinde garip yaratıkların hepsinden kurtulamazsın birden. Okulda yapmaya çalıştığın birçok şeyi ev çevresi bozabilir. Bu nedenle anaokulu yaşını giderek indirdik. Şimdiyse neredeyse beşikteyken alıyoruz bebekleri. Şikago'da otururlarken McClellanlar konusunda birkaç sahte ihbar aldık. Hiç birinde kitap bulamadık. Amcasının geçmişi karışık. Topluma fazla karışmaz. Kıza gelince, o bir saatli bombaydı. Okuldaki dosyasından anladığıma göre, eminim, ailesi bilinç altını beslemiş kızın. Bir şeyin *nasıl* yapıldığını değil, *niçin* yapıldığını bilmek istiyordu. Sıkıcı durumlara yol açabilir bu. Birçok şeyin nedenini sorup durursan sonunda mutsuz olur gidersin. Zavallı kızın ölmüş olması daha iyi.»

«Evet, ölmüş.»

«İyi ki böylesi garip yaratıklar çok çıkmıyor. Biz de çoğunu daha tomurcukken koparmasını biliyoruz. Çivi ve tahta olmadan bir evi yapamazsın. Eğer bir evin yapılmasını istemiyorsan, çivileri ve keresteyi sakla. Bir insanın siyasal yönden mutsuz olmasını istemiyorsan, bir sorunun iki yanını da gösterip boşa kaygılandırma. Bir yanını ver, yeter. Daha iyisi, hiç bir yanını gösterme. Savaş diye bir şey olduğunu unutsun. Eğer hükümet beceriksiz, dengesiz ve vergi çılgını ise, varsın öyle olsun. Öylesi, halkın hükümet konusunda kaygılanmasından daha iyidir. Huzur sağlansın, Montag. Yarışlar düzenle insanlar için. Sevilen şarkıların sözlerini, eyalet başkentlerinin adlarını ya da geçen yıl Iowa'da ne kadar mısır yetiştirildiğini anımsayanlar kazansınlar yarışları. Halkı patlamayacak bilgilerle doldur iyice. Öyle doldur ki 'gerçek' şeylerle, kendilerini dopdolu ve 'zeki' bulsunlar. O zaman düşündüklerini sanacaklar, hareket etmeden hareket *duygusunu* yaşayacaklardır. Ve mutlu olacaklardır, çünkü o tür gerçekler değişmez hiç. Olayları birbirine bağlamaları için felsefe ve sosyoloji gibi kaygan şeyleri verme sakın. Karanlık duygular yatar o yönde. Bugün çoğu kişi bir duvar televizyonunu söküp yeniden takabilmektedir ve bu kişiler evreni ölçüp denklemlştiren birinden daha mutlu-

dur. İnsan bir çaresizlik ve yalnızlık duygusuna kapılmadan evreni ölçüp tartamaz. Ben biliyorum, denedim onu. Boş ver böyle şeylere. Onun yerine gelsin klüpler, partiler, akrobatlar ve büyücüler, cesaret gösterileri, jet otomobilleri, motosiklet helikopterleri ; gelsin seks ve eroin; gelsin düşünmeyi gerektirmeyen her şey. Eğer öykü kötüyse, film bir şey söylemiyorsa, oyun boşa, müzikle dokun bana. Oyuna tepki gösteriyorum sanacağım, oysa titreşmeye karşı bir dokunma tepkisidir söz konusu olan. Ama aldır mıyorum. Önemli olan eğlence.»

Beatty ayağa kalktı. «Gitmem gerek. Konferans bu kadar. Durumu açıklayabilmiş olduğumu umarım. Montag, unutmaman gereken önemli şey şu ki, biz mutluluk için çalışan çocuklarız ; sen, ben ve ötekiler. Çelişen kurum ve düşüncelerle insanları mutsuz kılmak isteyen küçük azınlık dalgasının önüne biz çıkarız. Bentteki çatlaklara koymuşuz elimizi. İyi dur. Karanlık duygular ve kasvetli felsefe seli dünyamızı boğup gitmesin. Size güveniyoruz. Dünyamızın şu andaki mutluluğu için senin, ne kadar önemli olduğunu, bizlerin ne kadar önemli olduğumuzu, anladığını sanmıyorum.»

Beatty Montag'ın gevşek elini sıktı. Montag, ev üstüne çöküyormuş ve o hiç kımıldayamıyormuş gibi hareketsiz oturuyordu yatağın içinde.

«Son bir şey,» dedi Beatty. «Meslek yaşamı boyunca her itfaiyeci hiç olmazsa bir kez bu itkiyi, bu isteği duyar. Kitaplar ne *der*, diye merak eder. Bu isteğe boyun eğmek, öyle mi? Montag, inan bana, nerede olduğumu ve ne yaptığımı bilebilmek için zamanında ben de okumak zorunda kaldım biraz. Kitaplar *hiç bir şey* söylemez! Öğretebileceğin ya da inanabileceğin hiç bir şey. Yaşamayan insanlar konusundadır kitaplar. Roman ve öyküler ise hayal ürünü, uyduruk şeylerdir. Roman ve öykü dışında kalanlar daha da kötüdür. Bir profesör öbürüne ahmak der, bir felsefeci haykırarak öbürünü susturur. Hepsi bir yerlere koşar durur, yıldızları karartır, güneşi söndürürler. Kitaplardan döndüğün zaman yitmiş bulursun kendini.»

«Peki, ya bir itfaiyeci rastlantı sonucu, hiç bir belli niyeti olmadan, bir kitap getirirse evine?»

Montag'ın bedeni seğirdi. Açık kapı kocaman boş bir göz gibi bakıyordu ona.

«Beklenebilir bir yanlış. Merak sadece,» dedi Beatty. «Fazla kaygılanmayız bu konuda, kızmayız da. İtfaiyecinin kitabı yirmi dört saat alıkoymasına izin veririz. Bu süre içinde yakmadıysa kitabı, gelir biz yakarız ; o kadar.»

«Tabii.» Montag'ın ağzı kurumuştı.

«Evet, Montag. Bugün daha geç bir vardiyada çalışmak ister misin? Bu gece belki seni görebilir miyiz dersin?»

«Bilmiyorum,» dedi Montag.

«Ne?» Belli belirsiz bir şaşkınlık vardı Beatty'de.

Montag gözlerini kapattı. «Daha sonra gelirim belki.»

«Gelmeyen arayacağız seni,» dedi Beatty, düşünceli bir tavırla piposunu cebine koyarken.

Hiç gelmiyeceğim artık işe, diye düşündü Montag.

«İyi ol, iyi kal,» dedi Beatty.

Döndü, kapıdan çıkıp gitti.

ANTHONY BURGESS

Ütopyalarda amacın, güvenli, eşit ve mutlu insanlardan oluşan, doğru olarak saptanmış ilkelerle işleyen iyi ve güzel bir toplum yaratmak olduğu, bu ilkeler uğruna da olsa, insancılıktan uzaklaşıp katılaştan bir ortamın ters ütopyaya dönüştüğü daha önce belirtildi. Verilen örneklerde, bireylerin öngörülen düzene uygun eğilim ve davranış içinde olmaları için başvurulmuş yönlendirme ve denetim yöntemleri vurgulandı. Anthony Burgess'in 1962 de yayınlanan *Mekanik Portakal*'ının bu derlemeye alınmasının nedeni, *Mekanik Portakal*'da bireyin, düzen uğruna, etkin bir denetim altına alınmasının sonuçlarının ve öteki boyutlarının işlenmesidir.

Ütopyalarda bireyin yönlendirilmesi ve denetimi mutlu toplum ortamına götüren olumlu bir yol olarak sunulur. Ters ütopyalarda ise denetim, özgün insan benliğinin baskı altına alınmasıdır, dolayısıyla olumsuzdur. Denilebilir ki, ütopya ve distopyalarda insan davranışının denetim altına alınması konusundaki tavır yalındır. Bu denetim ya olumlu bulunur, ya da olumsuz. Özellikle ters ütopyalarda okurun duyarlığı denetim, ya da baskı altına alınmış ve düzenin kurbanı olmuş kişiden yanadır. *Mekanik Portakal*'da yansıyan tavır ise daha karmaşıktır. Düzenli bir toplum içinde bireylerin davranışlarının yönlendirilmesi ve gereğinde denetlenmesi zorunluluğu ile bunun insancılık, bireysel sorumluluk ve ahlak anlayışı açılarından olumsuz sonuçları bir ikilem olarak sunulur.

Romanın baş kişisi Alex ergenlik çağındadır ve şid-

detin oldukça yaygın olduğu bir toplum ortamında küçük bir çetenin başıdır. Eğitim açısından verilmeye çalışılan rehberlik hizmeti etkisiz kalmıştır. Alex adam döver ve yaralar, ev basar, soygun yapar, ırza geçer. Bu arada klasik müziğe düşkündür. Bach, Handel, Mozart ve Beethoven gibi ustaların eserlerini kendini yitirircesine kaptırarak ve coşku ile dinler. Ancak bu müzikler onda yaşama, seks ve şiddet duygularını aynı anda uyandırır, pekiştirir, yoğunlaştırır.

Alex yakalanır, hapse girer. O sıralarda insanın suç işlemesini engelleyen bir bilimsel yöntem gelişmiştir. Alex hapisten çıkabilmek için bu yöntemin kendi üzerinde uygulanmasını gönüllü olarak kabul eder. Yöntem, ona midesi bulanıncaya dek seks ve şiddet filmleri göstermeye dayalıdır. Bu filmler aynı zamanda müziklidir. Tedavi sonucunda Alex ne zaman seks ve şiddet eğilimi duysa, müzik dinlese, midesi bulanır, hastalanır. Hapishaneden çıktıktan sonra ise tüm yaşam itkilerini yitirmiştir, varlığını sürdürebilecek gücü yoktur. Durumu bir seçim kampanyasına konu edildiği için, Alex tersine bir tedavi ile eski haline döndürülür.

Mekanik Portakal'da düzenli toplum yaşamı için insan denetiminin zorunlu ve olumsuz etkilerinden doğan ikilemi belirten ayrıntılar vardır. Bir gazetede bir eğitimci, «Büyük müzik eserleri ve büyük şiirler çağın gençliğini yatıştırır, onları daha uygarlaştırırdı,» diye yazar. Oysa Alex büyük müzik eserlerini dinleyerek şiddete esinlenmektedir. Alex gazetede bu yazıyı görür ve şöyle alay eder «Benim frengili şeyimi uygarlaştırırsın sen,» Ayrıca romanın yapısı bu ikilemi büyük bir başarı ile yansıtan olaylar zincirinden oluşur. Bireyin bu tür denetimine karşı çıkan ve konuyu yazdığı romanda işleyen bir yazar aynı zamanda şiddetten en çok acı çekmiş kişi durumuna düşer.

Mekanik Portakal'ın *Zamiatin*'in *Biz*'i gibi, Hıristiyanlık ve insanlığın genel durumu açısından da anlamı ve önemi vardır. *Biz*'de İyilik-Yapar, İsa'nın çarmıha ge-

rilifini yorumlarken çarmıha gerilenin acısı ve bu acıya katılanların yanında, bir de çarmıha gerenlerin konumlarından ve sorumluluğundan söz eder. İyilik-Yapar kendini böyle bir sorumluluğu yüklenmiş olarak görür. İsa'nın acısını paylaşmak Hristiyanca bir duyarlılık ise, çarmıha gerenlerin konumunu anlamak, insanlık madalyonunun öteki yüzüne bakmak, iktidarların katı olma gereğini görmektir. *Mekanik Portakal*'da da Alex hapishanede iken kendisine *İncil* verilir. *İncil*'i okurken Alex İsa'nın çarmıha gerilişinin acısına ortak olmaz, o anda dinlediği müziğin de esinlemesiyle yine şiddet duygusuna kapılır, kendini İsa'yı çarmıha geren Romalı askerlerin üniformaları içinde görür. Denilebilir ki, bu, kendini acı çekmeyele değil, acı vermeyle ödeş tutan bir dünya algısıdır.

Mekanik Portakal çeviri açısından sorun yaratacak dil ve anlatım özellikleri taşır. Bu çeviride, anlatımdan bir izlenim verilmiş olsa bile, daha çok içeriğin yansıtılmasına çalışılmıştır.

Aşağıya *Mekanik Portakal*'dan dört ayrı parça alınmıştır. Bu parçalarda işlenen konular şöyle : 1. Alex'in eğitim danışmanı ile konuşması. 2. Alex'e uygulanan tedavi yöntemi. 3. Bu yöntem üzerine konuşma. 4. Tedavi sonucunun denenmesi.

Sonra birden uyandım. Yüreğim daha güp güp vuruyordu. Tabii bir de zil çalıyordu, zrrrr diye. Dış kapının ziliydi bu. Evde kimse yok bilsinler istedim, ama zrrrr sesi sürüp gidiyordu. Sonra birinin kapıda bağırdığını duydum : «Haydi, çık bakayım. Biliyorum yatakta olduğunu.» Ve sesi hemen tanıdım. P. R. Deltoid'in sesiydi. Budalanın tekiydi bu herif ve benim ıslahevinden sonraki rehberimdi. Boyuna çalışmış, yüzlerce kitabı vardı. Acı çekiyormuş gibi bir sesle tamam tamam tamam diye bağırdım. Sonra, ah kardeşlerim, yataktan kalktım, çok güzel bir ipek sabahlık giyindim. Bu sabahlığın üzerinde

büyük şehirlerin resimleri vardı hep. Ayağıma rahat ve sıcak yünlü terlikler geçirdim, güzel saçlarımı taradım bir iyice. P. R. Deltoid'in karşısına çıkmaya hazırdım sonunda. Kapıyı açınca o ayaklarını sürüyerek girdi içeri. Başında eski bir yırtık şapka, üstünde pis bir pardesü ile pejmürde bir halî vardı. «Aah, Alex çocuk,» dedi bana. «Annene rastladım, evet. Bir yerlerin ağrıyormuş. Bu nedenle okulda değilsin, evet.»

«Başımda dayanılmaz bir ağrı, kardeş, efendim,» dedim kibar sesimle. «Sanırım öğleden sonra geçer.»

«Yok akşama nasıl olsa geçer, evet,» dedi P.R. Deltoid. «Akşam güzel bir zamandır, değil mi delikanlı Alex? Otur, otur,» dedi sanki bu onun eviymiş de ben onu görmeye gelmişim gibi. Kendisi babamın eski sallanan koltuğuna oturdu, sallanmaya başladı. Sanki bunun için gelmişti buraya.

«Bir bardak şey, çay yani, ister misiniz efendim?» dedim.

«Zaman yok,» dedi. Bir yandan da sallanıyor, çatılmış kaşları altından bütün zaman kendininmiş gibi bakıp duruyordu bana. «Zaman yok, evet,» dedi aptalca. Ben de çaydanlığı koydum. Sonra :

«Bu büyük zevki neye borçluyum efendim?» dedim. «Yine kötü bir şey mi oldu?»

«Kötü?» dedi çabucak ve kurnazca. Kamburca durmuş bana bakıyor, bir yandan da sallanıyordu. Sonra masanın üstündeki gazetede bir reklam gördü. Güzel mi güzel bir piliç, ah kardeşlerim, Yugoslavya plajlarının reklamını yapmak için göğüslerini öne sallıyordu. P.R. Deltoid bu güzeli neredeyse iki lokmada yuttuktan sonra şöyle dedi bana : «Niçin kötü bir şeyler olacağı açısından düşünüyorsun? Yapmaman gereken bir şeyler mi yaptın, evet?»

«Sözün gelişi sadece, efendim,» dedim.

«Ben de sana sözün gelişi olarak söyleyeyim ki, küçük Alex, kendine dikkat et,» dedi P.R. Deltoid. «Çünkü çok iyi bildiğin gibi bir daha böyle bir şey olursa gide-

ceğin yer ıslahevi olmayacaktır. Bundan sonra gideceğin yer demir parmaklıklı olacaktır. Bu da benim bütün uğraştığım boşa gitmiş demektir. Eğer kendi iğrenç varlığını düşünmüyorsan, hiç olmazsa senin için bunca ter dökmüş olan beni düşünebilirsin. İkimiz arasında, sana şunu söyleyeyim ki, içinde ıslah olmayan, sonu demirli delikte biten her biri benim için bir başarısızlık belgesi, bir kara damgadır.»

«Yapmamam gereken hiç bir şey yapmadım efendim,» dedim. «Polislerin bana diyecekleri bir şey yok, tamam mı birader, yani, yok efendim.»

«Polisler diye böyle kurnaz konuşmayı bırak bir yana,» dedi P.R. Deltoid bıkkınlıkla, ama yine de sallanıyordu. «Pek iyi bildiğin gibi, son zamanlarda polisin seni yakalamamış olması senin pis işlere karışmadığını göstermez. Dün gece küçük bir kavga oldu, değil mi? Bıçak, bisiklet zinciri ve buna benzer şeylerle şöyle bir girişme birbirine. Şişman bir çocuğun arkadaşlarından biri hastanelik oldu, geç saatlerde, ve çok kötü yaralanmış, evet. Senin adın geçiyordu. Haber bana bilinen kanallarla geldi. Senin bazı arkadaşlarının da adı geçti. Öyle anlaşıyor ki dün gece epey kötü şey olmuş. Genellikle olduğu gibi kimsenin elinde kimseye karşı kesin bir kanıt yok. Ama, her zamanki gibi, iyi bir dost ve şu hasta toplumda seni senden kurtarmak isteyen biri olarak seni uyarıyorum, küçük Alex.»

«Dediğinizi çok iyi anlıyorum, efendim,» dedim. «İçtenlikle teşekkür ederim.»

«Evet, anlıyorsun, değil mi?» dedi alay ve hakaretle. «Dikkat et sadece, hepsi bu, evet. Biz senin sandığından daha çok şey biliyoruz, küçük Alex.» Sonra çok acılı bir sesle, ama yine de sallanmasını sürdürerek şöyle dedi : «Ne oluyor sizlere? Biz sorunu inceliyoruz ; yüz yıldır inceliyoruz, evet ama çalışmalarımızın bir yere vardığı yok. Şurada iyi bir evin, seni seven annen baban, kötü dene-meyecek bir beynin var. Bir şeytan mı giriyor içine, ne oluyor?»

«Kimsenin bana bir diyeceği yok, efendim,» dedim. «Uzun zamandan beri polisin eline düşmedim.»

«Beni kaygılandıran da bu işte,» diye içini çekti P. R. Deltoid. «Sağlık belirtisi olamayacak kadar uzun bir zaman. Benim hesabıma göre polisin eline düşme zamanın yakın. Bu nedenle o küçük burnunu pisliğe batırmayasın diye uyarıyorum seni, küçük Alex, evet. Anlatabiliyor muyum?»

«Duru bir göl gibi, efendim,» dedim. «Yaz gününün masmavi gökyüzü gibi. Bana güvenebilirsiniz, efendim.» Güzelce gülümsedim ona.

Ama o gittikten sonra, koyu bir demlik çay hazırlarken, P. R. Deltoid ve arkadaşlarının kaygılandığı şeyi düşünüp kendi kendime sııttım. Evet, bu yaptığım şeyler, soygunlar, kavgalar, usturayla adam yaralamalar, seks, kötü şeylerdi. Yakayı ele veririm benim için çok kötü olacaktı, ah kardeşlerim. Herkes geceleri benim yaptığımı yapsa kimse de ülkeyi yönetemez. Eğer yakayı ele verir, üç ay burada, altı ay şurada, sonra P. R. Deltoid'in dediği gibi ömrümün tatlı yazında, kardeşlerim, koca hayvanat bahçesine düşeceksem, şunu derim yalnız : «Efendilerim, haklısınız, ama ne yazık ki böyle, çünkü kapatılıp kalmaya dayanamam. Bıçak beni alıncaya, ya da karayolunda bükülmüş metal ve kırılmış cam içinde kanım son şarkısını söyleyerek akıncaya dek, bana karlı ve zambak gibi beyaz kollarını açıp önümde uzanan gelecekte benim çabam yakayı ele vermek olacaktır.» Böylesi de haklı bir konuşma. Fakat, kardeşlerim, beni güldüren şey, kötülüğün *nedeni* üzerine böylesine düşmeleri. *İyiliğin* nedenini hiç sordukları yok. Peki, niye? Eğer insanlar iyiyse, iyi olmayı istedikleri içindir. Ben onların zevklerine karışmak istemem. Kötülük için de aynı olmalı ; benim alışverişim bu dükkânda. Dahası, kötülük benliktendir ; sen, ben, o, kendi halimizde kötü oluruz. Benliği yaratan ise Tanrıdır, ve yaratma Tanrı'nın büyük onuru ve sevincidir. Ama benliği olmayan kötü de olamaz. Bu demektir ki devlet görevlileri, yargıçlar ve okullar kötülü-

ğ e izin veremezler, çünkü benliğ e olanak tanıyamazlar. Kardeşler, çağdaş tarih, yürekli küçük benliklerin bu büyük makinalarla savaşının öyküsü değil midir? Kardeşler, bu konuda sizinle ciddi konuşuyorum. Fakat ben yaptıklarımı istediğ in için yapıyorum.

Beni tekerlekli sandalye ile götürdükleri yer, ah kardeşler, daha önce gördüğ üm hiç bir sinemaya benzemiyordu. Duvarlardan biri gümüş rengi bir perdeyle kaplıydı, onun karşısındaki duvarda da makinanın filmi göstermesi için kare biçiminde delikler vardı. Duvarların her yerine stereo ses büyütenler yerleştirilmişti. Fakat duvarın birinin sol yanında, üzerinde bir sürü gösterge gibi şeyler bulunan bir yer vardı. Odanın ortasına, yönü perdeye gelecek biçimde, dışı sandalyesi gibi bir şey koymuşlardı. Bir sürü teller kablolar sarkıyordu bu sandalyeden. Emekleyip sürünerek tekerlekli sandalyeden bu sandalyeye geçmek zorunda kaldım. Bu arada beyaz gömlekli başka bir erkek hastabakıcı bana biraz yardım etti. Sonra arkasında makina bulunan duvardaki deliklerin altında buzlu cam gibi bir şey farkettim ve biri kaşl kaşl kaşl diye öksürüyormuş gibi geldi. Ama anlayabildiğ im tek şey ne kadar güçsüz olduğ umdu. Bunu hapishane yemeklerinden sonra burada verilen zengin yemeklere ve vitaminlere bağlıyordum. «Tamam,» dedi tekerlekli sandalyeyi iten adam. «Şimdi seni bırakıyorum burada. Dr. Brodsky gelir gelmez film gösteri başlayacak. Umarım hoşlanırsın.» Gerçeğ i söylemek gerekirse, kardeşler, o gün canım hiç de film görmek istemiyordu. Yatakta sakince bir uyku çekmeyi daha çok isterdim, şeyle sakın, güzel ve tek başıma bir uyku. Kendini çok gevşek ve güçsüz buluyordum.

Bu sırada beyaz gömlekli bir adam başımı sandalyenin arkasında baş dayamak için yapılmış yere kayışla bağladı ; bir yandan da kendi kendine berbat bir hafif müzik parçası söylüyordu. «Niye bağlıyorsun başımı?» diye

sordum. Bu herif bir an için şarkısını kesti ve başımın sabit durması ve perdeye bakmam için bağladığını söyledi. «Ama ben zaten perdeye bakmak istiyorum,» dedim. «Buraya film görmek için getirildim, ben de göreceğim tabii.» Ben bunu söyleyince beyaz gömlekli adamlardan biri (üç tane beyaz gömlekli insan vardı, birisi kadındı ve göstergelerin önüne oturmuş düğmelerle oynuyordu) biraz güldü ve şöyle dedi :

«Hiç belli olmaz. Aa, hiç belli olmaz. Sen bize güven, arkadaş. Böylesi daha iyi.» Sonra baktım ellerimi de sandalyenin kolçaklarına, ayaklarımı ayak dayanılan yere bağlıyorlar. Bu bana delilik gibi geldi, ama bıraktım istediklerini yapsınlar. On beş gün içinde yine özgür bir delikanlı olacaksam, bunun için her şeye katlanacaktım, ah kardeşlerim. Ama yine de hiç sevmediğim bir şey oldu. Alnımın derisine kıskaç gibi bir şeyler koydular, üst gözkapaklarımı yukarı doğru iyice kaldırdılar. Ne yapsam gözlerimi kapatamıyordum artık. Gülmeye çalışarak şöyle dedim onlara «Benim görmemi bu kadar istediğinize göre, çok güzel bir film olmalı bu.» Beyaz gömlekli adamlardan biri de gülerek şöyle dedi :

«Güzel dediğin doğru, arkadaş. Ama ne güzellik.» Sonra başıma şapka gibi bir şey geçirdiler. Bundan da kablolar uzanıyordu. Karnıma ve yüreğimin üstüne de yastık gibi şeyler koydular. Bunlardan da teller kablolar uzandığını görebiliyordum. Sonra bir kapı sesi. Beyaz gömlekli lilerin birden kasılmalarına bakılırsa gelen çok önemli biri olmalıydı. Sonra Dr. Brodsky'yi gördüm. Bu Dr. Brodsky ufak tefek, şişman bir adamdı. Kıvrırcık saçları, küt burnu üzerinde kalın gözlükleri vardı. En son modaya uygun çok iyi bir elbise giymiş olduğunu görebiliyordum, ve belli belirsiz ve karışık bir ameliyathane kokusu geliyordu üstünden. Yanında da bana güven vermek içinmiş gibi hep gülümseyen Dr. Branom vardı. «Her şey hazır mı?» dedi Dr. Brodsky solur gibi bir sesle. Sonra ta uzaklardan gelen seslerin evet evet evet dediğini duydum. Sesler yak-

laştı. Daha sonra düğmeler çevrilmiş bir şeyler çalışmış gibi hafif mırıltılı bir ses geliyordu. Sonra ışıklar söndü ve bütün bunları size anlatan hakir dostunuz karanlıkta, korku içinde ve yalnız kaldı, ne kıpırdatabiliyor ne de gözlerini kapatabiliyordu. Sonra, ah kardeşlerim, duvarlardaki ses büyütenlerden gelen şiddetli ve bozuk bir müzikle birlikte film gösterisi başladı. Perdede resimler görünmeye başladı, ama ne bir başlık ne de filmi yapanların adları vardı. İlk görülen bir caddeydi, her hangi bir şehrin her hangi bir caddesi olabilirdi bu. Çok karanlık bir geceydi ve ışıklar yanmıştı. Film, en iyi sinemalarda görülenler gibi iyi çekilmişti. Arka sokaklarda bir evde gördüğünüz belden aşağı konulardaki filmler gibi titrek ve lekelî değildi. Bu arada müzik bütün bozukluğu ve uğursuzluğuyla pompalanıyordu duvarlardan. Sonra çok yaşlı bir adamın caddeden aşağı doğru geldiğini görüyorsunuz. Sonra tam zamanın modasına göre giyinmiş iki delikanlı (dar pantolonlar sürüyordu daha, ama kravat yerine ince bir boyunbağı takmışlardı) bu yaşlı adamın üstüne atılıyor, onunla eğlenmeye başlıyorlardı. Adamın çığlıklarını ve iniltilerini gerçekmiş gibi duyabiliyordunuz. Hatta saldıran iki çocuğun soluyuşları bile belli oluyordu. Yumruklarıyla pat pat pat giriştiler ihtiyara, hamura çevirdiler. Üstündekileri yırtıp adamın çıplak bedenini çizmeleriyle tekmelediler (çıplak beden kanlar içinde çamurda yatıyordu), sonra hızla uzaklaştılar. Sonra film bu ihtiyarın kafasını yakından gösterdi. Kan kıpkırmızı ve güzel akıyordu. Çok garip, gerçek dünyanın renkleri beyaz perdede daha gerçek görünüyor.

Bütün bunları görürken içimde bir tuhafliklar olduğunun, kendimi hiç de iyi hissetmediğimin iyice farkına varıyordum. Bunu, iyi beslenemeyişime, midemin burada aldığım iyi besinlere ve vitaminlere alışkın olmayışına bağlıyordum. Ben bütün bunları unutmaya çalışıyor, dikkatimi bundan sonraki film üzerinde toplamayı düşünüyordum ki, kardeşlerim, hiç ara vermeden geldi ikinci film de. Bu kez film doğrudan bir genç kızla başladı. Kıza bilinen

gir - çık gir - çık'ı veriyorlardı, önce bir çocuk, sonra öbürü, daha sonra öbürü, daha sonra öbürü. Kızın çığlıkları duvarlardan geliyor, aynı zamanda dokunaklı ve acıklı bir müzik sürüp gidiyordu. Bu gerçektir, çok gerçek. Ama insan iyice düşününce insanların kendilerine filmlerde böyle şeylerin yapılmasını nasıl kabul edebildiklerini anlayamazdı. Eğer filmleri Devlet yaptıysa, bütün olup bitene hiç karışmadan böyle filmlere izin verildiğine inanamazdınız. Öyleyse, kesme ya da montaj dedikleri şey çok kurnazca bir şey olmalıydı. Çünkü her şey çok gerçektir. Sıra altıncı ya da yedinci çocuğa geldiğinde, o da şehvetle bakarak ve gülerek kıza yaklaştığında, kızın çığlıkları ses bantlarından deli gibi yükselirken içim bulanmaya başladı. Her yanıma sancıyordu. Hem kusacak gibi, hem de kusmayacak gibi hissediyordum kendimi. Büyük bir sıkıntı duymaya başladım, ah kardeşlerim, bir yandan da bu sandalyeye sıkı sıkıya bağlanmışım. Filmin bu bölümü sona erdiğinde kontrol düğmelerinin bulunduğu yerden şu Dr. Brodsky'nin sesini duyabiliyordum yine. «Tepki on iki virgül beş, demek? İyi gidiyor, iyi gidiyor,» diyordu.

Sonra hemen başka bir filme geçtik. Bir insan yüzü vardı perdede, çok solgun bir insan yüzü, kıpırdamadan tutuluyor, türlü çirkin şeyler yapıyordu ona. Karnımdaki ağrı ve korkunç bir susuzluktan dolayı hafifçe terliyordum. Kafam zonk zonk zonk zonkluyordu. Bu filmi görmek zorunda olmasam hasta da olmayacağımı düşündüm. Ama gözlerimi kapatamıyordum. Gözbebeklerimi oynatmaya çalışsam bile filmin ateş alanından kurtulamıyordum. Bu nedenle yapılan şeyi görmek ve bu yüzden gelen en korkunç çığlıkları duymak zorundaydım. Bütün bunların gerçek olamayacağını biliyordum, ama bu bir fark etmiyordu. Bir usturanın önce bir gözü kesip çıkarışını, sonra yanaktan ince bir dilim alışını, sonra cırt cırt cırt her yana inişini, kızıl kanların kamera merceğine sıçrayışını görüyordum, içim alt üst oluyordu ama kusamıyordum. Sonra bütün dişler bir kelpetenle sökülüyordu. Bu sırada çığlıklar ve kan dehşetti. Sonra bu Dr. Brodsky'nin sesini

duydum, çok memnundu ve şöyle diyordu «Çok güzel, çok güzel, çok güzel.»

Kardeşler, o gün öğleden sonra daha ne korkunç şeyler görmek zorunda bırakıldığımı anlatmak istemiyorum size. Bu Dr. Brodsky'nin, Dr. Branom'un ve öbür beyaz gömleklilerin kafaları, bir de düğmelerle oynayan ve göstergeleri izleyen bu kız, hepsi hapishanedeki en kötü suçludan daha kötü ve iğrenç olmalıydılar. Çünkü, gözlerim açık ve sandalyeye bağlanmış olarak görmek zorunda bırakıldığım şeylerin filmini kimsenin yapmayı düşüneneğini aklıma getiremezdim. Elimden gelen tek şey onu kapatın kapatın diye haykırmaktı ve sesim perdedeki kavgaya gü-rültüyü ve ona eşlik eden müziği bastırıyordu. En son filmi gördüğüm ve Dr. Brodsky esneyerek ve bıkkın bir sesle, «Sanırım ilk gün için bu kadarı yeter, öyle değil mi, Branom?» dediği zaman üstüme nasıl bir rahatlık duygusu geldiğini düşünebilirsiniz. Yanan ışıklar altında kalmıştım. Başım koca bir ağırlık makinası gibi zonkluyordu. Ağzım kurumuştu ve pisti, ana sütünden kesileli beri yediğim her şeyi kusacaktım sanki ah kardeşlerim. «Peki,» dedi bu Dr. Brodsky, «geri yatağına götürebilirsiniz.» Sonra omuzumu okşadı, «İyi, iyi bir başlangıç,» dedi. Bütün yüzü gülüyordu. O sırada Dr. Branom bütün bunlarla bir ilgisi yokmuş ve o da benim gibi bu işe zorlanmış gibi bana dostça ve anlayışla gülümsedi.

Neyse, beni bağladıkları sandalyeden çözdüler, gözkapaklarımı serbest bıraktılar. Artık gözlerimi açıp kapayabiliyordum, ah kardeşlerim, ve başımdaki ağırlık ve zonklamalar sürerken kapattım gözlerimi. Sonra tekerlekli sandalyeye taşıldılar beni. Sandalyeyi iten görevli pis bir şarkı söylüyordu. «Kes şu sesini,» diye çıkıştım. Ama o sadece güldü, «Aldırma, arkadaş,» dedi ve daha yüksek sesle şarkısını sürdürdü. Böylece yatağa yatırdılar beni. Hâlâ hastaydım, yine de uyuyamıyordum. Ama bi-

raz sonra öyle bir duygu geldi ki üzerime biraz sonra kendimi birazcık daha iyi hissetmeye başlayacağımı hissetmeye başlayabilirdim. Sonra bol sütlü ve şekerli sıcak çay getirdiler. Bunu içtikten sonra artık o korkunç kabusun geçmişte kaldığını ve bittiğini biliyordum. Sonra Dr. Branom tatlı tatlı gülümseyerek geldi.

«Yaptığım hesaplara göre artık kendini iyi hissetmeye başlamış olmalısın. Evet?» dedi.

«Efendim,» dedim ihtiyatla. Hesaplardan söz ederken nereye varmak istediğini tam kestirememiştim. Çünkü insanın iyileşmesi kendi sorunudur ve hesaplarla bir ilgisi yoktur bunun. Dr. Branom yatağın kenarına dostça oturdu ve tatlılıkla şöyle dedi :

«Dr. Brodsky senden memnun. Çok olumlu tepkilerin vardı. Yarın tabii iki seans olacak, öğleden önce ve sonra. Sanırım günün sonunda kendini biraz gevşek ve güçsüz bulacaksın. Ama sana katı davranmak zorundayız. İyileşmen gerekiyor.»

«Yani yine öyle oturacak mıyım demek...? Yani öyle bakmak zorunda...? Hayır, olamaz,» dedim. «Korkunç bir şeydi bu.»

«Tabii korkunçtu,» diye gülümsedi Dr. Branom. «Şiddet çok korkunç bir şeydir. Şimdi bunu öğreniyorsun. Bedenin öğreniyor bunu.»

«Ama anlamıyorum,» dedim. «Niye böyle bulanıp hasta olduğumu anlamıyorum. Önceleri hiç böyle olmazdım. Tam tersini hissederdim. Yani, ister şiddeti uygularken olsun, ister onu görürken olsun, çok iyi hissederdim kendimi. Anlamıyorum şimdi niçin, nasıl...»

«Yaşam harikulâde bir şeydir,» dedi Dr. Branom vaz verir gibi bir sesle. «Yaşamın süreçlerini, insan organizmasının yapısını, bu mucizeleri kim anlayabilir tümüyle? Dr. Brodsky çok dikkate değer bir insan tabii. Şimdi sana olan şeyler, kötülük eylemlerini ve yıkıcı ilkelerin işleyişini düşünen sağlıklı her insan organizmasına olması gereken şeylerdir. Biz şimdi seni delilikten kurtarıyoruz, sağlığına kavuşturuyoruz seni.»

«Bunu istemiyorum,» dedim. «Anlamıyorum da. Siz ancak beni çok, çok hasta ettiniz.»

«Şimdi kendini hasta hissediyor musun?» dedi yüzünde o dostça gülümseme ile. «Böyle çay içerken, dinlenirken, bir arkadaşla konuşurken, kendini kötü değil ancak iyi hissediyorsun tabii?»

Onu dinliyor gibi yapıyordum, ama başımda ve bedenimde bir ağrı olup olmadığını yokluyordum. Dedikleri doğrudu, kardeşler, kendimi çok iyi buluyordum. Hatta akşam yemeği yemek istiyordum. «Anlamıyorum,» dedim. «Beni hasta etmek için bir şeyler yapıyor olmalısınız.» Kaşlarımı çatıp bu konuda düşünmeye başladım.

«Bugün öğleden sonra hasta hissettin kendini, çünkü iyileşiyorsun,» dedi. «Sağlıklı olduğumuz zaman, nefret edilmesi gereken şeylere korku ve bulantıyla tepki gösteririz. Sağlığına kavuşuyorsun, hepsi bu. Yarın bu saatlerde daha da sağlıklı olacaksın.»

Bana söylediklerine inanamıyordum, kardeşler. Ömrüm hep o kokulu yerde geçmiş, bundan sonra da hep o kokulu yerde geçecekmiş gibi geliyordu. Ama hep on beş gün diyorlardı, şimdi de on beş günün dolduğunu söylediler.

«Yarın, küçük dost, dışarı dışarı dışarı,» dediler. Başparmaklarıyla özgürlük işareti yaptılar. Sonra tekerlekli arabamı süren, günlük yiyeceklerimi getiren ve günlük işkencemde yanımda bulunan beyaz gömlekli adam şöyle dedi : «Ancak önünde büyük bir gün daha var. Bu senin bitiriş günün olacak.» Bunu söylerken yan gözle bakıp gülümsüyordu.

Bu sabah film yerine her zamanki gibi pijama, terlik ve sabahlıkla gideceğimi umuyordum. Ama hayır. Bu sabah gömleğimi, iç çamaşırlarımı, gece elbiselerimi, güzel döğüş çizmelerimi verdiler, hepsi de yıkanmış, ütülenmiş, boyanıp cilalanmıştı. Geçmişteki mutlu günlerde insanlar-

la eğlenmek ve dövüşmek için kullandığım usturayı bile verdiler. Onun için, giyinirken onlara şaşkınlıkla kaşlarımı çatıp bakıyordum. Ama beyaz gömlekli hizmetli bana yalnızca sırtıyor, ah kardeşlerim, başka bir şey söylemiyordu.

Her gün götürüldüğüm yere kibarca götürülmüştüm, ama orada değişiklikler olmuştu. Sinema ekranının önüne perdeler çekilmişti. Film makinasından gelen resimlerin çıktığı deliklerin altındaki buzlu camlar da kaldırılmıştı. Belki de bu camlar yukarı itilmiş, ya da pancurlar gibi katlanıp yana itilmişti. Daha önce kaşl kaşl kaşl diye öksürük sesinin geldiği ve insan gölgelerinin görüldüğü yerde şimdi gerçek izleyiciler vardı. Bu izleyicilerden bazılarının yüzlerini tanıyordum. Hapishane müdürü, hapishane rahibi, baş gardiyan, o çok iyi giyinmiş iç işleri mi neyin bakanı olan adam hep oradaydılar. Öbürlerinin hiç birini tanıımıyordum. Dr. Brodsky ve Dr. Branom oradaydılar, ama üstlerinde beyaz ceketleri yoktu. Günün modasına uygun olarak giyinmek isteyecek doktorlar gibi giyinmişlerdi. Dr. Branom yalnızca ayakta duruyordu. Dr. Brodsky ise dikildiği yerden, bilgili bir tavırla, orada toplanmış olanlara bir şeyler anlatıyordu. Benim içeri girdiğimi görünce şöyle dedi : «İşte, baylar, şimdi de denegin kendisini sizlere tanıtıyoruz. Gördüğünüz gibi deney iyi beslenmiştir, sağlığı ve gücü yerindedir. İyi bir uyku ve iyi bir kahvaltıdan sonra karşınıza çıkmaktadır. Uyuşturucu ya da hipnotizma etkisinde değildir. Yarın onu rastlayabileceğiniz her hangi delikanlı kadar dürüst, kibar konuşmaya ve başkalarına yardıma hazır biri olarak ve güvenle yeniden dünyaya salacağız. Devletin iki yıl önce hapishaneye koyduğu, hiç bir değişiklik göstermeden orada iki yıl geçiren serseri ile şu önünüzdeki kişi arasında ne büyük bir değişme var, baylar. Hapishanede hiç bir değişiklik göstermedi diyorum, değil mi? Bu da tam doğru değil. Hapishane ona sahte gülümsemeyi, ikiyüzlülükle ellerini oğuşturmayı, yaltaklanarak bakmayı öğretti. Hapishane bir yandan onun eski kötülüklerini pekiştirir-

ken, bir yandan da yenilerini öğretti. Fakat, sözün bu kadarı yeter baylar. Gerçeklerin sesi daha güçlüdür. İşte, gerçek. Gözlemleyin hepiniz.»

Bütün bu konuşma beni biraz şaşırtmıştı. Benden söz edildiğini anlayabilmek için kafamı çalıştırmaya uğraşıyordum. Sonra bütün ışıklar söndü, film makinasının önündeki iki delikten spot ışığına benzer iki ışık geliyordu. Bu iki ışıktan birisi tam bu acılara katlanan hakirin üstündeydi. Daha önce hiç görmediğim iriyarı bir adam da öteki spot ışığına doğru yürüdü. İri yağlı bir yüzü ve bıyıkları vardı. Saçları, kelleşen kafasına şerit şerit yapıştırılmış gibiydi. Otuz, kırk, ya da elli, ya da böyle ileri bir yaşıydı. Bu adam bana doğru geldi, spot ışığı da onunla geliyordu. Sonunda iki spot ışığı sanki bir tek gölgede birleşiyordu. Adam alay ve hakaretle şöyle dedi bana «Merhaba, pislik yığını. Nasıl iğrenç koktuğuna bakılırsa, pek yıkanmıyorsun demektir.» Sonra, dans ediyormuş gibi yaparak ayaklarıma basmaya başladı. Sonra burnumu öyle bir büktü ki deli gibi acıttı, gözlerimden yaşlar geldi. Sonra sol kulağımı bir radyo düğmesiyle oynuyormuş gibi kıvırdı. İzleyiciler arasında kıkırdamalar ve gerçek bir kahkaha kahkaha duyabiliyordum. Burnum, ayaklarım ve kulağım deli gibi acıyordu.

«Niye yapıyorsun bunu bana?» dedim. «Ben sana hiç bir kötülük etmedim, kardeş.»

«Yaparım,» dedi bu herif. «Böyle de yaparım, şöyle de.» Yine burnumu büktü, acıyan kulağımı kıvırdı. «Bunu da yaparım.» Sağ ayağıma bastı ezer gibi. «Yaparım, çünkü senin iğrenç tipini beğenmedim. Sen de bir şey yapmak istiyorsan, haydi yap bakayım.» Biliyordum ki kavga sevincini ölüyormuşum gibi bir duyguya çeviren o bulantı gelmeden önce hızlı davranıp boğaz kesen usturamı çekmeliydim. Fakat, ah kardeşlerim, elim daha iç cebimdeki usturaya uzanırken bana hakaret eden bu adamın ağzından kızıl kanlar boşanarak yerlerde yatıp insaf dileyişi gözümün önüne geldi. O anda da bulantı ve ağrılar başladı, ağzım kurudu. Bu rezil herif konusundaki duy-

gularımı derhal değiştirmek zorunda olduğumu anladım. Onun için hemen ceplerimde sigaraya ya da para gibi bir şey aramaya başladım. Ama, ah kardeşlerim, bu ikisi de yoktu. Ağlayarak ve göz yaşları içinde şöyle dedim:

«Kardeş, sana bir sigara ikram etmek isterdim, ama yanımda kalmamış.»

Bu herif şöyle dedi : «Hah ha. Yuuhuuuh. Bebek gibi ağlıyor.» Yine kocaman sert tırnağıyla burnuma uzandı. İzleyicilerin bulunduğu karanlık yerden neşeli, yüksek sesle gülüşler geliyordu. İçimden gelen bulantıyı ve ağrıları durdurmak için, bana acı veren bu rezil herife iyi davranmaya çalışarak umutsuzca şöyle dedim :

«Lütfen sizin için bir şeyler yapayım, lütfen.» Ceplerimi yokladım. Usturamdan başka bir şey yoktu. Ben de usturayı çıkardım, adama uzatarak şöyle dedim «Lütfen şunu alınız, lütfen. Küçük bir armağan. Lütfen alınız.» Ama o şöyle dedi :

«Pis rüşvetlerini kendine sakla. Öyle yaparak benden kurtulamazsın.» Adam elime vurdu, boğaz kesen usturam yere düştü. Ben şöyle dedim :

«Lütfen, bir şeyler yapmalıyım. Çizmelerinizi temizliyeyim mi? Bakın, eğilip yalayabilirim onları.» Ah kardeşlerim, ister inanın ister inanmayın, dizlerim üzerine çöktüm, pis kokulu yalamak için kırmızı dilimi ta ileriye uzattım. Fakat bu herifin tek yaptığı şey ağzıma pek hızlı olmayan bir tekmeyle vurmak oldu. Ben de düşündüm ki, eğer kollarımı topuklarına sarar bu pis orospu çocuğunu yere indirirsem bulantı ve ağrılar gelmezdi. Düşündüğüm gibi yaptım ve adam büyük bir şaşkınlık içinde ve izleyicilerin gülüşleri arasında yere düştü. Ama onu yerde görünce o korkunç duyguların yine gelmeye başladığını anladım ve çabucak kalkması için elimi ona uattım. O da kalktı hemen. Tam yüzüme iyi bir yumruk indirmek üzereydi ki Dr. Brodsky araya girdi.

«Tamam, yeter bu kadar,» dedi Dr. Brodsky. Sonra bu iğrenç herif bir sahne sanatçısı gibi eğilip selam verdi, dans eder gibi çıkıp gitti. Yanan ışıklar benim gözlerimi

kamaştırıyor, ağlamaktan ağzım açık duruyordu daha. Dr. Brodsky izleyicilere şöyle diyordu : «Görüyorsunuz ki denegimiz kötülüğe itilirken, bir paradoks sonucu, iyiliğe itiliyor. Şiddete başvurma isteğiyle birlikte şiddetli fizyolojik rahatsızlıklar da geliyor. Bunlara karşı koyabilmek için denegin tersine bir eğilime girmesi gerekiyor. Her hangi bir soracağı olan var mı?»

«Seçme yeteneği,» diye gürlledi derinden gelen güçlü bir ses. Bunun, hapishane rahibinin sesi olduğunu anladım. «Gerçekten bir seçme yapma hakkı yok onun, değil mi? Onu kendini böyle acayip biçimde alçaltmaya iten bir çıkar, bir fiziksel acı korkusuydu. Bunun da içten gelen, samimi bir davranış olmadığı açıkça belliydi. Artık kötülük yapmayacak biri haline geliyor. Aynı zamanda, ahlaksal bir seçme yapma yeteneği olan bir yaratık olmaktan çıkıyor.»

«Bunlar karmaşık şeyler,» diye gülümsedi Dr. Brodsky. «Biz davranışın kişisel nedenleri ile, üst düzeyde ahlak konularıyla ilgilenmiyoruz burada. Bizi ilgilendiren toplumda suçun azaltılması...»

«Bizi ilgilendiren,» diye araya girdi iyi giyinmiş, iriyarı Bakan, «aynı zamanda hapishanelerdeki sıkışıklıktan kurtulmaktır.»

«Bravo,» dedi birisi.

Sonra bir sürü konuşma ve tartışma oldu. Bense, kardeşler, orada ayakta bekleyip duruyordum. Beni unutmuştu bu bilgisiz piçler.

«Ben, ben, ben,» diye bağırdım. «Ben ne oluyorum? Bütün bu işlerde benim yerim ne? Ben her hangi bir hayvan gibi, bir köpek gibi miyim?» Bunun üzerine daha yüksek sesle konuşmaya, bana da laflar atmaya başladılar. Ben de daha çok haykırıyordum: «Ben bir mekanik portakal gibi mi olacağım?» Hiç düşünmeden bu sözleri nasıl kullandığımı bilemiyorum, kardeşler. Her nedense, ben böyle söyleyince, bu adamların hepsi bir iki dakika sustular. Sonra çok yaşlı ve zayıf, profesör gibi biri ayağa

kalktı. Boynu, kafasından bedenine enerji taşıyan teller gibiydi. Şöyle diyordu bu adam :

«Senin yakınmaya hakkın yok, delikanlı. Sen seçimini yaptın ve bütün bunlar senin seçiminin sonuçları. Bundan sonra ne olursa hepsini sen seçmiş oluyorsun.»

Hapishane rahibi de şöyle haykırıyordu : «Ah, inana-bilsem buna.» O sırada hapishane müdürünün, rahibe, hapishane din işlerinde düşündüğü kadar yükseğe tırmanamayacağını söylemek ister gibi baktığını görebilirdiniz. Sonra yüksek sesle tartışmalar yine başladı. Sevgi lafının ikide bir ortaya atıldığını duyuyordum. Hapishane rahibi ise avazı çıktığı kadar bağılıyor, Mükemmel Sevginin Korkuyu Yeneceği gibi şeyler zırvalıyordu.

O sırada Dr. Brodsky bütün yüzüne yayılmış bir gülümseme ile şöyle diyordu : «Baylar, bu Sevgi sorununun ortaya atıldığına memnunum. Şimdi, Orta Çağlarla birlikte öldüğü sanılan bir tür Sevgi anlayışını eylem halinde göreceğiz.» Sonra ışıklar söndü, spot ışıkları geri geldi. Spot ışıklarının biri bunları size anlatan zavallı dostunuzun üzerindeydi, öbürünün içine ise, ah kardeşlerim, görebileceğiniz en güzel bir genç kız şöyle kayar gibi yavaşça aktı. Yani çok güzel göğüsleri vardı ve görebiliyordunuz, çünkü giysileri omuzlarından aşağı aşağı iniyordu. Bacakları Gökteki Tanrı gibiydi ve içinizi inle-tircesine yürüyordu, ama yüzü masum bir yüz gibi gençti ve tatlı tatlı gülümsüyordu. Işığın içinde bana doğru geldi. Çevresindeki ışık sanki gökten inme falan denilen ışık gibiydi. İlk aklıma gelen şey ona hemen orada sahip olmak, vahşice yapmaktı giriş - çıkışı. Ama aynı anda bulantı bir ok hızıyla girdi, sanki köşede gözetleyen bir polisti de tutuklamaya gelmişti. O sırada kızdan gelen tatlı kokular içimi alt üst etmeye başlıyordu. Onun için anladım ki bütün bu susuzluk, bulantı ve korkunç ağrılar gelmeden önce bu kız konusunda değişik bir yönde düşünmeye başlamalıydım.

Bu nedenle şöyle haykırdım : «Ey genç kızların en güzeli, üzerine basıp geçmen için kalbimi ayaklarının al-

tına atıyorum. Elimde bir gül olsa sana verirdim. Eğer dışarısı yağmurlu ve yer çamurlu olsa, ayakların kirlenmesin diye üstümdeki her şeyi yollara sererdim.» Bütün bunları söylerken, ah kardeşlerim, bulantının geri gittiğini hissediyordum. «Sana tapınayım,» diye haykırdım. «Şu kötü dünyada senin yardımcın ve koruyucun olayım.» Sonra sözlerin uygunu aklıma geldi, bunu söylerken daha iyi hissettim kendimi : «Gerçek şövalyen olayım senin.» O sırada dizlerimin üzerine çöktün, ayağımı da gereği gibi sürterek geri doğru ittim.

Sonra yine kendimi tam bir budala gibi hissettim, çünkü her şey bir rol gibiydi, çünkü bu genç kız bir sahne sanatçısı gibi eğilip seyirciye gülümsedi ve dans eder gibi çıkıp gitti. Alkışlarla birlikte ışıklar da geldi. Ve izleyiciler arasındaki bu ihtiyarlardan bazılarının gözleri, ah kardeşlerim, kirli arzularla bu genç kıza doğru irileşip neredeyse patlamıştı.

«O artık öbür yüzünü dönmeye, çarmıha germekten çok çarmıha gerilmeye hazır, sineği öldürme düşüncesiyle bile yüreğine kadar hasta olan gerçek bir Hristiyan olacaktır,» diye haykırıyordu Dr. Brodsky. Söyledikleri doğruydı, kardeşler, çünkü o sineği öldürme düşüncesiyle hasta olacağımı söylüyordu, ben ise bulantıyı ve ağrıları ancak yararlı bir sineğe bakıp onu beslemeyi düşünerek geri itebiliyordum. «İnsanlığın kötülüklerden kurtuluşu,» diye haykırıyordu Dr. Brodsky. «Tanrı'nın Meleklerine Sunulmuş Sevinç.»

«Önemli olan şu ki,» diye herkesten daha fazla bağıırıyordu. İç İşleri Bakanı mı Pis İşleri Bakanı mı olan adam. «Önemli olan şu ki, bu yöntem işliyor.»

«Ah,» diyordu hapishane rahibi içini çekerek, «işlediği belli. Tanrı hepimizin yardımcısı olsun.»

Bu kitabın "Yeryüzü Cennetleri Kurmak: Ütopyalardan Seçmeler" başlıklı birinci bölümünde Batı Ütopya düşüncesinden örnekler tanıtıldı, bu örneklerden bölümler verildi. Birinci bölümün önsözünde ütopya "düşte ve düşüncede kurulmuş eşitlikçi, doğru, mutlu ve güzel toplum düzeni" diye tanımlandı. Derlemenin bu ikinci bölümü ise, ütopya geleneği içinde değerlendirilen, ütopya türünün özel bir hali sayılan ve "ters ütopya" ya da "distopya" adı verilen örneklerden oluşmaktadır. Ters ütopya, ütopyacı bir eğilim ve amaçlarla yola çıkıldığında ortaya çıkabilecek olumsuz ve baskıcı bir toplum düzenidir.

Doç. Dr. Nail Bezel'in ikinci derlemesinde kitabı oluşturan ters ütopyaların tümü 1918 ile 1962 yılları arasında yazılmış ve yayınlanmıştır. Denilebilir ki, özellikle Rönesans ve Ondokuzuncu yüzyılın sonları gibi evrelerde belirgin olan ütopyacı özlemlerin yerini yirminci yüzyılda karamsar beklentiler almış, beklentileri dile getirenler de yazarlar olmuştur.

Owen Gregory-Meccania: Üstün Devlet, Eugene Zamiatin-Biz, E.M. Forster-Makinanın sonu, Aldous Huxley-Yeni Dünya, George Orwell-1984, Kurt Vonnegut-Kendi Çalar Piyano, Ray Bradbury-Fahrenheit 451, Anthon, Burgess, Mekanik Portakal.

